

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MEDYA VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

**SOSYAL MEDYANIN SİYASAL AMAÇLI KULLANIMI:
SİYASAL KİMLİKLER VE TERCİHLER EKSENİNDE
DİYARBAKIR ÖRNEĞİ**

REMZİYE ERDEM

DOKTORA TEZİ

LEFKOŞA

2021

**SOSYAL MEDYANIN SİYASAL AMAÇLI KULLANIMI:
SİYASAL KİMLİKLER VE TERCİHLER EKSENİNDE
DİYARBAKIR ÖRNEĞİ**

REMZİYE ERDEM

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MEDYA VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖZEJDER

LEFKOŞA
2021

KABUL VE ONAY

Remziye ERDEM tarafından hazırlanan ‘‘Sosyal Medyanın Siyasal Amaçlı Kullanımı: Siyasal Kimlikler ve Tercihler Ekseninde Diyarbakır Örneği’’ başlıklı bu çalışma, 01/06/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucundan başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

.....
Yard. Doç. Dr. İbrahim ÖZEJDER (Danışman)

Yakındoğu Üniversitesi
İletişim Fakültesi

.....
Doç. Dr. Nur KÖPRÜLÜ’(Başkan)

Yakındoğu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

.....
Yrd. Doç. Dr. Naile BERBEROĞLU

Yakındoğu Üniversitesi
İletişim Fakültesi

.....
Yrd. Doç. Dr. Heycan Erhürman UĞUR

Lefke Üniversitesi
İletişim Bilimleri Fakültesi

.....
Yrd. Doç. Dr. Yetin ARSLAN

Doğu Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi

.....
Prof. Dr. K. Hüsnü Can BAŞER

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.
- Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

Tarih:

İmza:

TEŞEKKÜR

Başta sosyal medya olmak üzere internet temelli bilgi ve iletişim teknolojileri, farklı siyasal düşüncelerin / kimliklerin eşit ve özgür katılımına açık, hak ve taleplerin dile getirildiği bir kamusal iletişim ortamını olanaklı kılacak potansiyeller içeren alanlar olarak kabul görmektedir. Sosyal Medyanın Siyasal Amaçlı Kullanımı: Siyasal Kimlikler ve Tercihler Ekseninde Diyarbakır Örneği başlıklı bu tez çalışmasında, sosyal medya platformlarının farklı siyasal kimlikler/düşüncelere mensup bireylerin siyasal kullanım pratiklerinin incelenmiştir. Bu bağlamda Diyarbakır ilinde alan araştırması yapılarak elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Bu tezin oluşmasında çok değerli katkısı olan tez danışmanım Yrd. Doç Dr. İbrahim ÖZEJDER'e, desteği, öneri ve eleştirileri için; tez izleme jürimdeki hocalarım Doç. Dr. Nur KÖPRÜLLÜ'ye, Yrd. Doç. Dr. Naile BERBEROĞLU'na Yrd. Doç. Dr Ayça Demet ATAY'a değerli yönlendirmeleri, paylaştıkları tüm bilgileri, yol göstericilikleri, yapıcı eleştirileri ve tezin tüm detaylarıyla ilgili her ihtiyaç duyduğumda bana yardımcı oldukları için sonsuz teşekkürler. Tez savunma jürimde bulunarak tezimin son haline katkılarıyla ışık tutan Yrd. Doç. Dr. Yetin ARSLAN ve Yrd. Doç. Dr. Heycan Erhürman UĞUR hocalarıma da çok teşekkür ederim.

Bu süreçte en büyük övgüyü ve minnettar dolu ifadeleri hak eden Hüseyin ERDEM ve Mehmet ERDEM'e, zor günlerimde yaptıkları tüm fedakârlıklarla ihtiyaç duyduğum her an yanımda olan aileme ve çok değerli dostlarıma teşekkür ederim. Onlar olmasaydı, olmazdı...

ÖZ

SOSYAL MEDYANIN SİYASAL AMAÇLI KULLANIMI: SİYASAL KİMLİKLER VE TERCİHLER EKSENİNDE DİYARBAKIR ÖRNEĞİ

Günümüzde bireysel, toplumsal ve siyasal yaşamda geniş bir kullanım alanı kazanan sosyal medya, kamusal alana dair tartışmalarla da çokça ilişkilendirilmektedir. Sosyal medya, farklı siyasal düşüncelerin/kimliklerin eşit ve özgür katılımına açık, hak ve taleplerin dile getirildiği bir kamusal iletişim ortamını olanaklı kılacak potansiyeller içeren alanlar olarak kabul görmektedir. Bununla birlikte gözetleme, denetleme, cemaatleşme ve kutuplaşma gibi olumsuz veriler, sosyal medyanın kamusal alan niteliğiyle ilgili itirazlara yolaçmaktadır.

Bu çalışmada, sosyal medyanın kamusal alan olarak farklı siyasal kimlikler/ düşüncelere sahip bireyler açısından Diyarbakır’da karşılığının olup olmadığı; siyasal kullanım pratikleri ve farklılıkları temelinde analiz edilmiştir. Bu amaçla Türkiye’nin ulusal kimlik, ideolojik kimlik ve etnik kimlik eklentileri ile geçişken/eklektik farklı siyasal düşüncelerin/siyasal kimliklerin, yani tüm kimlikler bağlamı içinde kimliklendirmelerin en yoğun olarak görüldüğü kentlerinden biri olan Diyarbakır’da 540 katılımcı üzerinde bir alan araştırması yapılmıştır. Araştırmanın verileri, evreni temsil eden bir örneklem üzerinden yüz yüze anket ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler SPSS programında uygun analizlere tabi tutularak yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda farklı siyasal eğilimlere mensup bireylerin, sosyal medyayı siyasal haber/bilgi aracı kullanmada birleştikleri görülürken; siyasal etkinlik türündeki davranışlara yönelik pratikleri görece heterojenlik gösterdiği görülmüştür. Genel olarak sosyal medya, kamusal alan ve siyasal kimlik ilişkisi bağlamında sosyal medya ortamlarının, kamusal alan olarak yeterli hareket alanı açtığını söylemek mümkün görünmemektedir. Ayrıca, siyasi kimlikler ve parti tercihleri bazında, katılımcıların çok yüksek bir yüzdesinin sosyal medya ortamlarındaki siyasi faaliyetlere ilişkin yüksek düzeyde “fışınma”, “dışlanma kaygısına sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Siyasal Kimlik, Medya, Sosyal Medya, Kamusal Alan,

ABSTRACT

THE USE OF SOCIAL MEDIA FOR POLITICAL PURPOSES: THE EXAMPLE OF DİYARBAKIR IN TERMS OF POLITICAL IDENTITIES AND POLITICAL PREFERENCES

Social media that has gained a wide range of use in individual, social and political life today, has also been widely associated with discussions on the public space. Social media is also considered as spaces include potentials which enable public communication environment that is open to equal and free involvement of political ideas/identities where rights and demands are voiced. At the same time negative situations such as observation, supervision, congregation and polarization carry obstacles of creation of a public space by social media.

In this study, whether social media has a counterpart in Diyarbakır in terms of individuals with different political identities/ideas as a public space; analyzed on the basis of political usage practices and differences. With this purpose, in addition to national identity, ideological identity and ethnic identity additions of Turkey; a field study was conducted on 540 participants in Diyarbakır, is one of the cities where multi-layered, transitional/eclectic different political thoughts/political identities in short within the context of all identities, identifications are intensively seen. The data of the study was obtained by a face to face survey over a sample that represents the universe. The obtained data was interpreted with implementing appropriate analysis on SPSS software. As a result of the research while it is seen that individuals belonging to different political tendencies are united in using social media as a political news/information tool; It has been observed practices of behavior in the type of political activity show relatively heterogeneity. In general, in the context of the relationship between social media, public space and political identity, it does not seem possible to say that social media environments open up enough space for action as a public space. In addition, on the basis of political identities and party preferences, It has been seen that a very high percentage of the participants have a high level of "being blacklisted" and "being excluded" anxiety about political activities in social media environments.

Keywords: Political Identity, Social Media, Social Media and Public Space, Social Media and Political Identity.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1
Önem	1
Araştırma Problemi	2
Kapsam.....	2
Kuramsal çerçeve	3
Araştırma Yöntemi.....	5
1. BÖLÜM.....	7
SOSYAL MEDYA KAMUSAL ALAN VE SİYASAL KİMLİK	7
1.1. Sosyal Medya	8
1.1.1.Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Medya Kullanımı.....	13
1. 2. Sosyal Medya ve Kamusal Alan	14
1.2.1. Kamusal Alan.....	15
1.2.2.Türkiye’de Kamusal Alan	20

1.2.3. Sosyal Medya ve Kamusal Alan İlişkisine Dair Farklı Yaklaşımlar	24
1.2.4. Sosyal Medya ve Kimlik/Siyasal Kimlik	35
2. BÖLÜM.....	41
İDEOLOJİLER VE SİYASAL KİMLİK	41
2.1. Kimlik Kavramı ve Siyasal Kimlikler.....	41
2.1.1. Kolektif Kimlikler	44
2.2. Siyasal Kimlik ve İdeoloji.....	48
2.2.1. Liberalizm	54
2.2.2. Muhafazakârlık	56
2.2.3. Sosyalizm	57
2.2.4. Sosyal Demokrasi.....	58
2.2.5. Milliyetçilik.....	60
2.2.5.1. Etnik Milliyetçilik (Mikro Milliyetçilik)	61
2.2.6. İslamcılık.....	63
2.3. Türkiye’de Siyasal Kimlikler.....	64
2.3.1. Türkiye’de Sağ Kimlikler	66
2.3.2. Türkiye’de Sol kimlikler	67
2.3.3. Siyasal Partiler Ekseninde Türkiye’de Siyasal Kimlikler	69
2.3.3.1. AK Parti’nin Siyasi Kimliği.....	72
2.3.3.2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’nin Siyasi Kimliği.....	73
2.3.3.3. Milliyetçi Hareket Partisinin Siyasi Kimliği.....	74
2.3.3.4. İyi Partinin Siyasi Kimliği	74
2.3.3. 5. Halkların Demokratik Partisinin Siyasi Kimliği	75
3. BÖLÜM.....	76
ALAN ARAŞTIRMASI.....	76
3.1. Araştırmanın Modeli	77

3.2. Araştırmanın Konusu ve Amacı	79
3.3. Araştırmanın Önemi.....	80
3.4. Kapsam ve Sınırlılıklar	81
3.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	82
3.5.1. Çalışma Evreni ve Özellikleri	82
3.5.1.1. Diyarbakır'ın Siyasal Yapısı	82
3.5.2. Örneklem.....	87
3.6. Bulgular.....	88
3.6. 1. Araştırmaya Katılanların Demografik ve Tanımlayıcı Özellikleri	88
3.6.1.1.Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı	88
3.6.1.2.Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı.....	89
3.6.1.3. Katılımcıların Eğitime Göre Dağılımı	90
3.6.1.4. Katılımcıların Mesleğe Göre Dağılımı	90
3.6.1. 5. Katılımcıların Siyasal Parti Tercihlerine Göre Dağılımları	92
3.6.1.7. Katılımcıların Ülkenin Gündemi ve Siyasi Konulara İlgili Düzeylerine Göre Dağılımı.....	93
3.6.2. Katılımcıların Sosyal Medya Kullanım Örüntüleri.....	94
3.6.2.1. Katılımcıların Kullandıkları Sosyal Medya Platformları Ve Günlük Kullanım Sürelerine Göre Dağılımları.....	94
3.6.2.2. Katılımcıların Sosyal Medya Kullanım Amaçları.....	96
3.7. Sosyal Medyanın Siyasal Amaçlı Kullanımı	97
3.7.1. Sosyal Medyanın Siyasal Amaçlar İçin Kullanımının Siyasal Kimlikler Açısından Değerlendirilmesi.....	97
3.7.2. Sosyal Medyanın Siyasal Temelli Kullanımının Siyasal Tercihler Açısından Değerlendirilmesi	108
3. 8. Değerlendirme	121

SONUÇ	135
KAYNAKÇA	140
EKLER	152
ÖZGEÇMİŞ	158
İNTİHAL RAPORU	Error! Bookmark not defined.
ETİK KURULU RAPORU	162

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKPARTİ: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANAP: Anavatan Partisi

AOL: America Online

BDP: Barış ve Demokrasi Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DEHAP: Demokratik Halk Partisi

DEP: Demokrasi Partisi

DP: Demokrat Parti

DSP: Demokratik Sol Parti

DTP: Demokratik Toplum Partisi

DYP: Doğru Yol Partisi

FP: Fazilet Partisi

HADEP: Halkın Demokrasi Partisi

HDP: Halkların Demokratik Partisi

HEP: Halkın Emek Partisi

HP: Halkçı Parti

İP: İYİ Parti

LGBT : Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transgender

ÖZDEP: Özgürlük ve Demokrasi Partisi

MDP: Milliyetçi Demokrasi Partisi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

RSS: Rich Site Summary

RP: Refah Partisi

SHP: Sosyal Demokrat Halkçı Parti

SP: Saadet Partisi

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SPSS : Statistical Package for Social Sciences

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TİP: Türkiye İşçi Partisi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Sosyal Medya Araçlarının Farklı Çalışmalarda Sınıflandırmaları.....	20
Tablo 2: 1989 – 2019 Yılları Arası Diyarbakır İlinin Yerel Seçim Sonuçları.....	92
Tablo 3: 1989 – 2019 Yılları Arası Diyarbakır İlinin Genel Seçim Sonuçları.....	93
Tablo 4: %5 Belirlilik Düzeyindeki Örneklem Büyüklükleri.....	95

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	99
Grafik 2: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı.....	100
Grafik 3: Katılımcıların Eğitime Göre Dağılımı.....	101
Grafik 4: Katılımcıların Mesleğe Göre Dağılımı.....	101
Grafik 5: Katılımcıların Siyasal Kimliklerine Göre Dağılımı.....	103
Grafik 6: Katılımcıların Siyasal Tercihlerine Göre Dağılımı	104
Grafik 7: Katılımcıların Ülkenin Gündemi ve Siyaset İlgi Düzeyine Göre Dağılımı.....	104
Grafik 8:Kullandıkları Sosyal Medya Platformları ve Günlük Kullanım Sürelerine Göre Dağılımı	106
Grafik 9: Katılımcıların Sosyal Medya Kullanım Amaçları.....	107
Grafik 10: Önemli Siyasi Gelişmeleri Sosyal Medyadan Takip Etme.....	109
Grafik 11: Sosyal Yaşamda Karşılaştığım Siyasi Komular Hakkında Sosyal Medyada Siyasi Tartışmalar Yapma.....	110
Grafik 12: Sosyal Medyada Demokratik Taleplerimi İfade Etme.....	111
Grafik 13: Sosyal Medyada Siyasi Görüşüm Doğrultusunda Haberler, Yazılar, Videolar ve Resimler Gibi İçerikleri Paylaşma.....	112
Grafik 14: Sosyal Medya Yoluyla Örgütlenmiş Bir Sosyal Etkinliğe Katılma (Eylemler, Yürüyüş vb.).....	114
Grafik 15: Gösteri, Yürüyüş Etkinliklerine Sosyal Medya Üzerinden Destek Verme.....	115
Grafik 16: Sosyal Medyada Kendi Görüşüm Dışındaki Siyasi İçerikleri Takip Etme.....	116
Grafik 17: Farklı Siyasi Görüşten Arkadaşlarımla veya Takip ettiğim Kişilerin Paylaşımından Rahatsız Olma, Engelleme ve Takipten Çıkma Durumu.....	117
Grafik 18: Önemli Siyasi Gelişmeleri İnternette veya Sosyal Medyadan Takip Etme.....	119

Grafik 19: Sosyal Medyada Karşılaştığım Siyasi Konular Hakkında Sosyal Medyada Siyasi Tartışmalar Yapma.....	120
Grafik 20: Sosyal Paylaşım Sitelerinde Demokratik Taleplerini İfade Etme.....	121
Grafik 21: Sosyal Medyada Siyasi Görüşüm Doğrultusunda Haberler, Yazılar, Videolar ve Resimler Gibi İçerikleri Paylaşma.....	122
Grafik 22: Sosyal Medya Yoluyla Örgütlenmiş Bir Sosyal Etkinliğe Katılma.....	123
Grafik 23: Gösteri, Yürüyüş Etkinliklerine Sosyal Medya Üzerinden Destek Verme(Beğeni, Paylaşım, Retweet vb.).....	124
Grafik 24: Sosyal Medyada Kendi görüşüm Dışındaki Siyasi İçerikleri Takip Etme.....	125
Grafik 25: Farklı Siyasi görüşten Arkadaşlarımla veya Takip Ettiğim Kişilerin Paylaşımları Beni Rahatsız Eder, Engellerim ve Takipten Çıkma.....	126
Grafik 26: Sosyal Medyada Siyasi Paylaşımında Bulunurken Fişleme Korkusunun Siyasal Kimlik Ekseninde Değerlendirilmesi.....	127
Grafik 27: Sosyal Medyada Siyasi Paylaşımında Bulunurken İş ve Sosyal Hayatta Olumsuz Durumlarla Karşılaşmaktan Çekinme Durumunun Siyasal Kimlik Ekseninde Değerlendirilmesi.....	128
Grafik 28: Sosyal Medyada Siyasi Paylaşımında Bulunurken Fişlenme Korkusunun Parti Tercihleri Ekseninde Değerlendirmesi.....	128
Grafik 29: Sosyal Medyada Siyasi Paylaşımında Bulunurken İş ve Sosyal Hayatta Olumsuz Durumlarla Karşılaşmaktan Çekinme Durumunun Parti Tercih Ekseninde Değerlendirmesi.....	130

GİRİŞ

21. yüzyılın ilk çeyreğinde internet ve internet tabanlı iletişim araçları hem bireysel hem de toplumsal yaşamda geniş bir kullanım alanı kazanmıştır. 2000'li yılların başından itibaren internet sisteminin hayatta kattığı yeni ve etkili bir iletişim ortamı olarak sosyal medyanın, artık yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olduğu söylenebilir.

Günümüzde internet ve internet tabanlı iletişim platformları farklılıkların kendini özgürce ifade edebildiği, tartışma, konuşma ve müzakere etme yoluyla eşit ve özgür siyasal ve kamusal katılımı olanaklı kılacak potansiyeller içerdiği gerekçesiyle, farklı ve çoğulcu kimlikleri kapsayan, kamusal alan(lar) olarak değerlendirilmektedir (Şener, 2006, 66). Bu siber ortamların sadece farklılıkları görme ve anlama değil, sesini duyurma, haklar talep etme olanağı yarattığı da iddia edilmektedir. Özellikle, “Arap Baharı” olarak adlandırılan toplumsal hareketlerin oluşumu ve yayılması sürecindeki rolü nedeni ile sosyal medya ortamları, yeni tür bir kamusal alan olarak akademik çalışmaların gündemine girmiştir. Sosyal medya, bireylerin veya çeşitli/farklı grupların örgütlendiği, siyasi düşüncelerini ifade ettiği, bu düşüncelerini savunduğu ve tartıştığı güçlü mecralar konumunda olduğuna dair çok sayıda iddianın öznesi olmuştur. (Dencik ve Leistert, 2015, Özçetin, Arslan ve Binark, 2012, 53; Kellner 2004; Moyo 2009). Sosyal medya ortamlarının düşünsel farklılıklar bağlamında nasıl kullanıldığı, bireylerin ve grupların kendi kimlik farklılıkları çerçevesinde farklı siyasi talep, davranış ve düşüncelerini bu alana ne kadar taşıyabildikleri ve görünür olabildikleri tartışmaları devam etmektedir. Bu nedenle sosyal medyanın siyasal alanda taşıdığı rolü ortaya çıkarmak için, farklı siyasal kimlikler ve farklı pratikler temelinde araştırılması alanla ilgili tartışmalara önemli katkı sağlayacaktır.

Konunun Önemi

Türkiye’de sosyal medya kamusal alan ve kimlik ilişkisini konu edinen çalışmalar bulunmasına rağmen, siyasal kimliklerin kamusal alan olarak sosyal medyayı

kullanımı üzerine yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Yapılan çalışmalar arasında siyasal kimlikler ve kamusal alan arasındaki ilişkiyi konu edinen akademik çalışmalar çevrimiçi söyleme odaklanmıştır (Gidişoğlu ve Rızvanoğlu 2012; Çobanoğlu 2019). Yerel literatür sınırlılığının yanı sıra uluslararası literatürde de siyasal kimlik ekseninde internet ve kamusal alan ilişkisini sorgulayan çalışmaların sayısı çok değildir. Bu bağlamda saha araştırması ile sosyal medya ve kamusal alan ilişkisini bireylerin ideolojik kimliklerini dikkate alarak kullanım pratikleri açısından inceleyen bu çalışma, güncel bir alan araştırması(Diyarbakır) sunması açısından da önem taşımaktadır. Bu çalışma, ayrıca Türkiye’de siyasal kimliklerin, günümüz iletişim teknolojilerini kullanarak kendisini siyasal anlamda nasıl var ettiğinin ve katılım pratiklerinin bu alanlarda nasıl biçimlendiğinin görülmesi açısından yararlı veriler ortaya koyabilir.

Araştırma Problemi

Sosyal medyanın farklı siyasal düşünceler tarafından kullanımlarını temel alan bu çalışmanın temel problemi Diyarbakır’da farklı siyasal kimliklerin sosyal medyada ne derece aktif olduğunu, ne derece sesini duyurabildiğini ve ne derece siyasal süreçlere etkide bulunabildiğini ortaya çıkarmaktır. Araştırmanın temel problemi ile bağlantılı olarak bireylerin siyasal kimlikleri doğrultusunda siyasal bilgilenme, haber, siyasal ifade, tartışma ve eylemlerinde, hak ve taleplerini ifade etmede sosyal medyayı nasıl kullandıkları, engelleyici faktörleri ve bu anlamda farklılıkları, çalışmanın araştırma sorularını oluşturmaktadır.

Kapsam

Diyarbakır sosyal medyanın rolünün farklı siyasal kimlikler ve tercihler ekseninde sorgulanması için elverişli bir alan oluşturmaktadır. Yüzyıllar boyunca Diyarbakır hem etnik hem dini hem de politik olarak çeşitlilik gösteren bir kent olmuştur; Müslüman, Hristiyan, Yezidi, Yahudi; Süryani, Kürt, Türk, Arap, Ermeni; sosyalist, muhafazakâr, İslamcı, etnik milliyetçi gibi çok kültürlü, çok kimlikli bir görünüm arz etmiştir. Çok kültürlü, çok kimlikli kültürel birikimin yanı sıra ilerleyen süreçte kent aynı zamanda bölgede bir etnik kimlik ve bu bağlamda kimlik siyasetinin merkezi ve temsil alanı olurken siyasal yapısında da bir radikalleşme ortaya çıkmıştır. Bu anlamda bölgenin birçok ilinde olduğu gibi Diyarbakır Türkiye’nin genel siyasal ve toplumsal yapısından farklılaşmaktadır.

Diyarbakır'ın ayırıcı bir özelliği de genel olarak egemen ideolojiye karşı muhalif tutumun güçlü olmasıdır (Erkan, 2005, 187). Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde tekçi ve farklılıkları dışlayıcı uygulama içeren politikalarla ulus inşa etme süreci Diyarbakır'da büyük oranda başarısız olmuştur. Diyarbakır öte yandan çevre iller ile olan ekonomik ve sosyal etkileşimi ile birlikte Ortadoğu ve Ön Asya ülkeleri hinterlandında sahip olduğu ticaret potansiyeli sebebiyle merkezi bir konumdadır.

Çalışma Diyarbakır'da 18 yaş ve üstü sosyal medya kullanıcısı olan bireyleri kapsamaktadır. Siyasal kimlik bağlamında ise ilgili literatür ve yapılan önceki çalışmalar da göz önünde bulundurularak katılımcılar, belli kimlikler ile sınırlandırılmıştır (Konda, 2010; Aydın vd. 2018). Araştırma, katılımcıların demografik özellikleri, sosyal medya kullanım alışkanlıkları ve belirlenen siyasal kimlikler ile tercihler çerçevesinde siyasal anlamda sosyal medyayı kullanım pratikleri ile sınırlı tutulmuştur.

Kuramsal Çerçeve

Demokratik yönetimin işlevsel olabilmesinin vazgeçilmez unsurlarından sayılan çok seslilik ve katılım her zaman siyasal bilimler ve iletişim alanının önemli tartışmalarından biri olmuştur. Söz konusu tartışmaya önemli katkılar yapan kuramlardan birisi de 'Kamusal Alan' kuramıdır. Kamusal alan, yurttaşların ortak meselelerini, eşit ve özgür katılımı, eylemle, sözle, açıklıkla çözüm üretmeye çalıştığı yerdir. Bu nedenle bir toplumda var olan kamusal alanın genişliği ve sınırları; söz konusu toplumda var olan düşünce, ifade, bilgiye erişme, tartışma, toplanma, örgütlenme ve tanınma özgürlüklerinin gelişmişliği ve ayırt etmeksizin herkesi eşitlik, çokluk ve farklılık temellinde kapsayıcılığı ile belirlenmektedir (Onat, 2013, 8).

Kamusal alanın farklı ortaya konma biçimleri olmakla birlikte çoklukla medya ile ilişkili olarak ele alınmaktadır. İnternetin yaygınlaşması ve toplumsal kullanıma açılmasıyla birlikte, internet ortamının medyaya yeni boyutlar katması kamusal alan tartışmalarının farklı boyutlarda devam etmesine yol açmıştır.

İnternet ve bir internet ortamı olan sosyal medyanın gelişmesi ile birlikte geleneksel medyanın kamusal alan açısından daralttığı olanakların yeniden genişlediği görüşleri önemli bir eğilim olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu eğilimler, internet ve kamusal alan ilişkisini, demokrasi, katılımcı demokrasi, ideal kamusal alan gibi zeminlerde ele almaktadır. İnternet/sosyal medya ve kamusal alan ilişkisine olumlu yaklaşanlar; kolay

erişim, internetin otoritelerden azade olması, internette ifade özgürlüğünün sınırsızlığı ve içerik denetiminin teknik olarak zor olmasının, siyasal katılımın artmasına olanak sunduğu görüşünü savunmaktadırlar. Sosyal medyayı olumlayan yaklaşımların yanı sıra bu ortamı egemen ideoloji ve sermayeyle ilişkisi bağlamında değerlendirenler ise, özellikle yönlendirme, gözetim ve denetim mekanizmalarına vurgu yapmaktadırlar. Bu görüşlere göre sosyal medya egemen güçler açısından kitleleri gözetim ve denetim altında tutmaya olanak sağlamaktadır, bu da sosyal medyanın özerk, özgür, eşit, etkileşimli bir kamusal alan niteliği kazanması önünde bir engel oluşturmaktadır. Ayrıca sosyal medya ortamlarında bireyler kendi görüşlerine yakın kişi ve gruplar ile etkileşime geçmekte farklı görüşlere kapalı olmakta; bu da sosyal medya üzerinden “yankı odası” “cemaatleşme” ve “kutuplaşma”ya yol açmakta ve çoğulcu ortamın gelişmesini engellemektedir (Colleoni ve ark. 2014,319; Özçetin, Arslan ve Binark, 2012, 55; Taş, 2018, 194).

Sosyal medyada katılım, kimlik ifadeleri bağlamında hem bireysel hem kolektif kimlikler ekseninde gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla sosyal medyayı “kamusal alan” olarak araştırmayı öngören bu çalışmada siyasal kimlikler önemli bir yer teşkil etmektedir. Toplumsal hayatta bireysel olarak tezahür eden kimliklerin kolektif bir nitelik alabildiği gerçeği sanal alan için de geçerlidir. Bireysel ve kolektif kimliklerin “kamusal alan” olarak nitelendirilen sosyal medyada ne derece etkileşime geçtiği, ne derece birbirini etkileyebildiği ve harekete geçebildiği önemli tartışmalardan biridir.

Kimlik, özne olarak bireysel ya da kolektif birimin (klan, kabile, ulus, toplum, cemaat, aile...) var oluşunun ifadesidir. Bireyin ya da kolektif yapının kendini nasıl gördüğünün ve nasıl konumlandığının bir açıklamasıdır (Bilgin, 2003, 199). Kimlik, bir bireyi veya kolektif yapının kendisini oluşturan ya da ötekilerden ayıran niteliklerin tümüdür. Bu çalışmanın konu edindiği kimlik, siyasal kimliklerdir. Siyasal kimlikler, siyasi tutum ve davranışları ifade etmektedir. Birey, anlayışını bir ideoloji içinde inşa etmekte, “ideoloji üzerinden” söylem ve eylemlerini geliştirmektedir (Örs, 2009, 3-4). Günümüzde, sosyal medya ortamlarının da reel siyasal alanda olduğu gibi bireylerin kimlikleri ve ideolojileri temelinde geliştirdikleri söylem ve eylemler doğrultusunda kullandıkları gözlemlenmektedir. Bu da siber ortamların bireylere sağladığı bir imkân gibi durmaktadır.

Kimlik olgusu, akademik çalışmalarda bireysel, toplumsal, bölgesel ya da küresel problemler konu edilirken sıkça ele alınan unsurlar arasında bulunmaktadır.

Günümüzde kimlik ile ilgili çalışmalar internet ve sosyal medya alanlarını da kapsamaktadır. Bu platformların bireysel, toplumsal, siyasal alanla ilişkisi ve etkisi, bir şekilde kimlikle ilişkilendirilmektedir. Gerçek hayatta oluşan siyasal kimlikler, günümüzde sosyal medyada da aktif olmaktadır. Bu nedenle gerçek kimliklerle ilişkili tüm varoluş hallerini internette görmek mümkündür.

Araştırma Yöntemi

Yeni bir kamusal alan olarak kabul gören sosyal medyada siyasal kimlikler ve parti tercihi ekseninde kullanım pratiklerini ve bu temelde engelleyici faktörlerini araştırmak ve sorgulamak amacıyla saha araştırması yapılmıştır. Bu bağlamda çalışmada nicel araştırma yönteminden faydalanılmış ve nicel araştırmanın bir alt modeli olan genel tarama araştırması modeli kullanılmıştır. Çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, genelleştirilebilir sonuçlara varmak, farklı siyasal kimlikler/düşünceler arasında sosyal medyada siyasal pratikler çerçevesinde benzeşme, farklılaşmanın incelenmesini sağlayabilmek ve kuramların doğruluk derecesini test edebilmek için bu yöntem tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında belirlenen amaçlara ulaşabilmek için nicel veri toplama araçlarından olan anket tekniğinden yararlanılmıştır. Bu tezin amaçlarına yönelik verileri elde etmek için özgün bir anket formu hazırlarken ilgili bazı çalışmalardan faydalanılmıştır (Şener vd., 2015; Eser ve Güler, 2015; Arklan, 2016). Ankette katılımcıların demografik ve kimlik tanımlayıcı bilgilerini, sosyal medyayı siyasal kullanım pratiklerini ve kullanımı engelleyici faktörlerini belirlemeye yönelik sorular yer almıştır. Anket araştırmacı tarafından 540 katılımcıya yüz yüze uygulanmıştır.

Toplanan veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) paket programı ile analiz edilmiş, katılımcıların sosyal medyayı siyasal alan olarak kullanımının hem siyasal kimlikler hem de tercihler açısından farklılıklarını ortaya koymak için “ki kare” testi uygulanmıştır.

Tez üç temel bölümden oluşmaktadır: Araştırmanın kuramsal zeminini oluşturacak olan birinci bölüm kamusal alan ekseninde sosyal medya ve kimliğe dair temel tartışmaları içermektedir. Bu bölümde öncelikle sosyal medyanın toplumsal boyutlarına odaklanılmıştır. Birinci bölümün ikinci kısmında tezin konusu ekseninde kamusal alana dair temel teorik yaklaşımlar günümüzde siyasal alanla ilgili olarak yapılan tartışmaların çoğunda yer almış önde gelen düşünürlerin yaklaşımlarından

yararlanılarak açıklanmıştır. Tezin çalışma sahasının (Diyarbakır) yer aldığı Türkiye’de kamusal alanın, ülkede nasıl bir tarihsel toplumsal farklılıkla oluştuğunu ortaya koymak gerekli görülmüştür. Bu kısım ayrıca tezin temel eksenini olan sosyal medya ve kamusal alan tartışmaları ile sosyal medya ve kimlik arasındaki ilişkiye dair tartışmaları içermektedir. Bu bölümde çizilen çerçeve tezin son bölümündeki analizlere teorik arka plan sağlayacaktır.

Tezin ikinci bölümünde kimlik ve ideoloji konusu ele alınmıştır. Bu bölümde, kimlik ve siyasal kimliğe zemin hazırlayan ideolojilere dair temel teorik yaklaşımların yanında, Türkiye’de siyasal kimlik süreçleri ve siyasal parti ideolojileri incelenmiştir. Bu çerçeve ile sosyal medya kamusal alan ve kimlik ilişkisine dair bir bütünlük kurulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise çalışmanın konusuyla bağlantılı olarak yapılan alan araştırmasının verilerine yer verilmiştir. Veriler tablolar şeklinde sunulurken hem ayrı ayrı tabloların verileri açıklanmaya çalışılmıştır hem de farklı tabloların verileri birbirleriyle ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Bölümün sonunda verilerin genel bir değerlendirilmesi yapılmış, ortaya çıkan sonuçlar kuramsal önermeler ile benzerlikler ve farklılıklar açısından ilişkilendirilmiştir.

Tezin sonunda yer alan sonuç kısmında, Diyarbakır özelinde yapılan araştırmanın verilerinin, sosyal medyanın kentte eksiksiz bir kamusal alan olarak görülemeyeceğini ortaya koyduğu vurgulanmıştır. Sosyal medyanın yine de Diyarbakır’da ana akım medya ve ana akım siyasette yeterince yer bulamayan kesimler için kendilerini ifade etme aracı ve alternatif bir alan olabildiği saptanmıştır. Ancak bir bütün olarak katılımcıların yanıtları dikkate alındığında sosyal medyanın “yaygın olarak” pasif bir kullanım alanı olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar sosyal medyanın kamusal alan niteliği ile ilgili iyimser yaklaşımlardan çok, eleştirel yaklaşımları doğrulamaktadır.

1. BÖLÜM

SOSYAL MEDYA KAMUSAL ALAN VE SİYASAL KİMLİK

Küçük ya da büyük bütün toplumlar, siyasal kararların sürekli biçimde yeniden üretilmesi ile varlığını sürdürmektedir. Siyasal karar üretim süreçleri farklı tarihlerde ve farklı coğrafyalarda farklı yapılar içinde gerçekleşmiştir. Toplum kesimlerinin ve çıkar gruplarının siyasal karar süreçlerine nasıl ve ne kadar katıldıkları her zaman önemli bir tartışma konusu olmuştur. Günümüz dünyasında siyaset ve ekonomiye yön vermeye devam eden klasik liberal demokrasi, siyasal katılımı kurumsal bir niteliğe kavuşturmuş siyaset anlayışıdır. Liberal demokrasi anlayışı ‘çoğulculuk’a önemli bir değer biçmektedir. Buna göre farklı sesler, görüşler ve düşünceler ortaya çıkmalı, kendini ifade etmeli ve siyasi kararlar üzerinde etkili olmalıdır. Bu nedenle basın özgürlüğü liberal demokrasinin vazgeçilmez unsuru olarak kabul edilir. Siyasal katılım, çok seslilik ve medya özgürlüğüne alternatif demokrasi anlayışlarında da önem verildiği görülmektedir.

Medyanın, liberal demokrasi uygulamalarında çok sesliliğe ve siyasal katılıma ne derecede katkıda bulunduğu gerek siyaset bilimi gerekse iletişim çalışmaları alanlarında tartışılmaktadır. Tartışmalar geçmişte geleneksel medya üzerinden yapılırken, günümüzde daha çok sosyal medya ile ilişkilendirilmektedir. İnternet ve bir internet ortamı olarak sosyal medya ve kamusal alan ilişkisi demokrasi ve onun temel yanlarından birisi olan katılımcı demokrasi, ideal kamusal alan temelinde ele alınmaktadır.

Demokrasi-siyasal katılım ile medya arasındaki ilişkileri inceleyen kuramlardan ‘Kamusal Alan’ kuramı, bu çalışmanın altyapısını kurmak açısından elverişli bir zemin hazırladığı gerekçesiyle bu bölümde ayrıntılı şekilde incelenecektir. Kamusal alanın merkezi kavramlardan biri olarak bu tez çalışmasında seçilmiş olmasının öncelikli

nedeni, kavramın “demokratik katılıma” imkân veriyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Günümüzde siyasal alanla ilgili olarak yapılan tartışmaların çoğunda yer alan Habermas’ın kamusal alan yaklaşımı ile alternatif kamusal alan yaklaşımları, Türkiye’de sosyal medyanın siyasal temelde kullanımı konusunu Diyarbakır örneğinde incelemeyi amaçlayan çalışmayı ve alan araştırması sonucu ortaya çıkan bulguları anlamlı kılacaktır.

Sosyal medya kamusal alan ve kimlik/siyasal kimlik arasındaki ilişkiye daha geniş teorik bir arka plan kazandırılarak, anlamlandırılmasını sağlayabilmek amacıyla çalışmanın bu bölümünde, sosyal medya kavramı, kamusal alan kavramı, Türkiye’de kamusal alan ele alınacaktır. Bunun yanı sıra tezin temel eksenini olan sosyal medya ve kamusal alan tartışmaları ve sosyal medya ve kimlik arasında ilişkiye yönelik değerlendirmeler de yapılacaktır.

1.1. Sosyal Medya

21. yüzyılın ilk dönemlerinden itibaren internet, çok yönlü iletişim sağlayan bir araç olarak evrensel bir nitelik kazanırken aynı zamanda pratiklerin, hiyerarşilerin ve yapıların görünüşüne uyum sağlayarak kendi tarihsel içeriğini oluşturmuştur (Papacharissi, 2015,7). İnternet, teknik özellikleri göz önüne alındığında diğer iletişim teknolojilerinden farklılaşmakta, zaman ve mekân sınırını aşan bir biçimde birey-birey ve birey-grup iletişimine olanak tanımaktadır. Yaşanan bu teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme, iletişim alanında “yeni medya”, “sosyal medya” “sosyal ağ” ve “sosyal ağ siteleri” gibi kavramları ortaya çıkartmıştır. Bu gelişmelerin aynı zamanda insanların iletişim kurma alışkanlıklarını ve biçimlerini de değiştirip dönüştürdüğü görülmektedir.

Sosyal medya kavramı Web 2.0 teknolojisindeki yeniliklerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Web 2.0 kavramı teknolojinin servis ve teknolojileri içerisinde yer alan uygulamalar ve iletişim araçlarını ifade etmektedir. Web 2.0 ile kullanıcıların etkileşimine olanak sunan, bununla birlikte aktif ve katılımcı kullanımı destekleyen bir dijital altyapı ortaya çıkmıştır. Web 2.0 kavramını Tim O’Reilly (2005), “kolektif zekanın” dahil olduğu “katılım mimarisi” olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla “içeriğin kullanıcılar tarafından oluşturulduğu haber, fotoğraf, video ve podcastlerin web siteleri aracılığıyla sunulduğu katılımcı online medyalar” (Evans, 2008, 33)

sosyal medya olarak tanımlanmaktadır. Sosyal medya, video paylaşım sitelerini, bloglar ve mikroblogları, içerik paylaşım ağlarını bünyesinde bulunduran kullanıcılarına daha kolay ve daha hızlı etkileşim olanağı sağlayan, bilgiyi kullanabilme imkânı veren uygun ortamlar sağlamaktadır.

Sosyal medyayı konu edinmiş çalışmalara bakıldığında literatürde en fazla kabul gören iki çalışma göze çarpmaktadır. Bu çalışmalardan Boyd ve Ellison'un (2004) ve Kaplan ve Haenlein'in (2010) makaleleridir. Boyd ve Ellison (2004), Web 2.0 ile birlikte sosyal medya platformlarının ortaya çıktığı ilk dönemden itibaren bu sitelerin sosyal yönünü ön plana çıkarmış ve ilgili platformları bu perspektiften değerlendirmişlerdir. Boyd ve Ellison (2004, 211), sosyal medyayı, "kullanıcıların tamamen veya kısmen açık birer profil oluşturup, ilişkide oldukları insanlar listesi hazırladıkları, sergiledikleri, paylaştıkları ve diğer kullanıcıların profil ve ilişkilerini gözlemleyebildikleri sanal ortamlar" olarak tanımlamaktadır. Söz konusu çalışma sosyal medya kavramını 'networking' (ağ yapılandırması) üzerine kurmuş; bu ağların ana karakteristiğini ise yeni insanlarla tanışmaya imkân veren yapısından ziyade, kullanıcıların birbirine eklemlendiği herkese açık profilleriyle yapılandığı bir ağ örgüsü olarak ifade etmektedir (Kara, 2013, 56).

Kaplan ve Haenlein (2010, 59-62)'da Boyd ve Ellison benzer şekilde sosyal medyanın sosyal yönüne odaklanmıştır. Kaplan ve Haenlein sosyal medyanın tanımını yaparken iki kavramı referans göstermişlerdir: "Web 2.0 ve kullanıcı tarafından oluşturulan içerik". Web 2.0, içerik ve uygulamaların yalnızca bireysel olarak değil katılımcı ve işbirlikçi bir ortamda üretilip yayımlandığını, bu içerik ve uygulamaların değiştirilip güncellenebildiğini açıklayan terimdir. Kullanıcı temelli içerik ise katılımcıların sosyal medyayı kullanırken denedikleri bütün yöntemlerdir. Bu bağlamda Kaplan ve Haenlein (2010, 60-61) sosyal medya "Web 2.0'nin teknolojik ve ideolojik temelleri üzerinde inşa edilen ve kullanıcı merkezli içerik üretimi, değişimine ve paylaşımına izin veren internet tabanlı birtakım uygulamalar" olarak ifade etmektedirler. Bu nitelikleriyle sosyal medya önemli tarihsel ve toplumsal gelişmelere zemin hazırlamaktadır. Örneğin dolaylı ve/veya doğrudan bir biçimde Arap Baharı, Mısır Devrimi ve Gezi Eylemleri'nde etkili olmuştur. Sosyal medya platformları kamusal alanlar olarak politik örgütlenmelerden gösterilere kadar birçok siyasal eyleme araç olmuştur. Ancak bu ortamların gündelik yaşamda ya da gündemden bağımsız bir biçimde bireylerin siyasal aidiyetleri doğrultusunda hak ve taleplerini ifade etme,

siyasal etkinliklerde bulunma, farklılıklarla karşılaşma ve etkileşme alanları olarak kullanımı açısından da incelemek önemlidir.

Sosyal medyayı tanımlamanın sosyalliği anlamayı gerektirdiğine dikkat çeken diğer bir yazar da Fuchs'tur. Fuchs (2016, 56)'a göre de medya,

“Teknolojinin yardımıyla teknolojik yapıları ve insan faillerini bağlayan dinamik ve dönüşümsel süreçlerin üretildiği, dağıtıldığı ve tüketildiği bilgiyi yaratan insan faaliyetlerine olanak veren ve onları kısıtlayan enformasyon ve iletişim teknolojileri, tekno-sosyal sistemlerdir”.

Bruns ve Bahnisch (2009, 1) medyaların tümünün karşılıklı iletişimi destekledikleri için sosyal bir nitelik taşıdıklarını, ancak etkileşime dayalı iletişimin en fazla sosyal medya ağlarında görünür olduğunu belirtmektedir. Sosyal medya ile sosyal paylaşım ağları zaman zaman birbiri yerine kullanılan kavramlardır. Kaplan ve Haenlein (2010,61), ağ örgüsünün ortamın temel niteliği olduğunu vurgularken, sosyal medyayı anlamak için ağdan başka açıklayıcı unsurların gerekli olduğunu ifade etmektedir. Onlara göre sosyal medya, Web 2.0'ye dayanan, etkileşimli uygulamaların genel adıdır. Bir anlamda sosyal medya, tüm bu özellikleri içinde barındıran ve sosyal paylaşım ağlarını da kapsayan bir üst form niteliğindedir. Sosyal medya uygulamaları sosyal paylaşım ağları, bloglar, mikro-bloglar, Wiki'ler gibi pek çok uygulamayı kapsamaktadır. İnternet kullanıcıları arasındaki en popüler sosyal medya uygulamalarının sosyal paylaşım ağlarının olması, gündelik yaşamda sosyal medya ile sosyal paylaşım ağlarının aynı anlamda kullanılmasına neden olmaktadır.

Ağların kesişme mantığı ile birbirine bağlanan sosyal medya platformları kullanıcıların paylaştığı içeriklerin hızlı ve kolay bir şekilde bir ağdan diğerine geçmesine imkân sunar. Böylece paylaşılan bir içerik hızla yayılır. Paylaşılan bir içeriğin tanıdıklar üzerinden yayılmasının dikkat ve etkisini artırdığını belirten Varnalı (2012, 95-96), bu nedenle geçirgenliği en yüksek olan ağların genelde benzer sosyo-ekonomik gruba ait ağlar olduğunu bildirirken; ayrıca bir içeriğin aynı ilgi alanlarına sahip insanların oluşturduğu dijital ağlarda oldukça hedefli ve hızlı bir şekilde yayıldığını belirtmektedir.

Sosyal medyaya yönelik tanımlar ve özellikler incelendiğinde, sosyal medya araçlarının kullanım ve içerik açısından pek çok farklı platformdan oluştuğu ve bu platformların çok çeşitli hizmetler sunduğu görülmektedir. Hedef kitlesi, kullanım

amacı ve biçimi farklılık gösterse de bu uygulamalar, Web 2.0 alt yapısı üzerine kurulması, kullanıcının özgün içerik oluşturup paylaşmasına olanak sunması ve ağ oluşturmaya dayalı mantığı ile sosyal medyanın genel karakteristik yapısının ortak niteliklerini oluşturmaktadır (Kara, 2013, 64-65). Bundan ötürü bu uygulamaları net sınırlarla birbirinden ayırmak ve bütünüyle farklı niteliklere sahip olduklarını söylemek mümkün değildir. Ayrıca her geçen gün bu platformlara yenileri eklenmektedir. Günümüzde kullanılan birçok uygulamadan söz etmek mümkündür. Farklı çalışmaların farklı sınıflandırmalar içerdiği görülmektedir. Farklı çalışmalar çerçevesinde yapılan bazı sınıflandırmalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

(Zarella, 2010, 3)	Forumlar, Mikrobloglar, Sosyal ağlar, Sosyal işaretleme siteleri, Sanal dünyalar, İnceleme ve değerlendirme siteleri, Medya paylaşım siteleri
(Safko and Drake, 2009, 23)	Sosyal ağlar, Yayıncılık, Fotoğraf paylaşım, Ses paylaşım, Video paylaşım, Mikrobloglar, Canlı yayın, Sanal dünyalar, Verimlilik uygulama siteleri, RSS, Oyun siteleri, Arama platformları, Mobil sosyal medya, Kişiler arası medya
(Kaplan ve Haenlein, 2010)	Sosyal ağlar, Bloglar, İşbirlikçi projeler, Sanal oyun dünyaları,

	Sosyal işaretleme siteleri, İçerik toplulukları, Sanal sosyal dünyalar (Second Life), Sanal oyun dünyaları
(Tuten ve Solomon, 2015, 8)	Sosyal topluluklar, Sosyal yayıncılık, Sosyal eğlence, Sosyal ticaret
(Mangold ve Faulds, 2009, 358)	Sosyal ağlar, İşbirlikçi projeler, Podcastler, sosyal işaretleme siteleri, Yaratıcı çalışma, Kullanıcı sponsorlu bloglar, Paylaşım siteleri, İş ağı siteleri, İşbirlikçi projeler, Ticaret toplulukları, Açık kaynak program toplulukları, Sosyal işaretleme siteleri, Davetiye ile kabul eden sosyal ağlar
(Mayfield, 2008, 6)	Sosyal ağlar, Bloglar, Mikrobloglar, Wiki'ler, Podcast'ler, Forumlar, İçerik toplulukları,

Tablo 1. Sosyal Medya Araçlarının Farklı Çalışmalarda Sınıflandırmaları

Görüldüğü gibi sosyal medya araçlarının sınıflandırılmasında belirgin farklar bulunmamaktadır. Herhangi bir sosyal medya aracı, ayırt edici kullanım özelliğine sahip olmakla birlikte diğer sosyal medya araçlarıyla benzer hizmetler de sunabilmektedir. Örneğin, genel olarak sohbet amacıyla kullanılan bir uygulamada video ya da fotoğraf gibi içerik paylaşımlarına da uygun olabilmektedir. Benzer

şekilde bazı içerik paylaşım siteleri aynı zamanda sohbet amaçlı da kullanılabilir. Bireyler, bu platformlarda siyasal eğilimini ya da tercihini belirtme, siyasal içerikli haber takip etme, bilgi edinme ve paylaşma, siyasal içerikli paylaşımları beğenme ve destekleme, siyasal eğilimine ilişkin paylaşımlarda bulunma, siyasi içerikli paylaşımları dolaşıma sokma, insanları siyasal ve toplumsal sorunlara karşı örgütlenme gibi çeşitli biçimlerde siyasal birtakım etkinliklerde bulunabilmektedir (Macafee, 2013,2766).

1.1.1. Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Medya Kullanımı

Sosyal medya teknolojik yenilikler, hız, erişim, yaygınlık gibi kolaylıkları sayesinde günümüz internet kullanıcılarının büyük çoğunluğu tarafından kullanılmaktadır. Sosyal medyanın günümüzde kullanım oranını görmemiz açısından We Are Social ve Hootsuite tarafından yayımlanan “Dijital 2020” raporuna bakmak faydalı olacaktır (http-1).

We Are Social ve Hootsuite tarafından yayımlanan Dijital 2020 raporuna göre Dünyada ve Türkiye’de internet ve sosyal medya kullanma oranları;

- Dünya çapında 4,54 milyar internet, 3,80 milyar sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır.
- Bir önceki yıla göre internet kullanıcısı %7, sosyal medya kullanıcısı %9,2 oranında artış göstermiştir.
- Günlük 6 saat 43 dakika internette, 2 saat 24 dakika sosyal medyada vakit geçirilmektedir.
- Her ay 3.75 milyar insan mobil cihazlar üzerinden sosyal medya platformlarına giriş yapmaktadır.
- Her gün mobil cihazlarda geçirilen zamanın %50’si sosyal medya uygulamalarında, %21’i video ve eğlence uygulamalarında harcanmaktadır.
- En çok indirilen ilk 5 uygulamanın tamamı sosyal medya platformlarıdır (Facebook Messenger, Facebook, WhatsApp, TikTok, Instagram).
- Dünyanın en çok ziyaret edilen web siteleri arasında Google’un ardından 2. sırada bir sosyal medya aracı olan Youtube bulunmaktadır ve her ay 1,9 milyara yakın kişi Youtube sayfasını ziyaret etmektedir.
- Youtube, 2020 yılında sadece ABD’de yaklaşık 5,5 milyar dolar reklam geliri elde etmiştir.

- Türkiye’de kullanıcılar günde ortalama 7 saat 29 dakika internette geçirilmektedir.
- Türkiye’de internet kullanıcı sayısı Ocak 2020’ 62 milyondur. (Nüfusun %74’ü). Bir önceki yıla göre internet kullanıcısı 2,4 milyon artış göstermiştir.
- Türkiye’de sosyal medya kullanıcı sayısı Ocak 2020’ye 54 milyondur (Nüfusun %64’ü). Bir önceki yıla sosyal medya kullanıcı sayısı 2,2 milyon artış göstermiştir.
- Türkiye’de en çok kullanılan sosyal medya platformları arasında %90 kullanma oranı ile Youtube ilk sırada gelmektedir. İkinci sırada ise %83 kullanma oranı ile Instagram bulunmaktadır. Ayrıca Instagram reklam erişiminde Türkiye % 57 ile ilk sırada yer almaktadır.

Özetle Web 2.0 alt yapısının gelişmesinin sonucu olan sosyal medya uygulamalarının getirdiği teknolojik yenilikler hız, erişim, yaygınlık gibi kolaylıkları sayesinde günümüz internet kullanıcıların büyük çoğunluğu tarafından kullanılmaktadır. Sosyal medya platformlarının evrensel ölçekte bu kadar yaygınlaşmasının nedenleri internet teknolojilerindeki gelişmeler, maliyetlerin çok yüksek olmayışı, kullanım kolaylığı ve pratikliği olarak görülmektedir. Bu durum, insanların hayatında hatta hayatın ekseninde internet ve sosyal medyanın önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Bu noktada, bu kadar yaygın kullanılan tüm bu yeni ortam ve ağların farklı siyasal düşünceler/siyasal kimlikler ile olan ilişkisinin ortaya konması da önem taşımaktadır.

1. 2. Sosyal Medya ve Kamusal Alan

Kamusal alan kavramı, sosyal medyanın ortaya çıkışıyla birlikte yeniden tartışmaların odağına çekilmiştir. Bu konudaki tartışmalar, sosyal medyanın yeni kamusal alan biçimlerini ortaya çıkarıp çıkarmadığı, bir tür siyasal içerikli kamusal alan yaratma potansiyeli olup olmadığı ya da ideal bir kamusal alan oluşturup oluşturmadığı yönündedir. Bu bağlamda bu bölümde çalışmanın temel ekseni olan sosyal medya ile kamusal alan arasındaki ilişkiye değinilecektir. Sosyal medya ve kamusal alan ilişkisine dair, sosyal medyanın yeni kamusal alan biçimlerini ortaya çıkardığı veya mevcut siyasal yapının farklı iletişim biçimi formunda aynen tekrarlanması gibi temel iki görüşten beslenen tartışmalardan bahsetmeden önce sosyal medyanın kamusal niteliğini değerlendirmek için kamusal alan kavramının ne olduğunun ele alınması gerekmektedir.

1.2.1. Kamusal Alan

Bu başlık altında kamusal alan, günümüzde siyasal alanla ilgili olarak yapılan tartışmaların çoğunda yer alan ilgili düşünürlerin, fikir birlikleri ve onların bu kavramlara dair açtıkları tartışmalar çerçevesinde ele alınacaktır. Kamusal alana dair söz konusu yaklaşımlar kamusal alanın anlaşılmasına katkı sağladığı gibi, çalışmanın konusu olan sosyal medya kamusal alan ilişkisini anlamaya olanak sağlayacaktır.

Eşit ve özgür bireylerin kamusal sorunları müzakere etmek için bir araya geldikleri bir alan olarak ifade edilen kamusal alanın; “totaliter rejimlerde var olmayan”, “devlet ile sivil toplum arasında bir aracılık mekânı” olduğu vurgulanmaktadır (Dacheux, 2012,14). Kamusal alan, toplumsal yaşam ile bağlantılıdır. “Bir toplumda, var olan kamusal alanın genişliği veya sınırları, toplumda var olan düşünce, ifade, toplanma, örgütlenme, tanınma ve diğer insan hakları ve özgürlüklerinin gelişmişliği ile çoğunluğun durumuna bağlıdır” (Onat, 2013, 8). Dolayısıyla kamusal alan kavramı siyasal bir anlam da içermektedir.

Habermas (2014, 135), siyasal anlamda kamunun ilk defa ortaya çıkışının 18. yüzyıl döneminde İngiltere’de gerçekleştiğini belirtmektedir. Kamusal topluluk; ilk olarak İngiltere ve Kıta Avrupa’sında ekonomik olarak yükselen sınıfların eğitilmiş bireylerinin bir araya geldiği ve akıl yürütme süreçleri içerisinde taleplerini meşrulaştırdığı edebi okuma topluluklarından doğmuş ve giderek siyasal kamuya evrilmiştir (Habermas, 2014 174-175). İktidarının işlemleri, eylem ve tasarrufları ile ilgili yapılan kamusal tartışma kamusal alanın, “siyasal kamusal alan” olarak nitelik değiştirmesine neden olmuştur.

Habermas’a göre kamusal alan öncelikle “kamuoyuna benzer bir şeyin” oluşabilmesine olanak tanıdığı zaman mümkündür (Habermas, 2015, 95). Buna göre kamusal alan ekonomik olarak yükselen sınıfların eğitilmiş bireylerinden oluşturduğu topluluğun fikirlerini “düzenli neşriyata uydurmasına” olanak sağlayan bir “kamusal iletişim ağı” ile ancak mümkündür (Habermas,2014, 16). Bu kamusal iletişim alanı ile “yurttaşlar ancak, genel yarara ilişkin meseleler hakkında kısıtlanmamış bir tarzda, yani toplanma, örgütlenme, kanaatlerini ifade etme ve yayınlama özgürlükleri garantelenmiş olarak kamusal bir gövde biçiminde davranabilirler” (Habermas, 2015, 95). Bu alan, bireylerin kanaatlerini özgürce ifade etme, örgütlenme ve yayma alanı olduğu kadar, aynı zamanda inanç ve kimliklerin de gösterildiği, ifade edildiği bir

yerdir. Habermas'ın kamusal alan tanımı etrafında gelişen tartışmaları dünyanın genelinde yaşanan iletişim teknolojilerindeki gelişmelere ile birlikte yeniden gündeme gelmiştir. Bu bağlamda yeni iletişim teknolojisi olan internet ile birlikte ortaya çıkan sosyal medya kamusal alan tartışmalarının odak noktası olmuştur.

Arendt, görüşlerini tarihsel bir analizden hareketle yaparak Habermas'tan farklı düşmektedir. Diğer kamusal alan tartışmalarında olduğu gibi, Arendt de kamusal alanı kamusal alan ve özel alan ayırımı eksenini üzerinden ele almaktadır. Arendt (1994, 37), kamusal alan ile özel alan arasındaki belirsizliği sorgularken, “toplumsalın yükselişi”den bahsetmektedir. Arendt'e göre kamu kavramı birbiriyle ilişkili iki görüngenye işaret etmektedir; birincisinde “terim, her şeyin herkes tarafından görülebilir ve duyulabilir olduğu ve mümkün olan en geniş açıklığa sahip” alandır (Arendt, 1994, 74). İkinci olarak ise kamu kavramı, “içinde özel olarak bize ait olandan ayrı, hepimiz için ortak olan bir dünyayı ifade eder” (Arendt, 1994, 77-78). Arendt Antik Yunan'dan ilhamla özel ve kamusal ayırımını betimlerken hane ile Polis arasındaki ayrımları ortaya koymaktadır. Arendt bu bağlamda kamusal-özel ayırımını eşitlik-eşitsizlik, özgürlük-zorunluluk durumu üzerinden açıklamaktadır. Polis yani kamusal alan ise sadece eşit ve özgür bireylerin girebileceği bir alandır (Arendt, 1994, 52-53).

Arendt (1994, 52-53)'e göre özgürlük politikanın varlık nedeni, eylemin ise deneyim alanıdır. Eylem ise bireyler arasında özgür ilişkiler varsa gerçekleşebilir. Kamusal alanın özgürleştirici gücü, “insani çoğulluğun, eşitlik ve farklılığın” ancak söz/konuşma ve eylemle mümkün olmaktadır. İnsanların, eşit ve farklı olma niteliklerini temellendiren konuşma ve eylemlerin varlığıdır. Arendt için kamusal alandaki eylem ve konuşmanın gücü hem kamusal alanın açıklık özelliğinden hem de eylem ve sözün ancak kendisini açığa çıkarmaktan çekinmeyenlerin varlığından almaktadır (Arendt, 1994, 240-245). Arendt'a göre “çoğulluk, insani eylemin koşuludur” ve kamusal alan ile eş değer olan siyasi alanı olanaklı kılan bu çoğulluk durumudur. Bu noktada kamusal alan, insanların farklılığının ortaya çıktığı, politikanın konuşulduğu, müzakere edildiği ve eyleme dönüşmüş olduğu özgürlükler alanıdır. Bu alanda, insanlar eşittir ve tüm farklılıklarıyla kabul edilmektedir. Eylem kamusal alanda insanların etkileşimde bulunmasıyla doğar ve bu etkinlik aracılığıyla insan kendi kimliğini oluşturur. İnsan, bu alanda kazandığı kimliği ve diğer insanlarla oluşturduğu ilişkiler ve etkileşimi sayesinde çevresinde olup bitenlerle ilgili

farkındalık kazanabilir. “Arendt, insanların konuşma ve eylemde bulunabilecekleri her yerde, kamusal alan oluşturabilecekleri olanaklara sahip olduklarını belirtmektedir” (Onat, 2013, 28).

Öte yandan Fraser, Habermas’ın idealize ettiği herkese açık ve ulaşılabilir kamusal alanının hiçbir zaman var olmadığını belirtmektedir. Habermas’ın burjuva kamusal alanın farklılıkları, çatışmaları ve çoğulculuğu göz ardı eden dışlayıcı bir yapıya sahip olduğunu söylemekte ve burjuva kamusal alanının teklik iddiasını eleştirmektedir. Habermas’ın kamusal alanı üç dışlayıcı unsur üzerine kuruludur; bu dışlayıcı unsurlar cinsiyet, mülkiyet ve ırksal temeldedir (Fraser, 1992, 118). Fraser, (1992, 116), Habermas’ın burjuva kamusal alanı sadece mülkiyet sahibi, eğitilmiş bireyler, beyaz ve erkek bireylerin katılımına açıktır. Bu bağlamda Habermas’ın burjuva kamusal alanının kimlik ve sınıfsal aidiyetten kaynaklanan farklılıkları ve toplumsal güç ilişkileri nedeniyle oluşan bir takım tahakküm ilişkilerini görmezden geldiğini belirtmektedir. Habermas’ın iddiasının aksine, Fraser (1992, 116), burjuva kamusal alanının dönemi için tek olmadığını, birbirleriyle yarışan milliyetçilerin, köylülerin, seçkin kadınların ve işçilerin kamusal alanlarının burjuva kamusal alanı ile aynı zamanda geliştiğini belirtmektedir. Bu kamusal alanlar, sesleri duyulmayan, kendilerini ancak egemen sınıfın belirlediği alanlarda ortaya koyabilmiş kesimlerin yarattığı alanlardır. Fraser, kamusal alanda farklılıkların göz ardı edilmesi değil, onların görünür olması ve dile getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kamusal alanın bireylere; kimliklerini, ihtiyaçlarını ve ilgilerini formüle etmek açısından da imkân sağlaması gerekmektedir. Kamusal alana katılımın ancak kişinin “kendi sesiyle” konuşabildiğinde yani kendi kimliği ile kendi sözünü kullanarak, farklılıklarını dışarıda bırakmadan gerçekleştirebileceğini savunmaktadır. Zira söylem alanının genişlemesi, kamusal alanın çoğulluğunun fark edilebilmesi için zorunludur (1992, 118). Öte yandan kamusal alana katılımın üzerindeki formel engelleme ve sınırlamaların kaldırılmasının pratikte katılımın genişlemesinin sağlanacağı anlamına gelebileceğini belirten Fraser (1992, 127), “Tersine kadınlar ve işçiler formel katılım hakkını aldıktan sonra bile, kamusal tartışmanın kapsamı ekonomik özel ve ev içi özel gibi kavrayışlarla engellenmektedir.” demektedir. Bu bağlamda Fraser (1995, 295), modern dönem sonrasına ilişkin kamusal alan ile ilgili üç karşıt yaklaşım ortaya koymaktadır. Birincisi, sistematik oluşan toplumsal eşitsizliklerin ortadan kalkması; ikincisi; eşitsizliklerin sürdüğü ortamlarda çoğul kamuların tek bir kamusal alanda tartışma

içerisinde olması ve üçüncüsü ise, baskın ideolojik nitelikli konular ile ilgi alanlarının içerildiği ve kabul edilemez olarak görüldüğü bir kamusal alan kavramıdır. İnternet ile başlayan yeni medya ortamlarının gelişmesi ile birlikte kamusal alan tartışmaları bağlamında, bireylerin farklılıklarıyla kendilerini ifade edecekleri, alternatif oluşturan farklı kamusal alan (lar) oluştuğu tartışmaları gündeme gelmiştir. Kamusal alan farklı cemaatlerden bireylerin ilişki kurdukları alandır. Bu alanda kamusal sorunlar görünürlük kazanmakta ve politika görünür hale gelmektedir. Bu anlamda var oluş süresince özellikle ana akım kitle iletişim araçları içerisinde ve ana akım siyasette yeterince yer bulamayan, eşit hak ve özgürlüklere sahip olmak isteyen siyasal eğilimler açısından düşünüldüğünde, sosyal medya, “siyasal kamu”nun oluşturabilmesi açısından önemli olduğu değerlendirilebilir. Bu noktada bir kamusal alan olarak değerlendirilen sosyal medya ortamlarında, siyasal farklılıkların siyasal katılımının nasıl gerçekleştiğinin ortaya çıkartılması gereklidir

Habermas ve Arendt gibi Sennett için de kamusal alan politikanın meşrulaştırılma yeridir ve insanlar kamusal alanda politik konular ile ilgili konuşabilmekte, tartışabilmekte ve bilgiye ulaşabilmektedirler.

Sennet (2002,33,138)’in kamusal alan tartışmasında “kamusal olanın kimleri içerdiği” ile “kamuya çıkılan yerin neresi olduğu” (insanın ve mekânın kamusalılığı), temel belirleyicidir. Sennet (2002, 33) kamusal alanı “yalnızca aile ve yakın arkadaş kesimlerinden farklı konumu olan toplumsal yaşam bölgesi değil, görece çok çeşitli insanları içine alan tanıdık ve yabancıların oluşturduğu... çeşitli, karmaşık toplumsal gruplar[ın]” dahil olduğu ve “doğal” biçimde etkileşime geçtikleri bir alan olarak tanımlamaktadır. Sennett, (2002)’e göre 19. yüzyılda sanayi kapitalizminin gelişimi ile birlikte kamusal yaşam değişmeye başlamıştır. Zamanla kamusal hayat yerini, “özel hayatın daha önemli” görülmesine bırakmış; Böylece insanlar özel alanlarına çekilip, ötekiler ve yabancılarla temastan kaçınma”ya ve “suskun seyirci” konumuna gelmeye başlamıştır. Sennett (2002, 46)’e göre artık kamusal davranış “bir gözlem, pasif bir katılım, bir çeşit röntgencilik” halini almıştır. Sennet’in söyledikleri bugünkü sosyal medya kullanım pratiklerine uyumlu görünmektedir. Nitekim çalışmanın alan araştırmasının da ortaya koyduğu gibi; sosyal medya kullanım potansiyelinin pasif katılım etkinlikleri içerdiği gözlenmektedir.

Habermas, Sennett ve Arendt’in görüşlerinden hareketle Dacheux (2012, 21), kamusal alan kavramını şöyle tanımlamaktadır:

- “Politikanın meşrulaştırma yeri: Yurttaşlar tartışabilmek, bir fikir sahibi olabilmek ve politik iktidarı uygulayacak olan kişileri seçmek için politik enformasyona kamusal alan aracılığıyla erişir. Yine kamusal alan aracılığıyla ki kendilerini sadece yasaya maruz kalan kişiler olarak değil, aynı zamanda bu yasanın yapıcıları olarak hissederler.
- Politik cemaatin temeli: Kamusal alan, farklı etnik dinsel cemaatlere ait olan bireylerin ortak politik bir topluluk oluşturmak amacıyla kendi aralarında ilişki kurmalarına olanak sağlayan simgesel bir alandır.
- Politikanın görünürlük kazandığı bir sahne: Kamusal alan, politik aktörlerin sahne aldıkları ve kamusal sorunların görünür ve algılanabilir hale geldiği yerdir”.

Kamusal alan teorileri Habermas, Fraser, Arendt, ve Sennett özelinde ele alınmış olsa da; genel olarak kamusal alan kavramsallaştırmalarına da birtakım ortak vurgular olduğunu söylemek mümkündür. Bu vurgular eşit ve özgür bireylerin, aleniyet ilkesine bağlı kalarak, politik iletişim ve eyleme olanak tanıyan, politik bilgilere doğrudan ulaşılan, kamusal sorunlara dair “söz söylenebilen” özgür bir alana işaret etmektedir.

Günümüzde kamusal alanın tarihsel olarak üstlendiği rollerden ve varsayımlardan uzaklaştığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda, internet ve internet eksenli iletişim teknolojileri de bu açıdan önemli bir yerde durmaktadır. Özellikle sosyal medyanın “politik katılım, eşitlik, özgürlük, çoğulluk, politik tartışma ve ifade alanı” potansiyellerini içermesi güçlü umutlara yol açmıştır. Sosyal medya bu anlamda kamusal alan meselesinde alternatif/yeni bir mecra olarak değerlendirilmiştir. Toplumun farklı kesimlerinin hak ve talepleri, günümüzde yukarıda bahsedilen kamusal alan tanımlarının ortak vurgularını da içeren alternatif/yeni bir kamusal alan olarak değerlendirilen sosyal medya platformlarında dile getirilebileceği varsayılmaktadır. Bu anlamda bir kamusal alan olarak değerlendirilen sosyal medyanın, farklı siyasal kimlikler açısından, kimlik başta olmak üzere; mücadele, talep ve isteklerini ifade etmelerine, eylemde bulanabilmelerine olanak sağlayan özgürlükler alanı olup olmadığı önem kazanmaktadır.

Bir sonraki bölümde Türkiye’de özelinde kamusal alan kavramına değinildikten sonra sosyal medyanın kamusal potansiyeline dair tartışmalar ele alınacaktır. Söz konusu olan siyasal farklılıkların sosyal medyanın bir kamusal alan olarak kullanım pratiklerini anlayabilmek adına Türkiye’de kamusal alanın farklılıklar nezdinde

bütünleştirici-dışlayıcı mekanizmalarını ve temel dinamiklerini içeren konuların ele alınması gerekmektedir

1.2.2. Türkiye’de Kamusal Alan

Batı Avrupa’da kamusal alanın dönüşümüne ilişkin tartışmalara “Kamusal Alan Tartışmaları” başlığı altında yer verilmiştir. Tarihsel ve toplumsal dinamiklerle birebir bağlantılı olan kamusal alan kavramı ve dönüşümünü Türkiye özelinde tartışmak da mümkündür. Önde gelen düşünürlerin erken sanayileşmiş batı Avrupa toplumları üzerinden geliştirilmiş olduğu kamusal alan tartışmalarının geç sanayileşen ve geç modernleşen dünyanın farklı coğrafyalarındaki farklı ülkelerdeki kamusal alanlar önemli farklılıklar göstermesi doğaldır. Türkiye’deki kamusal alan tartışmalarını da bu anlamda değerlendirmek gerekmektedir. Türkiye’de kamusal alan Batı’daki gibi sınıfsal temeller üzerinde toplumsal mücadeleler yoluyla şekillenen, aynı özellik ve işlevlere sahip bir alan olmamıştır.

Kamusal alan, aynı toplumsal bağlamlarda değerlendirirken bile, sınırları ve tanımı değişmeyen bir alan değil, yeni aktörlerle birlikte sürekli bir değişim sürecinden geçen bir alandır. Türkiye’deki kamusal alan tartışmaları kendi tarihselliği ve toplumsal koşulları ile yorumlanmaktadır. Türkiye’de kamusal alan kavramına ilişkin tanımlamalarda var olan karışıklığa, ayrıca siyasal kimlik ve ideolojik tercihler de etkide bulunmaktadır.

Bir ülkedeki "halkın bütünü" ifade eden kamu kavramı Türkiye’de büyük ölçüde devleti çağrıştırmaktadır. “Kamusal alan” kavramı ise büyük ölçüde devlet tarafından yapılandırılan ya da devlet kontrolündeki resmi alanlar olarak değerlendirilmektedir. Batıda özgül tarihsel koşullar altında devlet çıkarlarından ayrı ve farklı olarak beliren kamu çıkarı anlayışı önemli bir faktör olarak belirmiştir. Türkiye’de değişimin temel kaynağı ve itici gücü olan devlet, kamusal alanın yapılandırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Türkiye’de kamusal alan, büyük ölçüde devletin etkin olduğu veya devlette ait bir alan olarak gelişmiştir. Bu nedenle kamusal alan devlet üzerinden ve onunla ilişkilendirilerek tanımlanmakta, hatta bazı noktalarda özdeşleştirilmektedir.

Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, batıdaki anlamda devletin dışında ve karşısında, politikanın konuşulduğu, tartışıldığı, söylemlerin üretildiği ve eyleme dönüştüğü bir alan olarak kamusal alanın ortaya çıkış koşulları bulunmamaktadır.

Dolayısıyla toplumun kendini ifade edebileceği tamamıyla özgür bir kamusal alan oluşmamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sonrasında Laik-milliyetçi düşünce üzerinden gelişen ulus devlet ideolojisi, devlete kendisini ve vatandaşları tanımlama biçimini, devletin toplumla ilişkisini belirlemiştir. Bu devlet-merkezli siyasallık ve kimlik tanımları, egemen kimlik dışındaki kimliklerin ve toplumsal farklılıkların kabul edilmesini, bunların kamusal alanda görünür olmasını, ifade edilmesini, hukuki güvence altına alınmasını, dahası bu farklılıkların siyasi iktidarı belirlemesini bir güvenlik meselesi olarak belirlemiştir (Keyman ve İçduygu, 2009, 7). “Rejimi her türlü tehlikeye karşı koruma” bir tehlike altında veya bir tehdit altında olduğunu hisseden her iktidar bir ulus-kimlik içinde kendisini korumaya yönelmiştir. Bu noktada devletin tanımladığı sınırların dışında muhalif eğilim ve düşünceler, kimlikler, yaşam tarzları ve onların varlık alanları, dolayısıyla toplumun temel unsurlarını oluşturan kitleler, devlet ve sistem için tehdit olarak belirlenmiştir. Dini göstergeler (İslamcılar, aleviler) laiklik çerçevesinde kamusal alan dışına itilirken, etnik (gayrimüslim azınlıklar, Kürtler) göstergelerin yok sayılması Türkleştirme politikasıyla yansımaları bulmuştur, sınıfsal göstergelerin yasaklanması ülkede zaten sınıfların olmadığı düşüncesiyle meşrulaştırılmıştır. Bu noktada Türkiye'de devlet eliyle yapılandırılan kamusal alan, laik, sınıfsız ve Türk olarak kurgulanmıştır. Sınıfsal, dini ve etnik farklılıkların bir güvenlik meselesi kapsamına alınması ve kamusal alan dışına itilmesi kamusal alanın homojenleştirilmesinde önemli bir faktör olmuştur. Kamusal alanın kültürel, dini, etnik ve siyasal olarak bu şekilde homojenleştirilme eğilimi, aynı zamanda alt kimliklerin zaman zaman politize olma durumu yaratmış; ancak bastırılmıştır. Bu anlamda kamusal alan tıpkı Habermas'ın tartıştığı burjuva kamusunda olduğu gibi ırk ve din gibi evrensel olmayan değerlerin bu alana girmesi yasaktır. Kamusal alan herkesin değil, belli bir kesimin kamusudur.

Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluş yıllarından 1980'lere kadar kamusal alan devletin gözetimi altında tutulmuş ancak bu uygulama, toplumun sınıf ve etnik temelli farklılıklarına ilişkin yapısını ortadan kaldıramamıştır (Onat, 2013,89). Fraser (1992)'in yaklaşımıyla baskı altına alınmış farklı kimliklerin/kesimlerin, çıkar ve gereksinimlerinden doğan farklı kamular hep var olmuş ve söylemsel alanı da kendi alternatif bakışlarıyla genişletmeye devam etmişlerdir. Bu kamusalılık biçimleri her ne kadar zayıf bir görüngüde olsa da toplumsal yapının farklı alt kimliklerin, iktidarın

belirlediği konuşma ve var olma koşullarının dışında kalanların (Kadın, Alevi, Kürt, vs.) yarattığı alanlar olmuşlardır.

1980 sonrası dönemde ulus-devlet gibi evrenselci projelerin tartışılmaya başlanması dünya sisteminin, ekonomik, toplumsal, siyasi dalgalanmaları ve dayatmaları, doğal olarak, Türkiye’de de yansımaları bulmuştur. Bu süreçte dünya siyasetini etkileyen gelişmeler Türkiye siyasetinde de karşılık bulmuştur. Bu gelişmelere paralel olarak sosyal ve siyasi alanda yenilenme talepleri de ön plana çıkmıştır.

1980 askeri darbesinde sonra hazırlanan 1982 Anayasası, toplum ve devlet ilişkileri bağlamında devleti merkeze alan, otoriteyi yücelten ve bireysel hak ve özgürlükleri sınırlayan bir yapıda olmasına rağmen, bu dönemle birlikte devlet-vatandaş, devlet-toplum ilişkilerinin daha demokratik bir çerçevede düzenlenmesine yönelik talepler öne sürülmeye başlanmıştır. Kuşkusuz bu talep ve tartışmaların gündeme gelmesinde dış etkenlerin önemli bir rolü vardır.

Özellikle temel insan hakları, özgürlük, sınırlı devlet, hukuk devleti gibi sorunların yanı sıra bastırılmış olan etnik, dinsel kimlik ve temsili çerçevesinde tartışılması ve devletin kamusal alandaki yerinin ve fonksiyonunun sorgulanması sürecine girilmiştir (Köker, 1996, 150-165). Bu süreçte, özellikle “kamusal olan” ile “siyasal olan”ın ilişkisini, farklı kimliklerin talepleri bağlamında yeniden kurma üzerinden tartışılmıştır. Bu çerçevede farklılıkların korunarak bir arada yaşamının ve demokrasinin ötekiyle ilişki kurulmasındaki arayışlarının merkeze alındığı yeni bir kamusal alan yaklaşımı gündeme gelmiştir. Bu dönemde kamusal ile siyasal olanın ilişkisini sorgulayan en önemli örneklerden biri, “Cumhuriyet’in hedeflediği ulusal-kimlik inşasının önünde engel oluşturacakları düşünülerek özel alanda tutulmaya çalışılan dinsel, etnik kimliklerin kamusal alanda aleniyet ve temsiliyet kazanmaları siyasete katılım” (Alankuş, 1997,5) talebinde bulunmaları ile yaşanmıştır. Etnik temelde talepler tanınma talepleri bağlamında, dinsel temelde ise yaşam biçimlerinin kamusal alanda görünürlüğüne ilişkin talepler biçiminde somutluk kazanmıştır.

1990’lı yıllarda ise, 12 Eylül darbesiyle biçimlenen kamusal alan anlayışı “özgürlük” kavramından yola çıkılarak, ağırlıklı olarak demokrasi, devlet, yurttaşlık hakları, sivil toplum, kamusal alan -özel ayırımı, çok kültürlülük, kimlik, medya ve iletişim üzerinden tartışılmaya başlanmıştır (Karakoç, 2020, 171). Bu yıllarda farklılıkların birlikteliğiyle oluşan çokluk kavramı gündemdedir. Bu tartışmalarla beraber sosyalist,

komünist, Kürt hareketi, İslami hareketler gibi farklı söylemler çerçevesinde kamusal alan hareketlilik kazanmıştır. Farklılıklar temelinde siyasal taleplerin kamusal alana taşınması tekçi kamu yaklaşımını çoğulculuk yönünde etkilemiştir. Ancak 1990'lı yıllarla birlikte farklılaşan, hareketlenmeye başlayan bir kamusal alanın olduğu gerçek olmakla birlikte, bu kamusal alanın siyasi iktidarın zaman zaman müdahalede bulunduğu ve şekillendirdiği bir kamusal alan olduğu da yadsınamaz. Türkiye’de geleneksel güvenlikçi refleks, dini göstergeleri gericilik, etnik talepleri bölücülük olarak niteleyerek siyasal kamunun ideolojik tekçi yaklaşımı sürdürme eğiliminde olmuştur. Bu anlamda hala siyasal kamuda muhalefet dili laiklik, gericilik ve bölücülük eksenindedir.

Kamusal alan tanımı gereği, tüm yurttaşları kapsayan ve açıklığı, şeffaflığı, içerisinde barındıran bir kavramdır. Devlet dışında da bir “kamusallık” tanımlanması ve bu tanımın yaşam bulması, birçok alanda olduğu gibi devlet ile yurttaş ilişkisinde ve iletişimde de önemli açılımlar sağlayabilir. Kamusal alanın özgür tartışma alanı ve bu tartışma sürecinin devlete ve iktidara yansiyarak ve değişimlere kaynaklık etmesi şüphesiz, devletin kamusal alandaki etkinliğinin sınırlandırılmasına bağlıdır. Bunun için de devletten bağımsız ve iktidarı sınırlayan bir sivil toplum alanının varlığı gereklidir. Çünkü kamusal alan, gerçek anlamda devletten bağımsız sivil toplumun içinde varlık kazanabilen bir alandır.

Türk ulusal kimliği, dönemsel olarak devlet söylemine ve egemen ideolojiye göre yeniden tanımlandığından her dönem kendi içerisinde farklı “öteki” ve “biz” tanımlamalarını içeren uygulamalarını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla farklılıkların kamusal arenada görünür olma mücadelesi bugün de, güncel siyasete bağlı değişen olaylarla birlikte sürmektedir. Farklı kimliklerin giderek siyasileşmesi taleplerin çeşitlenmesine yol açarken, siyasi iktidar demokratik reformları gerçekleştirmekle güvenlikçi yöntemler uygulama arasında gidip gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecindeki temel noktalar ve süreçler bugün de hâlâ güncel siyasete ve değişen koşullara göre kendisini göstermektedir. Bu sürecin en önemli noktasını devletin yaklaşımı oluşturmaktadır. Türkiye’ de bir sivil toplumun varlığına rağmen devlet hala zaman zaman kamusal alanı yapılandırmayı “bütüncül bir kamusal iyi” belirlemeyi sürdürmektedir. Aslında Türkiye’de temel problem, kamusal alanda farklılıkların ayrı ayrı temsilinin baskılanıyor olması ve bir bütün olarak temsil edilemeye zorlanmasıdır.

Günümüzde, kamusal alan tartışmaları bağlamında öne çıkan konular arasında kamusal alanın dışında kalan toplulukların yaratacakları kamusal alanların varlığı, muhalif ve alternatif söylemlerin seslerini etkili olacak şekilde ve sonuç doğuracak şekilde nasıl duyurabileceği gibi konular yer almaktadır. Yine bu bağlamda, kapsayıcı bir kamusal alanın varlığı ve gerekliliği ve oluşum olanakları tartışılmaktadır. İnternet ve internet tabanlı iletişim teknolojileri de bu açıdan önemli bir yerde durmaktadır. Bu çerçevede, farklılıkların fiziki alanlarda varlık çabalarının ve siyasal ifadelerinin zaman zaman baskılandığı Diyarbakır'da iktidar sahiplerinin doğrudan gözleminin ötesinde yeni kamusal alanı olarak nitelendirilen sosyal medya alanlarının ideolojik kimliklerin, politik grupların farklı talep ve söylemlerini ifade ettiği bir kamusal alan olarak kullanılıp kullanılmadığına bakmak bu çalışma bağlamında önemlidir.

1.2.3. Sosyal Medya ve Kamusal Alan İlişkisine Dair Farklı Yaklaşımlar

Kamusal alanın ne olduğuna dair yapılan tartışmalar yukarıdaki bölümde tartışıldığı gibi geçmişten günümüze oldukça geniş bir alana yayılmıştır.

İnternet/sosyal medya ve kamusal alan ilişkisini ele alırken kamusal alanın teorisyenlerinin ortak referansları dikkate alınsa bile öncelikle internetin ortaya çıkardığı olgular üzerine odaklanılmaktadır. Çünkü sanal ortamlar, siber kamusal yapılanma adına sınırsız bir teknik ortam sunsa da kullanım biçimleri ve reel hayatla ilişkisi bağlamında somuttur. Bu nedenle internet ve kamusal alan ilişkisinin reel hayatla ilişkisi, ortaya çıkardığı iletişim süreçleri ve durumları farklı bir olgu olarak kendisini göstermektedir. Bu anlamda internet temelli iletişim araçlarının ortaya çıkardığı iletişim süreçlerinin ve olguların, siyasal farklılıklar ekseninde kullanım pratiklerinin nasıl gerçekleştiği ve reel hayatla ilişkisi önem kazanmaktadır.

İnternet ve kamusal alan arasındaki ilişki en genel anlamda iki ana eksenle ele alınmaktadır. Birinci eksen iyimser bir bakış açısına sahiptir ve internetin yeni bir kamusal alan olduğu tezi kabul görmektedir. Bu bakış açısına göre internet teknolojisi demokratik olgunluğu pekiştiren, fikirlerin özgürce dolaşıma girmesini sağlayan, korunaklı tartışma ortamı oluşturan mecralardır. Siber uzamda vatandaşlar, karar alma süreçlerine aktif biçimde katılmakta, farklı görüşler ve marjinal söylemler ifade özgürlüğü bulmaktadır (Özçetin, Arslan ve Binark, 2012, 53). İkinci eksense birinci eksenin tam aksi kutuptan sosyal medyanın içerdiği sınırlılıklar üzerinde durmaktadır. İnternet ve sosyal medyanın içinde yer aldığı toplumsal, sermaye ve politik iktidar

yapılanmasından bağımsız ele alınamayacağını, internet aracılığı ile toplumun yeni, daha yoğun bir denetim ve gözetim, eşitsizliklerin sürdürüldüğü bir platform olarak değerlendirmektedir.

İnternet ve internet temelli iletişim platformlarının kamusal alan ya da alanlar yaratmasına ilişkin iyimser görüşler merkezi olmayan, devlet kontrolünden kaçınan ve etkileşime izin veren bu yapının kamusal alanının yeniden inşası adına sınırsız bir teknik ortam sunduğuna dair internetin teknolojik potansiyeli üzerinden gelişmektedir.

Gerhards ve Schäfer (2010, 145), internetin daha “iyi” bir kamusal alan beklentisine karşılık verebilecek bir iletişim aracı olduğuna dair umutların, genel olarak, internetin sunduğu iletişim imkânının geleneksel medyadan farklı olması üzerinden temellendiğini ifade etmektedir. Gerhards ve Schäfer internetin “az sayıdaki kaynağa sahip olan eski medyadan farklı olarak,... çok sayıda aktörü” içerdiğini belirtmektedirler (Gerhards ve Schäfer, 2009, 3).

İnternetin kamusal iletişimde kontrolü kurumlardan alıp bireylere vererek bir “denetim devrimi” gerçekleştirdiğini ileri süren Andrew Shapiro(1999)’nun söyledikleri de iletişimin merkezîyetçi olmayan yanını vurgulamaktadır. Andrew Shapiro, eski-yeni medya ayrımı yapmadan, internet sayesinde kamusal iletişim kontrolünün kurumlardan bireylere geçmesini “denetim devrimi” olarak tanımlamaktadır.

2000’lerin başına kadar genel bir internet ve kamusal alan ilişkisi ele alınırken, bu tarihten itibaren internet ile birlikte gelişen sosyal medya araçları konuya dair analizlerde temel alınmaya başlanmıştır. 2000’lerin başında internetin yaygınlaşması ve yazılımlarda ortaya çıkan yeni gelişmeler sonucu internet tabanlı yeni iletişim ortamları ön plana çıkmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak internet ve kamusal alan ilişkisine dair tartışmalar sosyal medya (özellikle Facebook ve Twitter) uygulamaları ile ilişkilendirilir hale gelerek yeni bir boyut kazanmıştır.

Özellikle 2009-2013 arasında, Ortadoğu coğrafyasında (Tunus, Mısır, İran) İspanya, Türkiye ve Yunanistan’da ortaya çıkan toplumsal hareketler ile iyimser eksende internet ve internet uygulamaları olan sosyal medya bir tür kamusal alan olarak değerlendirilmiş; internet ortamının, bireylerin veya çeşitli grupların fikirlerini ifade edebilecekleri bir kanal açtığı, bir tür alan oluşturduğu belirtilmiştir (Dencik ve Leistert, 2015, 2-3).

İnternet ve kamusal alan ilişkisi demokrasi ve onun temel yanlarından birisi olan katılımcı demokrasi, ideal kamusal alan zemininde ele alınmaktadır. Başka bir ifadeyle sosyal medya ve kamusal alan ilişkisine olumlu bir bakış açısıyla yaklaşan düşünürler sosyal medyanın söz konusu niteliklerinin demokrasiye katkısının genel olarak siber kamusal yapılanma dâhilinde gerçekleştiği ifade etmektedir.

Timisi (2003, 193-207)'ye göre internet ortamlarının kamusal alan oluşturacağını, demokrasiye katkı sağlayacağını savunan iyimser yaklaşımlar, internet ortamlarının bazı temel niteliklerinden destek almaktadır; "İnternet/sosyal medya-demokrasi ilişkisine vurgu yapan yazarların beş ana tema etrafında görüşlerini desteklediğini belirtmektedir: Kolay erişim ve enformasyon erişiminde yeterlilik, internetin otoritelerden bağımsız örgütlenmesi, internette ifade özgürlüğünün sınırsız ve içerik denetiminin teknik olarak zor olması, siyasal katılımın artması".

İnternet ve sosyal medya katılımının önündeki engelleri kaldırarak, zaman ve mekân sınırlandırması olmadan insanların ortak amaçlar etrafında örgütlenmesini sağlayarak, etkileşimi ve katılımı desteklediği böylece seçkinci olmayan bireylere katılım olanağı sunduğu varsayılmaktadır. Ayrıca, toplumsal hareketlerdeki rolü, muhaliflerin alternatif kamusal alanlar inşa etmesindeki kolaylaştırıcı etkisi, toplumsal gündemin belirlenmesindeki egemen söylemin dışındaki söylemlerin gelişmesine imkân veren doğası gibi hususlar sosyal medyanın demokrasiye katkıları olarak ifade edilmektedir. Kellner (2004, 711)'e göre;

"İnternetin ve demokrasi ilişkisini olumsuz bir çizgide savunanlar, yeni iletişim teknolojilerinin ana akım medya ve politikadan dışlanmış grup ve bireylere, olağan politik tartışmaların kapsamında yer almayan fikirleri yayma ve genellikle muhalif fikir ve gruplara kapalı tutulan tartışma ve diyaloglara katılma olanağı veren araçlar sunduğunu ileri sürmektedir. Bu görüşe göre internet kamunun erişimine açık bilgi ve fikirler kümesini zenginleştirecek, böylece daha fazla bilgiyle donanmış bir seçmen kitlesinin üretilmesine yardım ederek, politik tartışma alanında genellikle dışlanan grup ve bireylerin kamusal alana katılım olanaklarını genişletmeye katkıda bulunur".

Howard Rheingold (1993, akt, Dolgun 2012, 144) , "İnternetin, yeni bir kamusal alan oluşturduğunu belirterek açık erişim, gönüllü katılım, aleniyet, kamuoyunun rasyonel

tartışmalara katılan vatandaşlar birliği tarafından oluşturulması, devlet iktidarından bağımsızlık gibi klasik kamusal alanın özelliklerini içeren bir müzakere ve iletişim süreci hususlara vurguda bulunmaktadır”.

İnternetin kamusal alanı oluşturduğunu vurgulayan düşünürlerden biri de Last Moyo (2009)’dur. Yazar, internetin erişim, maliyet, sansür ve teknoloji okuryazarlığı eksikliği gibi etkenler nedeniyle bazı sınırlamalara sahip olduğuna işaret etmekle birlikte, genel olarak açık bir platform ve yüksek etkileşimli bir araç olduğunu ifade etmektedir (2009, 143). Bu bağlamda, İnternet ile birlikte ortaya çıkan sosyal medya uygulamalarının temsil ettiği toplumsallıklar açısından çoğulcu yapısı ve farklılıklarının potansiyel olarak interneti en büyük tek kamusal alan yaptığını belirtmektedir (2009, 142). Yazara göre internetin etkileşimli doğası onu Habermasçı kamusal alan anlayışının müzakereci, iletişimsel ve demokratik ideallerine yaklaştırmaktadır (2009, 142). Bununla birlikte, bu tez çalışmasının konusu kapsamında sosyal medyanın kamusal alan bağlamında çoğulcu ve farklılıkların ifade alanı olarak işlevselliğinin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Sosyal medya kamusal alanındaki ilişki konusundaki karşıt görüşler ise, söz konusu iyimser yaklaşımlara şüpheyle yaklaşmaktadır. Langdon Winner (2002)’in siberözgürlükçülük (Siberliberter) olarak adlandırdığı bu ilişkiyi liberalizm ve teknoloji determinist yaklaşımın bir devamı olarak değerlendirmektedir.

“Siberliberter dünya görüşünün ilk ve en temel karakteristiği bir tür teknolojik belirlenimciliği içtenlikle benimsemesidir. Ama bu belirlenimcilik, teknoloji ve kültür üstüne ilk yazılmış eserlerde bulunabilecek genelleştirilmiş bir belirlenimcilik olmayıp, daha ziyade 20. yüzyılın son döneminde ortaya çıkan elektronik teknolojilere göre kesilip biçilmiş bir belirlenimciliktir” (Winner, 2002,146).

İnternet ve sosyal medyanın kamusal alanla ilişkisini ve kamusal alan potansiyelini şüpheci eksende değerlendirenler internet ve sosyal medyanın sahip oldukları sınırlılıklar üzerinde durmaktadır. Buna göre, sosyal medya ne yurttaşların kamusal alana katılımının önündeki engelleri kaldırmıştır ne de sanıldığı gibi kamusal alana katılımı artırmıştır (Kruse, Norris ve Flinchum, 2018, 62-84). Bu noktada Sosyal medyanın kamusal alanla ilişkisini katılım pratikleri açısından değerlendirmek bu çalışmanın konusu açısından önem arz etmektedir.

İnternet'in kamusal alan niteliğini görece eleştirel bir yaklaşımla ele alan Papacharissi (2002,11-13)'ye göre kamusal uzam olarak internetin politik müzakere için başka bir alan sağladığını ifade etmektedir. Ancak bir kamusal alan değil ama bir kamusal uzam inşa eden internetin politik tartışma için ek bir uzam sağlamasına rağmen politik sistemimizin yetersizliklerini taşıdığı açıktır. Papacharissi (2002, 11-13), çevrimiçi iletişimin politik katılımı sağlamadaki avantajları inkâr edilemez olsa da eşitsizlikleri ortadan kaldırmadığını adil, temsili ve özgürlükçü bir kamusal alanı garantilemediğini belirtmektedir. İnternet ortamında inşa edilen kamusal alan, reel kamusal alanın mevcut eşitsizliklerini yeniden üretmektedir. Ayrıca, internet kullanıcıları arasında da siber alandaki tartışma ortamlarında sıklıkla bir azınlık hâkimiyet sağlamaktadır. Örneğin Usenet ve AOL gruplarına yönelik araştırmalarda, internet ortamında gerçekleşen tartışmaların sayıca çoğunluğu oluşturan liberallerin aksine bu iletişim ortamında sayıca az olan muhafazakâr kullanıcıların tartışmanın yönünü göstermektedir (Papacharissi, 2002,14). Papacharissi (2002, 14), böylesi bir kamusal alanın 17. ve 18. yüzyılın burjuva kamusal alanından çok da farklı olmayan bir şekilde dışlayıcı, elitist ve idealden uzak olduğunu ortaya koymaktadır.

Oblak (2014, 9-10), siber kamusal alanın reel alanda var olan iletişim biçimine ve aslında iletişimin baskın olan biçimine yaslandığını, siber alan ile ortaya çıkan kamusal alanın dolaylı bir kamusal alan olduğunu belirtmektedir. Ortaya çıkan yeni etkileşimli alanların kamusal alanı genişlettiğini ve kamusal etkinliklerin arttığını ifade etmektedir. Öte yandan Habermas'çı anlamda kamusal alan ile siber uzamı karşılaştırmanın birtakım ampirik ve kavramsal sorunları içerdiğini de ifade etmektedir. Bunları temel olarak üç başlıkta toplayan Oblak (2014, 14-15), bilgiye kısıtsız ulaşma anlamında evrensel ve kolay erişilebilir bir kamusal alanın gerçek olmadığını, otoritelerden bağımsız, merkeziyetçilikten uzak ve demokratik değerlerin yayılmasına olanak sağlayan bir siber uzamın gerçeği yansıtmadığını ve çevrimiçi iletişimin var olan iktidar yapılarına meydan okuyan, hükümet ve büyük şirketlerden bağımsız eleştirel bir kamusal alan ortaya koymadığını belirtmektedir. Nitekim bu çalışmanın alan araştırmasında sanal kamusal alanın otoritelerden bağımsız, özgür bir kamusal alan olmadığını destekleyecek nitelikte veriler elde edilmiştir. Kamusal alan, devletten ve piyasadan bağımsız, ilke olarak devlete karşı eleştirel söylemlerin üretildiği ve fikir mücadelesi ve müzakere alanıdır (Özbek 2015, 30). Kamusal alanın ilkesi üzerine internet ve sosyal medya değerlendirildiğinde devlet otoritesinden ve

denetiminden tam anlamıyla bağımsız olmadığı ve önemli boyutta ticarileşerek pazar ilişkilerine entegre olduğu görülmektedir.

Elbette ki internet, kamusal alanın içerdiği ifade özgürlüğü, kanaat belirtme hakkı, tartışma gibi birtakım özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Ancak bununla birlikte İnternet, ticarileşmektedir. Google, Facebook ve Twitter gibi internet ve sosyal medya araçları birer ticari şirkettir. Dolayısıyla bu mecralar kullanıcıların bilgilerini ve verilerini piyasalarla ve devletlerle paylaşabilmektedirler (İnceoğlu ve Çoban, 2015, 22-23).

Sosyal medya iddia edildiği gibi katılımcı, devrimlere yol açan mecralar değil bütünüyle büyük şirketlerin güdümünde olan ticari alanlardır (Fuchs, 2016,140). Bu bağlamda Christian Fuchs'un tespitleri önemlidir;

- Sosyal medya platformları, kapitalist karakteri nedeniyle kamusal alan ve katılımcı demokratik bir alan oluşturmaktan çok multimedya şirketleri tarafından sömürgeleştirilmiş alanlardır (2016, 140). Ticari sosyal medyanın sosyalliği bütüncül değildir ve kapitalist güç tarafından tek taraflı bir biçimde kontrol edilmektedir (2016, 352).
- Güç yapıları medyayı ve medyanın toplumsal ilişkilerini şekillendirmektedir (2016, 72). Bu nedenle sosyal medyada oluşturulmak istenen toplantı ve gösteri çağrısı ya da protesto hakkı talebi gibi toplumsal muhalefet oluşumları, siyasi güç tarafından istenildiği gibi engellenebilmekte, ertelenebilmekte veya yasa dışı olarak değerlendirilebilmektedir (2016, 141).
- Sermayenin internet üzerindeki tahakkümü devam ettiği sürece dijital ortamlar katılımcı olmayacaktır. Katılımcı internet, sadece ticari olmayan Wikipedia ve Diaspora gibi alanlarla sınırlı kalmaktadır (2016, 89).

Özetle kapitalizmle birlikte kamusal alan(lar)ın büyük oranda yok olmaya yüz tuttuğu da göz önüne alındığında bir internet ortamı olan sosyal medyanın da özerk, özgür, eşit, etkileşimli ve kamusal bir alan olduğu yaklaşımı sorunlu ve tek taraflı bir yaklaşımdan öteye gidemeyecektir (Çakır, 2015, 28).

Genel olarak sosyal medya ile kamusal alan ilişkisi veya sosyal medyanın kamusal alan niteliğine dair iyimser görüşler "zayıf otorite kontrolü" ve "sınırsız ifade özgürlüğü" sağlamasından dolayı farklı siyasal görüşlerin söz konusu ortamlarda özgürce görünebileceklerini, seslerini duyurabileceklerini savunmaktadırlar. Ancak

sosyal medya ortamlarının sınırsız ifade özgürlüğü sağladığı savunulsa da gerçekte var olan özgürlükler kısıtlıdır. Buna göre kullanıcılara sağladığı savunulan siyasal özgürlük aslında bir yanılsamadır. Bu durumu Poster, “süperpanoptikon” olarak adlandırmaktadır. Panoptikon, Jeremy Bentham’ın yaptığı hapisane mimari modelinin (1817) adıdır. Bu mimari modele göre, mahkûmlar sürekli gözleniyor olduklarını düşündürecek ve hissettirecek biçimde inşa edilmiştir. Böylece, sürekli gözetim altında olduğunu düşünen mahkûmlarda disiplin ve ıslah davranışı oluşmaktadır. Bu yaklaşım sonucunda Panoptikon sadece mimari alanda sınırlı kalmayarak tüm toplumsal ve siyasal alana yayılmaktadır. Bu bağlamda Poster (1990, 398-400)’a göre, internet ilk görünüşte duvarların, gözetleme kulelerinin olmadığı özgür bir alan olarak değerlendirilse de bu alanda gözetim ve denetim oldukça yaygındır.

Bauman ve Lyon (2013,22-23), Jeremy Bentham tarafından geliştirilen bir mimari gözetleme modeli olan panoptikon kavramının yerini artık “panoptik-sonrası”nın aldığını ileri sürmektedir. Her şeyin gittikçe akışkan hale geldiği günümüzde, gözetim alanında da eski katılıkların ortadan kalktığını ve daha akışkan bir modelin ortaya çıktığını belirtmektedirler. Modern panoptik gibi panoptik sonrası da ciddi sosyal ve politik sonuçları olduğunu ifade eden Bauman ve Lyon (2013, 24-25), günümüz gözetiminin temelde “tarafsızlık ve adalet, temel özgürlükler ve insan hakları ile bağlantısı” olduğunu ve elde ettiği şeyin ise “toplumsal sınıflandırma” olduğuna dikkat çekmektedir. Bu sınıflandırma, gözetim teknolojileri aracılığıyla belli kesimleri “içerde tutmak” ve “dışarda bırakmak” şeklinde işlemektedir (Bauman ve Lyon, 2013, 78). Bauman ve Lyon (2013,13)’a göre;

“...artık güvenlik geleceğe dönük bir projeye dönüştü ve gelecekte olacak şeyleri dijital teknikler ve istatistiksel akıl yürütme sayesinde denetlemeye çalışarak gözetim yoluyla işliyor. Didier Bigo’nun da belirttiği gibi, bu tür bir güvenlik anlayışı hareket eden her şeyi (ürünler, bilgi, sermaye, insanlık)” izleyerek yürütülür. Bu şekilde gözetim, küreselleşmiş bir dünyada, ulus-devletlerle birlikte ama onları aşarak akışkan bir biçimde dolaşır, belirli bir zamansal ve mekânsal mesafede iş görür”.

Bauman ve Lyon (2013, 109-110), günümüz modern toplumlarında muğlak, tehlike ve riskler karşısında toplumun güvenliği sağlamak adına gözetim teknolojilerinin yoğun bir şekilde kullanıldığını vurgulamaktadırlar. Tehdit ve risk olarak düşünülen

kişi, grup ve olayların tespit edilmeleri ve oluşturdukları risklere karşı toplum gözetim araçlarına razı edilmektedir. İktidar, toplumun güvenliği adına oluşturulmakta ve yayılmaktadır. Bauman'ın bu öngörülerini gözetim olgusunun dijitalleşme ile sınırları aşması ve toplumun geneline yayılmasıyla anlamını pekiştirmektedir.

Günümüzde internet ve sosyal medya araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, bilginin üretim, paylaşım ve dağıtımındaki engellerin ortadan kalkarak evrensel ölçekte dolaşıma girmesiyle panoptikon ve sinoptikonda savunulan görüşler bir adım ileriye taşınarak omniptikon kavramı yerleşmiştir. Artık toplumda çoğunluğun birbirini takip ettiği bir gözetim süreci söz konusudur. Sosyal medya platformları üzerinden insanların birbirlerinin yaşamlarını gözetim altında tuttukları görülmektedir (Arslantaş-Toktaş vd, 2012, 33). Panoptikon'un baskı ve denetleme sürecinden çoğunluğa dönüşen sürecinde değişmeyen tek şey ise iktidar pratiğinin kendisidir. Büyük Birader artık sosyal medya hesaplarıdır. Bu da kamusal alanın aşınıp yok olmasını ve ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Bu noktada bireylerin kamusal alan olarak sosyal medyada siyasal görüşü doğrultusunda paylaşım yaparken iktidarın gözetimi dışında sosyal düzeyde olumsuz durumlarla karşılaşma ve zarar görme kaygıları da önem kazanmaktadır.

Gerçek bir kamusal alanda insanı veya toplumu ilgilendiren konular, kamu önünde özgürce müzakere edilmelidir ve internet bu özgürlüğe katkı sunacak niteliğe sahiptir. Buna karşın gözetimin yarattığı sorunlar bu özgürlüğü kısıtlamaktadır. Gözetim, içeriği baskılayan ve iletişim etkinliğini tehdit eden özelliğiyle kamusal alanı denetimi altına almaktadır (Çakır, 2015, 357-358). Özellikle siyasal gözetimde bireyler, polis ve istihbarat gibi fişleme, sindirme, caydırma, korkutma ve takip uygulamalarıyla karşı karşıya kalmaktadır.

Tüm bunlar sosyal medyanın kamusal alan potansiyel üzerindeki olası etkileri açısından önem kazanmaktadır. Gözetim korkuya neden olmakta ve bireylerin çevrimiçi faaliyetlerini bastırmaktadır (Penny 2017, 14-15). Panoptikon'da olduğu gibi temel sorun gözetim değil, iktidarın otomatik olarak işleminin yolunu açan "görülebilirlik" durumu yaratmasıdır. İktidarların hissettirdiği baskı nedeniyle görünürlük alanında sıkışıp kalan kişiler bu durumu hesaplayacak, değerlendirecek ve yeniden düşünecektir. Son zamanlarda yapılan araştırmalar gözetim mevcut olduğunda, vatandaşların çevrimiçi olarak hassas bilgileri arama ve çevrimiçi tartışmalara katılma olasılığının azaldığını göstermiştir (Stoycheff, 2016, 296-311).

Sosyal medya ortamlarında paylaşımlara yönelik gözetim ve denetim sosyal medyanın demokratik, özgür ve çoğulcu bir kamusal alan olmasına engel teşkil etmekte sosyal medyada sergilenen siyasal düşüncelerini/kimliklerini ifade etme performansını değiştirmektedir. Nitekim çalışmanın alan araştırmasının da ortaya koyduğu gibi; sosyal medya ortamında gözetim ve denetim korkusunun önemli düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.

İnternet ve sosyal medya ortamlarının kamusalına dair eleştiri getiren görüşler, internette daha çok kimlerin yararlanmakta olduğu konusu üzerine odaklanmaktadır. Bu eleştiriler, söz konusu ortamların herkese ne kadar açık olduğu ve herkes için ne düzeyde erişilebilir olduklarıyla ilgilidir. Yeni iletişim ortamlarından gerçekte kimlerin yararlandığı sorularına yönelik cevapların net bir biçimde verilememesi durumunda katılımcı demokrasiden bahsetmenin sadece teoride kalacağı göz ardı edilmemelidir (Dolgun, 2012, 145). Bu noktada, sosyal medyanın kamusal niteliği vurgulanırken, toplumsal eşitsizliklerle birlikte düşünmek gerekmektedir. İnternet ortamların da oluştuğu var sayılan kamusal alana dâhil olmak siyasal, ekonomik ve toplumsal gücü elinde bulunduranların ayrıcalığıdır, bu durumda sadece internete erişmek yeterli değildir (Özçetin, Arslan ve Binark, 2012, 54-55).

Söz konusu eşitsizlik veya dijital bölünme tartışmaları başlangıçta erişim uçurumu sorununa odaklansa da altyapı ve erişim sorunu özellikle gelişmiş ülkelerde azalmıştır. Öte yandan bu teknolojileri kullanabilmek bir eğitim, beceri ve bilişsel bir alt yapı gerektirmektedir. Bu eğitim ve beceriye sahip olmak zaten bir ayrıcalık durumu oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışmalar erişim sorunun yanı sıra kullanıcıların iletişim araçlarının kullanım farklılıklarına yani eğitim ve yetenek uçurumuna odaklanmıştır.

Van Dijk (2016, 273)'a göre toplumda dijital teknolojiye eşitsiz erişimin nedeni çok fazla kaynağın dağıtımındır;

“Bunlar sadece gelir ve ekipmana sahip olmak gibi maddi kaynaklar değil, aynı zamanda zaman kaynağı (yeni medyayı kullanacak zaman sahip olmak), zihinsel kaynaklar (yeterli teknolojik bilgi), sosyal kaynaklar (erişime sahip olmayı kolaylaştıran ağlar ve bağlar) ve kültürel kaynaklardır (insanların erişim sahibi olmak için motive eden kültürel ödüller ve statü). Bu kaynakların insanlar arasında nasıl dağıldığı ise toplumdaki pek çok kişisel ve konumsal eşitsizlik sayısı ile açıklanabilir”.

Fuchs'da mevcut toplumsal eşitsizliklere dikkat çekerek internet ve sosyal medya ilişkileri tümüyle değiştirmek dönüştürmek yerine gerçek hayatta mevcut olan pratikleri sanal alana taşıdığını belirtmektedir. Fuchs (2016, 276), sosyal medya kullanıcılarının daha çok genç, eğitilmiş, orta sınıf bir kitleden oluştuğunu ve işçiler, çiftçiler, yaşlılar gibi kesimlerden oluşan kullanıcıların dışladığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla sosyal medya kullanımında eğitilmiş ve orta sınıf kesim siyasal iletişim ve siyasal alanda daha avantajlı konumdadır.

Bütün bu eşitsizlikler, Habermas'ın ifade ettiği burjuva kamusal alanının eşitsiz yapısı ile de örtüşmektedir. Kamusal alanın idealleştirdiği değerler ile kıyaslandığında sosyal medyanın bir kamusal alan yaratmadığı, Habermas'ın ifadesi ile bir "sözde kamusal alan" ve "oluşturulan kamusal alan" olduğu söylenebilir (Fuchs, 2016, 278).

Bireyler internet ve sosyal medyayı önceden var olan siyasal görüş ve etkinlikler temeline kullanmaktadırlar. Bireylerin kendi inançlarıyla tutarlı bilgileri seçme ve kutuplaşmış gruplar oluşturma eğiliminde oldukları iyi bilinmektedir. Sosyal medya üzerinden birçok farklılık ortaya çıkmaktadır ancak bu farklılıklar kendi kimlikleri bağlamında şekillenmektedirler. Bu bağlamda sosyal medya ortamları farklı kültür ve ideolojideki insanların birbirleriyle karşılaştığı, etkileşime girdiği bir ortam olmaktan ziyade, kullanıcıların kendi sosyal ağlarını oluşturduğu, görünür kıldığı ve bu görünürlük üzerinden kendi kimliklerini oluşturduğu ve ifade ettiği bir alan işlevi görmektedir (Boyd ve Ellison, 2004, 34-38).

Polat (2005,449-450)'a göre de, "internet, kamusal alan için esas olan bütünlük ve akılcı uyumdan yoksundur. Çevrimiçi söylem 'bir' kamusal alan yaratabilmek için çok fazla parçalı ve merkezsizdir. Çevrimiçi müzakere aynı kafada insanlar arasında gerçekleşir görünmektedir ki bu siber söylemin birbirini dışlayan siber-cemaatler boyunca parçalanması anlamına gelmektedir". Bu durum ise interneti, farklılıklar arası etkileşim çoğalmak yerine birbirleriyle benzer/yakın görüşlere sahip katılımcıların yan yana geldikleri ve gerçek hayatın küçük kapalı cemaatlerine benzeyen bir duruma düşürmektedir (Özçetin, Arslan ve Binark, 2012, 55). Bu alanda iddia edildiği gibi farklı görüşler müzakere edilmemekte, katılımcıların kendileri gibi düşünen insanları bulup yaklaştığı sanal birlikteliklerden öteye gidilmemektedir. Böylece birbirlerinin görüşlerini destekleyen benzer fikirlere sahip insan gruplarından oluşan bölümlere ayrılmış kamusal alanlar oluşmaktadır. Bu çalışmanın alan araştırmasında bu yargıyı destekleyecek nitelikte bulgular elde edilmiştir.

Bu söylenenler bazı yazarlar tarafından yankı odaları olarak tanımlanmaktadır. Kullanıcılar sosyal medya ortamlarında homojen gruplar oluşturarak, yalnızca kendi görüşlerine uygun internet kaynaklarını ve hesaplarını takip etmekte dolayısıyla karşıt görüşlere sağırlaşmaktadırlar (Colleoni ve ark. 2014,319). Bu durum muhalif siyasi görüşlere maruz kalmayı sınırlayarak önceden var olan siyasi bilgilerin, düşüncelerin, kanaatlerin veya inançların tekrarlanarak güçlendirilmesine neden olurken, oluşan yankı odaları, zaman içerisinde “kutuplaşmaya” da neden olmaktadır. Ayrışma ve kutuplaşmaya yönelik bu süreçler, çevrimiçi platformların, kullanıcıları önceki tercihlere ve davranışa dayalı içeriğe maruz bırakan algoritmalar kullanmasıyla daha da pekişmektedir. Örneğin dijital algoritmaların verileri kişiye özel filtreleme uygulamaları, sosyal paylaşım ağlarında kullanıcının ilgilerine yönelik içeriği seçerek öne çıkarmaktadır. Filtrelenmiş ve öncelenmiş içeriklere maruz kalmak düşüncelerin pekişmesine partizanlığa neden olmaktadır. Dijital algoritmaların verileri kişiye özel filtreleme uygulamaları, kullanıcıların profili ilgilerine göre inşa edilen bir yankı odasına dönüşmesine neden olmaktadır. Kullanıcıların yalnızca kendi ilgi ve düşüncelerine yönelik bilgilere maruz kalması zamanla yalıtılmış ve kutuplaşmış siyasal söylemler oluşmasına neden olmaktadır (Taş,2018,194). Bu bağlamda, özellikle etnik ve dini olarak bölünmüş toplumlarda alternatif medyaların sunmuş olduğu enformasyon çoğulluğu, yaratmış olduğu katılım olanakları toplumsal biraradalığı barışçılaştırma yerine topluluklar arası ayrışmayı derinleşmesine neden olabilmektedir. Bu da, Richard Sennett’in “yıkıcı gemeinschaft” (cemaat/topluluk) olarak kavramsallaştırdığı duruma benzer yapıların gelişmesine neden olmaktadır.

Poblocki (2001 221-222), “internet’te milliyetçiliğin sıklıkla karanlık bir geçmişi temsil etmesine rağmen, internet parlak bir geleceği temsil ettiği için milliyetçi olmamalıdır” ifadesi, gelişen ve değişen internet ve sosyal medya ortamlarında oluşan sanal cemaat tartışmalarının yarattığı olumsuz durumu göstermektedir. “Çevrimdışı sosyal dünyada mevcut olan ulusal toplulukların” internete yönelmesi ile internetin “milliyetçi” olduğunu ifade eden Poblocki, “siber alanın yaşadığımız gerçeği yansıttığını” belirtmektedir.

Sosyal medyanın geçmiş dönemlerde toplumsal hareketlerin oluşumunda protestoların ve eylemlerin etkisini arttırmadaki rolü özgür bir kamusal alan demokrasi adına umut verici olmuştur. Yurttaşların erişimi kolay açık ve özgür tartışma alanına sahip

olabileceği, yeni temsil alanları yaratma umudu yaratmıştır. Sosyal medyanın oluşturacağı coğrafik mekân ve sınırlardan bağımsız, zaman sınırlaması olmadan girilebilen sanal kamusal alanda tüm fikirlerin müzakere edileceği, katılımcı ve çoğulcu topluma geçişi sağlayacağı yaklaşımı teorik olarak anlamlı görünmektedir. Ancak bu sosyal medyanın yeni bir kamusal alan inşa ettiğini ya da kamusal alan kavramını günün koşullarına göre yapılandırdığını ve dönüştürdüğünü söylemek için yeterli değildir. Kamusal alanlar dönüşüm geçirmiş olsa da sosyal medyanın, kamusal alanın gereği olan yurttaşlık, sorumluluk, muhalefet, katılım, temel hak ve talepler gibi konuların konuşulduğu, paylaşıldığı yerler olarak nitelemek pek mümkün görünmemektedir. Elbette ki sosyal medya, insanların kamusal alan ekseninde kendilerini ifade etme, gösterme, var etme, sosyal-siyasal ilişki kurma, taleplerde bulunma, taleplerinin takipçisi olma, itiraz etme, eleştiride bulunma, taraf olma, örgütlenme, vb. birçok kamusal var oluş biçimlerine olanak sunmaktadır. Ancak aynı zamanda gözetleme, denetleme, cemaatleşme ve kutuplaşma gibi olumsuz durumlar sosyal medyanın kamusal alan oluşturmaya dair engellemeler taşımaktadır. Ayrıca ister liberal ister eleştirel yaklaşım açısından değerlendirilsin internet ve kamusal alan ilişkisi her şeyden önce bir toplumun gerçek toplumsal ilişkilerine göre de şekillendiği söylemek mümkündür. Teknolojik olarak sunduğu imkânlar, yapısal olarak ne kadar âdemi merkezîyetçi görünse de internet, devletlerin ve özel sektörün denetimindedir. Devletin ve özel sektörün internete dair sermaye, altyapı ve internet teknolojilerine dair bilgi hâkimiyetine karşılık sadece internet kullanıcılar çerçevesinde internet üzerinden ortaya çıkarabilecek bir kamusal alan pek olası görünmemektedir.

1.2.4. Sosyal Medya ve Kimlik/Siyasal Kimlik

21. yüzyılın ilk çeyreğinde internet ve internet tabanlı iletişim araçları hem bireysel hem de toplumsal yaşamda geniş bir kullanım alanı kazanmıştır. 2000'li yılların başından itibaren internet sisteminin hayatta kattığı yeni ve etkili bir iletişim aracı olarak sosyal medyanın artık insan hayatının merkezinde yer aldığı söylenebilir.

Günümüzde, insanların birbirinden çok farklı beklenti, talep, amaç veya isteklerine karşılık verebildiği düşünülen sosyal medya ortamları, hem bireyler hem de toplumsal gruplar belirledikleri amaçlarına uygun kullanabilmekte, ihtiyaçlarını karşılamakta ve kendilerini ifade edebilmektedir. Bu platformlar aynı zamanda, bireyin gündelik hayat pratiklerine, kişiliğine ve kimliğine ait bilgileri sunduğu alanlardır. Sunulan bilgiler

kişinin gerçek kimliğine ilişkin bilgiler olabildiği gibi sosyal medya ortamlarında yarattığı kimliğine ilişkin bilgiler de olabilmektedir. Bu bilgilerin içinde, bireyin iradesi, istek, arzu ve izni ölçüsünde siyasal ve aidiyet hissettiği kolektif ve siyasal kimliklere dair faaliyetler de bulunabilmekte ve ilişkiyel yönetim sürecine dönüşebilmektedir. Kişinin paylaştığı bilgiler, metinler, haberler, semboller, fotoğraflar, ya da beğendiği veya takip ettiği, üye olduğu gruplar, sayfalar kişinin sosyal medya platformlarını kullanım pratikleri arasında yer almaktadır.

Gerçek hayatta sahip olunan kimlikler ve olaylar internet ve sosyal medya ortamlarındaki paylaşımları ve kullanım pratiklerini etkilerken, bu ortamlarda ki paylaşım ve olaylar, gerçek alanda da yaşamımızı ve kimliklerimizi etkilemeye başlamıştır. İnternet ortamı olarak sosyal medya platformları, kişilerin bireysel, kolektif kimliklerinde olduğu gibi, siyasal kimliklerinin de karşı karşıya geldiği yeni bir toplumsal alandır. Birey, bireysel kimliğiyle birlikte siyasal kimliğini de sosyal medyaya yansıtmakta; taleplerini, tartışmalarını, ilişkilerini, görüşünü bu mecralar üzerinden yansıtabilmektedir. Nitekim başta sosyal medya platformları olmak üzere tüm internet ortamları, farklılıkların düşüncelerini paylaşım imkânı bulduğu, müzakere edildiği, birbirleriyle etkileşim kurdukları, birbirlerinin farkına vardığı, aktif biçimde seslerini duyurabilme fırsatlarını buldukları demokratik bir alan olarak kavramsallaştırılmaktadır. Dolayısıyla sosyal medya ortamlarının farklı siyasal kimlik mensuplarının siyasal alan olarak kullanması, sosyal medya ve kimlik ilişkisinin önemli bir boyutudur. Sosyal medya ortamlarının düşünsel farklılıklar bağlamında nasıl kullanıldığı, bireylerin kendi kimlik farklılıkları çerçevesinde farklı siyasi talep, davranış ve düşünceleri bu alana ne kadar taşıdıkları ve görünür oldukları hâlâ süren bir tartışmaların temasıdır. Zira Arendt'in tartışmasına atıfla kamusal alandaki eylem ve konuşmanın gücü kamusal alanın açıklık özelliği kadar, eylem ve sözün ancak kendisini açığa çıkarmaktan çekinmeyenlerin varlığına dayanmaktadır.

Kimlik konusu önemlidir, çünkü insanların toplumsal siyasal hayatta katılma, kendilerini ifade etme, var etme biçimleri bağlamında asıl olanın kimlik olduğu belirtilmektedir. Buna göre birey kendini ve karşıdakini konumlandırırken “kim”, “siyaseten kim” veya “kimlerden” olduğunu olduğuna dair değerlendirmeler yapmaktadır. Bu değerlendirmeler etnik köken, din, siyasal, bölgesel veya ulusal kimliğe ilişkin anlamlandırmalar, tanımlamalar ortaya çıkarmaktadır. Bu yönüyle kimliğin birleştirici yönünün yanında kutuplaştırıcı tarafına da vurgu yapılmaktadır

(Neuman, 2018, 22). Bu anlamda kişilerin sahip olduğu kimlikler (bireysel, kolektif veya siyasal kimlikler) bir anlamda siber alandaki iletişimleriyle varoluş biçimlerini etkileyerek şekillendirdiğini söylemek mümkündür. Lawley (1993)'e göre, "Web, yeni bir dünya değil, normal yaşamın elektronik bir yansımasıdır" ve bu nedenle çevrimiçi pratikler, bireylerin hayatlarındaki hedefler, baskılar ve zorluklardan ibarettir. Sosyal medya ortamlarına yansıyan kimlik, kimlik ile daha geniş toplumsal bağlam arasındaki diyalektik ilişki ekseninde açıklanması gereken bir olgu olarak değerlendirilmelidir (Miller, 2003, 10).

Sosyal medya, bireye bir kimlik kazandıran yeni bir ortam değil, bireylere kimliğini sunma, temsil etme potansiyeli sunan iletişim aracıdır. Ancak katılımcın sosyal ve kültürel bir birikim ve donanım taşıdığı unutulmamalıdır. Bu birikim sosyal medya kullanıcılarının; cinsiyetleri, yaşları, dini inançları, sosyal-kültürel ve politik birikimleri, sosyal statüleri ve yaşam deneyimlerinin izlerini taşıyan anlam biçimleriyle doludur (Binark, 2005, 123).

Kimliğin sosyal medya ilişkisi ile ilgili değerlendirmeleri siyasal kimlik dâhil bütün kimlikler için yapılabilir. Her ne kadar sosyal medyada yansıtılan kimlik biçimi sanallığın özelliklerine işaret ediyor olsa da bu sanallığın bütünüyle gerçeklikten kopuk olduğu anlamına gelmemektedir. Unutulmamalıdır ki, kimlik gerçek dünyada bile zaten karmaşık ve çok boyutlu bir niteliğe sahiptir. İnsanlar sürekli yeni bilgiler ve donanımlar edinerek değişmekte; buna bağlı olarak tutumlarını, davranış ve kanaatlerini güncellemektedir. Bu değişim öncelikle kimliklerine yansımaktadır. Bu durum karşısında kimliğin çevrimiçi ortamlara yansıma biçimlerinin karmaşıklaşmadığını söylemek mümkün değildir (Akgül ve Pazarbaşı, 2018, 17).

İnternet ve kamusal alan ilişkisi siber alanda farklı kimliklerin bu alana katılması ve burjuva kamusal alanı ile özdeşleştirilerek ifade edilmektedir. Yaşın (2003,9-12)'e göre İnternet ortamları da ilk görünüşte farklı kimliklerin katıldığı ve kendini ifade ettiği bir kamusal alan olarak görülebilir. Ancak internet ortamlarının bir kamusal alan değerlendirilebilmesi için üç unsur gerekmektedir. Bunlar ise;

- Farklı kimliklerin bu iletişim alanına girmelerinde özgür olmaları,
- Farklı kimliklerin birbirleriyle iletişimde olmaları ve farklı talepleri birbirleri ile tartışabilmeleri,

- Farklı kimliklerin kendi kimlikleri çerçevesinde farklı siyasi talep, davranış ve düşünceleri bu alana taşıyabilmeleri.

İnternet'in özgürleştirici bir alan oluşturmasının yolu ise bazı koşulların gerçekleşmesine bağlıdır. Bunlar ise;

- Bütün kimlik ve bireylerin internet ortamına engelsiz girebilmesi
- Farklı kimliklerin iletişim ve etkileşimde olmaları,
- Her kimliğin farklılığını koruyarak kimliğini karşılayan taleplerini bu alana taşımaları. Yaşın (2003, 9-12)'e göre, İnternet içeriklerinin diğer iletişim araçlarının içeriklerinden farklılaşmamaktadır. "İnternet farklı kimliklerin farklı talep ve söylemlerin ifade edildiği bir alan olmaktan çok, farklı kimliklerin kitle iletişim araçları içerisinde belirlenmiş gündemin taşıyıcısı konumuna geldiği bir alan konumunda olduğu görülmektedir" (Yaşın, 2003, 9-12).

Kamusal alan ve kimlik ilişkisine dair genel değerlendirmelerin yanı sıra siyasi kimliklerin internet ortamlarını kullanma pratikleri çevrimiçinde kendilerini ifade biçimleri, internet ve kimlik ilişkisinin bir başka boyutudur. Bireyler sosyal medya alanlarını kendi ideolojisine uygun bireylerle iletişim, etkileşim, görüşlerini pekiştirmek, ideolojisini yaymak, karşı propaganda yapmak, siyasi konularda farkındalık yaratmak için aracı olarak kullanabilmektedirler. Bazen siyasi içerikler siyasi bir kaygı veya amaç olmaksızın paylaşılmakta ve bireyler bu içeriklerden siyaset dışında yararlanmaktadır.

Sosyolog Jen Schradie'm yaptığı çalışmada siyasi kimliklerin internet kullanım pratiklerine dair açıklamaları oldukça önemlidir. Schradie, muhafazakârların internet ortamlarında, özellikle özgürlükle ilgili basit ve açık mesajlara odaklanma eğiliminde olduğunu belirtirken sol siyasi kimliğin, bu ortamlarda genel adalet fikrine odaklanma eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. Jen Schradie'e göre, internet tabanlı iletişim ortamlarında sol görüşlülerin farklı seslerin çıkmasını istediklerinden, bünyelerinde birçok farklı konu ve insan barındırmak istemektedirler. Bu durumda karmaşık mesajların ortaya çıktığını ve dolayısıyla bu karmaşık mesajların iletilmesi çok daha zor olmaktadır. Öte yandan muhafazakârların genellikle tek tip hareket ettiklerini belirtmektedir. Schradie sağ kesimin internetteki ulusal meselelere, popüler gönderilere yönelik paylaşımların altına yorum yapmaya ve paylaşmaya ilgi duyduğunu belirtirken, buna karşın sol kesimin ise parti tabanını harekete geçirmeye

yönelik faaliyetlere daha çok önem verdiklerini belirtmektedir. Bu da sağ ve sol kesimin interneti siyasal kullanım biçimleri arasındaki en önemli farkı oluşturmaktadır. Bu durum sağ kesim internet ortamlarını kullanımın pratiklerinin faaliyet yelpazesinin daha geniş olduğunu ve daha aktif kullandığı anlamına gelmektedir.

Schradie geleneksel iletişim araçlarının kullanımında olduğu gibi, ekonomik, toplumsal ve siyasal güce, kaynağa ve organizasyon gücüne daha fazla sahip olanların, internet tabanlı iletişim araçlarından da daha fazla faydalandığına dikkat çekmektedir. Yazar, söz konusu farklılıkların emekçi sınıfın hareketlerini kısıtladığını belirtmektedir. Özellikle dijital aktivizm söz konusu olduğunda, sol kesim, sağ kesimin karşı karşıya olmadığı engellerle karşılaşmaktadır. Zira muhafazakâr kesimin daha fazla kaynağa sahip olması onların iletişim araçlarından avantaj sağlama olanağını artırmaktadır. Ayrıca muhafazakâr kesim, çevrimiçi aktivizmi teşvik etmek için gereken dijital iş gücünü harekete geçiren hiyerarşik altyapılar bulundurmaktadır. Diğer bir ifadeyle, muhafazakârların yukarıdan aşağı örgütlenmeye meyilli olmaları dijital ortamı daha etkili kullanmalarını sağlamaktadır.

Ayrıca Schradie'e göre, ideoloji açısından muhafazakârlığın yapısı, internet üzerinden kimliğin öne çıkarılmasını kolaylaştırmaktadır. Muhafazakârlar kendilerini ana akıma karşı bir tepki olarak ifade ederlerken aynı zamanda siyasi doğruculuğun öne çıktığı bu çağda "gerçekleri dile getirenler" olarak konumlandırırlar. Bu nedenle oluşturdukları içerikler internet ortamlarında, özellikle de alternatif haber sitelerinde daha hızlı yayılmaktadır (http- 2).

De Groene Amsterdammer, the newspaper Algemeen Dagblad and the Utrecht Data School dergisi tarafından Hollanda'daki Twitter tartışması üzerine yapılan araştırmada da, en önde gelen yüz Twitter hesabından 51'inin sağa eğilimli kimlikler olduğunu göstermektedir. On üç tanesi sağcı muhafazakâr ve sadece dört açıklama sol görüşlü dünya görüşünü desteklemektedir. Söz konusu araştırmada engellenme ve hatta yasaklanma korkusunun sağcılar arasında çok ciddi boyutta olduğu tespit edilmiştir (http 3).

Gidişoğlu ve Rızvanoğlu (2012, 229), "İnternette Türk Milliyetçiliği" çalışmasında "kesinlikle, Türk 'çevrimiçi' ve 'çevrimdışı' milliyetçilik arasında kesişim noktaları" olduğunu ifade etmektedirler. Gidişoğlu ve Rızvanoğlu (2012,229), Türk

milliyetçilerinin “interneti özellikle ideolojilerini yaymak, milli kimlik ve milliyetçi cemaat yapısını güçlendirmek ve kendini ‘davaya’ adanmış sanal cemaat yaratmak için” kullandıklarını belirtmişlerdir. Gidişoğlu ve Rızvanoğlu (2012, 229)’nun işaret ettiği gibi çevrimiçi internetin sunduğu teknolojik olanaklar çerçevesinde çevrimdışının bir tezahürü olmuştur. Daha öncede belirtildiği gibi Poblocki (2001,222)’de “siber alanın yaşadığımız gerçeği yansıttığını” belirtmektedir.

Çobanoğlu (2019, 716-727), siyasal kimliklerin demokrasi, özgürlük, haklar, inanç, güvenlik, kanun, anayasa gibi kamusal taleplerine yönelik söylem ve içeriklerini incelediği çalışmasında; kullanıcıların sosyal medya ortamlarında taleplerini “politik kimlikler üzerinden değil yurttaşlık hakları çerçevesinde talep” edildiğini belirtmektedir. Taleplerin ifade edilmesi söz konusu olduğunda politik kimlik fazlasıyla görünmez hale gelmektedir. Demokrasi, özgürlük, haklar, güvenlik vb. kamusal taleplerin neredeyse tamamı, bir politik kimlik çerçevesinde ifade edilmekten kaçınılmaktadır. Çobanoğlu (2019, 716-727), politik kimlikler çerçevesinde kamusal taleplere dair söylemlerin ve yorumların tahammülsüzlük içerdiğini ifade etmektedir. Bu çalışmanın saha araştırması kapsamında da farklı siyasal ideolojilere mensup bireylerin demokratik taleplerini sosyal medya üzerinden ifade etme düzeylerinin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir.

Kimliklerin biz ve onlar ekseninde şekillenmesinin bir yansıması da sosyal medyadır. Biz kimliği ile onun dışında kalan onlarla (ötekilerle) ilişkisinde de çevrimdışının çevrimiçine yansımasından söz edilebilir. Dirini (2010, 69), haber sitelerindeki okur yorumlarını ele aldığı çalışmasında internet sitesindeki öteki ile ilgili haber veya yazıya ilişkin “yorumlar haber/yazıya konu olan olaya ilişkin fikir beyanlarından ziyade fanatik/taf bildiren/hakaret içeren tarzda” olduğunu belirtmektedir.

Yukarıda bahsedilen çevrimdışı ve çevrimiçi kimlik ve bu alanlara kimliklerin yansımaları, kullanım pratikleri, bu alanda varoluşları çok katmanlı ve boyutludur. İnternet ve kimlik/siyasal kimlik ilişkisi her şeyden önce bir toplumun gerçek toplumsal/siyasal ilişkilerine göre şekillenmektedir.

2. BÖLÜM

İDEOLOJİLER VE SİYASAL KİMLİK

Kapsamlı bir konu olan “kimlik” ve “ideoloji”nin birlikteliği “siyasal kimlik”in oluşumuna olanak sağlamıştır. Bu bağlamda insanlar kendilerini veya görüşlerini “solcu, sağcı, milliyetçi, islamcı, laik, sosyalist, demokrat, liberal...” vb. gibi kavramlarla betimlemektedirler. Siyasal kimlik bireylerin konumlarını belirlerken aynı zamanda eylem, düşünce ve tutumlarına meşru bir zemin kazandırmaktadırlar. Çalışmanın ilk bölümünde sosyal medya ve kimlik/siyasal kimlik ilişkisine ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde çalışmanın önemli bir ekseni olan kimlik ve ideolojileri açıklamak sosyal medya, kamusal alan ve kimlik/siyasal kimlik ilişkisine daha bütünlüklü bakmamızı sağlayacaktır.

2.1. Kimlik Kavramı ve Siyasal Kimlikler

Kimlik kavramına kuramsal açıdan bakıldığında; sosyal bilimler alanında çok sayıda farklı yaklaşım açısından ele alınan kimliğin standart tek bir tanımının olmaması kavramın açıklanmasını zorlaştırmaktadır.

Kimlik ve farklılıkların sorunlaşması ve çalışmaların ön plana çıkması yirminci yüzyılın sonlarında meydana gelen toplumsal bağlamda değişim ve dönüşümlerin etkili olmuştur (Lemert 1997, 34-36). Bu dönüşümler ekseninde oluşmaya başlayan yeni toplumsal hareketler, etnisite başta olmak üzere kültürel ve toplumsal alanlarda görülen farklılığa yönelik talepleri kapsamaktadır. Ayrıca, modern dünyada yaşanan ekonomik, siyasi ve sosyal istikrarsızlıkların ve bunun sonucunda ortaya çıkan güvensizlik hissinin kimliğin harekete geçirici etkisini artırdığı ve bu durumun kimliğe yönelik siyasi ilginin artmasında önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir (Lemert, 1997, 128).

Kimlik, konusunda pek çok fikir üretilmesine rağmen doğrudan tanımlanması da bir o kadar zor bir kavramdır. Kabul edilmiş tanımı/tanımları pek olmadığı gibi kimlik tanımlarının birçoğu da tanımlanan tarihsel sürece göre değişen bir içeriğe sahiptir. Genel anlamda “kimlik, kişinin toplumsal, politik ve kültürel varlığını tanımlayan, ona

başkalarından farklılık veya başkalarına benzerlik kazandıran yapı ya da niteliktir” (Cevizci, 2011) Bireylerin ortaklıklar ve farklılıklara ilişkin dünya görüşleri ve deneyimleri kimliğe yönelik sınırları belirlemekte ve çeşitlerinin çerçevesini çizmektedir; bu durum çoğu zaman evrensel olana karşı farklılık temelinde tutum sergilemektedir (Smith ve Riley, 2016, 341).

Bireylerin, grubun veya topluluğun diğer bireyler veya gruplarlar karşısında kendi konumlarını belirleme, tanımlama veya sınıflandırma durumunu ifade eden kimlik, ben ve bizim kim olduğumuz sorusuna verilen cevapların yanı sıra bu cevap doğrultusunda ilgili tutum ve davranışları da belirlemektedir. Bu noktada kimliğin tanımlanması ve konumlanması daima ötekinden geçmekte ve ötekine göre ifade bulunmaktadır (Bilgin, 2003, 199). Kimlik duygusu birey ile dünya arasında bir araç rolü oynar; olayları ölçen ve değerlendiren bir mekanizma gibi işlevi görmektedir. Böylece, bireyin motivasyonlarının, tutumlarının ve tepkilerinin belirlenmesinde önemli bir işlev görmektedir.

Kimlik, genel olarak ikili kıyaslama üzerinden tanımlanmaktadır. Bunlar benzerlik ve farklılıklardır ki, bunun anlamı bir tür onaylanma ve sınıflandırmadır (Aka, 2010, 17). Bir kimliği tanımlayabilmek için farklılıklar ve benzerlikler üzerinden hareket etmenin bir zorunluluk olduğu belirtilirken kurgulanan her kimliğin “kendi”nin karşısı olan “öteki” karşısında sınırlar belirlediği, çünkü “ötekilik” durumunun aynı zamanda sınır koyucu olduğu ifade edilmektedir (Laclau, 2000, 28). Ayrıca Sosyal, sosyal, ekonomik, politik, kültürel psikolojik bir yapılanma sürecini içeren kimliğin tüm bu alanların dinamiklerinden etkilendiğinden kalıcılık içeren sabit bir yapı olarak kalmamaktadır; yani kimlik, çeşitli faktörlerden etkilenecek durmadan değişmekte yeniden yapılabilmektedir (Parmar, 1998, 19-21).

Karpat (1987,23) kimliği bireyin sosyal ilişkileri ve görev ve sorumlulukları çerçevesinde değerlendirerek, “kimliğin, kişinin içinde yaşadığı çeşitli gruplarla olan ilişkilerini ve bu gruplarla olan ödev hak ve bağlılık derecelerini tayin ettiğini” belirterek “bu hak ve bağlılıklar, kişinin ve toplulukların varlıklarını savunmalarını ve gelişmelerini sağladığı için kimliğin öncelikle kişiler arası birliktelik ve dayanışma amacı taşıdığını” belirtmektedir.

Kimliğin, bireyi diğerlerinden farklı kılan ve onu diğerlerinden ayıran gerçekleri ifade eden bir kavram olduğunu belirten Parekh (2014, 53), kavramın birbiriyle yakından

ilişkili olduğu iki farklı boyutu olduğunu belirtir: Bunlar kişisel ve sosyal kimliktir. Kişisel kimlik; bir bireyin mevcut dünyaya yaklaşımını ve bu dünyadaki konumlarını belirleyen inançları ve bağlılıkları ifade etmektedir. Sosyal kimlik; bireyin kendisini ve kendisini bunun ayrılmaz bir parçası olarak görmesini sağlayan ilişkilere karşılık geldiğini belirtmektedir.

Bireyin yaşamın her alanında ve toplumla kurduğu karşılıklı ilişkiler, kimliğinin varlığını belirler ve birey kendini bu ilişkiler ekseninde tanımlar ve konumlandırır. Birey belli bir kimlik bağlamı içinde dünyaya gelir ve kendini sahip olduğu kimlik ile özdeşleştirerek yaşam içerisinde ortaya çıkan çeşitli durumlar karşısında, tutum ve davranış ve tepkilerini biçimlendirmektedir (Tok, 2003, 123). Bu bağlamda kimlikler, yaşamın her alanında ve toplumla ilişkilerimizin yönünü, biçimini belirlemeye yönelik bir ihtiyacının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü kimlik ihtiyacı farklılaşma gibi bir duruma işaret ederken, aynı zamanda sınıf, dini inanç, ideoloji ve siyasal eğilim gibi durumlarda sahip olunan ortaklıklara da vurgu yapmaktadır. Bu kimliklerin her biri bir aidiyet duygusunun göstergesi olsa da bu durum kimliğin bireysel boyutun ötesinde etnik, kültürel, sosyal ve politik boyutlarıyla birlikte ele alınmasını ve tanımlanmasını gerektirmektedir (Ergun, 2000, 79-80). Çünkü kimlikler nötr değildir. Kimlik oluşumunun temelinde farklı ve çoğu zaman da çelişen değerler bulunmaktadır. Söz konusu değerler çoğu zaman açık bir çatışma içerisindedir; bu çatışma sadece farklı topluluklar arasında değil, bireylerin kendi içinde de yaşanmaktadır. Bu tartışma ve çatışmalar, sadece bireyin dünya içindeki yeri ile ilgili basit algı ve anlayışlar değildir; kim olduğu ve ne olmak istediği ile ilgili derinden hissedilen temel konuları kapsamaktadır (Weeks, 1990, 89). Bireyin sosyal hayatta kendini tanımladığı, konumlandığı kimlik nitelikleri ve niteliklerin çelişkileri bir anlamda siber alandaki iletişimleriyle varoluş biçimlerini de şekillendirmektedir.

Tanımlara bakıldığında kimlik kavramının, toplumun en küçük bölümünü oluşturan bireyden başlayıp toplumsal alanın parçalarına ve genele uzanan bir süreci ifade ettiği ve kapsadığı görülmektedir. Çünkü birey, kimliğini birçok farklı edinimler ve birikimlerle oluştururken, oluşan kimlik toplumun bir parçasını oluşturmada ve toplum tarafından anlamlandırılabilir. Kişisel olanın politik olma durumu gibi, kimlik hem kişisel hem de toplumsal bir olgudur (Hanisch, 1969). Buna göre, toplumsal ve tarihsel bağlam çerçevesinde şekillenen kimlik gerek bireysel, gerekse

aidiyet duygusuna dayalı olarak geliştirilen kolektif kimlikler açısından çeşitlilik göstermektedir. Kimlik, içinde yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler ile geçmiş süreci belirtmektedir. Kimlik, deneyimlerin ve öznel farklılıkların öğelerinden oluşur. Ancak, eklemlendiklerinde bir bütün olarak kendini meydana getiren öğelerin toplamından daha fazlasını ifade etmektedir.

Kimlik modern dönemde siyasi varoluşun önde gelen boyutlarından biridir. Özneler ve politik aktörler tarafından gerçek bir şey olarak kabul edilir ve somutlaştırılır. Türklük, Kürtlük, feminizm, sağ-solculuk gibi tanımlamalar üzerinden kurulan varoluş, ifade ve güç biçimleri, kimliğin basit bir kavram olmadığını göstermektedir.

Castells (2008, 13), kimliklerin ancak “toplumsal aktörler tarafından içselleştirilip, bu içselleştirme etrafında örgütlendiğinde” tam bir kimlik haline gelebildiklerini vurgulamaktadır. Bu noktada, birey kimliğiyle birlikte kolektif kimlik kavramı da karşımıza çıkmaktadır. Kolektif kimliğin bir bileşeni olan siyasal kimliğe değinmeden önce kolektif kimliği açıklamak siyasal kimliğin oturduğu bağlamı anlamak açısından önemlidir.

2.1.1. Kolektif Kimlikler

Kolektif kimliğe ilişkin ilk denemeler Durkheim’in “kolektif bilinç”i, Marx’ın “sınıf bilinci”, Weber’in “Verstehen”i ve Tönnies’in “Gemeinschaft”ına atıfla klasik sosyolojiye dayandırılmakta ve grup üyelerini bir araya getiren benzeşmelerden veya paylaşılan sembollerden hareketle “biz” ve “öteki” kavramlarını ortaya çıkardığı vurgulanmaktadır (Cerulo, 1997, 386). Kolektif kimlik, “Kime ait olduğumuz” sorusuna cevap verme motivasyonunu bireyselliğin ötesinde “insanların kendilerini özdeş kabul ettikleri grup ve sosyal kategorilere” ait olma ihtiyacını gideren sosyal yapılar olarak açıklanmaktadır (Eder, 2009, 431). Çünkü duygusal bağlar kolektif kimliğin üretimi ve yeniden-üretimi için önemli mekanizmalardır ve bu duygu durumu ortak bağların, karşılıklı çıkarların ötesinde “anlatılarda” somutlaşmaktadır. Nasıl ki bireysel kimliklerin oluşumu bireyler arası ilişkiler bağlamında mümkün ise, kolektif kimliklerin oluşumu da kolektiviteler arası ilişkiler ve etkileşim bağlamında oluşup şekillenmektedir (Bilgin, 2007, 15). Bu etkileşim süreci nedeniyle kimlik bir ‘aidiyet’ sorunu olarak karşımıza çıkmakta ve bireyin hangi kültürel birikime bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Güvenlik duygusu verme, eyleme geçme, objektif ve sübjektif unsurları birleştirme, süreklilik sağlama ve dönüştürme gibi farklı boyutlar taşıyan kolektif kimlik, “sosyal kimliğin topluluklar düzeyindeki ifadesi” olarak nitelendirilmektedir (Bilgin, 2007,13). Bir yönüyle kapsayıcı olan kolektif kimlikler diğer yönüyle de sürece vurgu yapmaktadır; zira bir grup kimliği, farklı gruplarla ilişkiye girerek zaman içerisinde değişebilmektedir (Bilgin, 2007, 14). Bu bağlamda kolektif kimlikler farklı grupların birbiriyle olan ilişkileri ve toplumsal aidiyeti kadar diğer gruplardan farklılıklarını ortaya koyma ve vurgulama talebi temelinde de şekillenmektedir. Bu karşıtlık ve benzerlikler, toplumsal/bölgesel yaşam alanı, dinsel, etnik, maddi, tarih kültürel ve siyasi farklılıklar gibi öğeler temelinde yapılanmaktadır ve grubun kimlik tanımlamasının temelinde bu kategoriler temel unsurlar olarak kabul edilebilir. Topluluklar arasındaki farklılıklar, birbirleriyle çatışarak ve birbirlerini etkilemekte ötekiyle arasındaki sınırları belirlemektedir. Diğer bir ifadeyle “ötekiler” sayesinde, kendi kimliğini şekillendirmekte ve inşasını gerçekleştirmektedir. İnsanlar öteki/ötekiler üzerinden birleşmeye ve güçlenmeye, kendi varlıklarını ve farklılıklarını temellendirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda kolektif kimlikler etnik kimlik, dinsel kimlik, siyasal kimlik, ulusal kimlik ve kültürel kimlik gibi tanımlamalar çerçevesinde çeşitlilik göstermektedir (Bilgin, 2007, 13). Toplumsal ve siyasal alanın bütün dokuları kolektif belleğe özgü inançları yansıtan öğelerle doludur.

Bireyin içinde yer aldığı küçük ya da büyük tüm toplulukların da birer kimliği vardır. Henri Tajfel ve John Turner’ın öncüsü oldukları “Sosyal Kimlik Kuramı” bireyin topluluklar ile olan ve toplulukların diğer topluluklar ile olan ilişkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu kuram, bir topluluk içerisindeki üyelerin algısal ve bilişsel temellerine odaklanarak, bireyin kendini ait hissettiği topluluklara ilişkin üyeliğine yüklediği aidiyet ve birliktelik duygularına dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, “Sosyal Kimlik Kuramı”, bireyin kendi benliğini yüceltmek amacıyla kendi ait olduğu topluluğu gözeterek diğer toplulukları ve onların üyelerini nasıl ötekileştirildiği üzerinde durmuştur (Demirtaş, 2012, 73-74). Burada ortaya çıkan durum, aidiyet hissedilen herhangi bir topluluğun ya da kimlik özelliğinin, diğer bireylere ve onların ait olduğu topluluk kimliklerine ilişkin tutumlardaki etkisini de ortaya koymaktadır. Ait olduğumuz ya da benimsediğimiz kimlikler, toplumsal ve siyasal yaşamda olduğu gibi sosyal medya ortamlarında diğer birey, grup ve kimliklere ilişkin tutum, davranış ve iletişimimizi de doğrudan etkilemektedir.

Kolektif kimliğin özünü oluşturan ırk, cinsiyet, etnik-dini köken, bir topluluğa bağlılık vb. Kategoriler, bireylerin ortak olduklarını düşündükleri gerçek ve/veya hayali semboller, nitelikler ve deneyimler aracılığıyla "birlik" veya "biz" duygusu veren bir gruba, topluluğa ait oldukları gerçeğinde yatmaktadır. Bu ortak “biz olma” anlayışının doğasında, kolektif bir özne olma duygusu yatmaktadır. Kolektif bir özne olmak, algılanan ortak çıkarların bir sonucu olarak kolektif hareket etmeyi mümkün kılar ve eyleme davet eder. Keyman (2009, 51), kolektif kimliği “sistem kurucu ve sistem dönüştürücü bir toplumsal gerçeklik” olarak ifade etmektedir. Kolektif kimlikler taleplerini demokratik ideal çerçevede kendilerine meşru bir alan yaratma imkânına sahiptirler. Günümüzde kolektif kimliklerin kolektif hareket etmesinde/ örgütlenmesinde, sosyal medya platformlarının iletişim aracı olarak kullanılmasının iletişimi hızlandırıcı ve kolaylaştırıcı bir etkisi olduğu söylenebilir.

Bundan yola çıkarak, kolektif kimliklerin "biz" duygusu ile kolektif eylem arasındaki etkileşim yoluyla var olduğunu söylemek mümkündür (Hinkle ve Brown 1990'den akt. Demirtaş, 2003, 130). “Dolayısıyla kolektif kimlikte önemli olan bireylerin duygu düşüncelerinden öte, onların topluma hissettikleri bağlıdır. “Toplumsal çerçevede düzen, yapılanma, birlik ve bütünlüğü sağlayan kolektif kimliktir. Kolektif kimlik ayrıca etnik ve ulusal kimlikler versiyonuyla diğer toplumlarla olan farklılıkları da ortaya koymaktadır” (Karaduman, 2010, 2887).

Kolektifliğin sağlanabilmesi için zaman ve mekânda ‘onlar karşısında biz’i tanımlayan dâhil etme ve dışlama koşullarının sürdürülmesi gerekmektedir (Morley ve Robins, 1997, 107). Kimlikler tarihsel ve kurumsal alanlarda üretilmektedir. Dahası, özgül iktidar biçimleriyle ortaya çıkmakta ve bir özdeşleşmekten ziyade farklılaşma üzerinden biçimlenmektedir. Özdeşleşme ve bağlılık, ötekini dışarıda bırakma ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla kolektif kimlikler, kimlerin bu kimliklerin içerisinde ve kimlerin dışında yer aldığı gibi bir sınıflandırmaya da sebep olmaktadır (Hall, 1998, 88). Biz/onlar ilişkisinin görünürlük, yaygınlık, etkileme gücü bakımından günümüzde sosyal medya önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlamda sosyal medya ortamları her iletişim alanının doğasında olduğu gibi bu alanı işlevsel kullananlar ve kullanmayanlar; bağlamında değerlendirilmelidir.

Witteborn (2007, 571)’a göre kolektif kimlik bir “hizalama”dır ve yakınlaşmayı bekleyen benzerlerin mekân endişesi olmadan bir araya gelmesini sağlamaktadır. Nitekim Habermas da (2014, 129), “tek tek her bir bireyin kimliğinin, kolektif

kimliklerle örülü olduğunu” ifade etmektedir. Çünkü bir 'topluluk' fikrinin özünde sosyal olarak bir arada oluş ve gerçek hayatta beklenmedik karşılaşmalara neden olmaktadır. ‘İçeride’ olan herkes benzer amaç ve araçlarla, benzer davranış kalıplarıyla içerdedir ve bu durum topluluk için yeterli ve gereklidir (Bauman, 2017 154-155). Bu durum gerçek hayatta bireyler ve/veya gruplar arasında yaratılan güçlü bağ ve oluşan gruplaşmalar/cemaatleşmeler sosyal medya ortamlarında gerçekleşen ilişki ağaları ve iletişimi de etkilemekte, bu ortamlar farklılıkları öteleyerek benzerlikler çerçevesinde iletişim geliştirme çabasına dönüşebilmektedir. Dolayısıyla, farklı siyasal düşünceler ekseninde etkileşimin çoğalması yerine cemaat içi kitle etkileşiminin tetiklendiği sosyal medya ortamları ortaya çıkabilmektedir.

Berting (2018, 205-206) 'e göre, ırk ve etnisite gibi belirsiz kavramların bulanıklığını aydınlatmak için kolektif kimlik tercih edilmektedir. Kendilerini oluşturan kolektif sembollerin yalnızca bir kısmından oluşan kolektif kimlik, "Öteki"nin kimliği hakkındaki görüşlerimizi yansıtmaktadır. “Öteki” kimliklere ilişkin görüşlerimiz siyasi dâhil bütün tutum ve davranışlarımızı etkilemekte ve belirlemektedir. Öteki ile karşılaşmak, nasıl bir yapıda deneyim yaşandığını ve yaşanacağını bireye çerçevelemektedir. Burada önemli olan, bu tutum ve davranışların, farklılıkların karşılaştığı ve birbirinden etkilendiği çoğulcu bir kamusal alan olarak tanımlanan sosyal medya ortamlarına nasıl yansıtıldığıdır.

Aynı zamanda toplumsal kimlikler kolektif kimliklerin normatifiği ve iktidarın tanımlamasını temsil ettikleri içinde mevcut iktidar ilişkileriyle bağlantı içindedirler. Toplum, çoğunlukla üyelerinin sosyal kimliklerini içselleştirmelerini, yani kendilerini buldukları kategoriye göre tanımlamalarını ve taleplere uymalarını sağlamak istemektedir. Bu nedenle sosyal ilişkilerimizi sosyal kimliklerimiz olmadan tanımlayamayız. Bu kimlikler düzenin, öngörülebilirliğin ve dolayısıyla özgürlüğün kaynağıdır, ancak aynı zamanda onun için sürekli bir tehdittir (Parekh, 2014, 62). Bu tehdit algısı beraberinde kontrol ve denetimi getirmektedir. Günümüz dijital iletişim ortamları hem toplumun çoğunluğu hem de iktidarlar tarafından tehdit kabul edilen grupların, farklı siyasal düşünce ve kimliklerin gözetlendiği ve denetlendiği alanlar olarak kullanılabilirlerdir.

Sonuç olarak “belirli bir tarihsel süreçte grupların veya bireylerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkan kolektif kimlik, "onlara "karşı" “biz”in yaratılmasıyla tanımlanmaktadır. Bu bakımdan kolektif kimlik aidiyet duygunun oluşmasında ve

sürekliliğinin sağlanmasında ortak tarih ve kültür ve kolektif inanca bağlı olarak gelişen bir süreci takip etmektedir” (Connolly, 1995, 45).

Kimlik kavramı birçok farklı açıdan ele alınsa da bu çalışmada konu edilecek kimlik türü, kolektif kimliğin bir bileşeni olan politik kimliklerin kamusal alan olarak sosyal medya ortamlarında siyasal katılım pratikleridir.

2.2. Siyasal Kimlik ve İdeoloji

Kimlik ister toplumsal ister ideolojik temelli olsun siyasallaşma ve toplumsallaşma süreçlerinde önemli rol oynayan kurgusalılıklara ve gerçekliklere, tarihsel süreçte oluşmuş bir temsiller ve ilişkiler sistemine dayanmaktadır. Bu bağlamda kimlikler, siyasal açıdan idealleri ve değerleri olan bir bütünlüşmeyi, birlikteliği ve eylemselliği teşvik eden önemli birer yapı olarak işlev görmektedirler.

Günümüzde ana akım siyasal ideolojilerde geçen, sınıf kavramına benzer şekilde kullanılan ‘siyasal kimlik’ kavramı, “sınıf kavramına kıyasla daha değişken, daha çok boyutlu bir kavram olup, belirleyici güce sahip ve siyasal önemdedir” (Gürses, 2000, 221-222). Kimlik, daha önce de belirtildiği gibi özetle “ben kimim?” sorusuna verilen cevapları nitelendirmektedir. Siyasal kimlikler de “siyaseten ben kimim?” sorusuna verilen cevaplardan oluşmaktadır (Göktoğa, 2012,112). Siyasal kimlik, her şeyden önce bir kolektif kimlik türüdür. Bireyin kültürel aidiyetlerine, etnik kökeninin çağrışımlarına ve ulusal aidiyet bilincine göre şekillenen siyasal kimlikler, siyasi tutum ve davranışları ifade etmektedir. Siyasal kimlik “bireysel tanımlamanın farklı yönlerinden, bireysel siyasal tercih ve tepkilerden, siyasal sosyalleşme süreci içerisinde absorbe edilen siyasal değer ve yaklaşımlardan, düzen, özgürlük, siyasal katılım, tercih edilen siyasal sistem, siyasal gücün karakteri ve bu gücün nasıl kullanıldığına ilişkin yaklaşımlardan” oluşmaktadır (Göktoğa,2012,10). Siyasal kimlik devlet-toplum/birey ilişkilerinde ortaya çıkan, hak ve özgürlükler çerçevesinde şekillenmektedir. Dolayısıyla siyasal kimlik, aynı zamanda vatandaşlık alanının içinde hareket eden bir toplumsal/siyasal gerçekliktir.

Vatandaşlar vatandaşlık yükümlülüklerini yerine getirirken siyasal kimliklerini içselleştirmenin yanı sıra protesto ve itirazlar yoluyla da siyasal kimliklerini sisteme muhalefet şeklinde gösterme yolunu da seçebilmektedirler. Bireyi en az pasif olandan en aktif doğru sıralanabilecek siyasal davranış, siyasi faaliyetlerde bulunmak adına siyasi örgütlere üyelik, destek, katılım, ikna çalışmaları biçiminde kendini

göstermektedir (Çam, 1999, 168). Günümüzde sosyal medya ortamlarının da siyasal alanda ortaya çıkan olaylarda olduğu gibi bireylerin kimlikleri, ideolojileri ve kendilerini ait hissettikleri politik grupların kabulleri doğrultusunda kullandıkları gözlemlenmektedir. Bu da siber ortamların bireylere sağladığı bir imkân gibi durmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde Avrupa’da başlayan aydınlanma ve sonraki dönemde yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmeler yeni bir sınıf olan burjuvaziye ortaya çıkarmıştır. Gelişen ve güçlenen burjuvazi, egemen otorite ve onun kurumları karşısında iktidar talep etmeye başlamış ve kimlik konusunun hem çok yönlü gelişmesine neden olmuş hem de ona, daha önce görülmemiş siyasi bir anlam kazandırmıştır (Göksu, 2013,6). Ticaret yaparak zenginleşen, güçlenen ve siyasal yönetime ortak olmak isteyen burjuvazi soylular tarafından yönetilen devlet ve hükümet çevrelerini etkilemiş; böylece siyasallaşan burjuva kimliği siyasal alanda, bir siyasal kimlik olarak yer edinmeyi başarmıştır. Bu anlamda siyasi kimliği, birey –devlet ilişkisinde bireye alan açılması ve ait olduğu grubun veya topluluğun etkinlikleri üzerinden karar mekanizmaları içinde yer alma çabalarının bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Bu açıdan kimlik tartışmalarının önemli bir boyutunu siyasal kimlik tartışması içermektedir.

Bireyleri ortak bir bağ, hedef ve kurallarla bir tutarlılık içerisinde bir araya getirerek diğerlerinden farklılığı temelinde konumlandırılan siyasal kimlik, ulus devletlerin doğuşu ve bu siyasal yapılanmasıyla birlikte daha fazla önem kazanarak alanını genişletmiştir (Karpata, 2006, 68). Uluslaşma ve sanayileşme sürecinde, Batı dünyasında yaşanan ideolojik, ekonomik ve sosyal çatışmalar siyasal kimliklerin ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde etkili olmuştur (Lipset ve Rokkan, 1967, 10-11).

Bütün kolektif kimlikler, bireysel kimliğe yönelik bir tahakkümü içermektedir. Bunun nedeni özcü tutumlar ve tavırlar üzerinden meydana okumadır. Özcü tavır, kendi meşruiyetini sağlamak için tarihi referans almakta, geçmişten bugüne ve bugünden yarına kendi varlığını olumlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda bireysel kimlikle kolektif kimliğin birbirine yakınlaştığı alan siyasal kimliktir. Özellikle ulusal kimlik inşa etme sürecinde egemen kültürel kimliğin ideolojiye dayanarak diğerlerini kendine benzetmek istemesi, buna karşılık alt-kültürlerin var olma mücadelesi vermesi her iki tarafı da siyasi düzleme çekmektedir. Varoluşsal tehdit veya sosyo-ekonomik ve

politik dışlanma algılayan kolektif kimlikler, siyasal bir kimlik etrafında örgütlenerek sınırlarını korumak isteyecektir (Pamuk, 2017, 87-88).

Bireylerin siyasal kimliklerini seçmek ve bu konuda karar vermeleri, büyük oranda konumlandıkları toplumdaki sosyo-ekonomik düzey, yaş, cinsiyet, etnik unsur, din gibi çeşitli boyutlardaki farklılıklar, bu farklılıkların çokluğu, farkında oldukları kimliklerin mümkün olan biraradalığı, bütünlüğü ve ortaya çıkan çatışmalara ile ilgilidir. Başka bir ifadeyle bireylerin kendi siyasal kimliklerini bulma süreci, farklı kimlikler arasında birbirine yakınlaştırmalar, reddedişler ve dönüşümler içermektedir. Bu süreklilik arz eden bir dinamik süreçtir, siyasal kimliklerin inşasında da sürekli bir dinamiklik söz konusudur (Göktolga, 2012, 111). Günümüzde siyasal kimliğin inşasında fiili siyasi ortamın yanı sıra, söz konusu fiili siyasi çevrenin uzantısı temelinde sanal siyasi ortamlar da dikkate alınmalıdır. Siyasal kimliğin alanı genişlemiş olsa da, bu, siyasal özdeşleşmenin karmaşıklığının arttığı anlamına da gelmektedir.

Siyasal kimliğin oluşumu ve şekillenmesi sürecinde ortaya çıkan çatışmalar, bir takım farklılıkla olan ilişkiler üzerinden gelişmekte ve bu farklılıklardan kaynaklanan her bir düşünce karşıtlıklar temelinde kendini konumlandırmakta ve kendine alan yaratmaktadır. Siyasal kimliğin oluşumunda sosyo- kültürel, ekonomik, siyasal dinamiklerin yanı sıra ideolojiler de önemli bir işleve sahiptir. Çünkü ideolojiler, bireyleri ve grupları etkileyerek siyasal kimlik kazanmalarında ve bu kimlikleri şekillendirmelerinde etkili rol oynayan, hatta onları diğerlerinden ayıran ve uzaklaştıran bir niteliğe sahiptir (Örs, 2009, 3). İdeolojiler de kimlikler gibi bireyleri toplumsal, ekonomik vb. yönleriyle ele alır ve değer, inanç tutumları belirleyerek ona bir çerçeve çizerler.

İdeolojiler, kültür gibi bireylere belli bir kimlik kazandırmaktadır, ancak bu kimlik kültürün belirlediği kimlikten farklıdır; bu kimlik, toplumun bireye uygun gördüğü kimlik değildir; “.....daha geniş kapsamlı ve tutarlı bir dünya görüşünün içinde nerede yer aldığı ve nasıl bir rol ve misyon üstlenmesi gerektiğini içeren bir kimliktir” (Örs, 2009, 3-4). Bu anlamda ideolojik bir temelde şekillenen bir siyasal kimlik, bireyi toplumun bütünü içerisinde daha küçük bir oluşumun unsuru haline getirmektedir. Bu kimlik aynı zamanda aktif bir kimliktir; bireyi ideolojik olarak kendisine aktarılan ideal sosyo-politik düzenin kurulması hedefinde eyleme, harekete geçmesine teşvik eden bir kimliktir (Örs, 2009, 4).

İdeolojiler, toplumu teorik olarak tasarlarlarken kendisine ait bir takım temel esas ve prensipleri referans alırlar. İdeolojinin temel esas ve prensipleri, açıklamaları ve yorumlamaları insanların belirli sosyal, siyasal meseleleri anlamasını etkiler ve belirli tutumların oluşmasına yol açar. İdeolojiler içinden çıktıkları toplumu yorumlamada ve değerlendirmede farklılık göstermektedirler. İnsanların duygu, değer, inanç ve düşünce dünyasına hitap eden ve koşulsuz bağlılık talep eden ideolojilerin en önemli yaşam alanı şüphesiz siyasi alanlardır. Söz konusu farklılıklar çerçevesinde oluşan yorumlar ve tutumlar reel siyasal alandaki siyasal süreçlere katılım pratiklerinde olduğu gibi siber kamusal alanlarda da kendini gösterebilmektedir.

Literatürde ilk kullanılmaya başlandığı günden bu yana ideoloji kavramı üzerine net bir fikir birliğine ulaşılamamış ve en fazla tartışılan kavramlardan biri haline gelmiştir. Ancak içerdiği anlamlara bakıldığında; sosyal-kültürel yapıyı ve politik alanı anlamlandırma yöntemi; değer yargılarını içeren bir dünya görüşü; sosyal ve siyasi bir harita; karmaşık dünyayı sınıflandıran, sıralayan ve sadeleştiren bir rehber; dünyayı ve dünya görüşünü anlamlandırma yolu; İnsanları birbirine bağlayan güçlü bir inanç ve gelenekler bütününe ifade ettiği görülmektedir.

Her insanın politik bir düşünür olduğunu ifade eden Heywood'a göre, "insanlar anlamını bilsinler ya da bilmesinler düşüncelerinden söz ettiklerinde siyasi görüş ve kavramlara yer vermektedirler". İnsanlar özgürlük, eşitlik, adalet ve haklar kavramlarından bahsettiklerinde ya bir düşünce sisteminden hareket ederler ve bu düşünce sistemi üzerinden başkalarının görüşlerini tanımlarlar.

Bir yandan teori, pratik, politik fikirler ve materyalleri e bunların maddi gerçeklikle ilişkileri, diğer yandan ise rakip siyasal ideolojilerin birbirini tanımlarken kullandıkları saldırgan tutum, ideolojiyi tanımlamayı zorlaştırmaktadır. Bu anlamda ideolojilerin çerçevesini şu şekilde çizilmektedir (Heywood, 2018, 61).

- İdeolojiler, mevcut düzene yönelik "siyasi bir inanç sistemi" sunarlar.
- İdeal bir geleceğe ilişkin, "ideal" sosyo-politik modeli içerirler.
- Siyasi değişimin gerekliliğinin nedenini ve bu değişimin gerçekleşme biçimine ilişkin gerekli çerçeveyi çizerler.
- Kapalı düşünce sistemleri değil, aksine pek çok noktada kesişen fikir sistemleridir.

- Bireyi sosyal bir bağlamda konumlandıran ve ortak bir aidiyet duygusu yaratan düşünce sistemleridir.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde ideolojiler, belirledikleri temel esas ve prensipler ile toplumsal, siyasal sorunlara yaklaşımları ve sistematik çözüm önerileri ile birey-devlet ilişkisi bağlamında, bireye kendini ifade edebileceği belirli bir alan yaratmaktadır. İdeolojiler, bir yandan dünya görüşleriyle daha iyi bir gelecek ve toplum için ideal model oluştururken, diğer yandan bu modele ulaşmak için izlenecek yolu, istenen ve istenmeyen tüm detaylarla benimsetmeye çalışırlar. Bu yönüyle “İdeolojiler spontane değildir; insan zihninin üretmiş olduğu bir düşünceler zinciridir. Bu anlamda iradidir; bireyi ve toplumu belirli bir amaca doğru harekete geçirme misyonuna sahiptir” (Örs, 2009, 3). Böylece birey, siyasal kimliğini belli bir ideolojik temelde şekillendirerek; hak ve taleplerini belirli bir sistem içinde savunma ve eyleme geçme pratiklerini öğrenmektedir (Denzau ve North, 2000, 24). Bu durum insanların tutumları, eylemleri ve etkileşim pratiklerini de belli bir ölçüde “ideolojik” olarak şekillendirilmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bireylerin, dünya ile kurduğu ilişkileri şekillendirirken, yaşamlarında karşılaştıkları olaylar ve olgular karşısında tutum, düşünme, davranış ve eyleme etme konusunda belirleyici ve yönlendiricidirler. “İdeolojik” olarak şekillenen tutum, davranış ve etkileşim pratikleri, yeni bir kamusal alan olarak nitelendirilen sosyal medya ortamlarında hak ve talepleri doğrultusunda siyasal süreçlere katılım pratiklerini de etkilemekte ve şekillendirmektedir. Bu anlamda farklı siyasal ideolojiye mensup bireylerin ideallerini tanıtmak ve amaçlarını ilerletmek için sosyal medya platformlarını nasıl kullandıklarını anlamak önemlidir.

Feodalizmden hızlı bir değişimin yaşandığı sanayi kapitalizmine geçiş ile birlikte bir düşünce sistemi ortaya çıkan ideolojiler, sanayi toplumunu şekillendirmeyi amaçlayan karşıt görüşler olarak gelişmiştir. Siyasi ideolojiler, karşıtlıklar üzerinden biçimlenmişlerdir. Her ideoloji bir diğerine tepki olarak doğmuş veya gelişmiştir. Bu bağlamda, bu dönemde ideolojik çatışma ve çekişmelerin ana çıkış noktasını karşıt iki yaklaşım olan sosyalizm ile kapitalizm arasındaki tartışmalar ve çatışmalar oluşturmuştur (Heywood, 2018, 64). Liberalizm, muhafazakârlık ve sosyalizm birer klasik ideolojik geleneği temsil ederken faşizm, feminizm, anarşizm ile ekolojizm birer yirminci yüzyıl ideolojileri olarak ortaya çıkmıştır.

Siyasal alan içerisinde “kabul gören-görmeyen“ veya “meşru-gayri meşru” örgütlenerek siyasi faaliyete bulunan çeşitli gruplar, topluluklar ve oluşumlar, kendi amaçları ve hedeflerini tasarlarken siyasi ideolojilerden yararlanmakta ve onun temel prensiplerini referans almaktadırlar. Bu bağlamda siyasi partiler de kendilerini tanımlayıp konumlandırırken diğer bir ifadeyle kimliklerini oluşturup kitlelere açıklarken ideolojileri temel almakta ve aynı zamanda ideolojilerin yeniden üretilmesinde de en önemli özne olmaktadır. Belli bir ideoloji ve program çerçevesinde siyasi partiler “siyasi süreçleri ve kararları etkileyerek, iktidarı ele geçirmek amacıyla örgütlenmiş yapılar” olarak, “kendi toplumsal tabanlarının dolayısıyla da ideolojilerinin farklılıklarını yansıtmaktadırlar” (Kışlalı, 2016, 261).

İdeolojiler siyasi partilerin temelini oluşturan, söylem ve eylemlerini şekillendiren, üyelerinin bağlılığını sağlayan en önemli faktör olarak ifade edilmektedir (Lilleker, 2013, 126). İdeolojik aidiyet, bireyi partiye çeken bir işleve sahiptir. Her siyasi oluşum veya hareket kimliğini ifade ederken sosyal demokrat, milliyetçi, liberal, muhafazakâr gibi ideolojik yaklaşımlar ekseninde temellendirir ve açıklarlar. Böylelikle iktidar sorumluluğu veya muhalefet görevi durumlarında uygulayacakları politikalar ve eylemlerle ilgili plan, program ve hedeflerini topluma açıklamış olurlar. Siyasi partinin ideolojisinin yaygınlaşması, sosyal sermayeye sahip üyeleri sayesinde. Bu noktada siyasi parti destekçilerine sosyal medya yoğun bir siyasi bilgi ve mesajları yaymaları için bir çıkış noktası sağlamaktadır. Bu araçlar, bilgiyi, içerikleri sunum şekliyle bir siyasi görüş veya düşüncenin propagandasını yapmak amacına dönüşebilmektedir. Bu bağlamda, farklı siyasi eğilimler tarafından; bir iletişim ve etkileşim ortamı olan sosyal medya platformlarını kullananlar ve kullanmayanlar bağlamında değerlendirilmelidir.

Bireyler, benimsedikleri genel yönelimin, amaçlara ulaşmayı sağlayacak bir araç ve izlenmesi gereken “en iyi yol”un ifadesi olan ideolojilerin iktidara gelmesi ve toplumsal dönüşümü gerçekleştirmesi için destekte bulunurlarken aynı zamanda bu anlamda diğer ideolojilere ile rekabet ilişkisi içine girmektedirler. Bu bağlamda siyasi gruplar, topluluklar ve örgütlenmeler kendi kimlik tanımlamalarını ve dünya görüşlerini yansıtan ideolojileri iktidara taşımak için mücadele etmektedirler. Böylece siyasi kimlikler kazanılır, şekillenir ve onları diğerlerinden “ayırır” dünya görüşlerini yansıtır. Buna göre bireyler de siyasi kimliklerini Sosyalist, Liberal, Demokrat, Muhafazakâr, İslamcı, Milliyetçi, Solcu, Sağcı, Laik, olarak

tanımlar/konumlandırılır ya da bu şekilde tanımlanır/konumlandırılırlar. İdeoloji, bireylerin konumunu belirlerken, bireyin tutum ve eylemlerine, anlayışlarına ve düşüncelerine kurgusal bir meşruiyet sağlar. Bununla birlikte Habermas'a göre (2014, 112-113), çok kültürlü toplumlardaki azınlıklar ya da bağımsızlık mücadelesi veren halklar benzer mücadeleler verebilmektedir. Bu durumda, farklı ideolojiler noktasından yola çıkan birçok hareketin belirli noktalarda birleşerek, benzer mücadeleleri vererek ideolojik kimliklerin önüne geçen farklı kolektifliklere (inanç, etnik yakınlıklar) dönüştüğüne de rastlanmaktadır.

Kimlik/siyasal kimlik ve sosyal medya ilişkisi ayrı bir başlık altında tartışılmıştı. Siyasal kimlik tanımlarında önemli bir yer tutan siyasi ideolojilere kısaca değinmek konunun iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda 19. Yüzyıldan günümüze siyasal kimlik inşasını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen ve çalışmanın özneleri üzerinden ele alınan farklı siyasi ideolojik yaklaşımlar olan liberalizm, muhafazakârlık, sosyalizm, sosyal demokrasi, milliyetçilik, etnik (mikro) milliyetçilik ve son olarak İslamcılık aşağıda ayrı başlıklar altında ele alınarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Günümüzde çokça görünür olan ideolojiler, batı Avrupa merkezli burjuva demokrasisi pratiğinden kaynaklanan ideolojilerdir. Bu ideolojiler dünyanın geri kalanına da yayılırken, bazı coğrafyalarda Avrupa'dan farklı nitelikler gösterebilmişlerdir.

2.2.1. Liberalizm

Liberalizm büyük ve geniş bir çağdaş siyasi ideoloji olan sosyalizmin tam karşıtı toplumculuk olarak görülmektedir. Liberalizm, tarihsel evrim içinde, Avrupada'da ki toprak soylular (Arsitokrasi) ile kentsoylular (Burjuva) arasında ki çatışmaya paralel olarak ortaya çıkmıştır.

Toplumsal, ekonomik ve siyasi anlamda liberalizm, bireyciliğe, barış adalet ve özgürlüğe, sınırlı devlete, hukuk devletine, serbest piyasa ekonomisine vurgu yapmaktadır. Aslında, liberalizme atfedilen kavram ve değerler çok daha fazla olmakla birlikte diğerleri belirtilen unsurların uzantıları niteliğindedir. Başka bir ifadeyle liberalizmin temel ilkelerini bireycilik, özgürlük, kendiliğinden doğan düzen ve piyasa ekonomisi, hukukun hâkimiyeti ve sınırlı devlet çerçevesinde belirlediği söylenebilir (Yayla, 2002).

Bireycilik, her türlü toplumsal gruba, kolektif yapıya karşı bireyi önceleyen bir düşünce anlayışı olarak liberalizmin en temel ilkelerinden birisi belki de birincisi olarak görülmektedir. Liberal düşüncenin temelini liberal rasyonel birey oluşturmaktadır. Bu anlayışa göre toplumun merkezinde birey vardır ve birey hakkı her türlü kolektif haktan önce gelir. İnsanı rasyonel karar verme yetisine sahip olarak değerlendiren liberaller insanın siyasal ve sosyal eylemleri kendi çıkarı ile değerlendirebileceklerine inanmaktadırlar. Bireyin kişisel ve kamusal tercihleri faydacılık ilkesi çerçevesinde oluşmaktadır. Bireyin sahip olduğu hakları gerçekleştirebilmesinin başlıca şartı da özgür olmasıdır. Özgürlük ise her şeyden önce liberaller için bireysel özgürlüğü ifade etmektedir. Bu özgürlük anlayışı bireyin, her türlü keyfi müdahaleye özellikle siyasal otoriteye karşı korunması anlamına gelmektedir. Bireyler inançlarını, değerlerini, kendi hayat tarzlarını seçebilmelerinin yanında bunları sorgulamakta ve sınamakta da özgürce hareket edebilmelidirler. Onun için liberalizmde ifade ve örgütlenme özgürlüğü gibi özgürlüğün türevleri de önemli bir yer tutmaktadır (Kymlicka, 1998, 135).

Özgürlük liberalizmin yanı sıra demokrasinin de bir ilkesidir. Özgürlük demokrasinin işlevsel hale gelmesinde, bireylerin siyasal hayatta özgürce katılmalarında önemli bir rol oynamaktadır (Dursun, 2008, 170-171). Liberal özgürlük anlayışı, “hukukun himayesi altında bir özgürlük” olarak ifade edilebilir. Diğer taraftan özgürlük hem piyasa ekonomisinde hem de devletin faaliyetlerinin sınırlandırılmasında kendini göstermektedir. Hukukun üstünlüğü ve sınırlı devlet, temelde bireysel özgürlüğün, serbest piyasa ekonomisinin, barışın, adaletin ve eşitliğin güvencesi olarak ortaya çıkmıştır. Devlet, liberaller tarafından her türlü keyfi müdahaleye, baskıya ve anarşiye karşı düzeni sağlamak adına yaratılmış bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Özel mülkiyete dayalı bir serbest piyasa ekonomisinde bireysel özgürlüğün temelini arayan, kültürel, dini ve ahlaki farklılıklardan kaynaklanan çatışmaları önlemek için din ve devlet işlerini ayırarak hoşgörü ilkesini geliştiren liberalizm; ; Sanayileşmiş Batı'nın ideoloji ve eleştirileriyle şekillenip geliştirildikten sonra şekillenen ve gelişen diğer ideolojiler nedeniyle bir meta-ideoloji olarak kabul edilmektedir (Heywood, 2018,71).

Batı siyasal geleneğini şekillendiren en güçlü ideolojik güç olarak etkinliğini sürdüren liberalizm, siyasal aydınlanma geleneğinin devamı olarak sınırlandırılmış anayasal devlet, bireysel hak ve özgürlüklerin garantisini ve serbest

piyasa sistemine dayanan yaklaşımıyla diğer sistemlere meydan okumaya devam etmektedir.

Türkiye’de iktisadi anlamda liberalizm her zaman bir kitlesi varken bir siyasal düşünce sistemi olarak sık sık şüpheyile karşılanmıştır. Erdoğan (2009,16), bu durumu ülkedeki toplumsal yapı ve kültürün cemaatçi ve otoriter eğilimlerinin ağır basmasından kaynaklandığını belirtmektedir.

2.2.2. Muhafazakârlık

Muhafazakârlık, liberalizme karşı toprak soyluluğunun savunma ideolojisi olarak doğmuştur. 19. yüzyılda sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan muhafazakârlık, Fransız Devrimi ve sonrasında siyasî, sosyal ve ekonomik dönüşümlere karşı bir düşünce ve siyasal bir tavır olarak ortaya çıkmış; dönüşüme ve reformla birlikte önemi gittikçe azalan geleneksel sosyal düzeni savunma çabalarının bir sonucudur. Liberalizm, sosyalizm ve milliyetçilik düşünceleri ve akımlarının baskısıyla sıkışan muhafazakârlık, geleneksel toplum düzeninin yeniden sağlanması gerektiğini savunmuştur (Heywood, 2018, 69).

Muhafazakâr düşünce, kendi perspektifinden belirli kalıp davranışlar ortaya koymaz, ideal bir hükümet şekli veya toplum düzeni ilkeleri oluşturmaz; bunun yerine siyasal eylem kendini tarihine, kültürel kodlarına deneyimlerine ve tarihsel sürekliliğe dayandırmaktadır. Vurguladığı esas ve prensipler günün koşullarına ve gereklerine göre değişiklik gösteren muhafazakârlık, toplumsal ve iktisadi anlamda pratik ve faydacı bir yapı sergilemektedir (Karatepe, 2014, 55). Ana temasını geleneksel olanın muhafaza edilmesi düşüncesi çerçevesinde kuran muhafazakârlığa göre, düzen yaşamın devamı için istikrarın teminatıdır. İnsan doğasına ilişkin kötümser bir anlayışa sahip muhafazakârlık, ‘eksik’, ‘kusurlu’ davranışların kökenini bireyin kendisinde aramaktadır (Akıncı,2013,108).

Toplumsal anlamda organizmacılık, idari anlamda otorite ve hiyerarşi muhafazakârlığın temel fikirlerini oluştururken, mülkiyet ise önemli bir hak ve kendini gerçekleştirme aracı olarak görülmektedir (Heywood, 2018, 70-71).

Muhafazakârlara göre yaşayan organizmanın her bir organın farklı işlevler üstlenmesi gibi toplumsal yapıda da doğal olarak iş bölümü, hiyerarşi, karşılıklı bağımlılık ve en önemlisi bir hiyerarşi söz konusudur. Bu nedenle toplumu oluşturan bu organlar

arasında var olan karşılıklı bağımlılık ve birbirini tamamlayıcı nitelikler uzlaşmacı ve dayanışmacı bir toplum anlayışını yansıttığını savunmaktadırlar

Modern toplumun benimsediği “devletin hizmetlerinden yararlanmada eşitlik” ilkesine karşı olan muhafazakârlar, sosyal refah devletinin varoluş nedenini ve felsefesini ve uygulamalarını benimsemezler.

2.2.3. Sosyalizm

Bireysel veya kolektif kimliklerin, kendilerini bir ötekinin varlığı üzerinden tanımları gibi ideolojiler de kendilerini ötekine göre, öteki üzerinden tanımlamakta ve konumlandırmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere liberalizm temelde, dönüşen ekonomik, siyasi ve toplumsal yapının sınıf kavramını parçalaması ve ortaya çıkan burjuva sınıfının kendine alan açma çabası olarak; geleneksel ve mevcut olanın karşısına kendi bireyci ve özgürlükçü yaklaşımıyla çıkmıştır. Benzer şekilde muhafazakârlık, yeni olana karşı geleneksel bağlılık üzerine kurgulanmış ve bu amaçla Fransız İhtilali ve modernleşme süreci ile ortaya çıkan dönüşüm ve reformlara karşı, daha fazla özgürlük talep eden liberalizm gibi akımlara karşı geleneksel sosyal düzeni savunmaya ve korumaya çalışmıştır. Kimliğin tanımlanması ve konumlandırmasında olduğu gibi ideolojik yaklaşımlar da kendilerini tanımlama, yerlerini ve sınırlarını belirlemede “öteki”nin varlığı önemli bir faktördür. Bu bağlamda ele alındığında karşıtlıklar üzerinden gelişen bir düşünce sistemi ya da ideoloji de sosyalizmdir.

Sosyalizm, uzak düşünürlerin eserlerine kadar uzanan bir mirası işaret bile bir ideoloji olarak 19. yüzyılda kapitalizme muhalefetiyle daha insancıl ve sosyal açıdan değerli bir alternatif sunma çabasıyla karşı tepki gelişen muhalif ideoloji durumundadır. Öncelikle üretimin makineleşmesi ve yaygınlaşmasıyla beraber rekabet gücünü kaybeden ve kendilerini tehdit altında hisseden esnaf ve zanaatkârların tepkileri çerçevesinde gelişen sosyalizm, sonraki süreçte giderek sayıları artan işçi sınıfı ve onun sorunları, hak ve talepleri ile ilişkilendirilmiştir (Heywood, 2018, 75).

Sosyal eşitlik ve özgürlük, işbirliği gibi kavramları temel alan, bu çerçevede şekillenen sosyalizm ağır çalışma koşulları, düşük ücretler, uzun çalışma saatleri gibi sorunları konu edinmiş, söylem ve pratiklerini bu sorunların çözümü çerçevesinde geliştirmiştir. 19. yüzyıl sonlarında, “çalışanların ücretleri ve çalışma koşullarında yapılan iyileştirmeler ile sendikaların ve sosyalist partilerin büyümesi sosyalizmin, kapitalist

toplumla aşamalı olarak bütünleşmesini ifade eden reformcu bir sosyalist gelenek ortaya çıkarmıştır” (Heywood, 2018,75).

Sosyal demokrat ve sosyalist partiler genellikle parlamenter sistemde iktidar ortakları olarak yer alırlarken; devrimci sosyalist partiler (Rusya, Çin ve Küba vb.) siyasal sistemde ya hiç yer alamadılar ya da zamanla değiştiler. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra sosyalizmin sona erdiği savlarına rağmen, sosyalizm işçi sınıfına odaklanmak yerine göçmenlere, feministlere, eşcinsellere, ekolojik hareketlere ve toplumun diğer marjinalleşmiş kesimlerine odaklanarak kapitalizme karşı mücadele etmeye ve kendini yenilemeyi sürdürmektedir (Sarı, 2010,79-80).

Muhafazakârların ve liberallerin ve aksine sosyalistler, insanların temelde bencil açgözlü ve çıkarıcı, olmadıklarını; bu niteliklerin insanın yetiştiği toplumsal/kültürel yapının bir ürünü olarak ortaya çıktığını/oluşturduğunu belirtmektedirler. Adaleti ve dürüstlüğü teşvik etmesi nedeniyle sosyal eşitliği savunan sosyalistler, bencil davranışın kapitalizmin rekabetçi yapısından kaynaklandığını iddia ederek doğal olarak eşitsiz yaratımdan kaçınırlar. Sosyalistler insan eşitsizliğinin birçok toplumda eşitsiz davranışın bir sonucu olarak ortaya çıktığını savunmaktadırlar. Onlara göre toplumun ve uzlaşmanın temelini oluşturan sosyal eşitlik, insanların ihtiyacı olan her türlü bedensel ve ruhsal doyumu yerine getirmelidir (Heywood, 2018,12).

Sonuç olarak sosyalist ideoloji, insanın toplumsal bir varlık olduğu gerçeğinden hareketle kardeşlik/yoldaşlık, toplumsal eşitlik, faydaların ihtiyaç temelinde paylaşımı, sosyal sınıf bağlamında eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ile maddi kaynakların ortak mülkiyeti düşüncelerine dayanmaktadır. Sosyalizmde önemli olan toplumun çıkarlarını korumaktır. Bireycilik yerine sosyal gelişme ve sosyal refah ön plandadır. Burada amaç ideal bir sosyal düzen sağlamaktır. Sosyalizm, mevcut düzeni tamamen ortadan kaldırmak ve onu işçi sınıfının egemen olduğu bir çoğunluk düzeniyle değiştirmek için devrim fikri etrafında gelişmesine rağmen, zamanla demokrasi ile biçimlenen birçok farklı yoruma sahip olmuştur (Saraçoğlu, 2012,365).

2.2.4. Sosyal Demokrasi

Sosyalizmi liberal demokrasi ve kapitalist toplumla uzlaştırmaya çalışan melez bir politik gelenek olarak sosyal demokrasi; kapitalizmi ortadan kaldırmak yerine uysallaştırmayı tercih eden bir düşünce sistemi olarak ifade edilmektedir (Uçan, 2007, 259). Çaha (2012, 172)'da sosyal demokrasiyi; “sosyalist düşüncenin devrimci radikal

yaklaşımlarına karşın, parlamenter demokrasi üzerinden emekçi sınıfın şartlarını iyileştirmeyi amaçlayan ılımlı bir sol anlayış” olarak ifade etmektedir.

Sosyal demokrasi kavramı, farklı dönemlerde farklı anlamları ifade eden ve bununla ilgili farklı yaklaşımlar barındıran bir siyasi ideolojidir. Bunun nedeni 19.yy’da sol içinde Marksizm’den parlamenter demokratlara kadar farklı fraksiyonlar var olmuştur. Batı Avrupa’da gelişim sürecinin ilk dönemlerinde sosyal demokrasi ideolojik olarak neredeyse tamamen Marksizm’ in etkisinde olmuştur. Bütün bu etkiye karşın, zamanla sosyal demokrasi Marksizm ile farklılaşarak ve ideolojik bir yenilenmeye giderek kendine özgü bir kimlik kazanmıştır (Turşucu, 2008, 78). Bununla birlikte, sosyal demokrasi ideolojisinin, Marksizm’in bir reformu olarak değil, Marksizm’den bağımsız bir ideoloji olarak en başından beri var olduğuna ilişkin yaklaşımlar da söz konusudur. Buna göre, sosyal demokrasi Marksizm’den içinden çıkan ve ondan farklılaşan bir ideoloji değildir.

Sosyal demokratlara göre, sınıflar arasındaki farklılıkların azaltılması veya ortadan kaldırılması, böylece sosyalizmin öngördüğü gibi eşitlikçi bir toplum yaratılması, demokrasi yoluyla sağlanabilir.

Sosyal demokrasiyi diğer siyasal ideolojilerden ayıran nitelikler;

- Liberal demokratik ilkeleri benimsemekte ve siyasal değişimin barışçıl bir şekilde ve anayasal çerçevede olması gerektiğini kabul etmektedir.
- Kapitalist sistem, zenginlik yaratmanın en güvenilir yolu olarak kabul edilmektedir.
- Kapitalist sistem, aynı zamanda özellikle bir zenginlik dağıtım aracı olarak kusurlu kabul edilmektedir. Kapitalizm, yapısal eşitsizlik ve yoksullukla ilişkilendirilmektedir.
- Kapitalist sistemin kusurlarının, iktisadi ve sosyal politikalar ile devlet müdahalesi sayesinde düzeltilebileceği görüşü hâkimdir.
- Sosyal demokrasinin “demokrasi” kavramı onu diğer ideolojilerden ayırt edici bir özelliktir. Sosyal demokrasi ideolojisinde demokrasi diğer sol akımlara göre “geçici bir aşama” değil kendi başına bir amaç ve sürekli, kalıcı bir sistem olarak benimsenmiştir.
- Sosyal demokrasi, “sınıflarda çoğulculuk” anlayışını getirerek, karşıtı olduğu sınıfın varlığını, meşruiyetini benimsemektedir (Cem,1984, 306).

Çalışmanın saha çalışmasında bireylerin çoğunlukla kendilerini sosyal demokrat kimlik üzerinden tanımladığı görülmektedir.

20. yüzyılın sonları, reformist nitelik taşıyan sosyalist partilerin dünya genelinde ideolojik başarılar elde ettiği bir döneme tanıklık etmiştir. Bu partilerin bazıları "modernize" sosyal demokrasi diye adlandırdıkları modeli benimsemeye devam etmişlerdir; ancak bir kısmı, "üçüncü yol", "radikal merkez", "aktif merkez" veya "yeni orta" gibi düşünceleri benimsemişlerdir (Heywood, 2018,89).

2.2.5. Milliyetçilik

Ele alınacak bir diğer ideoloji ise, “milletin çıkar ve değerlerini tüm diğer çıkar ve değerlerin üstünde tutan siyasi hareket ve teorilerin genel ifadesi” olarak ifade edilen milliyetçiliktir (Karatepe, 2014, 101).

Dünyayı etkileyen diğer ideolojilerden farklı olarak, evrensel kuramcıları bulunmayan milliyetçilik teoride zayıf kabul edilir, ancak son iki yüzyıl dünya tarihini eylem ve pratikle derinden etkileyen bir hareket olarak kabul edilmektedir. Milliyetçiliğin kendine özgü süreçleri ve kendisi dışındaki tüm ideolojilerle işbirliği ve eklemlenmesi farklı yorumlarını ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla tek bir milliyetçi öngörü yerine, “milliyetçiliklerin” var olduğu kabul edilmektedir. Farklı koşullarda liberal, muhafazakâr ya da sosyalist ideolojilerin ilkelerinden ihtiyacına göre yararlanırken, “hangi ideolojiden fikir aldığına bağlı olarak dindar, laik, sosyalist veya muhafazakâr milliyetçilik olarak ortaya çıkabilmektedir” (Karatepe, 2014, 102). Başka bir ifadeyle milliyetçilik gerek sağ gerekse sol düşünce açısından çeşitli sebeplerle araçsallaştırılarak kullanabilmektedir. Çünkü milliyetçilik, farklı ideolojik yaklaşımlar tarafından yararlanılan ve çok çeşitli algı ve söylemlere açık, oldukça karmaşık bir düşünce sistemi olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin sağcı kanat, birlik ve istikrarı teşvik etmek amacıyla milliyetçiliği araçsallaştırırken; “solcular ise yurttaşların refahını artırmak yönünde bir araç olarak milliyetçiliği desteklemişlerdir” (Baradat, 2012, 62).

Ulus devletin ideolojik özelliği olan milliyetçilik “... rasyonelleştirici, tekleştiricidir ve her türlü dağılmadan korunması gereken, kökenlerden gelen ulusal bir kimliğin fetişlerini geliştirir” (Balibar, 2000, 73). Bu bağlamda milliyetçilik hem bir ideoloji hem de bir olgu olarak, “ulus, ulus devlet ve ulusal kimlik kavramlarıyla yakından ilişkilidir” (Aydın, 2013, 225). İnsanları bir arada tutmak ve aynı hedefler etrafında

birleştirmek için ortak bir "biz" in yaratılması, doğal olarak "ötekiler" tanımını da beraberinde getirir ve 'öteki'lerle olan farklılıklarla beslenir. Dünyadaki dini motivasyonun yanı sıra, "millet ve milliyetçilik" en etkili "biz ve onlar" sınıflandırmasının temelini oluşturmuştur (Pakiş, 2012, 118). Bu bağlamda amacı ne olursa olsun milliyetçi bir hareketi eyleme geçiren temel dinamik, kurduğu ulusal kimlik bilincidir; çünkü milliyetçi ideoloji kitlesi için siyasi hedefler belirlerken, milli çıkarlarla birlikte milli kimliğe vurgu yaparak; onlara belli bir tarihsel, kültürel ve kolektif kimliği hatırlatmaktadır (Karatepe, 2014, 104-105).

Siyasal kimlik oluşumunda önemli bir öge olan milliyetçilik, kolektif yapılarla beslenerek bireye kendisinden daha geniş bir alan yaratmaktadır. Çünkü milliyetçilik, bireylerin kendini görüp tanımladığı bir anlam yaratırken; bununla birlikte karmaşık konuları basitleştirerek biz ve onlar farklılığı üzerinden tutum, tavır ve davranış geliştirmeyi kolaylaştırmaktadır. Böylelikle milliyetçilik, bir değer sistemi yaratarak, olaylara ve diğer insanlara tutum ve davranışları belirleyen bir işlev görmektedir (Baradat, 2012, 80).

Son iki yüzyılı etkileyen ve günümüzde hala en etkili ideolojilerden biri olan milliyetçilik, tarihsel süreçte farklı dönemlerde ve farklı coğrafyalarda kimi zaman demokratik, kimi zaman otoriter, hem ilerici hem de gerici, bazen sağ ve bazen sol olarak sınıflandırılmıştır. Bu farklılaşmalara rağmen diğer tüm ideolojileri kendine çeken ve onlara eklenen milliyetçilik, var olmaya etkisini sürdürmeye devam etmektedir.

Çalışmanın evreni kapsamında konu edinilen "Milliyetçilik" kavramı etnisite tanımlı bir milliyetçiliğe işaret ettiği için etnik milliyetçiliğe kısaca değinmek çalışmanın değerlendirme kısmı açısından önemlidir.

2.2.5.1. Etnik Milliyetçilik (Mikro Milliyetçilik)

Etnisitenin ortak bir tanımı bulunmamasıyla birlikte, genel olarak belirli bir topluluğun ortak tarih, ırk, dil, din, diğer kültürel unsurlar ve bölge temelinde ayrı bir kimliğe sahip olduğunun farkında olması olarak tanımlanır. Bu topluluğun bir azınlık oluşturduğu durumlarda ki genellikle durum böyledir, etnisite aynı zamanda azınlık veya kimlik gruplarıyla eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Çoğunluk etnik köken temelinde tek siyasal "birlik" ile türdeş ve tek kültürel "kimlik" temelinde bir ulusal

kimliğin yaratılması, bütünleşme veya ortaklaşmanın yanı sıra kaçınılmaz olarak azınlıkların yaratılmasını da içermektedir.

Ulus-devletlerin kuruluş sürecinde birleştirici rol oynayan milliyetçilik, zamanla siyasi oluşumda belirli bir etnisitenin egemenliği ile mikro milliyetçiliğin şiddetlenmesine neden olabilmektedir (Yanık, 2013, 230). Milliyetçilik özünde etnisitenin politik ifadesidir. “Genel kabule göre etnik milliyetçilik, millet tanımında ırk, kültür ve dil birliğini vurgulayarak kültürel ayrıcalık ve özgünlük meselelerini öne çıkarmaktadır” (Akman, 2002, 81) Çoğu etnik grubun talepleri ve söylemleri; grubun fiziksel varlığını koruma, kültürel kimliklerinin tanınması ve yasal statüye kavuşturulması ve ifade edilmesi, iktidarın bir biçimde paylaşımı, sosyo-ekonomik şartlarının düzeltilmesi ve eşit haklara sahip olma temelinde gerçekleşmektedir. Bununla birlikte, siyasi tanınma veya özerklik biçimleri arama ve talep etmede giderek artmaktadır. Daha fazla sosyal adalet veya özerklik istek ve talepleri bölgesel bir temele sahip olduğu durumlarda, ilgili hareketler ayrılıkçı bir biçim alabilmektedir.

Ulusal düzeyde etno-milliyetçiliğin yükselişi, modern ulus devletinin ulusal topluma hizmet etmede başarısızlığı veya yetersizliği ve kaynakların ve fırsatların adil dağılımı açısından azınlık nüfuslarının ihtiyaçlarını karşılamada aranabilir. Ekonomik yoksunluk ve eşitsizlik, pek çok olayda görüldüğü gibi, genellikle milliyetçiliği tetikleyen ve bir etnik kimlik duygusunu güçlendiren bir katalizör görevi görmektedir. Kültürel ve siyasi hakların reddi, azınlık gruplarının anayasal düzenlemeler yoluyla aktif güç paylaşımının olmayışı etnik hareketliliğin bazı siyasi temellerini oluşturmaktadır. Dahası, modern ulus devletinin azınlık nüfuslarının kimlik taleplerini bastırmak için siyasi ayrımcılığa, baskıcı eylemlere eğilimi etnik etno-milliyetçiliği güçlendiren bir başka önemli unsurdur. Her zaman olmasa bile, yaratılan "ötekiler" imajı düşmanlık, kötülük, şüphe ve güvensizlik olarak nitelendirilip ve efsaneler veya gerçekler temelinde oluşan grup bilinci, bir grubun farklı olduğu, farklı bir tarihe sahip olduğu ve kendi gelecekleri için düşman olarak görülen ötekilerle savaşmanın gerekli olduğu fikrine dayandığında çatışmanın altyapısı gelişmiş olmaktadır.

Türkiye’de etnik nitelikleriyle çoğunluktan farklılaşan Kürtler açısından da milliyetçilik, kimlik taleplerinden kaynaklanan etno-milliyetçi bir “ideoloji” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olgu, sosyal yönüyle kültürel kimlik bilincinin oluşmasından ve siyasal açıdan bunun korunması ve tanınması talebiyle bağımsız

kılma çabasından kaynaklanmaktadır. Bölgenin diğer illerinde olduğu gibi Kürt nüfus ağırlıklı Diyarbakır'da da etno milliyetçi ideoloji azımsanmayacak düzeydedir.

2.2.6. İslamcılık

İslamcılık, “Batılı devletlerin işgaline ve sömürge faaliyetlerine karşı özellikle 19. yüzyılda İslam’ı inanç, düşünce ahlak, siyaset, yönetim ve hukuk bakımından hâkim kılmak”, suretiyle, Müslümanlar arasında birlik, beraberlik ve dayanışma oluşturmak amacıyla “Batı karşısında geri kalmış olan İslam dünyasını bu durumdan kurtarmaya yönelik çözüm arayışlarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır” (Guida ve Çaha, 2013, 563).

Avrupa'da Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan milliyetçilik üzerine inşa edilen milli kimlik, başta Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere birçok farklı etnik kimlikten oluşan imparatorluklar üzerinde yıkıcı etkilere neden olmuştur. Zamanla güçlenen yükselen milliyetçilik ve buna bağlı olarak gelişen ayrılıkçı hareketler imparatorlukların dağılmasına neden olmuştur. Artan milliyetçi etkilere karşı Osmanlı İmparatorluğu içindeki aydın ve düşünürler imparatorluğun dağılmasını önleyebilmek adına bir takım siyasi ideolojiler ve parametreler arayışı içinde olmuşlardır. Bu arayışlarla birlikte Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük gibi yaklaşımlar olarak ortaya çıkarken, bu siyasi yaklaşımların her biri ayrı bir siyasal kimlik oluşumunu da beraberinde getirmiştir (Karakaş, 2013, 6). İslamcılıktan önce ortaya çıkan ve imparatorluk bünyesindeki etnik ve dinsel farklılıkları bir arada tutmayı ve ayrılmaları engellemeyi amaçlayan Osmanlıcılık fikri, dünyadaki gelişmelere paralel olarak milliyetçiliğin yükselmesi ve özellikle Balkan milletlerinin Milliyetçiliğin etkisiyle ayaklanmaları ve bağımsızlık talepleri ile başarılı olamamış, böylece İslamcılık ön plana çıkmaya başlamıştır. Ancak İslamcılık, Müslüman tebaayı din temelli bir kimlik altında bir arada tutmayı başarmış olsa da, genel anlamda güçlü bir toplumsal tutunum oluşturmayı sağlayamamıştır.

İslamcılık, Batılı devletlerin emperyalist saldırılarına ve kendi içinde yaşadığı krizlerden kurtulmanın bir yolu olarak ortaya çıkmış ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan başlayarak Cumhuriyete ve günümüze kadar siyasi alanda varlığını korumuş ve sürdürmüştür. Ancak İslamcılık, 1969 sonrası süreçte bağımsız bir siyasi kimlik olarak ortaya çıkmıştır. İslamcılık tartışmaları Türkiye’de siyasal ve ideolojik tartışmaların temel unsurlarından birisi olagelmıştır.

Türkiye’de İslamiyet yanlısı görüş genellikle komünistlere karşı tavır beslemiştir. Geçmişte sosyalizm ve komünizm, Müslüman halkın oluşturduğu bir Türkiye için bir tehlike olarak nitelendirilmiştir. Bu bağlamda sol ve solun bütün fraksiyonları komünizm olarak bütünleştirilmiş ve tehdit olarak işaretlenmiştir.

2.3. Türkiye’de Siyasal Kimlikler

Türkiye’de siyasal kimlikler Avrupa’da olduğu gibi sanayi toplumunun yarattığı sınıfsal bölünmeler üzerine yerleşmemiştir. Yönetici sınıf tarafından modernize edilmeye ve sanayileştirilmeye çalışılan yoğun kırsal nüfuslu bir toplumsal yapıda doğmuştur (Mert, 2004, 36). Bu nedenle Türkiye’de sınıflaşma ve ayrışmaları daha çok kendi sosyolojisi çerçevesinde değerlendirmek gerektirmektedir.

Mardin’e göre, Türkiye’deki siyasal kimlikler daha çok merkez – çevre arasında gerçekleşen bölünmeler çerçevesinde oluşmuştur. Avrupa’daki merkez – çevre bölünmesi, bir tür uzlaşımın sonuçlanan ve çok boyutlu kimliklerin ve bölünmelerin eşlik ettiği bir eklemlemeyle karakterize edilen bölünmedir; oysa Türkiye’de Osmanlı’dan beri durum farklıdır, 19.yy’da toplumsal bölünmeler tek boyutludur ve sadece merkez çevre arasındadır.

Şerif Mardin’in “Merkez-Çevre İlişkileri” modeli Türk siyasal yapısını açıklamada bir anahtar olarak kabul görmektedir.

“Toplumun bir merkezi vardı. Modern devleti yaratan merkezileşme süreci çevre güçleri diyebileceğimiz şeylerle (feodal soylular, kentliler, kasabalar ve daha sonra endüstri emeği) uzlaşmalar yapılması sonucunu veren bir dizi karşı karşıya gelmeyi kapsamıştı. Temel karşı karşıya gelme tek boyutluydu ve her zaman, merkez ile çevre arasındaki bir çatışma olarak ortaya çıkıyordu. Merkez ile çevrenin karşı karşıya gelmesi ise Türk siyasasının temelinde yatan en önemli kopukluktu” (Mardin, 1991, 32).

Mardin’in ifade ettiği bu bölünmelerin temelinde ise 19. yüzyıldan önce Osmanlı İmparatorluğu’nda merkez ve çevre arasında gerçekleşen tek boyutlu bölünmeler yer almaktadır. 19.yy’da yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda başlayan modernleşme çabaları, reform yanlısı askeri-sivil bürokratik seçkinler ve bunların merkeziyetçi tutumuna karşı gelenekselci çevre aktörleri arasında sosyo-kültürel kırılmaların doğmasına neden olmuştur (Mardin, 1991, 36-37).

Söz konusu kırılmalar ve bölünmeler İkinci Meşrutiyet'in yarattığı toplum içerisinde farklı ideolojik temelde birçok fırka'nın kurulmasında kendisini göstermektedir. Meşrutiyetin ilk evresini oluşturan çoğulcu 1908-1913 yılları arasındaki beş yıllık dönemde ilk etapta rakipsiz görünen İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin karşısına alternatif çıkmazken, daha sonra bir muhalefet merkezi olarak Ahrâr Fırkası kurulmuştur. İlerleyen süreçte alternatif siyasal güç olmaya çalışan birçok parti kurulmuştur. Partilerin yanı sıra etnik ve dini temelde kurulan cemiyetler de söz konusudur. Osmanlı Demokrat Fırkası (Fırka-i İbad), İttihad-ı Muhammed-i Cemiyeti, Mutedil Hürriyetperveran Fırkası, Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası, Ahali Fırkası, Osmanlı Sosyalist Fırkası, Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Milli Meşrutiyet Fırkası bu dönemde kurulmuş olan partilerdir (Tunaya, 1988, 13). Bu partiler arasında İttihat ve Terakki merkezin temsilcisi olarak konumlanırken, Ahrâr Fırkası ise İttihat ve Terakki Partisi'nin karşısında, çevrenin temsilcisi olarak muhalefet merkezi oluşturmuştur. Bu dönemde farklı partilerin ortaya çıkmasının yanı sıra oluşan ideolojik ayrışmalar siyasal kimliklerin oluşumuna olanak tanımıştır. Türkçülük, İslamcılık, Osmanlıcılık ve Batıcılık gibi ideolojik tartışmalar bu dönemde belirgin biçimde öne çıkmış Türk siyasal hayatında sonraki dönemlerin de siyasal kimliklerin temelini oluşturmuştur. İlerleyen dönemlerde siyasal alanın belirleyici konumunda olan merkez-çevre ayrımına sağ ve sol ideolojik unsurlar eklenmiştir. Sağ ve sol ideolojik boyutların eklenmesiyle birlikte Türk siyasi hayatında merkez sağ ve merkez sol olmak üzere iki temel ayırım noktası oluşmuştur.

Türkiye'de ideolojik bakımdan belirleyici süreçlerinden biri, 1960'larda şekillenip 1980'lere kadar devam eden keskin ideolojik kutuplaşmaların ve çatışmaların yaşandığı evredir. Türk siyasal hayatı, özellikle 1960'larla birlikte önceki dönemlerden farklı olarak toplumsal ve siyasal konuların daha da çeşitlendiği ve karmaşıklaştığı bir döneme girmiştir. 1960'lardan itibaren yaşanan sosyo-ekonomik değişim ve kentleşmenin toplumsal ve politik ayrılıkları tetiklemesine neden olması, ideolojik unsurların yoğunlaşarak siyasal alana hâkim olmasını da beraberinde getirmiştir (Ergüder, 2000, 290-291). Bu dönemden itibaren siyasal alanın belirleyicisi konumunda olan merkez-çevre ayrımına sağ ve sol ideolojik unsurlar eklenmiş ve Türk siyasal hayatı yeni boyutlarla şekillenmiştir. Böylece farklı toplumsal grupların isteklerini bağdaştırmaya ve onlara cevap vermeye dönük yaklaşımlar 1980'e kadar sağ-sol ideolojiler üzerinden işlemeye başlanmıştır.

Siyasal hareket, düşünce ve ideolojileri tanımlamak ve değerlendirmek için kullanılan bir sınıflama biçimi olarak sağ-sol ayrımı, siyasal düşüncelerin, en sağ ve en sol kutuplar arasında aldıkları konuma dayanmaktadır. Siyasal alanda Sağ ve sol kavramları politik dilin değişmezleridir. Bu karşıt düşünceleri ifade eden kavramların içerikleri, içinde buldukları bağlama göre değişse bile, karşıtlığın kendisi bakidir.

Genel bir tanım ile Demirel (2009, 414)' göre sol eğilimi, eşitliği temel alan, hümanist, rasyonel eylemler ile kendisini ve içinde bulunduğu toplumu iyiye ve ileriye götüreceğine inanan insanlardan oluşan, bir düşünsel anlayışta temellenirken iken; sağ eğilimi, eşitlikten ziyade statükoyu ve hiyerarşiyi benimseyen, evrensel bir hümanizm yaklaşımı yerine milliyetçilik temelinde tanımlanan birtakım unsurlara yaslanmaktadır. Genellikle siyasi yelpazenin solunda yer alanlar özgürlük, eşitlik, kardeşlik, ilerleme, reform gibi değerlere; sağında yer alanlar ise otorite, hiyerarşi, düzen, yükümlülük, gelenek ve milliyetçilik gibi değerleri içerdiği kabul edilmektedir.

2.3.1. Türkiye’de Sağ Kimlikler

Türkiye’de sağ siyaset, liberal, muhafazakâr, milliyetçi üslupları da içeren geniş bir yelpazeye sahiptir. Türk toplumunun siyasal eğilimi de genel olarak bu yönde oluşmuş ve milliyetçilik, muhafazakârlık ve liberalizm, merkez sağın temel bileşenlerini oluşturmuştur. Merkez sağ akımının kökleri 1946 yılında Demokrat Parti'nin (DP) kuruluşundan çok daha öncelere uzanmakla birlikte akım Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren hâkim olmaya başlamıştır. Çevre unsurlar, Türkiye’nin ilk merkez sağ partisi kabul edilen Demokrat Parti (DP) etrafında birleşerek merkez sağ siyasetin içerisinde yer almış, böylece kültürel muhafazakârlık unsurlarının siyasal alana girme sürecini de başlatmıştır.

Türkiye’de muhafazakârlık, çok partili yaşama geçiş sürecinde çatı görevi görmüş, İslamcılık ve Milliyetçilik akımlarını bünyesinde barındırmıştır. Düşünsel ve ideolojik düzeyde zaman zaman ayrışma yaşansa da, Muhafazakârlık, İslamcılık ve Milliyetçiliğin aynı toplumsal tabandan beslenmeleri nedeni ile kesin sınırların belirlenmesini olanaklı kılmamaktadır.

Çaha (2005,122–123), Türkiye’de merkez sağ siyasetinin “Muhafazakârlık”, “Liberallik”, “Milliyetçilik” ve “İslamcılık” olmak üzere dört temel eksen üzerinden oluştuğunu, Türkiye’de muhafazakârlığın da, “kültürel”, “milliyetçi”, “devletçi”, ve “İslamcı” olmak üzere dört alt kategoride değerlendirilebileceğini ifade etmektedir.

Tanıl Bora (1999, 8) ise Milliyetçilik, Muhafazakârlık ve İslamcılığı “var olma durumu” olarak ele alırken; Milliyetçiliği, Muhafazakârlığı ve İslamcılığı Türk sağının birbirine dönüşebilen oluşum biçimleri olarak yorumlamaktadır.

Türkiye’de çok partili döneme geçişle beraber ortaya çıkan muhafazakâr gruplar, muhalif yapılanma olarak kamusal alanda görünüm kazanmış, 1970’lerde küreselleşme hareketlerinin başlaması, 1980 darbesinin getirdiği sonuçlar ve neo-liberal ekonomi politikaları ile birlikte ekonomik ve siyasi alanda yer almaya başlayarak toplumsal tabanını genişletmiştir. Özkazanç (2005, 92)'a göre, Türkiye’de 1980 sonrası sağ ve milliyetçi- unsurların bir sentezinden oluşmuştur. Sağdaki bu milliyetçilik iki noktada dini muhafazakârlıkla ifade edilmektedir Birincisi, İslam ulusal kimliğin özü olarak kabul edildiğinden, milli olmak ve Müslüman olmak bir birliği ifade etmektedir. İkincisi, İslami din kültürünün yayılması ulusal birlik ve dayanışma için şarttır. İslam, Türk-İslam sentezinde oldukça devletçi bir tarzda milli güvenlik doktrini bağlamında yorumlanmaktadır.

Türk toplumunun tarihi bağlarından kaynaklanan geleneksel muhafazakâr yapısının etkisiyle birlikte, Türkiye’de son dönemlerde muhafazakâr söylemlerin dikkat çekici oranda artmasının önemli bir sebebi de hiç şüphesiz siyasi iktidarın bu yöndeki eğilimidir. Uzun süreden beri tek başına iktidarda olan AKP hükümetinin siyasi çizgisini muhafazakâr- demokrat söylemiyle ifade etmesi Türkiye’de muhafazakârlık kavramının yeniden tartışmaya açılmasına sebep olmuştur. Tabi burada belirtilmesi gereken konu, bu tartışmaların çoğunlukla muhafazakârlığın siyasi ideolojik yönü üzerinde olduğu, muhafazakâr, demokrat, milliyetçi, liberal kavramları ekseninde ağırlık kazandığıdır.

2.3.2. Türkiye’de Sol kimlikler

Türk solunun düşünsel temelleri Osmanlı’nın son dönemlerinde ortaya çıkan Batılılaşma akımlarına kadar dayandırılmaktadır (Göksu, 2013). Bu dönemde sol akımın az sayıda da olsa kurulan sosyalist ve komünist partilerle örgütlendiği görülmektedir. 1910’da işçi hakları temelinde kurulmuş olan Osmanlı Sosyalist Fırkası, dönemin sol örgütlenmesine örnek teşkil emektedir. Parti, hiç seçime girmemiş olmasına rağmen, “sosyalist” adını taşıyan ilk parti olması nedeniyle önemlidir.

1920’li yıllarda Türkiye’nin sosyo-kültürel dinamikleri, sosyalizmin gelişmesine imkân vermemiş ve Türk siyasal hayatının işleyişinde önemli bir yer edinmemiştir.

Tek partili dönem boyunca iktidar, kendini medeniyetçi, ilerici, cumhuriyetçi, devrimci, laik, halkçı, milliyetçi olarak konumlandırmıştır. Muhalifler “gerici”, “İslamcı”, “yobaz”, “hilafet yanlısı” olarak değerlendirilmiştir. Zaman zamanda “Bolşeviklik” ve “sosyalistlik” de bazen kullanılmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yoğunlaşan Kürt isyanları daha çok "gericilik" ve "eşkıyalık" olarak değerlendirilmiştir (Demirel, 2009, 414-416). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra SSCB’de Türkiye ile ilgili literatürün beklentileri ile "komünist" veya eş anlamlı olarak kullanılan "aşırı solcu" kavramları girmiştir.

27 Mayıs 1960 darbesi ile sol ve sağ kavramları yerleşik hale gelmiştir. 1960’lı yıllarda Dünyadaki gelişmelere paralel olarak sol siyaset tartışma ortamı bulmuş, sosyalist oluşumlar siyasal yaşamda görünürlük kazanmıştır. Bu dönemde Türkiye’deki solun asıl yasal partisi olarak kabul edilen Türkiye İşçi Partisi (TİP) kurulmuş ve parti 1960’lı yıllar boyunca, ülkenin siyasal gündemini etkileyen tek sol örgüt olarak kendini göstermiştir (Aktütün, 2008, 308-309).

12 Mart 1971 Muhtırası, 1960’larda yükselen sol hareketin devlete zarar verme noktasına geldiği görüşü doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Darbe ile solun üzerine gidilmiş Türkiye İşçi Partisi kapatılmış, sol örgütlerin militan kadrosu yok edilmiştir. Yine ’de sol gruplar çoğalmaya devam etmişlerdir.

1980 Darbesinden itibaren siyasal gündemi etkileme gücünü yitiren sol siyaset, toplumsal ve siyasal bir gündemi etkilediğini söylemek mümkün görünmemektedir. Tarihsel süreç göz önüne alındığında sosyalizm en etkin dönemini 1960’larda yaşamış ve bu tarihten itibaren bu etkinliğe bir daha ulaşamamıştır. İdeolojik perspektifte sosyalizmin farklı bir boyutu olan “sosyal demokrasi” Türkiye’de etkin olan bir siyasal düşünce sistemi olmuştur.

Hem tek parti geleneği hem de dünyadaki sol/sosyalist hareketlerin etkisiyle Türkiye’deki “sol” daha ziyade devletçi özellikler taşımıştır (Mahçupyan, 2000, 107).

1980 sonrası dönemde sol siyaseti temsil eden Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP), Cumhuriyet Halk Partisi CHP ve Demokratik Sol Parti (DSP) sosyal demokrat partiler olarak değerlendirilirken, Türkiye’nin siyasal sol” geleneğinin dışına taşan etnik kimlik siyasetine yakın Halkın Emek Partisi (HEP)-Demokrasi Partisi (DEP –Halkın

Demokrasi Partisi (HADEP) ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) çizgisindeki partiler ise sosyalist-Marksist çizgiye yakın bir noktada bulunmaktadır (Tekdemir, 2016, 1221).

Siyasal kimlik, Cumhuriyetin Kuruluş Dönemi'nden günümüze kadar süreç içerisinde gerçekleşen durum, olay ve olgulara göre oluşmuş ve şekillenmiştir. Tek parti döneminden çok partili dönemin başlangıcı olan 1950 yılına kadar olan dönem ulus devlet anlayışı temelinde siyasi kimlik şekillenmesinin yaşandığı bir dönemdir. 1950 sonrası dönem, demokratik eğilimlerin oluşmaya başladığı bir süreç olarak kabul edilirken, sonraki dönemlerde ülkenin iç dinamikleri ve küresel sistemden kaynaklanan gelişmeler yeni eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye'de siyasi kimlik oluşumunda ve şekillenmesinde travmatik siyasi gelişmelerin, deneyimlerin ve olayların da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu anlamda 1960 darbesi, 1971 muhtırası ve 1980 askeri darbesi ile 1997 post-modern darbe olarak adlandırılan süreç, 2007 e-muhtırası ve 2016 darbe girişimi de bu bağlamda Türkiye'de siyasi kimliklerin şekillenmesinde önemli süreçler olarak değerlendirilebilir.

2.3.3. Siyasi Partiler Ekseninde Türkiye'de Siyasi Kimlikler

Osmanlı'dan günümüze dek Türkiye'de siyasi alanda faaliyet gösteren partiler, batı kaynaklı sosyalizm, liberalizm, sosyalizm, sosyal demokrasi, muhafazakârlık ve milliyetçilik gibi ideolojiler ile Batı karşısındaki geri kalmışlık sorununa ve kendi içerisinde yaşamış olduğu krizlere alternatif bir çözüm arayışı olarak ortaya çıkmış olan İslamcılık fikrinden beslenmiştir. Aslında İslamcılık, batı kökenli ideolojik düşünce biçimi ile geleneksel İslami değerlerin birleştirilmesi sonucunda, İslamiyet'in ideoloji formu içinde yeniden sistematik hale getirilmesiyle ortaya çıkmıştır (Türköne, 2003,23). Bu anlamda İslamcılık mutlak monarşileri yeniden gözden geçirilmesi ve meşruiyetinin sorgulanması, Batı kökenli olan ideolojik prensiplerle açıklanması gibi özellikleriyle batılı ideolojilere benzer bir dünya görüşü olarak açıklanmaktadır (Karatepe, 2014, 210).

Günümüz Türkiye'sinde mevcut siyasi partilerin köken itibari ile siyasi kimliklerini iki temel gelenek üzerinden inşa ettiğini söylemek mümkündür. Bu iki temel gelenek, modernleşme/Batılılaşma hedefleri ekseninde radikal devrimci bir yaklaşımla reformist politikalar uygulayan tek parti (CHP) döneminden günümüze kadar uzanan

ve genel olarak 'Sol' olarak ifade edilen bir siyasal anlayış ile bu anlayışın karşısında daha çok 'merkeziyetçilik' ve 'kişisel teşebbüs' gibi liberalizme dayanan, kalkınma ve gelişmede kültürel ve milli değerleri temel alan, bu açıdan milliyetçi, muhafazakâr İslamcı eğilimler ve değerler içeren, genel olarak 'Sağ' olarak konumlandırılan siyasal bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır (Çaha, 2012, 109, 134).

Bu iki yaklaşım, Türk siyasal hayatının siyasal kimlik paylaşımında kurucu elitlerin ilerici ve çağdaş merkez ile gerici ve irtica ile ilişkilendirilen çevrenin siyasal temsilcisi sağ partiler olarak şekillenmiştir (Mardin, 1991, 37). Dolayısıyla Cumhuriyet sonrası Türkiye'de partilerin kimlikleri bu karşıt iki kutup temelinde gelişmiş konumlandırılmış ve inşa edilmiştir. Bir tarafta modernizmi, batılılaşmayı, ilericiyi temel alarak ön plana çıkaran ve bunu merkezi politika ve uygulamalarla dayatan Tek-Parti (CHP) (Gökmen, 2006, 133), diğer yanda milli-kültürel değerleri referans alan, kalkınma ve ilerlemenin kendi dinamiklerine dayanması gerektiğini savunan Milliyetçi, Muhafazakâr ve İslamcı gelenek yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle merkez-çevre olarak ifade edilen karşıt bu iki kutup üzerine inşa edilmiş olan siyasal hayat, devletçi- elitist anlayış ile Muhafazakâr-İslamcı eğilimler temelinde gelişmiştir (Göksu, 2013, 78).

Günümüzde mevcut siyasi partilerin temelde kimliklerinin geçmişten gelen bu iki karşıt gelenek ekseninde devam ettiğini söylemek mümkündür. Siyasal partiler kimliklerini genel anlamda "Sağ" ve "Sol" olmak üzere iki farklı siyasi gelenek temelinde konumlandırarak siyasal pratiklerini bu çerçevede oluşturmaktadırlar. Her ne kadar siyasal partiler siyasal kimliklerini ve ideolojilerini milliyetçi, sosyalist, liberal, sağ, sol vb. çerçevede sınıflandırıp tanımlasalar da, siyaset pratikleri ve problemlere yaklaşımları onları tam olarak belli bir ideoloji içinde konumlandırmayı ve değerlendirmeyi güçleştirmektedir.

Diğer kolektif kimliklerde olduğu gibi farklılık ve aynılık üzerine kurulan siyasal kimlikler bireyin belli bir düşünce veya gruba aidiyet duygusu ile karşıtı olanın, ötekini kendini nasıl tanımladığı ile ilgilidir. Bireyin siyasal kimlik tanımlamasının yansıdığı önemli unsurlardan biri de siyasal partilerdir. İktidarı seçimle ya da farklı yollarla kazanmak için örgütlenen insan topluluğu (Heywood, 2018) anlamına gelen ve siyasi anlamda modernleşmenin bir işareti olarak kabul edilen siyasi partiler genel bir ideolojik kimliğin etrafında birleşmiş insan topluluklarından oluşmaktadır. Siyasi

partileri, özü bakımından halkın siyasete katılmasının araçları olarak kabul eden Özbudun (1974)'a göre ise siyasi partiler; “halkın desteğini sağlamak suretiyle devlet mekanizmasının kontrolünü ele etme veya sürdürme amacı güden, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasal topluluklar”dır. İdeolojiler, siyasi partilerin taraftarları açısından siyasal partilerin siyasal kimlik tanımlamalarının ifadesi olarak, bireyin siyasal kimliğini ve dünya görüşünü ifade etmesini kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda siyasal kimlikler partiler üzerinden oluşturulup, siyasi partiler üzerinden işlevsel hale gelmektedir” (Göktolga, 2012, 142). Bir başka ifadeyle bireyler, siyasal partilerin ideolojileri ve yaklaşımlarından etkilenerek siyasal kimliklerini bunun üzerinde oluşturur ve tanımlarlar. Bu anlamda siyasal kimlik ve siyasal parti arasındaki ilişki doğal olarak siyasal tercihe de yansımaktadır.

Bireylerin siyasal kimlikleri, içinde bulunduğu, sosyo-kültürel ve siyasal yapının dinamikleri ve sahip olduğu ideoloji gibi pek çok faktörün etkisiyle oluşmaktadır. Oluşturulan siyasal kimlikler belli aidiyet duygusu, ortaklıklar ve farklılıklar üzerine biçimlenmekte ve ifade bulmaktadır. Genel hatlarıyla bakıldığında gündelik hayat içerisinde sağcı, solcu, muhafazakâr, milliyetçi, sosyal demokrat, laik, Atatürkçü gibi birçok siyasal kimlik tanımlamasıyla karşılaşmak mümkündür (Konda, 2010,5). Bununla birlikte bireyin, siyasal kimlik tanımlaması çok boyutlu olduğu görülmektedir. Birey kendini birbirine eklemiş, iç içe geçmiş birçok kimlikle ifade edebilmektedir (Konda, 2010, 5). Aynı zamanda belli siyasal kimlik tanımlamalarının da örtüştüğü görülmektedir; örneğin kendini Atatürkçü olarak tanımlayanların aynı zamanda kendini laik olarak tanımladığı; benzer şekilde solcu ve sosyal demokrat kimliğinin örtüştüğü; dindarlıkla muhafazakârlığın, sağcılık ile milliyetçiliğin örtüştüğü görülmektedir (Konda, 2010, 5). Benzer şekilde muhafazakâr bir parti olarak konumlanan Adalet ve Kalkınma Partisini destekleyen insanlar siyasal kimliklerini büyük oranda muhafazakâr olarak ifade ederken, siyasal kimliklerini milliyetçi olarak ifade edenlerin milliyetçi bir parti olan Milliyetçi Hareket Partisi’ni desteklemektedirler; aynı şekilde Cumhuriyet Halk Partisi’ne destek verenlerin büyük bir çoğunluğu ise kendilerini laik, Atatürkçü ve sosyal demokrat olarak ifade etmektedirler (Konda, 2010, 16). Bu bağlamda siyasal partiler ile onları destekleyen bireylerin, siyasal kimlik tanımlamaları ve ideolojilerinin büyük oranda örtüştüğü ve aralarında diyalektik bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür.

Siyasal yaşam içerisinde faaliyet yürüten mevcut siyasal partilerin kendilerini nasıl konumlandıklarını ve kimliklerini nasıl tanımladıklarına bakmak bireyin de kendini ifade ettiği siyasal kimliğini; aynı zamanda bu temelde sosyal medyayı siyasal kullanım patriklerini ve farklılıklarını anlamak açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda son 19 yıldır iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) grubu bulunan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), İYİ Parti (İP) ve son olarak Halkların Demokratik Partisi (HDP)'nin ideolojik yaklaşımları ele alınacaktır.

2.3.3.1. AK Parti'nin Siyasi Kimliği

2002 Genel Seçimlerinden bu tarafa iktidarda olan Ak Parti kendi tüzüğünde yer alan ifadelerden anlaşılacağı üzere temelde 'muhafazakâr' bir partidir. Milli Görüş çizgisinin içinden gelen aktörlerin kurduğu AKP, İslami bir kimliğe dayanan Milli Görüş hareketi çizgisinin temsil edildiği siyasal partilerinden gelmektedir. Bununla birlikte İslamcı yaklaşım açısından kendisini önceki partilerden ayırmaktadır. Çünkü AKP muhafazakârlık tanımını Demokrat Parti üzerinden yapmaktadır. Ak Parti Türkiye'de 'sol' siyaset anlayışına sahip siyasal yaklaşımların karşısında konumlanmış bir partidir (http-4). Ak Parti;

“Köklü devlet geleneğimizin üzerine bina edildiği “insanı yaşat ki devlet yaşasın” ilkesini, siyasetinin merkezi olarak görür. Millettin tüm fertleri, hiçbir ayırım gözetilmeksizin ülkemizin birinci sınıf vatandaşlarıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm vatandaşları tek bir milleti teşkil eder. Bayrağımız bağımsızlığımızın ortak sembolüdür. Şehitlerimizin emaneti olan, milletimizin üzerinde yaşadığı, bayrağımızın özgürce dalgalandığı toprak, vatanımızdır. Devlet, milletimizin ortak eseridir. Ak Parti, yukarıda belirtilen temel amaç ve hedefler doğrultusunda, “Tek Millet, Tek Bayrak, Tek Vatan, Tek Devlet” anlayışını sarsılmaz bir ilke olarak kabul eder” (AK Parti Tüzüğü, Madde: 4.16, 25).

Ak Parti tüzüğünde de belirttiği üzere muhafazakâr yaklaşımların temel değerleri olan milli değerler ve geleneklere ve bunların sembolik ifadeleri olan bayrak ve toprak parçası olarak vatan kavramına vurgu yapılmaktadır. Değerlere övgü, geleneğe bağlılık, millet iradesinin yüceltilmesi vb. kıstaslar da bir sağ siyasetin referansları olarak görünmektedir. Aynı zamanda tüzüğün 4.16. maddesine eklenen (Ek:

21.05.2017) maddede yer alan, “Tek Millet, Tek Bayrak, Tek Vatan, Tek Devlet” ifadeleri Ak Partinin siyasal kimliğini muhafazakârlık üzerine inşa eden bir parti olmasının yansira milliyetçi vurgulara da sahip olduğu görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), iktidarının ilk dönemlerinde ekonomik ve siyasal anlamda önemli liberal adımlar atmış olsa bile 2010’lu yıllardan itibaren Türkiye’nin klasik merkez sağ partilerinin izlediği daha çok sert, milliyetçi muhafazakâr anlayışa dönmüştür.

2.3.3.2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’nin Siyasi Kimliği

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP),1923-1950 arası tek parti olarak Türk siyasal hayatına yön vermiştir. Dolayısıyla CHP, Türk Siyasi Tarihi’nin bu sürecinde; siyasal, sosyal-kültürel ve ekonomik bütün gelişmelerin yönlendiricisi olmuştur. CHP, iktidarında sonrada siyasal ve toplumsal dinamikleri etkilemeye devam etmiştir.

Kuruluşundan bu yana Türk siyasal hayatında yer almaya devam eden CHP, 2002 yılından bu yana ana muhalefet partisi olarak TBMM’de temsil edilen en büyük ikinci siyasal parti olarak yer almaktadır (http-5). Cumhuriyet Halk Partisinin ideolojisi, “Atatürk devrimlerinin birikimi ve altı ok ilkeleri” ifadeleri ile siyasal “ kimliğini tanımlamaktadır (CHP Tüzüğü, Madde 1.3.9) CHP’nin ideolojisi tanımlayan temel ilkeler (altı ok) “cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve devrimcilik” (CHP Tüzüğü, Madde 1.3. 9)tir. Laiklik, milliyetçilik ve cumhuriyetçilik ilkelerinin liberalizmden, devrimcilik. Devletçilik, halkçılık ve devrimcilik ilkelerinin sosyalizmden esinlendiği ifade edilmektedir (Kışlalı, 1993, 146).

“Cumhuriyet Halk Partisi, başta Kurtuluş Savaşımız olmak üzere aydınlanma ideallerini, emek mücadelelerini, sosyal demokrasinin özgürlük, eşitlik ve dayanışma ilkelerini benimseyen çağdaş demokratik sol bir siyasal partidir” (CHP Tüzüğü, Madde 1,4. 9).

Cumhuriyet Halk Partisi Türk siyasal yaşamında geçmişten günümüze ‘sol’ siyasal geleneğin ana temsilcisi olarak kendini konumlandırmıştır. Siyasal parti olarak, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve ayrımcılık karşıtı gibi demokratik değerleri temel alan sosyal demokrat kimlik vurgusuyla kimliğini inşa etmiştir. Ancak siyasetini toplumsal talepler üzerine inşa etmediği ve çoğulcu olmadığı gerekçesi ile

eleştirilmektedir. Türkiye’de kültür, din ve etnik temelli kimlik inşasında, CHP’nin politikalarının ve yaklaşımlarının bir karşıtlık unsuru olarak işlev gördüğü iddia edilmektedir. Aynı şekilde CHP de kendi kimlik inşasını söz konusu karşıtlıklar üzerine kurduğu ve aynı bağlamda korumaya çalıştığı belirtilmektedir.

2.3.3.3. Milliyetçi Hareket Partisinin Siyasi Kimliği

Kapatılan Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’nin devamı olarak 1969 yılında kurulan ve siyasi hayata dâhil olan Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Türk-İslam ülküsü bağlamında (iki ana kimlik bileşenini temel alarak) Türk milliyetçiliği anlayışını savunan bir siyasi partidir (http-6). MHP tüzüğüne ideolojik yaklaşımını:

“Yüce Türk Milletinin milli ve manevi değerleri ile tarihi ve kültürel zenginliklerine sahip çıkmayı, ...hak ve menfaatlerini korumayı, inançlı, yüksek ahlaklı ve çağın gerektirdiği niteliklere sahip nesiller yetiştirmeyi” (MHP Tüzüğü, Madde 2. 15) amaçlamaktadır.

MHP, aşırı sağ milliyetçi değerlerle ilişkilidir ve öncelikle ulus ve devletin birliğini ve devamlılığını koruma, ulusal dayanışmayı güçlendirme ve Türk milletinin temel ulusal özelliklerini sürdürme eğilimindedir. MHP ve 2000’li yıllar boyunca genellikle karşısında yer aldığı AK Parti arasında 2016’da yaşanan darbe girişimi ile başlayan yakınlaşma süreci 2018 seçimleri öncesinde “Cumhur İttifakı” adı altında ortak hareket etmeleri ile sonuçlanmıştır.

2.3.3.4. İyi Partinin Siyasi Kimliği

2017 yılında kurulan İYİ Parti, kurucu üyeleri ağırlıklı olarak Milliyetçi Hareket Partisi ve Ülkücü kökenli siyasetçilerden oluşsa da Refah Partisi, Anavatan Partisi, Doğru Yol Partisi ve Demokratik Sol Parti’de görev yapmış siyasetçilerin de dâhil olduğu bir partidir. İYİ Parti genel anlamda kendini milliyetçik ideolojisi üzerine konumlandırmış olan bir siyasal partidir (http-7). Parti tüzüğünde yer alan ifadelere göre:

“Türk Milletinin ülkesi ve devleti ile bölünmez bütünlüğünü korumayı; Kurtuluş Savaşımızın eşsiz kahraman başkomutanı, cumhuriyetimizin kurucusu büyük önder Atatürk’ün ilkelerini esas almayı; Türkiye Cumhuriyeti’ni milletler topluluğunun bağımsız, egemen, şerefli ve

itibarlı bir üyesi olarak etkin bir bölgesel güç ve lider ülke yapmayı amaç edinmiş bir siyasi partidir” (İYİ Parti Tüzüğü, Madde-2. 1).

Kuruluş amaçlarından birisi MHP'nin milliyetçi seçmen tabanı için yeni bir alternatif oluşturmak olan İYİ parti bu bağlamda milliyetçi söylemin baskın olduğu bir parti programı oluşturmuştur. Parti bu anlamda MHP ile benzer şekilde Türk tarihi ve Türk milli-manevi değerlerini referans almaktadır. İYİ Parti siyasal kimliğini milliyetçiliğe dayanan siyasal anlamda sağ yelpazede yer alan bir siyasal parti olarak ifade etmek mümkündür.

2.3.3.5. Halkların Demokratik Partisinin Siyasi Kimliği

2012 yılında kurulmuş olan HDP, tüzüğünde yer alan ifadelere göre kendini sol söylem üzerinden tanımlamaktadır (http-8).

“Ezilenlerin ve sömürülenlerin; dışlanan ve yok sayılan halkların ve inanç topluluklarının, kadınların, işçilerin, emekçilerin, köylülerin, gençlerin, işsizlerin, emeklilerin, engellilerin, LGBT bireylerin yaşam alanları tahrip edilenlerin; yazar, sanatçı ve bilim insanları ile birlikte mücadele yürüten güçlerin her türden baskı, sömürü ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve insan onuruna yaraşır bir düzen kurmak üzere bir araya geldiği, demokratik halk iktidarını hedefleyen bir siyasi partidir” (HDP Tüzüğü, Madde -1).

HDP siyasi parti kimlik inşasını özgürlük, eşitlik, dürüst siyaset, demokrasi, barış yanlılığı, işçi-yanlılığı, özerk yönetim, toplumsal ve cinsiyet eşitliği söylemleri üzerine konumlandırıncı siyasetin sol yelpazesinde yer alan çoğulcu bir siyaset anlayışına sahip bir siyasal partidir. Parti militarizme ve şiddete karşı olduğunu ifade etmekte ve halkların kardeşliği vurgusu yapmaktadır (HDP Tüzüğü, Madde-2).

HDP 2012 yılında kurulmuş, Barış ve Demokrasi Partisi, Devrimci Sosyalist Parti, Ezilenlerin Sosyalist Partisi, Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi, Yeşiller ve Sol Gelecek gibi sol partiler HDP bünyesinde birleşmiştir. Böylece Kürt siyasi hareketi ile Türkiye solunun bazı parti ve oluşumları, HDP bünyesinde bir araya gelmiştir. Demokratik sistem, insan hakları, laik değerler ve barış sürecinin önemini vurgulayan, kendini Türkiye’de yaşayan tüm etnik grupların ve farklılıkların temsilcili olarak ifade

eden yeniden konumlandırılan HDP, 2015 seçimlerine, üçüncü muhalefet partisi olarak meclise girmiştir.

Son dönem siyasi partiler arası gelişmeler ve seçmenlerin tutumları incelendiğinde, AK Parti ve MHP seçmenleri arasında yakın ve birbirini destekleyici nitelikte ilişkiler dikkat çekerken, CHP ve HDP seçmenlerinin birbirlerine ideolojik temelde görece yakınlaştığı görülmektedir. CHP, HDP ve MHP seçmenlerinin kendi siyasi parti kimliklerini diğer partilerin kimlikleriyle karşılaştırdıklarında, CHP seçmenlerinin kendilerine ideolojik açıdan en uzak gördüğü siyasi parti olarak AK Partiyi işaret ederken, MHP seçmenleri ise HDP'yi işaret etmiştir. HDP seçmenleri ise kendilerine ideolojik temelde en uzak siyasi partileri AK Parti ve MHP olarak belirtmiştir. 2019 yerel seçimleri sürecinde partiler arası ilişkiler bu bulguları destekler niteliktedir. Aynı zamanda partilerin siyasi yelpazede sağ ve sol kimlikleriyle konumlanmaları ve laik kesim ve İslamcı kesim ile Türk milliyetçileri ve Kürt milliyetçileri arasındaki etno-kültürel çatışmalarla örtüşmektedir (Özdemir, ve Türker 2020, 552-553). Reel siyasal alanda seçmenler arasındaki söz konusu bu tutumların, farklı veya karşıt görüşlerin karşılaştığı kamusal alan olarak değerlendirilen sosyal medya ortamlarına nasıl yansıdığı önemlidir.

3. BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI

Çalışmanın bu bölümünde yeni bir kamusal alan olarak kabul gören sosyal medyada politik kimlikler ve siyasal parti tercihi ekseninde kullanım pratiklerine yönelik

gerçekleştirilen alan araştırmasının sonuçlarına yer verilmektedir. Bu araştırmanın uygulama kısmında öncelikle katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin verileri irdelenmiştir. Daha sonra sosyal medya tercihleri, kullanım sıklıkları ve alışkanlıkları, kendilerini tanımladıkları siyasal kimlik, siyasal parti tercihleri ve siyasete ilgi düzeylerine dair bulgular incelenmiştir. Son olarak da sosyal medya siyasal kullanım pratikleri yönelik bulgulara yer verilmiş ve sosyal medya siyasal kullanım pratikleri siyasal kimlikler ve siyasal parti tercihi çerçevesinde incelenme çalışılmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bir araştırmanın yöntemi, araştırmanın nasıl bir yol izlenerek gerçekleştirileceği hakkında bilgi vermekte; araştırmanın soyuttan somuta dönüştürülerek sorunun olgularla anlatılması ve çözümlenmesi sürecine ışık tutmaktadır (Aziz, 2010, 30). Bu çalışmada nicel araştırma yönteminden faydalanılmış ve nicel araştırma yönteminin bir alt modeli olan genel tarama araştırması modeli kullanılmıştır. Çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin bütünü ya da ondan alınacak bir örneklem ilişkin; görüşlerin, tercihlerin, davranışların, bir davranışı yapma sıklıkları ya da demografik özelliklerin tanımlanması için tarama yaparak veri topladıkları bir nicel araştırma modelidir. Bu modelde tarama araştırmasını, anketler ya da birebir görüşmeler aracılığıyla sayısallaştırılmış nicel veriler toplanmaktadır.

Bu çalışmada da araştırma kapsamında belirlenen amaçlara ulaşabilmek için nicel veri toplama tekniklerinden anket tekniğinden yararlanılmıştır. Nicel araştırmalarda, birinci elden veri toplamak için en çok başvurulan tekniklerin başında anket gelmektedir. Anket tekniği; gerek durum saptama, gerekse bir varsayımı sınaama amacıyla sıkça kullanılan bir araştırma tekniğidir. Özellikle kitle iletişim araçlarının etkilerini saptamak için günümüzde sık sık tercih edilmektedir (Aziz, 2010, 82).

Araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanan anket formu, araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılara uygulanmıştır. Anket formu oluşturulmadan önce geniş bir literatür taraması yapılmış ve çalışmanın konusuna uygun 36 soruluk bir anket formu geliştirilmiştir. Hazırlanan anket formu aracılığıyla araştırma verilerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Uygulama sürecinde anketler, araştırmacı tarafından

uygulanmıştır. Konu ile ilgili çeşitli kaynaklardan yararlanılmak suretiyle hazırlanan soru formu, öncelikle test edilmek amacıyla 50 kişilik bir gruba uygulanmıştır. Soruların katılımcılar tarafından anlaşılıp anlaşılmadığı, hedeflenen verileri elde etmeye hizmet edip etmediği, ankette eksik kalan bir yön ya da gereksiz detay bulunup bulunmadığı incelenmiş, bu işlem sonucunda soru formu yeniden düzenlenmiştir.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın amaçlarına uygun hazırlanan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü demografik ve tanımlayıcı bilgilere ulaşmak amacıyla hazırlanan sorulardan oluşmaktadır. Bu bölümde katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin 4 madde yer almaktadır. Örneklem grubunun sosyo-demografik değişkenlerini belirlemek amacıyla yaş, cinsiyet gibi kategorik soruların yanı sıra öğrenim durumları ve meslek soruları kullanılmıştır. Ayrıca bu bölümde katılımcıların siyasal kimliklerini, tercihlerini ve ülke gündemine yönelik ilgilerini belirlemek amacıyla yönelik sorulara yer verilmiştir.

Katılımcıların cevaplama beklenen siyasal kimlikler belirlenirken ilgili literatür gözden geçirilmiş ve kaynaklar taranmıştır. Bu amaçla özellikle Türkiye’deki siyasal kimlikler üzerine detaylı verilerin yer aldığı iki çalışmada (KONDA, 2010; Aydın vd, 2018), kullanılan siyasal kimlik ölçeklerinden yararlanılarak çalışmada kullanılan siyasal kimlikler belirlenmiştir. Bu amaçla katılımcılara Türkiye’de yaygın politik düşünceler olarak geniş anlamda kabul gören, Sosyal Demokrat, İslamcı Sağ, Milliyetçi, Muhafazakâr Sağ, seçeneklerinden hangisinin kendilerini ifade ettiği sorulmuştur. Bu çalışmadaki “milliyetçilik” kavramı etnik Kürt milliyetçiliği anlamında sorulmuştur. Bölgenin hassasiyeti nedeniyle ve güvensizlik oluşturmamak adına soru formunda etnik unsur belirtilmemiş ancak anket araştırmacı tarafından yüz yüze uygulandığından sözel olarak belirtilmiştir.

Anket formunun ilk bölümde katılımcıların sosyal medya kullanım alışkanlıklarını ve amaçlarını belirlemek amacıyla; sosyal medya ortamlarında üyelik durumları, günlük ortalama sosyal medya kullanım süreleri, hangi sosyal medya sitelerinde üyeliklerinin olduğu (birden fazla seçeneği), sosyal medya kullanım amaçları (birden fazla seçeneği) soruları sorulmuştur.

Anketin ikinci bölümünde ise katılımcıların kamusal alan olarak sosyal medya kullanım potansiyelleri ölçülmüştür. Bu bölümde katılımcıların sosyal medyayı siyasal

kullanım pratiklerini ve bu iletişim platformunu siyasal anlamda kullanımında engelleyici faktörleri ortaya çıkarmaya yargı cümlelerine yer verilmiştir. Soru formunun bu bölümü hazırlanırken ilgili çalışmalardan yararlanılmıştır (Arşan, 2012; Balcı ve Sarıtaş, 2014; Şener vd., 2015; Eser ve Güler, 2015; Arklan, 2016)

Araştırma, tanımlayıcı bir araştırmadır. Araştırma, konusunu “*tanımlamak*” amacındadır; “nasıl” sorusuna cevap olacak tespitlerde bulunma çabasına sahiptir. Bu nedenle test edilecek hipotez(ler)i bulunmamaktadır.

Verilerin Analizi

Toplanan veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) paket programı ile analiz edilmiş ve elde edilen verilerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Katılımcıların sosyal medyayı siyasal alan olarak kullanımının hem siyasal kimlikler ve hem siyasal parti tercihler açısından farklılıklarını ortaya koymak için ki kare testi uygulanmıştır. Ki-Kare testi ise, iki ya da daha fazla değişken grubu arasında ilişki bulunup bulunmadığını incelemek amacıyla kullanılır. Değişkenler arasında bağımsızlık olup olmadığını test eder (Kalaycı, 2017,90).

3.2. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Sosyal medya platformları toplumsal ve siyasal hayatta oldukça yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu platformların hem kullanıcı sayısı ve hem de kullanım süresi günden güne artmaktadır. Bununla birlikte farklı siyasal gruplar ya da bireyler fikirlerini sosyal medya ortamlarında siyasal eğilimini veya tercihini ifade etme, siyasal içerikli bilgi-haber edinme ve paylaşma, siyasal içerikli paylaşımları beğenme veya destekleme, siyasal düşüncelerini içeren paylaşımlarda bulunma, çeşitli biçimlerde siyasal birtakım etkinliklerde bulunabilmektedir. Böylelikle hem siyasal gündeme dair fikirlerini ortaya koyabilmekte hem de farklı yöntemlerle çeşitli siyasal etkinliklere katılma alanları olarak kullanabilmektedirler. İnternet ortamı olarak sosyal medya, günümüzde siyasal hak taleplerinin ifade edildiği yeni kamusal alanlar olarak ifade edilmektedir. Demokrasinin devamı için vazgeçilmez bir ilke olan kamusal alan, vatandaşların sorunlarını “özgürlük, eşitlik, çokluk ve farklılık” prensipleri üzerinden müzakere ettiği, bir araya geldiği ortamlardır. Bundan ötürü bir kamusal alanın genişliğini toplanma, tanınma, örgütlenme, ifade etme gibi temel demokratik etkinliklere ulaşma özgürlüğü belirlemektedir. Bu anlamda farklı siyasal ideolojiye

mensup bireylerin ideallerini tanıtmak ve amaçlarını gerçekleştirmek için sosyal medya platformlarını kamusal anlamda nasıl kullandıklarını anlamak son derece önemlidir.

Bu çalışmanın konusu, geniş kitlelerce kullanılmaya başlanan ve bir tür etkileşim ve tartışma alanı, yeni bir kamusal alan olarak kabul gören sosyal medyanın, Diyarbakır'da farklı siyasal düşünceler çerçevesinde siyasal kullanım pratikleri araştırmak ve sorgulamaktır. Çalışma siyasal düşüncelerin belirleyiciliğinden çok sosyal medyanın siyasal kullanımını kullanım pratiklerini ele almıştır. Bu çerçevede bu çalışmanın alt soruları (alt sorgulamaları/amaçları) şunlardan oluşmaktadır;

- 1- Sosyal medyanın siyasal anlamda nasıl ve hangi düzeyde kullanıldığı ve hangi işlevleri yerine getirildiği siyasal kimlikler ve siyasal parti tercihler çerçevesinde incelemek.
- 2- Sosyal medyayı siyasal alan olarak kullanım pratikleri açısından siyasal kimlikler arasındaki farklılaşmayı incelemek.
- 3- Sosyal medyayı siyasal alan olarak kullanım pratikleri açısından siyasal parti tercihleri arasındaki farklılaşmayı incelemek.
- 4- Sosyal medyanın siyasal kullanım pratikleri açısından engelleyici faktörleri siyasal kimlikler ve siyasal parti tercihler çerçevesinde incelemek.

3.3. Araştırmanın Önemi

Bireysel, toplumsal ve siyasal yaşamdan kurumsal ilişki ve iletişime yaşamın her alanda varlığını hissettiren sosyal medya bu yönüyle çeşitli sosyal bilimlerin ilgisini çekerken, farklı açılardan incelenmeye ve anlaşılmaya çalışılmaktadır. Sosyal medyaya ilişkin literatür incelendiğinde; bu platformların çoğunlukla seçim dönemlerinde kullanımları (siyasal parti, aday ve liderlerin sosyal medya kullanımları) üzerine yoğunlaştığı gözlemlenmiştir (Güdekli, 2014; Fidan, 2015; Bostancı, 2015; Çakır ve Tufan, 2016). Bununla birlikte sosyal medya kamusal alan ilişkisi bağlamında yapılan çalışmaların bir kısmı ise bu alanın toplumsal hareketlerin örgütlenmesinde oynadığı role odaklanmışlardır (Hovard vd., 2011; Wolfsfeld vd., 2013 , DeLuca vd., 2012; Conover vd., 2013; Wang ve Caskey, 2016, Köseoğlu ve Al, 2013; Babacan, 2014).

Türkiye’de siyasal kimliklerin kamusal alan olarak sosyal medyayı kullanımını üzerinde yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Yapılan çalışmalar arasında siyasal kimlikler ve kamusal alan arasındaki ilişkiyi konu edinen akademik çalışmalar çevrimiçi söyleme odaklanmıştır (Gidişoğlu ve Rızvanoğlu 2012; Çobanoğlu 2019)

Yerel literatür sınırlılığının yanı sıra uluslararası literatürde de farklı siyasal düşünceler ekseninde sosyal medya ve kamusal alan ilişkisini sorgulayan çalışmaların sayısı çok değildir. Dolayısıyla sosyal medya kamusal alan ilişkisi bağlamında farklı siyasal düşüncelere mensup bireylerin sosyal medyayı siyasi talep, davranış ve düşünceleri sosyal medya ortamlarına ne kadar taşıdıkları ve görünür oldukları araştırılmaya ve anlaşılmaya değer bir boşluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırmanın, sosyal medya ve kamusal alan ilişkisini bireylerin ideolojik kimliklerini dikkate alarak kullanım pratikleri açısından güncel bir alan araştırması sunması açısından disiplinler arası çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.4. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırma sahası Diyarbakır ili ile sınırlı tutulmuştur. Araştırma sahasının Diyarbakır sınırlı tutulmasının iki temel sebebi vardır. Bunlardan ilki Heterojen bir toplumsal yapıya sahip olan Türkiye’de Diyarbakır’ın etnik dini ve kültürel farklılıkların” birada yaşaması nedeni ile çok katmanlı ve hibrit kimliklerin en yoğun görüldüğü illerden birisi olmasıdır. Bu durumla ilişkili diğer bir faktör de kentin etnik ve ideolojik sorunların merkezinde yer alması sebebiyle öteden beri ülkedeki yaygın siyasi söyleme muhalif bir siyasal kültürün süregelmiş olması ve Türkiye siyasal gündeminin önemli başlıklarından birisini oluşturmasıdır. İkinci temel sebep ise araştırmacı Diyarbakır ilinin sınırları içerisinde yaşadığı için kısıtlı zamanını en verimli şekilde kullanarak saha çalışmasını tamamlayabilme kaygısından kaynaklanmaktadır. Çalışma Diyarbakır’ da 18 yaş ve üstü sosyal medya kullanıcısı olan bireyleri kapsamaktadır. Siyasal kimlik bağlamında ise ilgili literatür ve yapılan önceki çalışmalar da göz önünde bulundurularak belli siyasal kimlikler ile sınırlandırılmıştır (Konda, 2010; Aydın vd. 2018). Araştırma, katılımcıların demografik özellikleri, sosyal medya kullanım alışkanlıkları ve belirlenen siyasal kimlikler ile tercihler çerçevesinde siyasal anlamda sosyal medyayı siyasal temelli kullanım pratikleri ile sınırlı tutulmuştur.

3.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

3.5.1. Çalışma Evreni ve Özellikleri

3.5.1.1. Diyarbakır'ın Siyasal Yapısı

Diyarbakır Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin tüm temel özelliklerini taşımanın yanı sıra bölgenin ekonomik, siyasal kültürel bakımdan da merkezi konumundadır. Bölgede birçok kültürel, ekonomik ve özellikle siyasi gelişmelere öncülük eden bir yapıya sahiptir.

"Kent bugüne kadar 26 değişik uygarlığa beşiklik etmiştir" (Çiçek, 201, 101). Kente birçok farklı medeniyetin hâkim olması, tüm bu medeniyetlerin mirasına sahip olarak şehrin zengin bir kültürel konum kazanmasına katkı sağlamıştır. Yüzyıllar boyunca Diyarbakır, Müslüman Arap, Türk ve Kürt, Hıristiyan Ermeni, Rum, Süryani ve Yezidi ile Yahudilerin birlikte yaşadığı çok kültürlü çok kimlikli bir yer olmuştur. Tarihi geçmişi ve kültürel mirası nedeniyle önemli bir yere sahip olan kent, birçok kültür ve ideolojinin merkezi haline gelmiştir.

Kuruluş ve tek parti döneminde milliyetçilik ve laiklik ekseninde tekçi otoriter uygulamalara karşı geniş çaplı tepkinin en fazla Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden geldiği yaygın olarak kabul görmektedir (Çağatay, 2009,166). Cumhuriyetin kuruluş döneminde ulus inşa etme sürecinde uygulanan merkezîyetçi, tekçi politikalar ile Müslüman üst kimliği ile bu kimlik altında yaşayan farklı etnik grupların Türkleşmeleri beklenmiştir. Dolayısıyla devletin özellikle kimlik ekseninde tekçi politikalarının en belirgin uygulama alanlarından biri etnik ve dinsel Kimlik çeşitliliği nedeniyle Diyarbakır olmuştur.

Bölgede ve Kentte bu süreç muhalefetle karşılaşmış ve bu yönde devlet otoritesinin sağlanması yönünde gerçekleşen uygulamalar ile birlikte değişim ortaya çıkmıştır. Tepkiler toplumsal gerilimlere yol açarak isyanlara neden olmuş; "1920'li ve 1930'lu yılların başkaldırıları daha sonra "bölgesel sorunlar"ın başlangıç noktasını oluşturmuştur. Yaşanan isyan ile birlikte bölgede zorunlu göç ile yoğun nüfus hareketliliği ortaya çıkmıştır. Doğu ve Güneydoğu illerinde olduğu gibi Diyarbakır'da da iskân yasası ile ülkenin batı illerine sürgünler gerçekleştirilmiştir (Babuş, 2006,

161; Bozkurt, 2000, 12). Bu sürgünlerle birlikte zorunlu iskâna tabi tutulan kesimlerin emek sermayesi (özellikle topraklar) bölge dışından (özellikle Balkanlar'dan) getirilenlere verilerek bölgenin hem mülkiyet yapısı hem de siyasal/toplumsal yapısının değiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu politikalarla, ileride gelişecek muhalefet ve toplumu kanalize etme gücünü düşürmek amaçlanmıştır. Ayrıca, bölgeye yerleştirilen muhacirlerle bölgenin Türkleşmesi sağlanmak istenmiştir. Fakat toplumsal siyasal yapıyı değiştirme ve tekçi politikalar, büyük oranda başarılı olamamıştır. Aksine ilerleyen süreçte kent bölgede bir etnik kimlik siyasetinin merkezi ve temsil alanı olurken siyasal yapısında da bir radikalleşme ortaya çıkmıştır. Kimliksel tanımlama ve konumlamalarda bir yandan devlet/otorite karşısında “direniş”i ve özgürleşmeyi ararken, bir yandan da bir kaygan bir yapı söz konusu olmuştur. Bu farklı siyasal ve sosyal süreçler sonucunda oluşan yapısal özellikler Diyarbakır’ı Türkiye’nin, ulusal kimlik, ideolojik kimlik ve etnik kimlik eklentileri ile çok katmanlı, birbirine eklenen, geçişken/eklektik farklı siyasal düşüncelerin ve kimliklerin en yoğun olduğu kentlerinden biri haline gelmesine neden olmuştur. Teorik olarak birbiriyle çelişen kimlik aidiyetleri ve siyasal düşüncelerin hibrit bir yapı içinde harmanlandığı sıklıkla gözlenmektedir. Coğrafi kamusal alanda zaman zaman görünürlükleri baskılanan bu siyasal kimlikler ve düşüncelerin sosyal medyayı siyasal anlamda nasıl ve hangi işlevler doğrultusunda kullandığı incelenmeye değerdir.

Siyaset ve seçmenlerin siyasal tercihleri yaşanan toplumsal kültürel ve siyasal dönüşümlerden etkilenmektedir. Kentin yaşadığı sorunlara bağlı olarak ve bu sorunların merkezinde yer alması nedeniyle süregelen muhalif kimliği seçmen davranışlarında da kendini göstermektedir. Siyasal tercihler Diyarbakır'da kimlik siyaseti ekseninde şekillenen farklı bir tablo ortaya koymaktadır.

Tablo 2: 1989 – 2019 Yılları Arası Diyarbakır İlinin Yerel Seçim Sonuçları

YILLAR	ANAP	DYP	DSP	MHP	SHP	AKP	CHP	RP/FP /SP	HADEP/ DTP/ BDP/ HDP/
1989	%19,5	%11,8	%12,6	-	%26,8	-	-	%17	-
1994	%21,8	%15,9		%4,4	14,6	-	%2,1	%36,9	-
1999	%3,5	%2,3	%2,4	%0,9	-	-	%1,4	%24,3	%62,5
2004	%0,4	%1,5	%0,3	%0,8	%58,3	%35,3	%0,9	%1	-
2009	%0,1	-	%0,2	-	-	%32,8	%0,6	%0,6	%65,1
2014	-	%0,1	%0,1	-	%0,6	%35	%1,2	%0,9	%55,1
2019	-	-	%0,6	-	-	%30,9	%1,83	%2,03	%62,93

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Diyarbakır merkez belediye başkanlığı seçim sonuçları değerlendirildiğinde seçmen tercihinin genel seçimler ile benzer sonuçlar ortaya çıktığı görülmektedir.

Tablo 3: 1983 – 2018 Yılları Arasında Diyarbakır İlinin Genel Seçim Sonuçları

YILLAR	ANAP	DYP	DSP	M(Ç)HP	SHP	AKP	CHP	MDP	RP/FP/S P	HADEP/D TP/ BDP/ HDP/	BAĞIMSIZ
1983	% 82,7				% 42,0 (HP)			% 25,3			
1987	% 22,9	% 13,3	% 9,4		% 25,5				%2 4,5		
1991	% 14,0	% 20,0	% 2,6		% 49,9				% 12,0		
1995	% 13,8	% 10,8	% 2,6	% 2,0			% 2,0		% 18,8	% 46,3	
1999	%11 ,1	% 11,2	% 5,0	% 2,8			% 3,0		% 14,6	%45,9	
2002	% 4,0	% 7,2	% 1,1	% 1,5		% 16,6	% 5,9		% 2,3	% 56,1	
2007		% 5,2 (DP)		% 2,5		% 40,9	% 2,0				% 47,0
2011				% 0,84		% 32,2	% 2,3				% 61,7
2015 (Haziran)				% 1,2		% 14,8	% 1,3		% 1,2	% 77,7	% 3,4
2015 (Kasım)				% 0,8		% 22,3	% 2		% 0,3	% 71,3	% 2,2
2018				% 1,4		% 21,5	% 2,5		% 1,7	% 65,5	% 4,4

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Diyarbakır belediye başkanlığı seçimlerinde aldığı oy oranı ülke geneliyle paralellik göstermektedir.

Ancak bu durum HEP'in kurulması ile birlikte değişmeye başlamıştır. 1994 yerel seçimlerinde HEP, SHP ile seçimlere girmesine rağmen RP Diyarbakır'da en fazla oy alan parti olmuştur. Muhalif sytlemleri nedeniyle RP'nin yeni bir umut olarak değerlendirilmesine ve destek almasına neden olmuştur.

1999'dan sonraki dönemlerde ise Diyarbakır'da yerel seçimlerde HEP ve onun müdavimi (HEP, ÖZDEP, DEP, HADEP, DEHAP, DTP ve BDP) olan partiler birinci parti olmuştur. Bu partiler %60'lara yakın oy almaktadır. Etnik kimlik (Kürt kimliği) ve sol ideoloji üzerinden siyaset yapan söz konusu partiler bölgenin diğer illerinde olduğu gibi Diyarbakır'da da seçmen tercihinde ilk sırada yer almışlardır. Buna bağlı olarak 1990'lardan sonraki süreçte Türkiye siyasetinde etkisini artıran milliyetçi yaklaşım diğer partilerin de devlet merkezli, problemlere büyük oranda güvenlik odaklı yaklaşan söylem ve tutumları benimsemelerine neden olmuştur. Aynı zamanda bu süreç diğer partilerin bölgede genelinde toplumsal taban kaybetmesine yol açarken HEP çizgisindeki siyasal partiler de özellikle Kürt seçmenin tek temsilci olarak varlık kazanmıştır

1983 seçimlerinde Diyarbakır seçmeni HP'i desteklemiş ve parti kentte birinci parti olmuştur. Bu durum CHP'nin 1980 öncesi dönemde almış olduğu seçmen desteğinin devamı niteliğinde değerlendirilebilir.

1987 seçimlerinde ise SHP'nin sosyal demokrat sytlemleri ve bölge sorunlarına yaklaşımının semende karşılık bulduğu söylenebilir. Sol parti olarak nitelendirilen DSP ve SHP'nin oy oranları bu dönemde %35'leri bulmaktadır.

1991 seçimleri bölgenin diğer illerinde olduğu gibi Diyarbakır'da da bir kırılma noktası olarak değerlendirilebilir. Bu seçimde Türkiye genelinde %20'lerde oy alan SHP, HEP ile yaptığı seçim ittifakı ile Diyarbakır'da %49,9 oy alarak seçmen tercihinde ilk sırada yer almıştır. 1991 den sonraki dnmelerdeki seçimlerde SHP ve devamında CHP'nin Diyarbakır'da etkinliği yok denecek kadar azalırken HEP çizgisindeki siyasal partiler son seçimlere kadar süreklilik gösteren bir şekilde birinci parti olmuştur.

2012-2018 yılları arasında sağ ve İşlami oyların adresi AK Parti olurken, sol ve etnik kimlik oylarının adres ise BDP veya zaman zaman da seçim barajından dolayı bağımsız adaylar olmuştur. Son dönemlerde diğer partilerin %2-3'lk oy oranları dikkate alınmazsa iki parti dışında Diyarbakır'da siyasal partilerin bir etkinliği kalmadığı söylenebilir. Bu durum Diyarbakır'daki seçmen tercihinde etnik ve dini

unsurların etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca seçmen davranışlarında görülen merkez-sağ sol partilerden uzaklaşma eğilimi seçmenin bir anlamda muhalif yapısı ve duruşu ile ilişkilendirilebilir. Bu bağlamda Diyarbakır’da parti bazında seçmenlerin sosyal medyayı siyasal kullanım pratiklerini anlamak önemlidir.

3.5.2. Örneklem

Bir araştırmanın evreni, genellikle verilerin kaynağını oluşturmaktadır. Evrenin büyüklüğü veya küçüklüğü; araştırmanın konusuna, amacına ve genellemelerin neleri kapsayacağına bağlıdır. Öte yandan araştırma evreni çok geniş ise, birey veya objelerin tümünü gözlemek zorlaşacaktır. Böyle bir durumda, evrenden bir örnek (kesit) alınmakta ve bu örnek üzerinde araştırma yapılmamaktadır (Aziz, 2010, 31).

Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde “tesadüfi örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Örnekleme kuramına göre, örneklerden elde edilen bilgilerin istatistik tekniklerle test edilip genelleme yapılabilmesi için, örneklemin tesadüfi örneklemeğe uygun olarak yapılması öngörülmektedir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2013, 185). Tesadüfi örnekleme yöntemi ana kitle içinden seçimin rastlantısal olması gerekmektedir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2013, 186).

Söz konusu evreni temsil edecek örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde hesaplama tablosundan yararlanılmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2007,70). Homojen yapıda olmayan evren için örneklem büyüklüğü %95 güven aralığı ve %5 örneklem hatası ile 385 olarak hesaplanmıştır. Örneklem büyüklüklerine ilişkin kotalar Tablo 3.1’de gösterilmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, 50).

Tablo 4: %5 belirlilik düzeyindeki örneklem büyüklükleri

Evren	%5 belirlilik düzeyinde ulaşılması gereken kişi sayısı
100	80
1,000	278
10,000	370
100,000	383

1,000,000	384
10,000,000	384
100,000,000	384

Tablo 3.1’de 10,000,000 üzerindeki evren büyüklüğü kapsamında %5’lik belirlilik düzeyinde örneklemin 384 kişi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Araştırmada 18 yaş üstü 540 kişiye yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. 16/07/2020 ve 01/08/2020 tarihleri arasında ulaşılan sosyal medya kullanıcısı olan 540 kişinin anketi değerlendirilmeye alınmış ve analize tabi tutulmuştur.

3.6. Bulgular

Sosyal medyanın kamusal alan olarak kullanımının siyasal kimlikler ve siyasal parti tercihleri ekseninde araştırıldığı çalışmanın bu bölümünde, araştırma sonuçlarından elde edilen verilerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Yorumlamayı kolaylaştırmak ve verileri somut hale getirerek daha anlaşılır olmasını sağlamak amacıyla bulgular grafik haline getirilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS istatistik paket programı ile çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Demografik değişkenler ve soru formunda yer alan ifadeler verilen yanıtlar ile ilgili betimsel istatistikler hesaplanmıştır. Bu amaçla; gruplar arası farklılıkları belirlemek için “ki kare testi”, yapılmıştır. Anlamlılık düzeyi $P < 0,05$ olarak değerlendirilmiştir.

3.6.1. Araştırmaya Katılanların Demografik ve Tanımlayıcı Özellikleri

Bu araştırmaya konu örneklem grubun hakkında daha sağlıklı çıkarımlarda bulunabilmek için, öncelikli olarak örneklem kitlesinin cinsiyetleri, yaşları, öğrenim durumları, mesleğinin bilinmesi gerekmektedir. Bundan dolayı, bulgular kısmında, örneklem grubunda yer alan bireylerin bu özellikleri öncelikli olarak ortaya konulmuştur. Ayrıca katılımcıların kendilerini tanımladıkları siyasal kimliğin ve siyasal parti tercihlerinin belirlenmesi amacıyla da sorular sorulmuştur. Bunun yanı sıra katılımcıların siyasal gündeme ilgi düzeyleri de ortaya konmuştur.

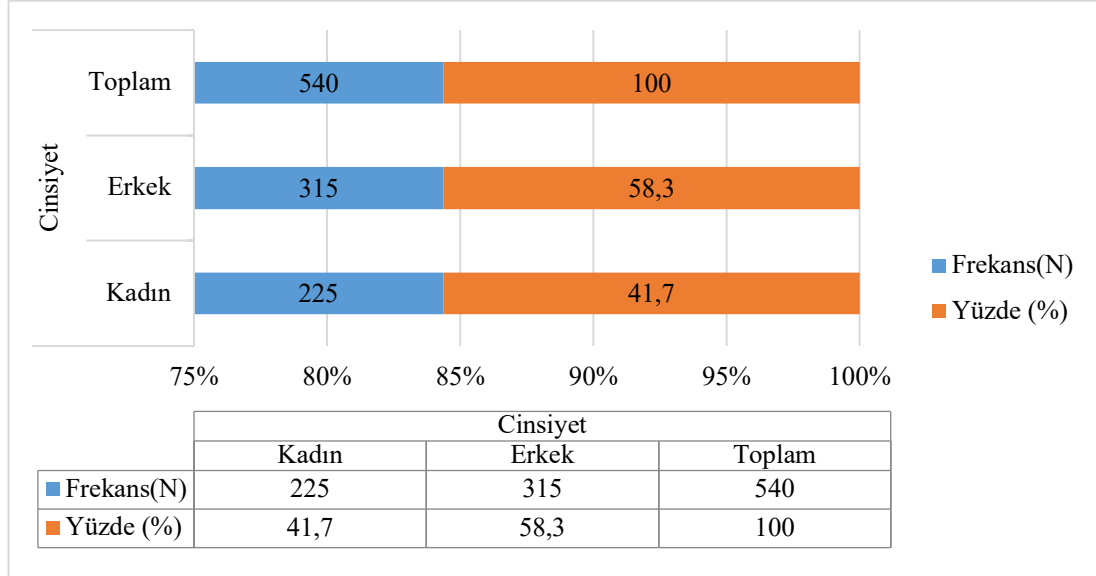
3.6.1.1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Araştırmaya katılan katılımcıların sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde cinsiyete göre %58,3’ü erkek, %41,7’si kadın katılımcıların oluşturduğu görülmektedir. Buna göre örneklem cinsiyet bakımından dengeli bir dağılıma sahiptir.

Araştırma sürecinde ulaşılan örneklem grubunun çoğunluğunun erkek katılımcılardan oluştuğu gözlenirse de aralarında çok yüksek bir fark yoktur. Bu bilgiler grafik 1’de verilmiştir.

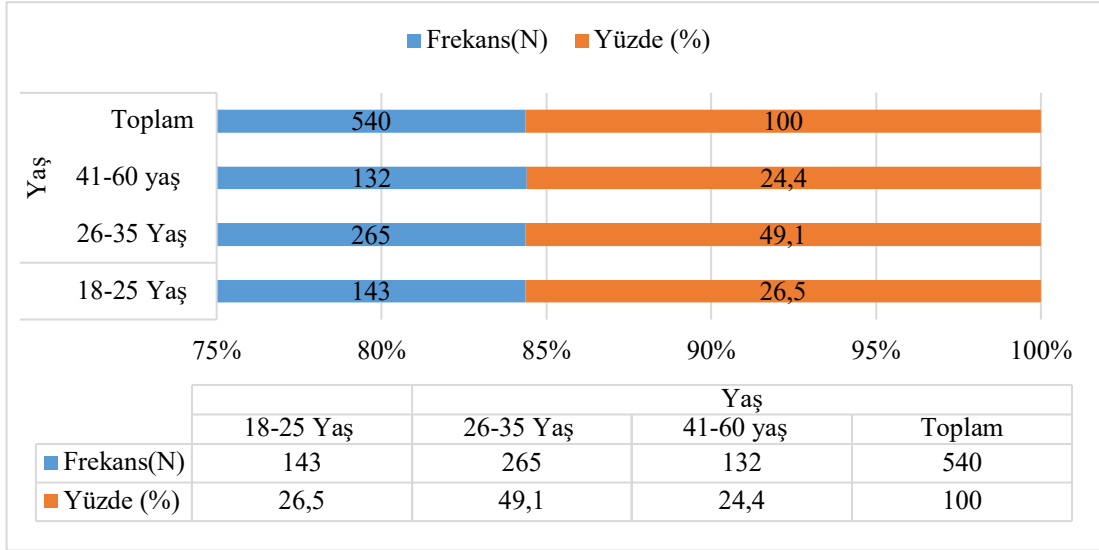
Grafik 1: Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı

3.6.1.2. Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı

Saha araştırmalarında önemli bir faktörde de yaş olarak kabul edilmektedir. Yaş faktörü bireyler arasında farklılıkların inşa edilmesinde veya benzerliklerin oluşmasında önemli olan bir diğer faktördür. Çünkü bireylerin düşünceleri, tutumları yaşa göre farklılık gösterebilmektedir. Katılımcıların yaş değişkenine ilişkin elde edilen kategorik veriye göre ise %49,2 gibi önemli bir kısmı 26-35 yaş aralığında, %26,5’i 18-25 yaş aralığında, %24,4’ü ise 41-60 yaş aralığında dağılım göstermektedir. Bu yaş aralıkları çalışmanın yoğunluklu olarak genç nüfus aralığına sahip olduğunu göstermektedir. Bu bilgiler grafik 2’de verilmiştir.

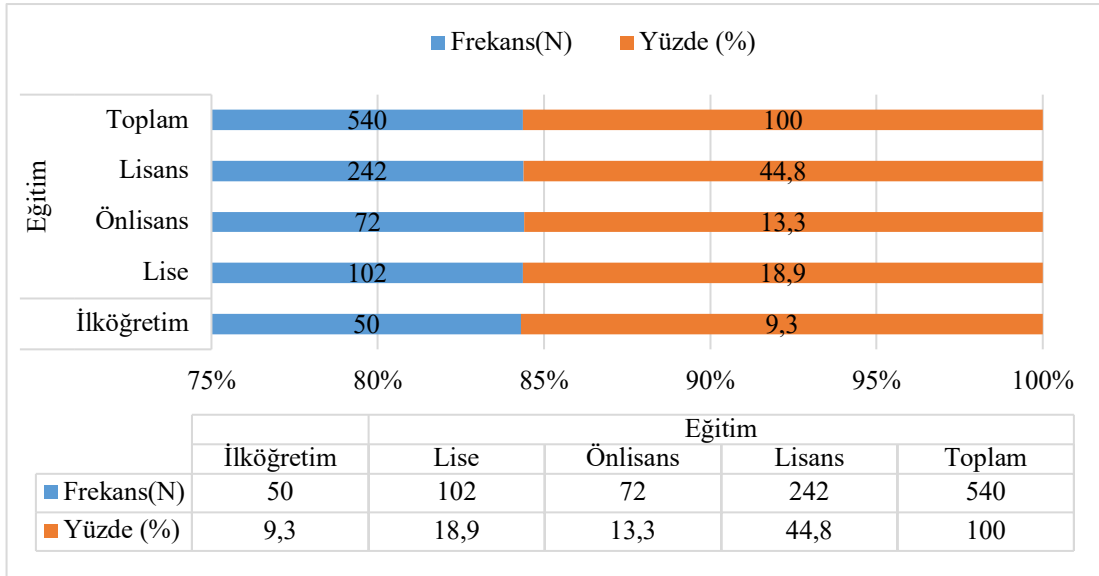
Grafik 2: Katılımcıların yaşa göre dağılımı

3.6.1.3. Katılımcıların Eğitime Göre Dağılımı

Katılımcıların öğrenim durumları incelendiğinde en fazla katılımın lisans mezunu tarafından sağlandığı görülecektir. Lisans düzeyinde bu çalışmaya katılım oranı %44,8'dir ve oldukça yüksek bir orandadır. İkinci sırada %18,9'sı lise , %13,3'ü ön lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımın en düşük olduğu kesim %9,3 ü ilköğretim mezunudur. Bu bilgiler grafik 3'te verilmiştir.

Grafik 3: Katılımcıların eğitime göre dağılımı

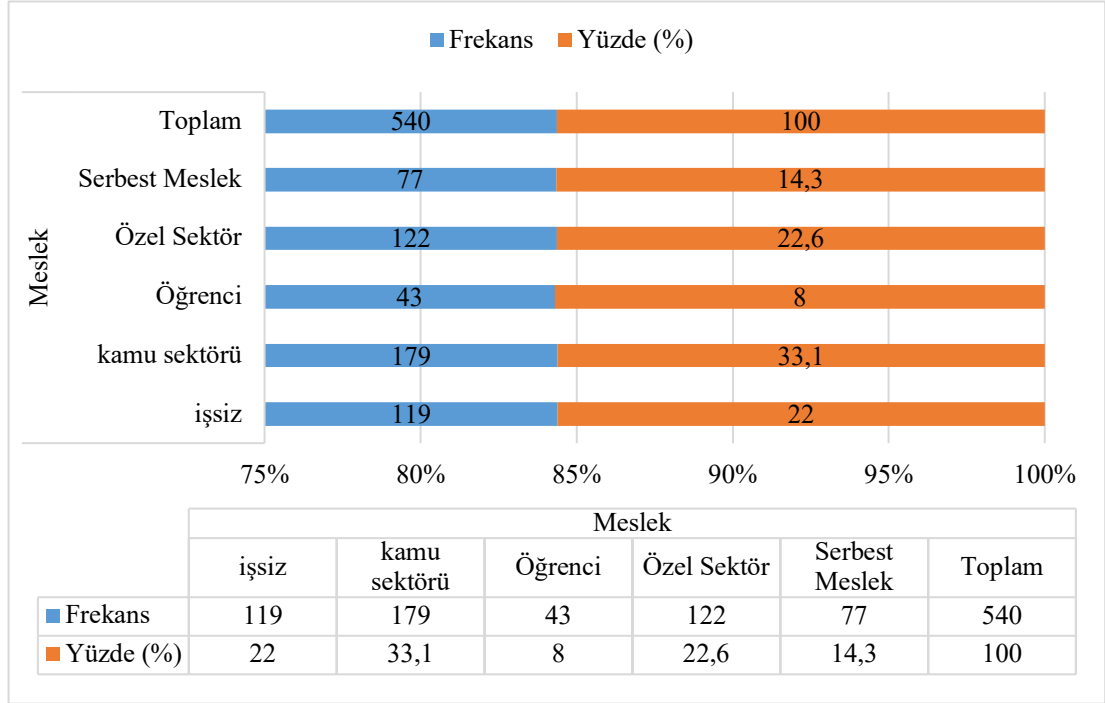

3.6.1.4. Katılımcıların Mesleğe Göre Dağılımı

Katılımcıların meslekleri incelediğinde, %33,1'nin kamu sektörü; %22,6' sının özel sektör; %22'sinin işsiz; %14,3'nün serbest meslek, %8'nin öğrenci olduğu

görülmektedir. Katılımcıların ağırlıklı olarak “kamu sektörü” kategorisine dâhil olanlar oluşturduğu görülmektedir. Bu bilgiler grafik 4’te verilmiştir.

Grafik 4: Katılımcıların mesleğe göre dağılımı

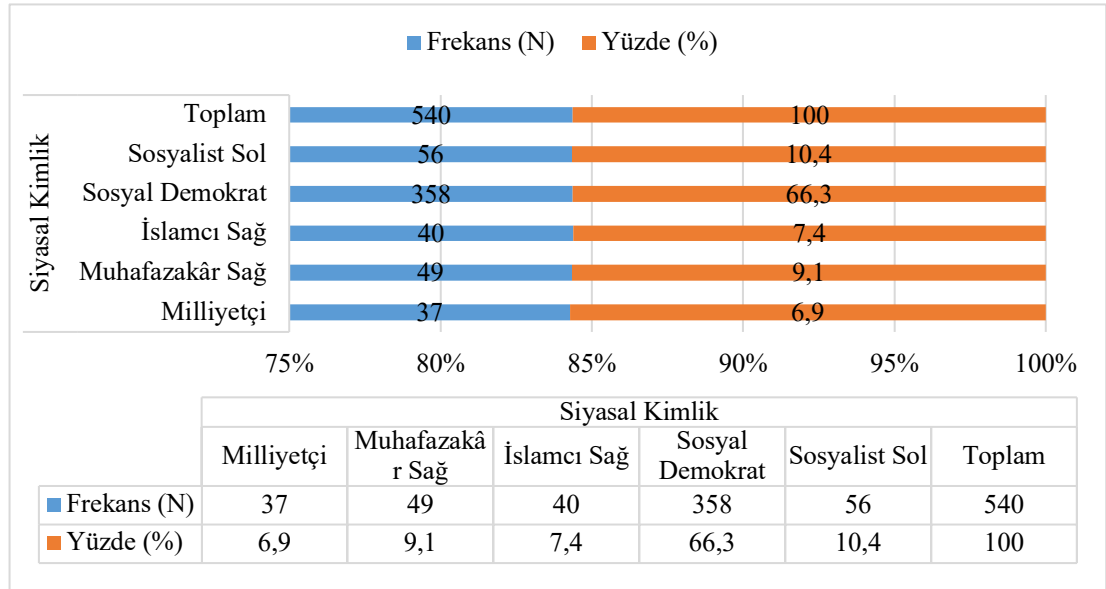
3.5.1.5. Katılımcıların Siyasal Kimliklere Göre Dağılımı

Araştırma dâhilinde sosyal medyanın kamusallığını siyasal kimlik ekseninde belirlemek amacıyla katılımcıların kendilerini tanımladıkları siyasal kimlik belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda katılımcılara kimlik listesi verilmiş ve bunlara hangi kimlikle kendilerini tanımladıkları sorulmuştur. Katılımcıların beyanları doğrultusunda elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde sunulan seçenekler içerisinde en fazla kabul gören siyasal kimlik %66,3 oranda Sosyal Demokrat kimliği olurken, kendini Sosyalist Sol olarak tanımlayanlar bu kategoride %10,4 ile ikinci sıradadır. Muhafazakâr sağ oranı %9,1 olarak görülmüştür. İslamcı Sağ oranı %7,4 olarak görülürken kendini Milliyetçi olarak tanımlayanların oranı oldukça düşüktür ve % 6,9 oranında kalmıştır. Özetle, katılımcıların çoğunlukla kendilerini Sosyal Demokrat olarak tanımladıkları, bunu Sosyalist sol olanların takip ettiği görülmektedir. Bunu sırasıyla Muhafazakâr Sağ, İslamcı Sağ, Milliyetçi siyasi görüşlerin takip ettiği görülmektedir. Veriler Diyarbakır’da katılımcıların genelde kendini sol üzerinden tanımladığını göstermektedir. Bu durum Diyarbakır’ın tarihsel süreç içinde süregelen muhalif kimliği ile açıklanabilir. Araştırma kapsamında katılımcıların ifade ettikleri kimliklerinin oranı Türkiye ortalamasını genel olarak

desteklememektedir. Kadir Has Üniversitesi tarafından yapılan Türkiye’de siyasal eğilimler araştırmasında (2020) elde edilen bulgulara göre kendini muhafazakâr olarak tanımlayanların oranı %25,7; Sosyal Demokrat olarak tanımlayanlar %13,9; milliyetçi %20,0; siyasal İslamcı %8,9; Sosyalist/komünist %4,3 olarak tespit edilmiştir. Söz konu çalışmaya göre sosyal demokrat kimliği ikinci sırada yer alırken, tez kapsamında elde edilen verilerde sosyal demokrat kimlik birinci sırada kabul edilen kimlik olarak görülmektedir.

Katılımcıların siyasal kimlikler açısından dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 5’te gösterilmiştir.

Grafik 5: Katılımcıların siyasal kimlikler göre dağılımı

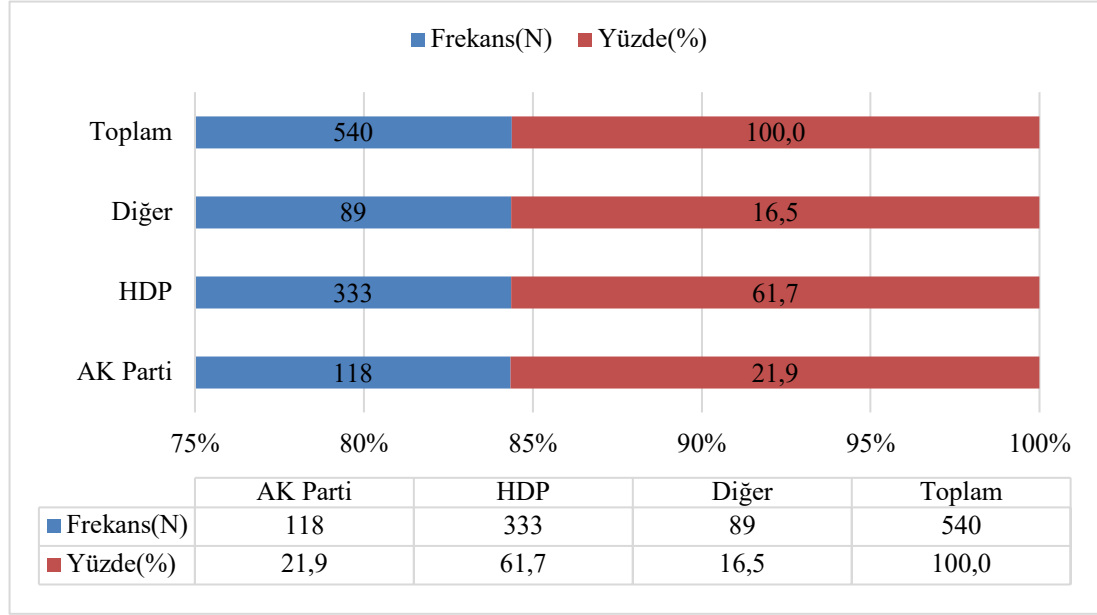
3.6.1. 5. Katılımcıların Siyasal Parti Tercihlerine Göre Dağılımları

Araştırmasının dâhilinde sosyal medyanın kamusallığını siyasal tercih ekseninde belirlemek amacıyla katılımcıların siyasal siyasi parti tercihleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla katılımcılara 24 Haziran 2018 genel seçimlerinde hangi partiye oy verdikleri sorulmuştur.

Diyarbakır’da iki partili bir yapı söz konudur. Ak Parti ve HDP dışındaki partiler adeta yok denecek kadar az bir oy potansiyeline sahiptirler. Yüksek seçim kurulu verilerine göre 24 Haziran 2018 milletvekiliği genel seçimleri sonuçlarına göre, çalışmanın yapıldığı Diyarbakır’da, HDP’nin oy ortalaması %65,5 AK Parti’nin oy ortalaması %21,5 diğer partilerin oy ortalaması ise %13 olarak gerçekleşmiştir. Çalışmamızda katılımcıların beyanları doğrultusunda elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde elde

edilen verilere göre partilere göre oy oranları AK Parti yaklaşık olarak %21,9'e diğer partilerin oy oranları ise %16,5 denk gelmektedir. HDP'nin oyları ise yaklaşık olarak %61,7 olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla elde edilen veriler seçim sonuçları ile önemli ölçüde örtüştüğü söylenebilir. Katılımcıların siyasal parti tercihleri açısından dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 6'da gösterilmiştir.

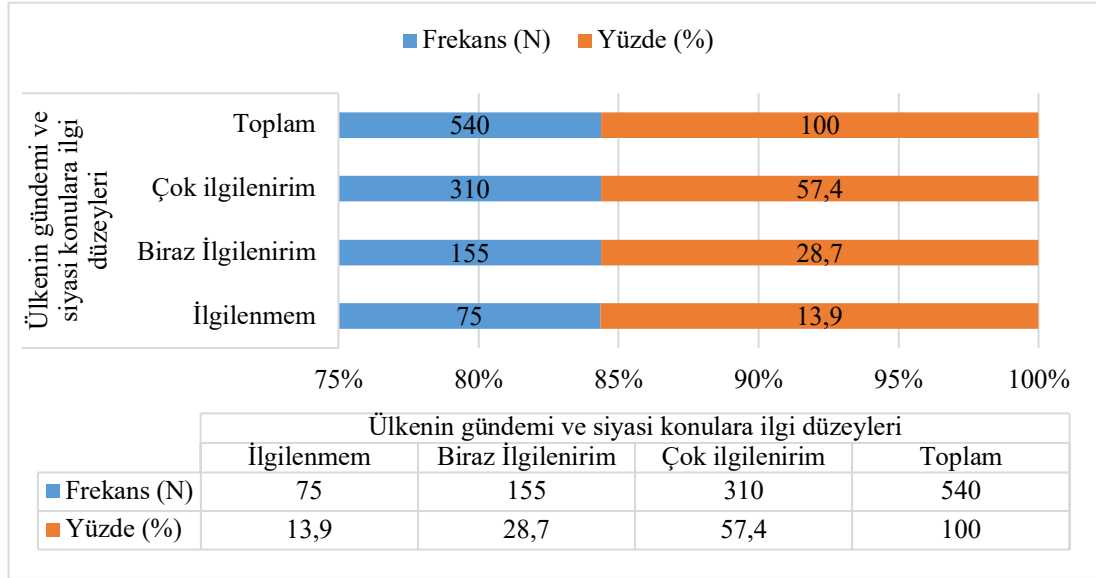
Grafik 6: Katılımcıların siyasal tercihlerine göre dağılımı

3.6.1.7. Katılımcıların Ülkenin Gündemi ve Siyasi Konulara İlgili Düzeylerine Göre Dağılımı

Siyasete ilgi düzeyi bireyin davranış, tutum ve davranışlarını yönlendirirken siyasal katılım pratiklerini de şekillendirmektedir. Araştırma dâhilinde katılımcıların siyasal konulara ilgi düzeyini ortaya koymak amacıyla ülkenin gündemi ve siyasi konulara ilgilenip ilgilenmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların ülkenin gündemi ve siyasi konulara ilgi düzeylerine ilişkin sonuçlar grafik 7'de gösterilmiştir.

Grafik 7: Katılımcıların Ülkenin Gündemi ve Siyasi Konulara ilgi düzeylerine göre dağılımı

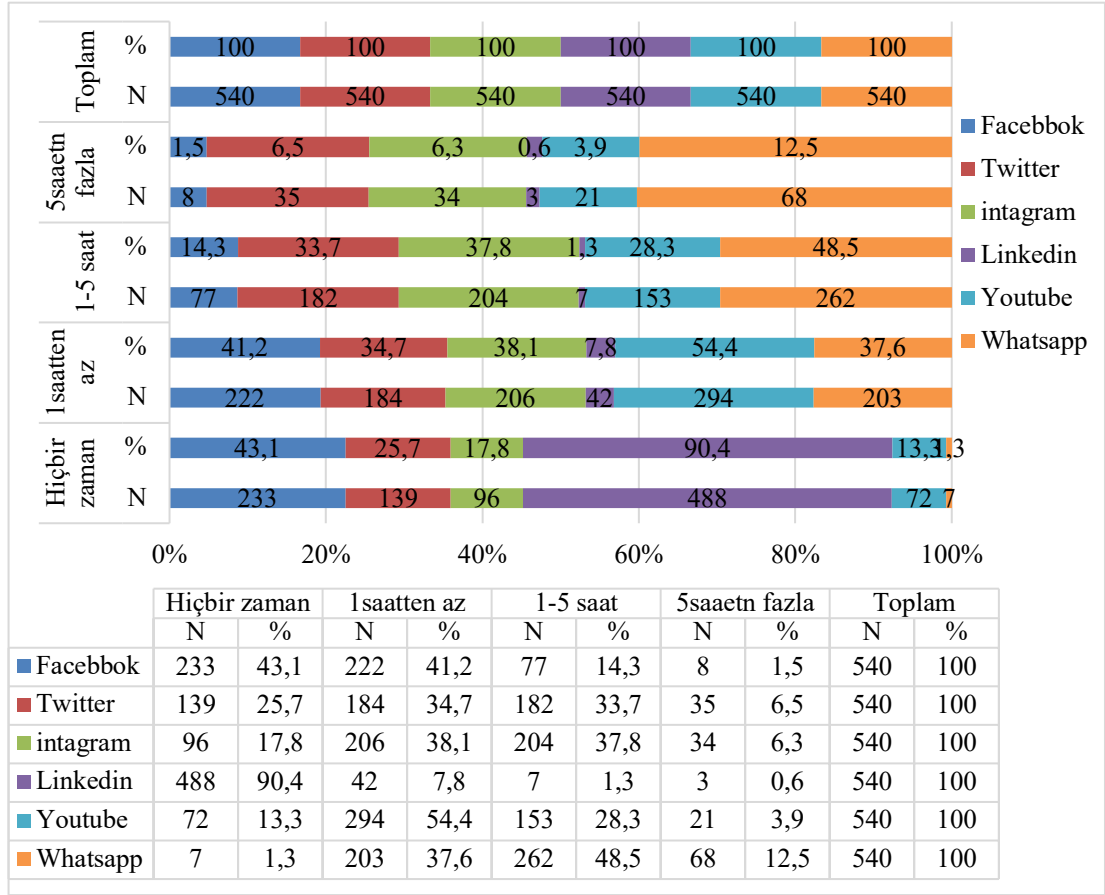
Katılımcılara yöneltilen *ülkenin gündemi ve siyasi konulara ilgilenir misiniz?* sorusuna verilen cevaplar değerlendirildiğinde %57,4'nin *çok ilgilenirim*, %28,7'nin *biraz ilgilenirim*, %13,9'nun *ilgilenmem* dediği görülmektedir. Katılımcıların siyasete ilgi düzeyinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Buradan hareketle katılımcıların *çok ilgilenirim* ve *biraz ilgilenirim* cevabı birlikte değerlendirildiğinde büyük bir çoğunluğu (%71,4) kendisini siyasete ilgili olarak görmektedir. Diyarbakır etnik kimlik siyasetinin merkezi olması nedeni ile yaklaşık son 30 yıldır Türkiye gündeminin önemli başlıklarından birisini oluşturmaktadır. Bu durum bölgede ve özelde Diyarbakır'da siyasal gündeme ve siyasal konulara ilginin artmasına neden olmaktadır.

3.6.2. Katılımcıların Sosyal Medya Kullanım Örüntüleri

3.6.2.1. Katılımcıların Kullandıkları Sosyal Medya Platformları Ve Günlük Kullanım Sürelerine Göre Dağılımları.

Anket formunda katılımcılara farklı sosyal medya platformları sunularak bunlardan hangilerini ve günlük kullanım süreleri sorulmuştur. Katılımcıların kullanmadıkları uygulamalar için "*Hiçbirzaman*" seçeneğini işaretlemeleri istenmiştir. Sonuçların dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 8'de düzenlenmiştir.

Grafik 8: Katılımcıların kullandıkları sosyal medya platformları ve günlük kullanım sürelerine göre dağılım

Bu araştırmaya katılanların sosyal medyayı kullanım sıklıkları incelendiğinde, sırasıyla en fazla WhatsApp %98,6 (533 kişi) Youtube %86,6 (468) kişi), Instagram %82,2 (444 kişi), Twitter % 74,9 (401 kişi) Facebook %57 (307 kişi) kullandıkları görülmektedir. En az kullanılan sosyal medya platformu ise LinkedIn %9,7 (52 kişi) olarak görülmektedir.

Bu araştırmaya katılanların sosyal medya kullanım sıklıkları incelendiğinde, en düşük sosyal medya kullanım süresinin bir saatten az, en fazla kullanım süresinin ise 5 saatten fazla olduğu görülmektedir.

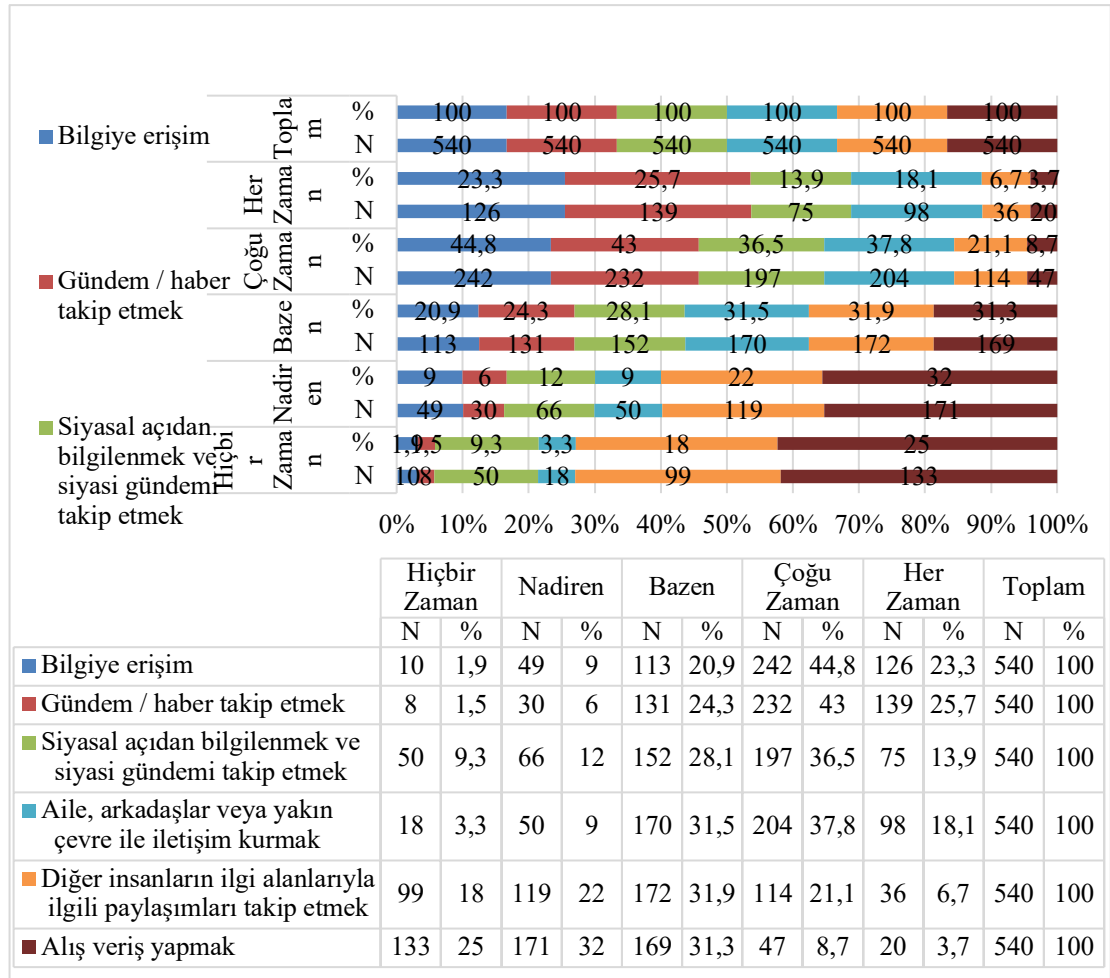
Sosyal medyaya günde 1 saatten az zaman ayıran katılımcıların oranının azlığı dikkat çekmektedir. Başka bir yönden bakacak olursak hem günlük kullanma süresi olarak hem de oran olarak en fazla kullanılan platformlar arasında WhatsApp (5 saatten fazla) birinci sırada yer alırken Instagram geçirilen (1-5 saat arasında) ikinci sırada yer almaktadır. Öte yandan katılımcıların büyük çoğunluğunun birden fazla sosyal medya platformuna üye olduğu görülmektedir. Bulgular özetle her geçen gün sayıları artan ve

hizmet çeşitliliği zenginleşen bu platformların, katılımcılar tarafından günlük yaşamlarında aktif olarak kullandıklarını göstermektedir. Bu durum, kullanıcıları için sosyal medyanın önemli bir yer tuttuğunu, buna karşın toplumsal ve siyasi olaylara ilişkin paylaşım yapmayı tercih etmediklerini düşündürmektedir.

3.6.2.2. Katılımcıların Sosyal Medya Kullanım Amaçları

Anket formunda katılımcılara sosyal medya platformlarını hangi amaçla kullandıkları sorulmuştur. Ancak bu başlık altında sunulan sonuçların ilgili platformların katılımcılar tarafından siyasi ifade amaçlı olarak ne düzeyde kullanıldıklarını göstermediğini sadece sosyal medyanın belirtilen amaçlarla kullanılıp kullanılmadığını gösterdiğini belirtmek gerekmektedir. Katılımcıların sosyal medya platformları kullanım amaçları açısından dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 9'da gösterilmiştir.

Grafik 9: Katılımcıların sosyal medya kullanım amaçları

Katılımcılara sorulan *sosyal medyayı hangi amaçla kullanıyorsunuz* sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde sosyal medyanın pek çok amaç için kullanıldığı görülmektedir. Sosyal medyayı kullanım amacı *bazen, çoğu zaman ve her zaman* cevabı doğrultusunda değerlendirildiğinde; birinci sırada *gündem ve haber takip etme (%93)* amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla *bilgiye erişim (%89)*, *aile arkadaşlar veya yakın çevre ile iletişimi kurmak (%87,4)*, *siyasal açıdan bilgilenmek ve siyasi gündemi takip etmek (%78,5)*, *diğer insanların ilgi alanlarıyla ilgili paylaşımları takip etmek (%59,7)*, *en son alışveriş yapmak (%43,7)* gelmektedir. Verilerden anlaşılacağı üzere katılımcılar yüksek oranda gündem haber takibi, bilgi erişimi ve siyasal açıdan bilgilenmek amacıyla aktif olarak sosyal medyayı kullanmaktadırlar. Elde edilen bulgular araştırmanın temel dayanak noktası olan sosyal medyanın toplumsal yaşamdaki yerini doğrular niteliktedir.

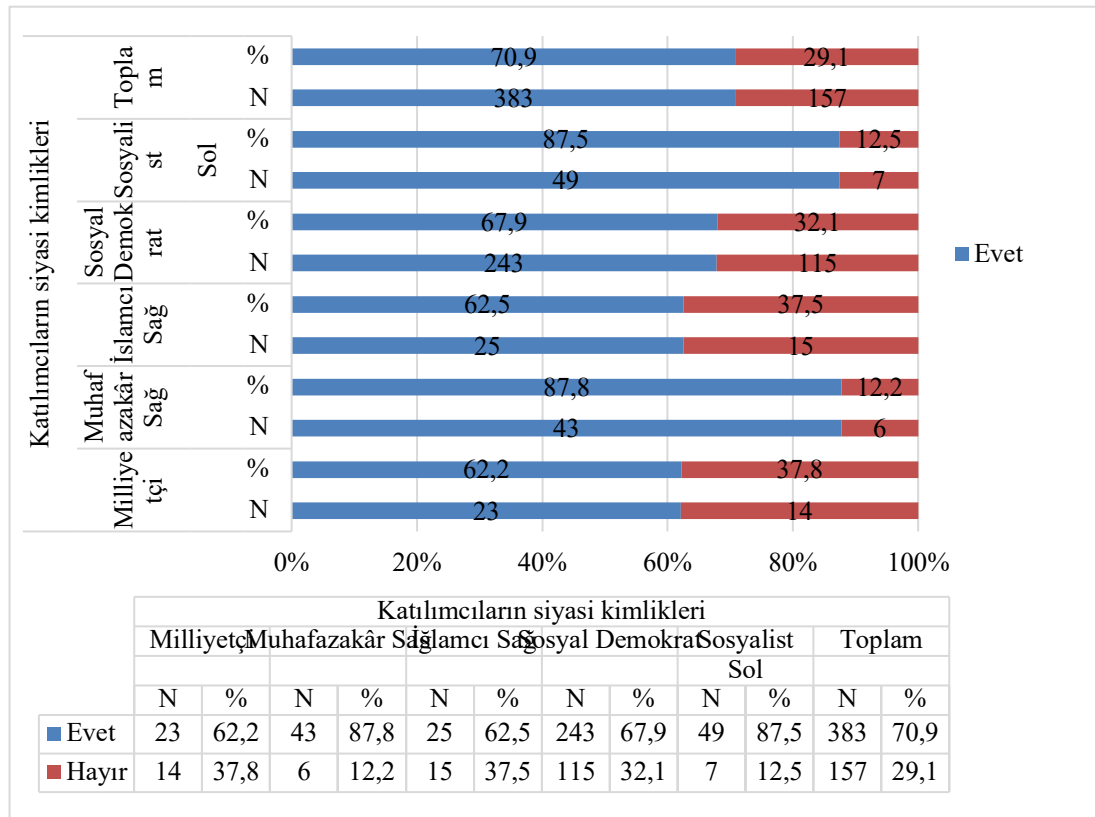
3.7. Sosyal Medyanın Siyasal Amaçlı Kullanımı

Kamusal alan olarak tanımlanabilecek bir siyasal ortamın oluşması için vatandaşların bilgiye kolayca ulaşabilmelerinin yanı sıra düşüncelerini kamuya açık olarak ifade edebilecekleri ve paylaşabilecekleri bir ortamın olması gerekmektedir. Bir internet ortamı olan sosyal medyanın iddia edildiği gibi kamusal alana dönüşebilme potansiyelini ölçmek amacıyla katılımcılara sosyal medyayı siyasal kullanım amacıyla ne düzeyde kullandıklarını anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Bu bölümde sosyal medyanın kamusal olarak kullanımının siyasal kimlikler ve tercihler ekseninde siyasal kullanım pratikleri ortaya konulması amaçlanmaktadır.

3.7.1. Sosyal Medyanın Siyasal Amaçlar İçin Kullanımının Siyasal Kimlikler Açısından Değerlendirilmesi

Sosyal medya platformlarını siyasal konularla ilgili bir bilgilenme aracı olarak kullanıp kullanmadığını ortaya koymak amacıyla araştırma dâhilinde katılımcılara *önemli siyasi gelişmeleri sosyal medyadan takip ederim yargısına katılıp katılmadıkları* “sorulmuş ve sorularının yanıtları ki-kare testine tabi tutulmuştur. Cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 10’da gösterilmiştir.

Grafik 10: Önemli siyasi gelişmeleri sosyal medyadan takip etme

$\chi^2 = 18,559$, $p < .05$ sonuçlar istatistiksel bakımdan anlamlıdır.

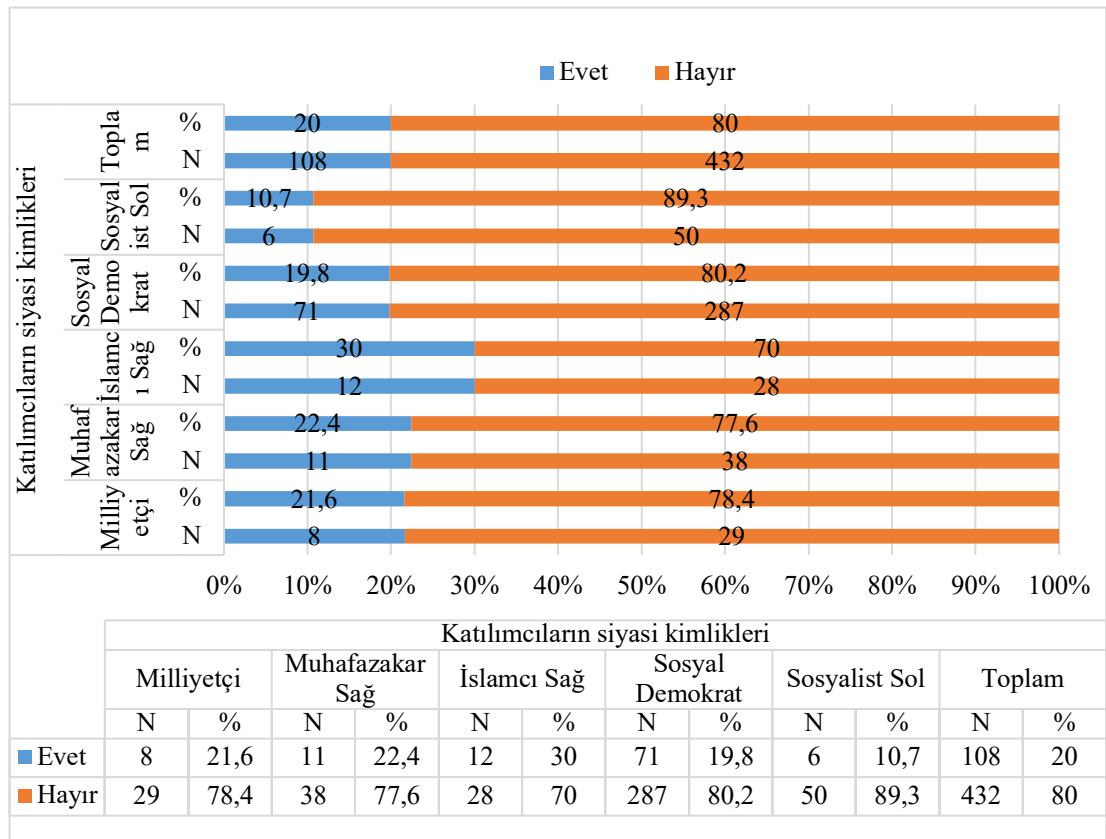
Katılımcıların “önemli siyasi gelişmeleri sosyal medyadan takip ederim” yargısına cümlesine verilen cevaplar değerlendirildiğinde bütün siyasal eğilimlere mensup katılımcıların önemli düzeyde (%70,9) bu ifadeye katıldıkları (evet) tespit edilmiştir.

Bu oldukça önemli bir orandır. Siyasal kimlikler açısından farklılaşmaya bakıldığında; Sosyalist Sol (%87,5) ve Muhafazakâr Sağ siyasal eğilimlerin (%87,8) oranlarının birbirine oldukça yakın düzeyde olduğu görülmektedir. Sosyalist sol ve muhafazakâr Sağ kimlikleri sırasıyla; Sosyal Demokrat (%67,9), İslamcı Sağ (%62,5) ve Milliyetçi (%62,2) kimliklerin takip ettiği görülmektedir.

Bu sonuçlar, bu anlamda, sosyal medya ortamları, farklı düşünceye mensup bireylerin siyasal konularda bilgilenmelerini ve siyasal bilgilere ulaşmalarını olanak tanıyan, farklı iletişim kanalları ve haber kaynağı sunduğu söylenebilir.

Sosyal medya platformlarını sosyal alanda yaşanan siyasal konuları sosyal medyaya taşımadığı siyasi nitelikte tartışmaya girmedeği ve müzakereci bir kamusal alan olarak aktif kullanmadıkları ortaya koymak amacıyla katılımcılara yöneltilen “*Sosyal yaşamda karşılaştığım siyasi konular hakkında sosyal medyada siyasi tartışmalar yaparım*” yargı cümlesine verilen cevaplar (Evet- Hayır) aşağıda analiz edilmiştir.

Grafik 11: Sosyal yaşamda karşılaştığım siyasi konular hakkında sosyal medyada siyasi tartışmalar yapma

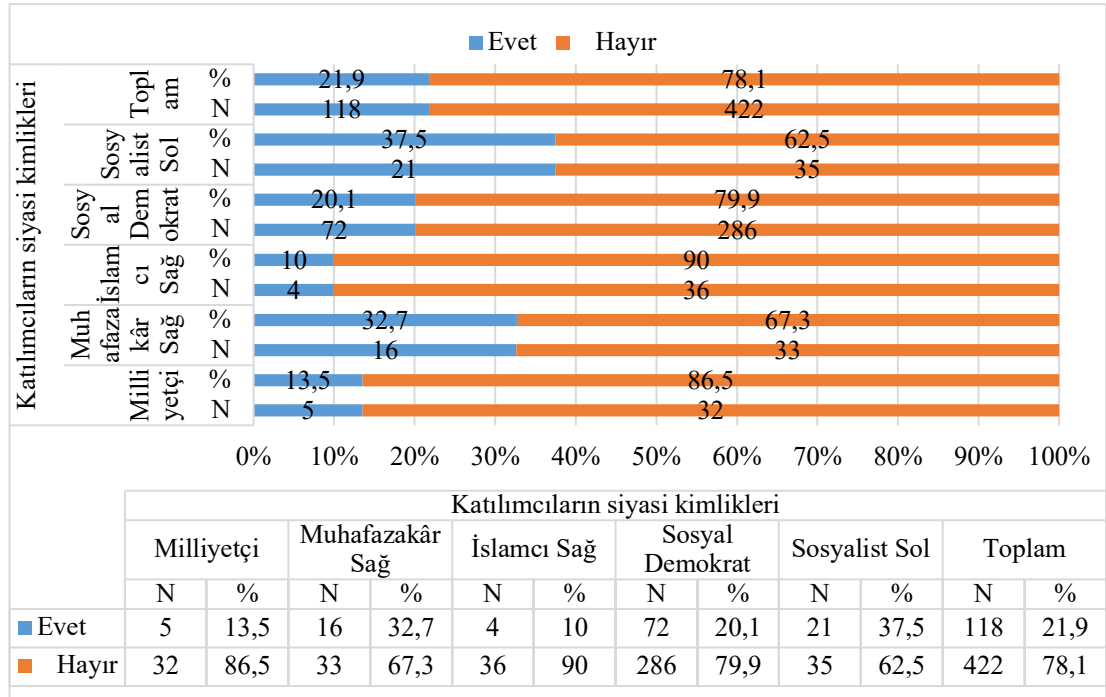

$\chi^2 = 5,769$, $p > .05$ sonuçlar istatistiksel bakımdan anlamlı değildir.

Katılımcılara yöneltilen “*Sosyal yaşamda karşılaştığım siyasi konular hakkında sosyal medyada siyasi tartışmalar yaparım*” yargı cümlesine bütün kimlik gruplarına mensup bireylerin yarısından bile azının (%20) bu görüşe katıldığı (evet) tespit edilmiştir. Siyasal kimlikler açısından farklılaşmaya bakıldığında; İslamcı Sağ (%30), Muhafazakâr Sağ (%22,4), Milliyetçi (%21,6), Sosyal Demokrat (%19,8’), Sosyalist Sol (%10,7) eğilimlilerin tümünün oldukça düşük düzeyde bu görüşe katıldıkları görülmektedir. Buradan çıkan sonuca göre siyasi kimlikler fark etmeksizin sosyal alanda yaşanan siyasi konuları sosyal medyaya çok düşük düzeyde taşıdıkları ve bu anlamda müzakereci bir kamusal alan olarak aktif kullanmadıkları görülmüştür.

Benzer şekilde, katılımcıların sosyal medyayı siyasi taleplerini ifade edebilecekleri kamusal alanlar/ortamlar olarak kullanıp kullanmadığını tespit etmek amacıyla araştırma dâhilinde katılımcılara ilgili “*Sosyal paylaşım sitelerinde demokratik taleplerimi ifade edip etmedikleri*” sorulmuştur. Cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 12’de gösterilmiştir.

Grafik 12: Sosyal medyada demokratik taleplerimi ifade etme

$\chi^2 = 16,809$, $p < .05$ sonuçlar istatistiksel bakımdan anlamlıdır.

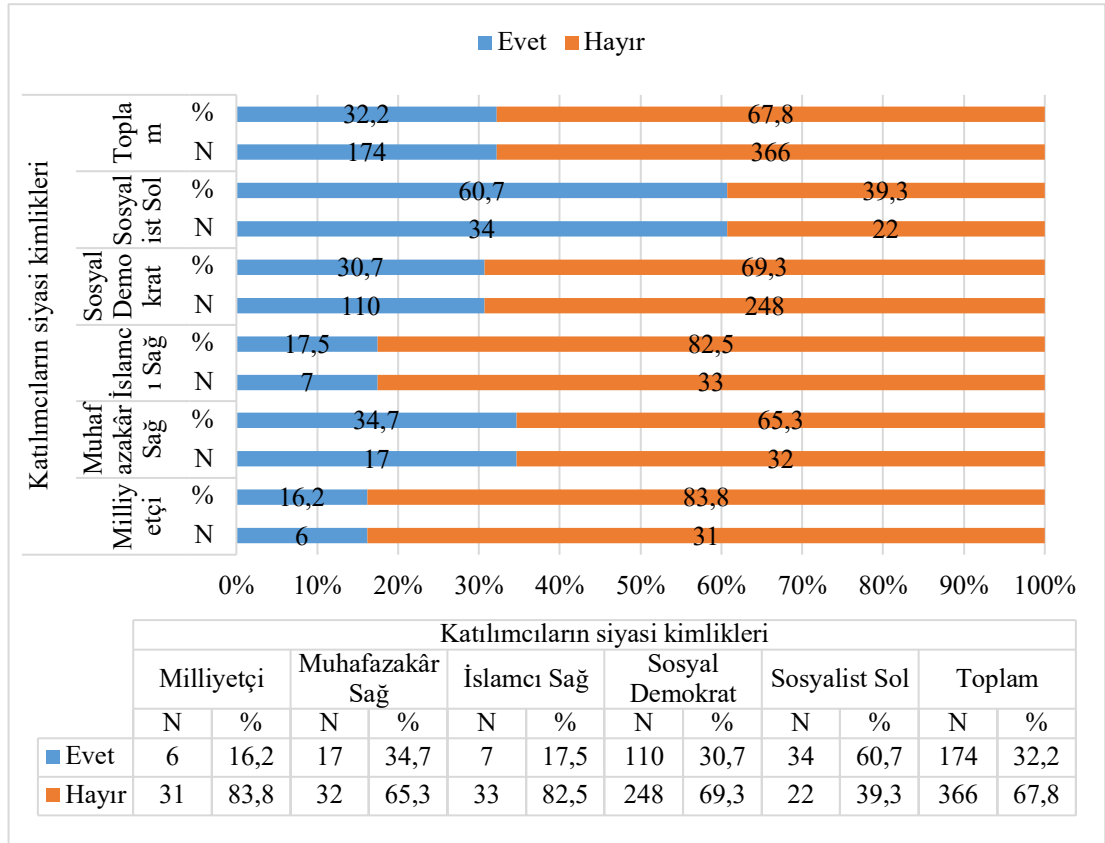
Katılımcıların “*Sosyal medyada demokratik taleplerimi ifade ederim*” yargısına verilen cevaplar değerlendirildiğinde; Sırasıyla Sosyalist Sol eğilimlilerin %37,5, Muhafazakâr Sağ eğilimlilerin %32,7, Sosyal Demokrat eğilimlilerin %20, Milliyetçi %13,5 ve İslamcı Sağ eğilimlilerin %10,0 oranında bu ifadeye katıldıkları (evet)

görülmektedir. Bu sonuçlara göre sosyal medyayı demokratik taleplerin ifade edilecek bir kamusal alan olarak gören siyasal eğilim ilk sırada sosyalist sol eğilimliler olurken ikinci sırada muhafazakâr sağ eğilimliler gelmektedir. İslamcı sağ grubun sosyal medya üzerinden demokratik taleplerini ifade etmede en düşük grubu temsil etmektedir.

Bir önceki sosyal medyada siyasal tartışmalar yapma yargısına sosyalist sol eğilimliler %10,7 düzeyinde katılırken; buna karşılık demokratik talepleri ifade etme yüzde oranı %38,2'e karşılık geldiği görülmektedir. Bu durum sosyal medya aracılığıyla sosyalist grubun kısmen de olsa kimlik meseleleri ve demokratik taleplerini ifade edebileceği ancak, müzakereci bir kamusal alan olarak görmediği anlamına gelmektedir. Katılımcıların “*siyasi konular hakkında sosyal medyada siyasi tartışmalar yaparım*” ifadesine katılma toplam oranı (%20) ile “*demokratik taleplerimi ifade ederim*” ifadesine katılma toplam oranı (%21,9), birlikte değerlendirildiğine; Katılımcıların sosyal haklar talep etme, sesini duyurma, siyasal tartışma ve müzakerede bulunduğu, ancak kamusal ortamlar olarak çok az düzeyde kullandığı görülmektedir.

Araştırmanın kapsamı bağlamında katılımcılara sosyal medyada siyasi görüşüm doğrultusunda haberler, yazılar, videolar ve resimler gibi içerikleri paylaşım paylaşmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların siyasi görüşlerine uygun içerik paylaşım paylaşmadıklarına ilişkin sorunun amacı sosyal medya platformlarını siyasal görüşleri doğrultusunda aktif kullanıp kullanmadıklarını ortaya koymaktır. Cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 13'te görülmektedir.

Grafik 13: Sosyal medyada siyasi görüşüm doğrultusunda haberler, yazılar, videolar ve resimler gibi içerikleri paylaşma

$\chi^2 = 29,630$, $p < .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

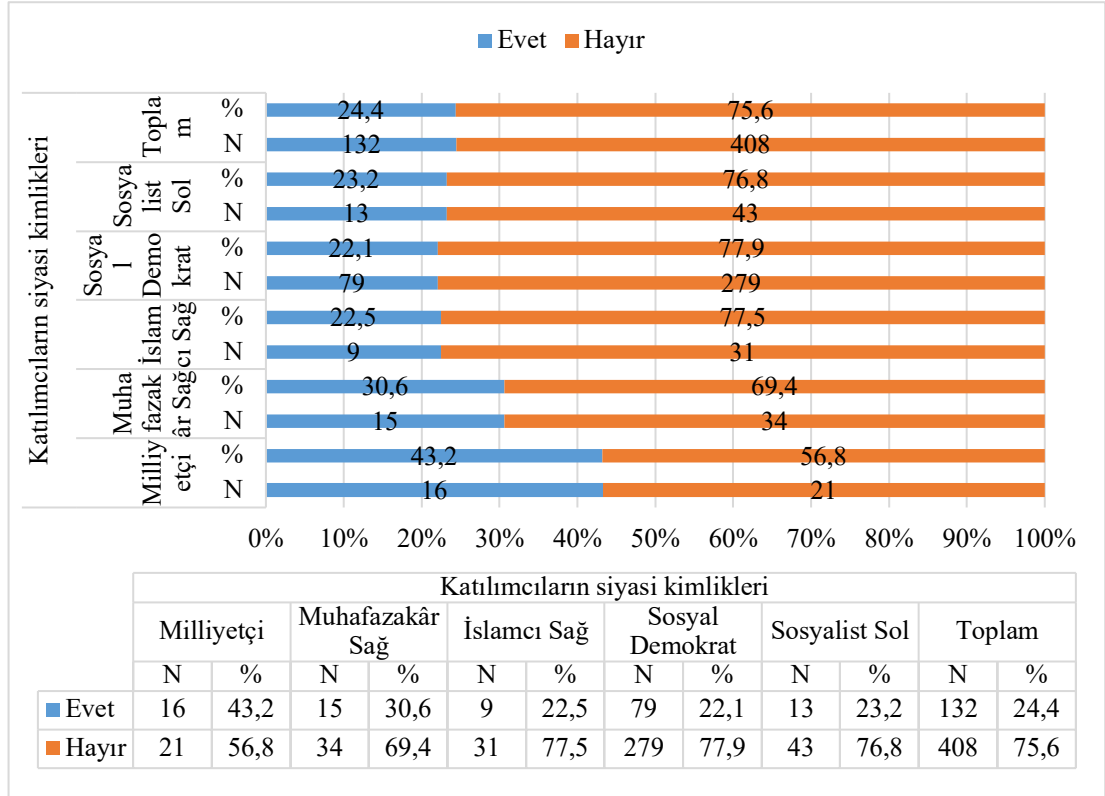
Katılımcılara yöneltilen *sosyal medyada siyasi görüşüm doğrultusunda haberler, yazılar, videolar ve resimler gibi içerikleri paylaşırım* yargı cümlesine Sosyalist Sol siyasal kimliğin %60,7 oranının da katıldığı (evet) görülmektedir. Sosyalist Sol siyasal kimliği Muhafazakâr Sağ (%34,7) ve Sosyal Demokrat kimlik (%30,7) takip etmektedir. Sosyal medyayı siyasi görüşü doğrultusunda içerikler paylaşma alanı olarak kullanma konusunda İslamcı Sağ (%17,5) ve Milliyetçi (%16,2) katılımcılar arasında en düşük orana sahip görünmektedir.

Grafik 13'te görüldüğü gibi Sosyal medyada siyasal düşüncesine uygun içerik paylaşma, *sosyalist sol* eğilimlilerin düzeyi ilgili diğer siyasal kimliklere göre daha yüksektir. Bu durum sosyal medyanın ana akım medya da ve ana akım siyasete kendini ifade alanı bulamayan sosyalist siyasal kimliklerin, sosyal medyayı siyasi görüşlerini duyurabilecekleri bir mecra olarak kullandıklarını göstermektedir.

Genel olarak sonuçlar değerlendirmeye alındığında bu ifadeye katılmayan yüzde de anlamlıdır (%67,8). Bu oldukça yüksek bir orandır. Bu da katılımcıların sosyal medya ortamlarını siyasal içerik paylaşımı konusunda etkin kullanılan bir kamusal alan olmadığı anlamına gelmektedir.

Sosyal medya ortamlarında karşılaşılan siyasal etkinliğin çevrimdışı/ gerçek siyasal alanda karşılığının olup olmadığını ortaya koymak önemlidir. Bu nedenle katılımcılara, sosyal medya yoluyla örgütlenmiş bir sosyal etkinliğe katılıp katılmadıkları (eylemler, yürüyüş vb) sorulmuştur. Cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 14’te analiz edilmiştir.

Grafik 14: Sosyal medya yoluyla örgütlenmiş bir sosyal etkinliğe katılma (eylemler, yürüyüş vb.)

$\chi^2 = 9,312$, $p < .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

“Sosyal medya yoluyla örgütlenmiş bir sosyal etkinliğe katılıyorum” yargı cümlesine farklı kimlik mensuplarının birbirlerine oranla bu görüşe farklı düzeylerde katıldıkları tespit edilmiştir. Buna göre Milliyetçi (%43,2) eğilimli katılımcıların ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ve bu oran oldukça önemli bir orandır. Milliyetçi eğilimlerden sonra ikinci sırada Muhafazakâr Sağ (%30,6) gelmektedir. Sosyalist Sol (%23,2), İslamcı Sağ (%22,5) ve Sosyal Demokrat (%22,1) kategorilerinde yer alanların oranlarının birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir.

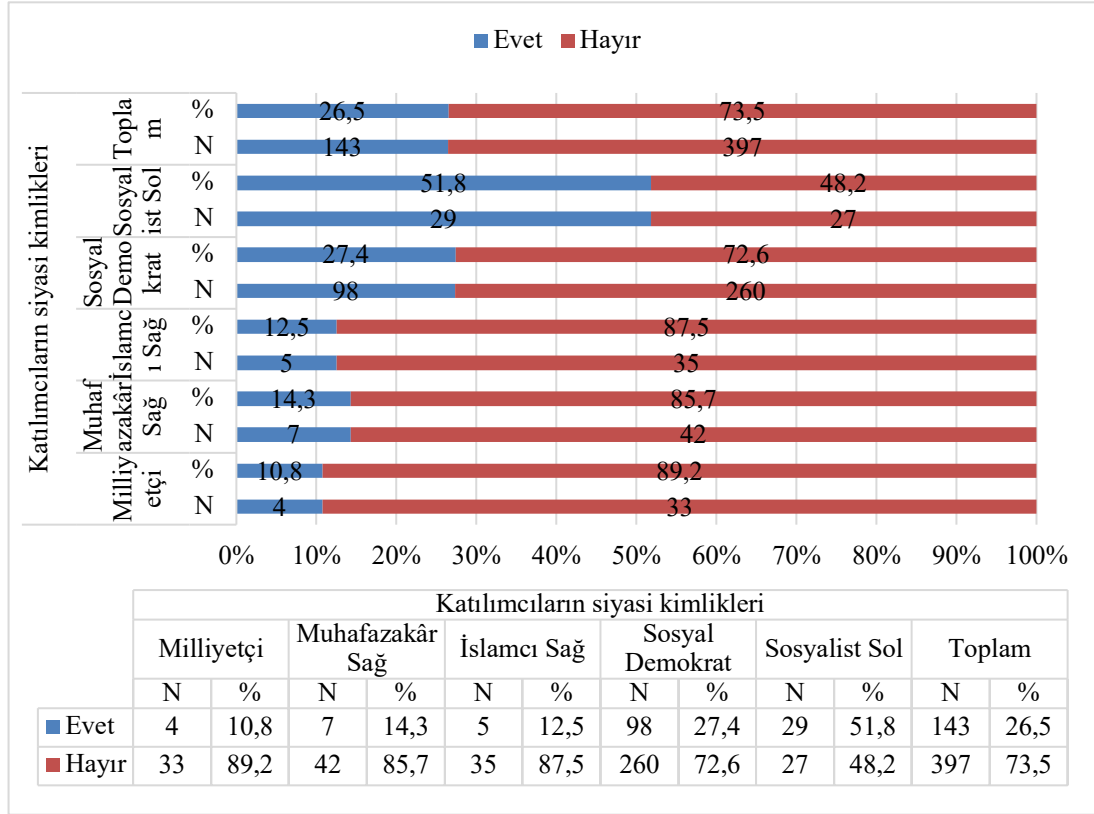
Bu sonuçlara göre dikkat çeken nokta; milliyetçi grup mensuplarının “Sosyal Medya Yoluyla Örgütlenmiş Bir Sosyal Etkinliğe Katılma” yargı cümlesine katılma düzeyinin yüksekliğidir. Bu durum milliyetçi grubun sosyal medya üzerinden yapılan protesto çağrularına katıldığını göstermektedir. Buna karşın bu grubun sosyal medyayı siyasal pratik alanı olarak kullanma oranları, ilgili diğer kimlik grupları arasındaki göreceli olarak düşük düzeydedir (Grafik 10,11,12,13).

Bu yargı cümlesine “evet” diyenlerin toplam oranı oldukça düşüktür ve %24’e karşılık gelmektedir. Bu da sosyal medya belli gruplar tarafından örgütlenme alanı olarak kullanılsa bile, genel anlamda bu yönlü bir işlev görmediğini göstermektedir.

Araştırma dâhilinde bir önceki soruyla bağlantılı olarak sosyal medyada karşılaşılan siyasi etkinlik ve konulara destek verilip verilmediğini ortaya koymak amacıyla katılımcılara, gösteri, yürüyüş etkinliklerine sosyal medya üzerinden destek verip vermedikleri sorulmuştur. Cevapların dağılımları grafik 15’te düzenlenmiştir.

Grafik 15: Gösteri, Yürüyüş Etkinliklerine Sosyal Medya Üzerinden Destek Verme

$\chi^2 = 30,991$, $p < .05$ Sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır.

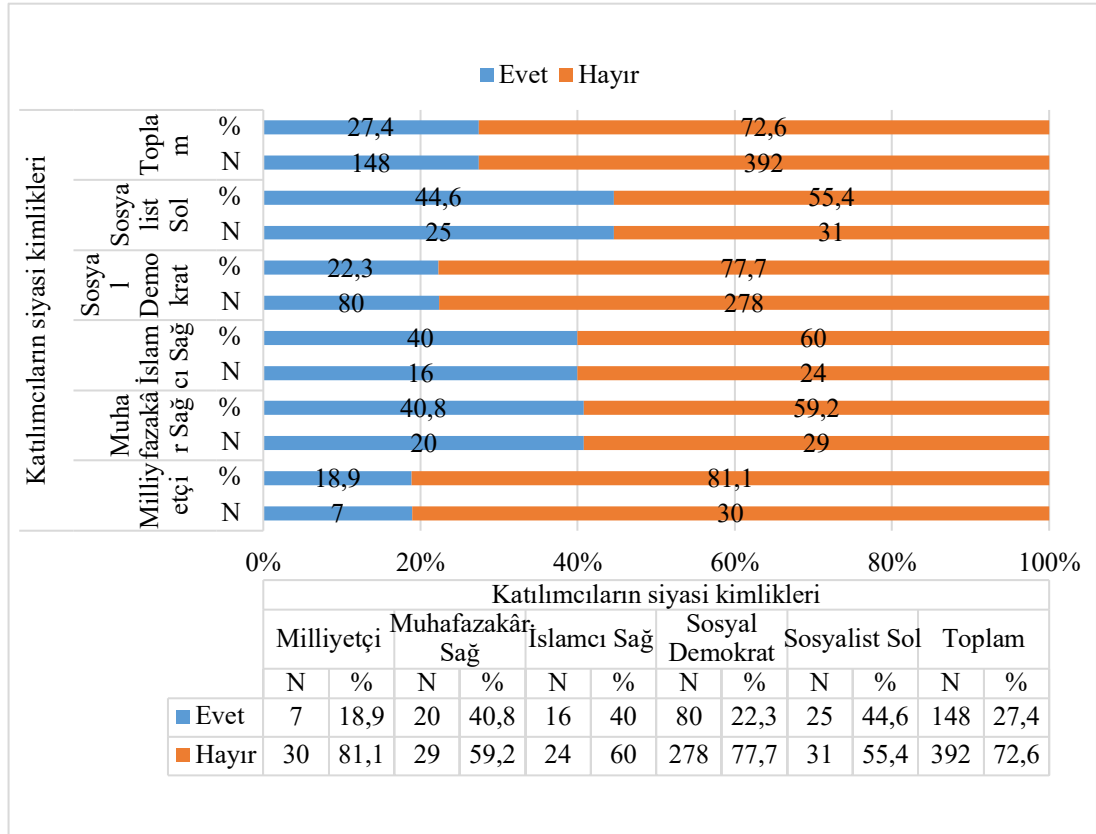
“Gösteri, yürüyüş etkinliklerine sosyal medya üzerinden destek verme ilgili (beğeni, paylaşım, retweet vb)” yargı cümlesine katılımcıların oldukça küçük bölümünün (%26,5’i) “evet” yönünde cevap verdiği görülmüştür. Siyasal kimlik profili doğrultusunda farklılaşma incelendiğinde ise; Sosyalist Sol grubun yarısından fazlasının (%51,8) olumlu (evet) görüş bildirdiği görülmüştür. Sosyalist sol grubu sırasıyla Sosyal Demokrat (%27,4), Muhafazakâr Sağ (%14,3), İslamcı Sağ (%12,5), Milliyetçi (%10,8) grubunda yer alanlar takip etmektedir.

Sosyalist sol ve Sosyal demokrat kimliğin çevrimiçi siyasal alanda örgütlenen bir siyasal etkinliğe, katılma oranı kimlikler arasında en az orana (Grafik 14) sahip iken; konuyla ilgili bir diğer yargı olan gösteri, yürüyüş etkinliklerine sosyal medya üzerinden destek verme oranları (Grafik 15) diğer kimlikler arasında yüksek düzeyde

görülmektedir. Bu durum sosyalist sol ve sosyal demokrat grubun sosyal medya alanı ve reel alan arasında aktif bir ilişki kurmadığı, daha çok paylaşma, beğenme gibi daha pasif davranışlar çerçevesinde kullandığını göstermektedir. Bu anlamda sosyal medya bir muhalefet etme alanı olarak görülse bile böyle bir oluşum durumunda katılım sağlanmadığı anlamına gelebilir.

Araştırma kapsamında sosyal medyanın kamusal alan olarak farklı görüşlerin karşılaştığı alanlar olup olmadığını ortaya koymak amacıyla katılımcılara sosyal medyada kendi görüşleri dışındaki siyasi içerikleri takip edip etmedikleri sorulmuştur. Cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar cevaplar aşağıda analiz edilmiştir.

Grafik 16: Sosyal medyada kendi görüşüm dışındaki siyasi içerikleri takip etme durumu

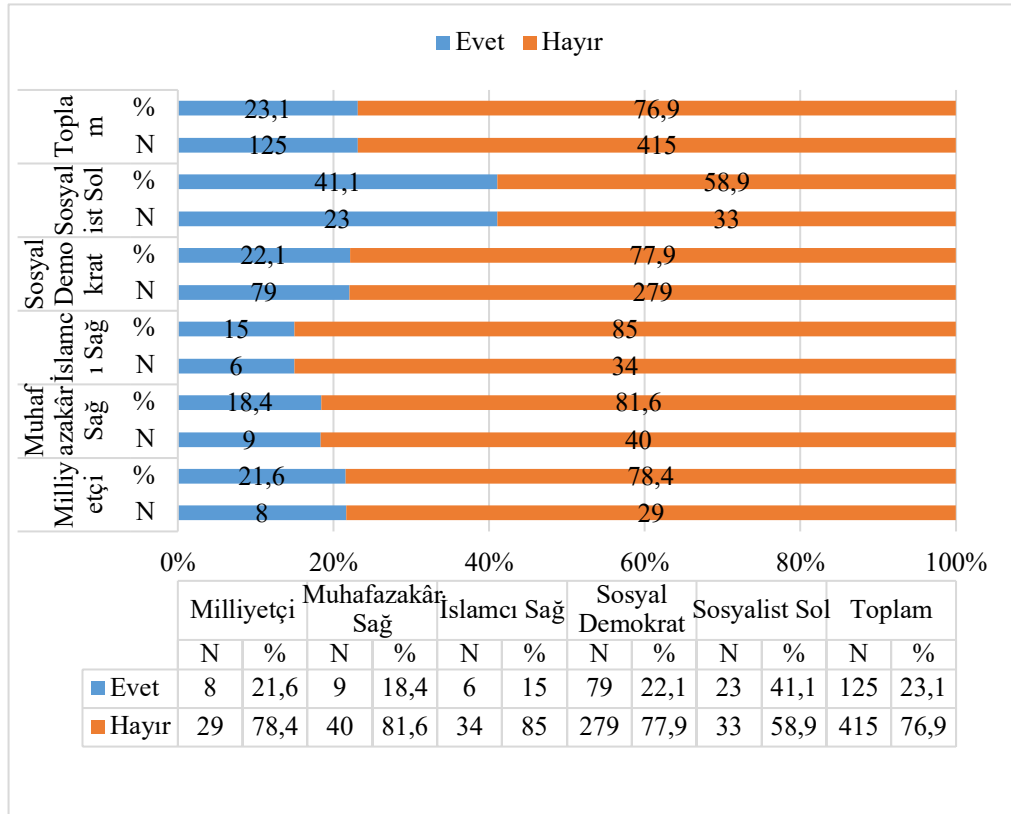
$\chi^2 = 21,926$, $p < .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

“Sosyal medyada kendi görüşüm dışındaki siyasi içerikleri takip etmem” yargı ifadesi “evet” cevabı ekseninde değerlendirildiğinde sırasıyla; sosyalist sol %44,6’sının, muhafazakâr sağ %40,8’sinin, İslamcı sağ %40’sinin, sosyal demokrat % 22,3’nün, milliyetçi grubun %18,9’sinin bu ifadeye katıldığı görülmektedir. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .05$). Bu verilere göre sosyal medya farklı fikir

ve görüşlerin yer aldığı karşılaştığı, tartıştığı bir kamusal alan yaratma potansiyelinin düşük olduğu görülmektedir.

Sosyal medya ortamlarında cemaatleşme ve kutuplaşmanın oluşup oluşmadığına ilişkin farklı düşüncelere karşı geliştirilen tutumu ortaya koymak önemlidir. Bu amaçla katılımcılara, ağlarındaki farklı siyasi görüşten arkadaşlarının veya takip ettiğim kişilerin paylaşımlarından rahatsız olup olmadığı ve gösterdiği tepki (takipten çıkma, engelleme) sorulmuştur. Cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 17’de analiz edilmiştir.

Grafik 17: Farklı siyasi görüşten arkadaşlarının veya takip ettiğim kişilerin paylaşımlarından rahatsız olma, engelleme ve takipten çıkma durumu

$\chi^2 = 12,518$, $p < .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır

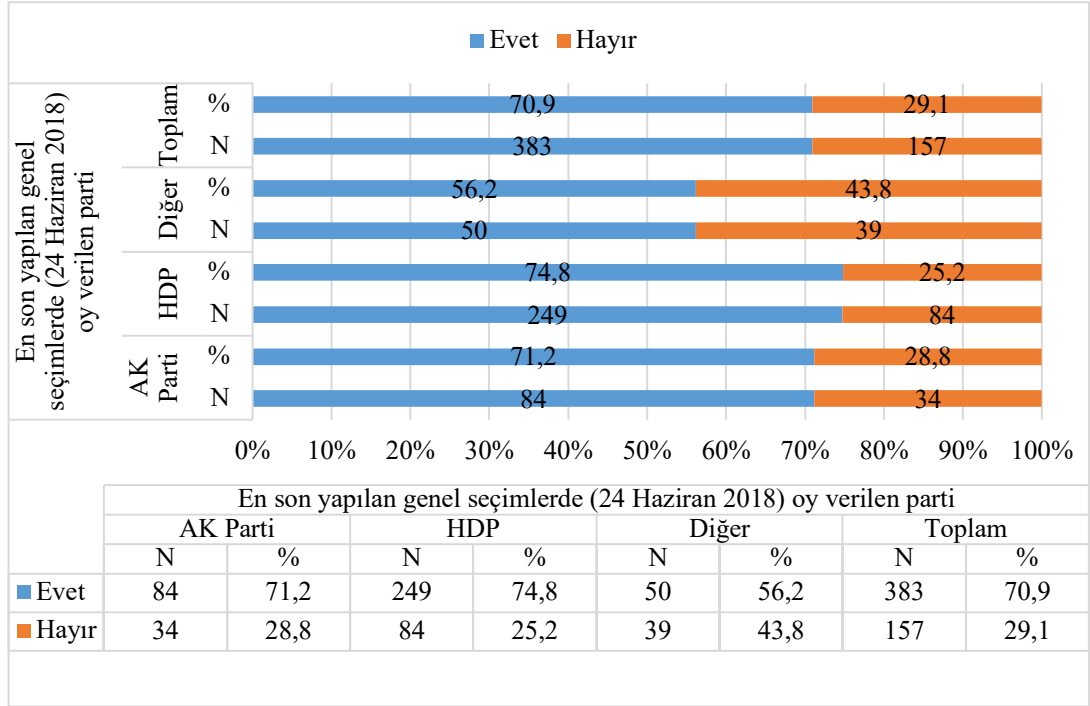
“Farklı siyasi görüşten arkadaşlarının veya takip ettiğim kişilerin paylaşımlarından rahatsız olma, engelleme ve takipten çıkma” yargı cümlesine farklı kimlik mensuplarının bu görüşe farklı düzeylerde katıldıkları tespit edilmiştir. Buna göre %41,1 oranla Sosyalist Sol eğilimliler ilk sırada yer almaktadır. %22,1 ile Sosyal Demokrat, %21,6 ile Milliyetçi eğilimlerinin oranları oldukça yakındır. %18,4 Muhafazakâr Sağ ve %15,0 ile İslamcı Sağ eğilimliler takip oranı ise düşük

görülmektedir. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 05$). Bir önceki grafikte de görüldüğü üzere bu oranlar konuyla ilgili bir diğer yargı olan “*kendi siyasi görüşüm dışındaki siyasi görüşleri takip etmem*” (grafik 16) yargısına “evet” diyenlerin oranından biraz daha düşüktür. Ancak söz konusu her iki yargı birlikte değerlendirildiğinde sosyal medya ortamlarında ideolojik temelde cemaatleşme ve kutuplaşma eğiliminin varlığına işaret etmektedir.

3.7.2. Sosyal Medyanın Siyasal Temelli Kullanımının Siyasal Tercihler Açısından Değerlendirilmesi

Sosyal medya kamusal alan olarak kullanımını siyasal parti tercihleri açısından değerlendirmek bu çalışmanın amaçları arasındadır. Bu bağlamda Sosyal medya kamusal alan olarak kullanımını siyasal parti tercihleri açısından inceleyen bu bölümde katılımcılara ilgili *önemli siyasi gelişmeleri sosyal medyadan takip ederim yargısına katılıp katılmadıkları* “sorulmuş cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 18 ’de gösterilmiştir.

Grafik 18: Önemli siyasi gelişmeleri internetten ve sosyal medyadan takip etme

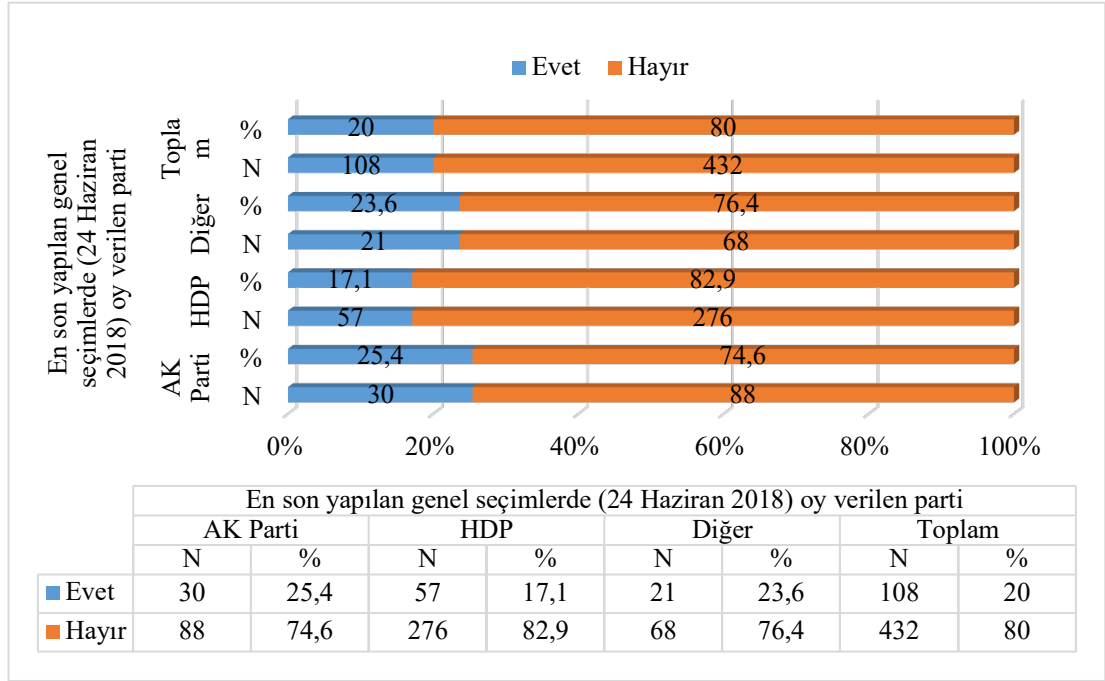
$\chi^2 = 11,781$, $p < .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır

Bu araştırmaya katılanlara sosyal medyayı siyasal kullanım pratikleri bağlamında yöneltilen “önemli siyasi gelişmeleri sosyal medyadan takip ederim” yargı cümlesine; Seçmenlerin yarsından fazlasının (%70,9) “evete” yönünde görüş bildirdiği görülmüştür. Partiler yönünde farklılaşma incelendiğinde; ilgili yargıya olumlu cevap verenlerin %74,8’i ile en çok HDP seçmenleri olduğu tespit edilmiştir. HDP seçmenlerini, %71,2 ile AK Parti seçmeni, %56,2 ile diğer parti seçmenleri izlemektedir. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 05$).

Bu sonuçlara göre hem iktidar hem de muhalefet parti seçmenlerinin sosyal medyayı siyasal haber kaynağı olarak kullandığı görülmektedir. Bu anlamda, sosyal medya ortamları, her siyasal düşünceye mensup bireyin siyasal bilgilere ulaşmalarını sağlayarak bireylerin siyasal konularda potansiyel olarak bilgilenmelerine olanak tanıdığı söylenebilir.

Araştırmaya katılanların sosyal medyayı kamusal siyasal taleplerini ifade edecekleri, alanlar olarak değerlendirip değerlendirmedeği ortaya koyma amacına yönelik Sosyal yaşamda karşılaştığım siyasi konular hakkında sosyal medyada siyasi tartışmalar yapıp yapmadığı sorulmuştur. Bu bağlamda cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 19’de gösterilmiştir.

Grafik 19: Sosyal yaşamda karşılaştığım siyasi konular hakkında sosyal medyada siyasi tartışmalar yapma

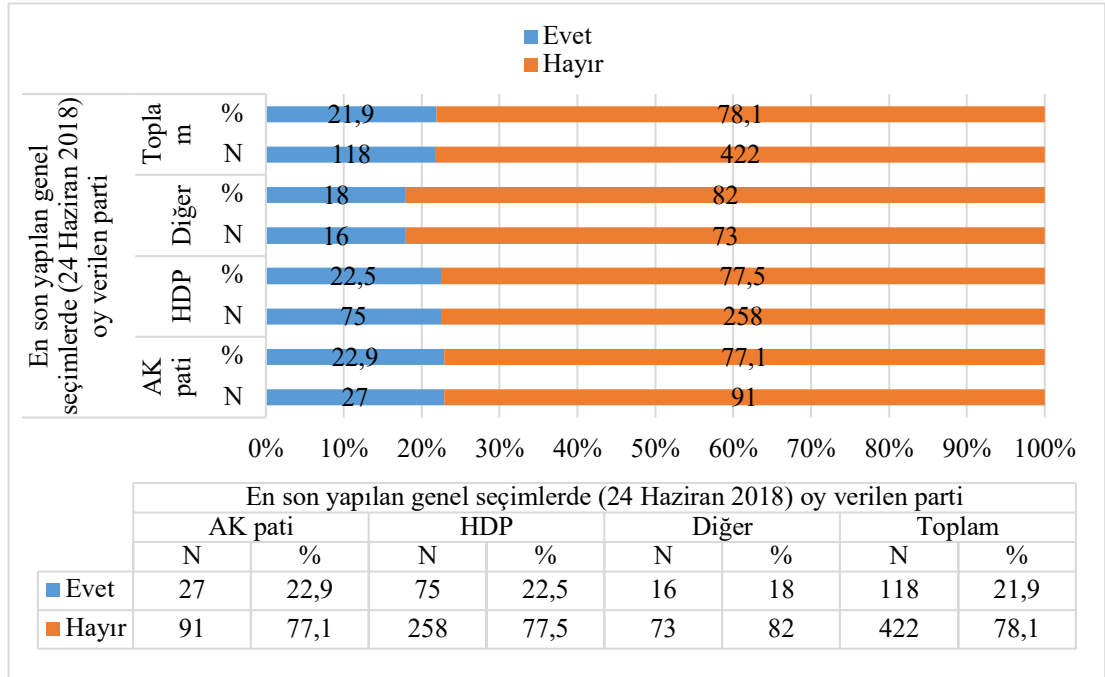
$\chi^2 = 4,618$, $p > .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamsızdır.

Araştırmanın kapsamı bağlamında katılımcılara yöneltilen “*Sosyal yaşamda karşılaştığım siyasi konular hakkında sosyal medyada siyasi tartışmalar yaparım*” yargı cümlesine verilen cevaplar değerlendirildiğinde; HDP seçmenin %17,1’i, AK Parti seçmenin %25,4’ü ve Diğer parti seçmenlerinin %23,6’sı olumlu göstermektedir. Partiler arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p > .05$).

Bir önceki yargı ile birlikte değerlendirdiğinde iktidar partisi seçmeni veya muhalefet partileri seçmeni fark etmeksizin, sosyal hayatta karşılaştıkları siyasi konuları ile sosyal medya ortamlarına yansıtma düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar daha önce siyasal kimlikler ekseninde (Grafik 11) belirtildiği gibi, sosyal medya ortamların siyasal tartışmalar yapılabilecek kamusal ortamlar olarak işlevsel kullanılmadığını göstermektedir.

Benzer şekilde, katılımcıların sosyal medyayı siyasal taleplerini ifade edebilecekleri kamusal ortamlar olarak kullanıp kullanmadığını ortaya koymak amacıyla Sosyal paylaşım sitelerinde demokratik taleplerimi ifade edip etmedikleri sorulmuştur. Cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 20 ’de gösterilmiştir.

Grafik 20: Sosyal paylaşım sitelerinde demokratik taleplerini ifade etme

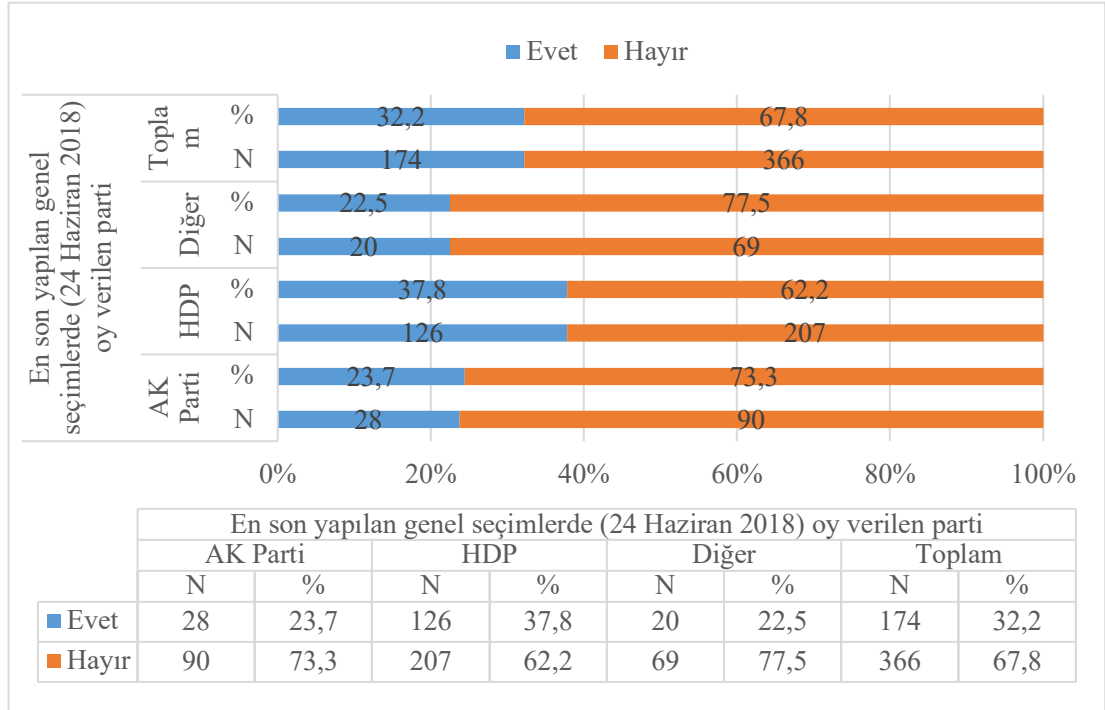

$\chi^2 = 943,62$, $p > .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamsızdır.

Grafik 22 incelendiğinde “Sosyal paylaşım sitelerinde demokratik taleplerini ifade ederim” yargı cümlesine toplam olarak katılımcıların %21,9’ nin olumlu (evet) yanıt verdiği görülmüştür. Bu oran oldukça düşüktür. HDP seçmenin %22,5’i, AK Parti seçmenin %22,9’u, diğer Parti seçmenlerinin %18,8’i sosyal medya ortamlarında demokratik taleplerini ifade ettiklerini (evet) belirtmişlerdir. Seçmenler arasında anlamlı düzeyde fark tespit edilmemiştir ($p > .05$). Bu sonuçlar bir önceki yargının sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Bu sonuçlara göre hem iktidar hem muhalefet parti seçmenlerinin sosyal medyayı, taleplerini ifade edilebilme sesini duyurma, siyasal tartışmalar yapabilme alanı olarak benzer oranda ve çok sınırlı ölçüde kullandığı söylenebilir.

Aynı bağlamda katılımcıların sosyal medya platformlarını siyasal görüşlerini ifade ettiği yaydığı bir alan olarak kullanıp kullanmadıklarını ortaya koymak amacıyla, Sosyal medyada siyasi görüşleri doğrultusunda haberler, yazılar, videolar ve resimler gibi içerikleri paylaşıp paylaşmadıkları sorulmuştur. Cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 21’de aktarılmıştır.

Grafik 21: Sosyal medyada siyasi görüşüm doğrultusunda haberler, yazılar, videolar ve resimler gibi içerikleri paylaşma

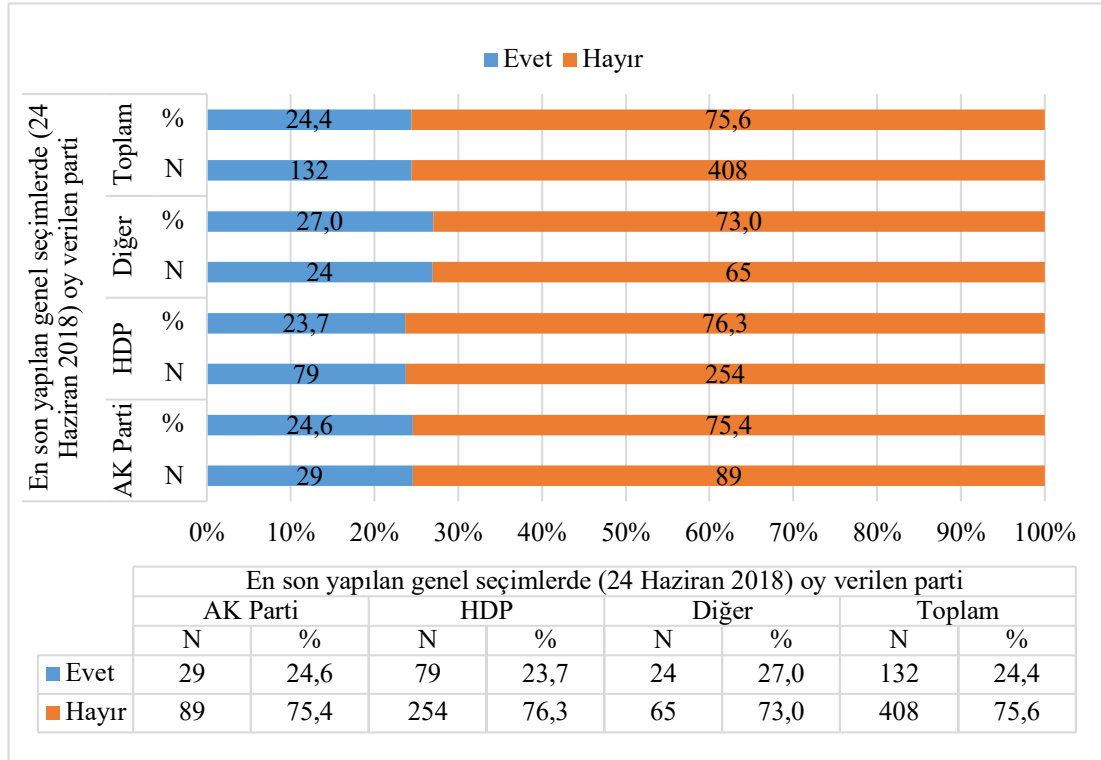
$\chi^2 = 12,580$, $p < .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

Grafikte de görüldüğü üzere *Sosyal medyada siyasi görüşüm doğrultusunda haberler, yazılar, videolar ve resimler gibi içerikleri paylaşmam* yargısına katılımcıların olumlu yönde (evet) verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde; %37,8 ile HDP seçmenleri ilk sırada yer almaktadır. HDP seçmenlerini %23,7 oranla AK Parti seçmenleri ve %22,5 oran ile Diğer parti seçmenleri takip etmektedir. HDP seçmenlerinde sosyal medyada paylaşım yapma eğilimi diğer tüm partilerin üzerindedir. Bu durum sosyal medya ortamlarının, ana akım medyada yer alamayan HDP seçmeni açısından düşük oranda da olsa siyasal görüşlerini ve düşüncelerini duyuracakları için bir kamusal araç görevi gördüğü söylenebilir.

Sosyal medyada sosyal medyada organize olmuş siyasal etkinliklerin gerçek alana yansıyor yansımadığını ortaya koymak amacıyla katılımcılara, sosyal medya yoluyla örgütlenmiş bir sosyal etkinliğe (eylemler, yürüyüş vb) katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Cevaplar grafik 22’de aktarılmıştır.

Grafik 22: Sosyal Medya Yoluyla Örgütlenmiş Bir Sosyal Etkinliğe Katılma

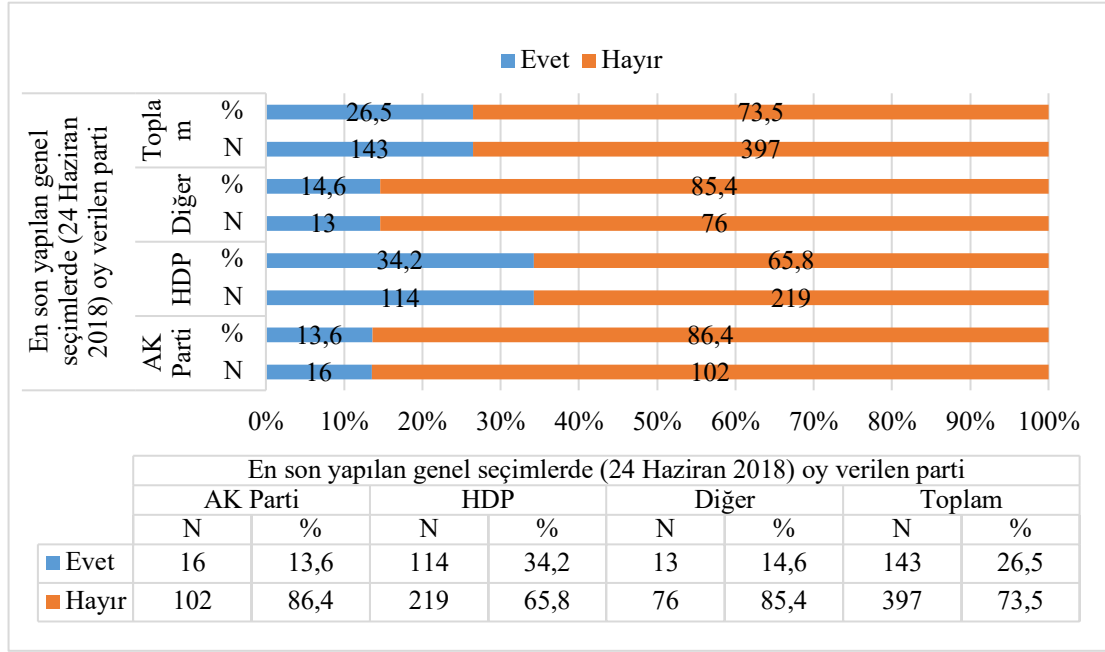
$\chi^2= 401$, $p > .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamsızdır.

Katılımcıların sosyal medya yoluyla örgütlenmiş bir sosyal etkinliğe (eylemeler, yürüyüş vb) katılma yargısına HDP seçmenlerinin %22,7'si, AK Parti seçmenlerinin %22, Diğer parti seçmenlerinin %18,8'i "evet" yönünde cevap vermişlerdir. Seçmenler arasında anlamlı düzeyde fark tespit edilmemiştir ($p > .05$).

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda hem iktidar hem muhalefet partisi seçmenlerinin sosyal medyada organize olmuş siyasal etkinlikleri gerçek kamusal alana çok düşük düzeyde yansıttıkları gözlemlenmektedir. Bu durumda tüm parti seçmenlerinin sosyal medyayı bir örgütlenme alanı olarak görme eğiliminin oldukça düşük düzeyde olduğu tespitini yapmak mümkündür.

Bir önceki soruyla bağlantılı olarak sosyal medyada karşılaşılan siyasi etkinlik ve konulara destek verilip verilmediğini ortaya koymak amacıyla katılımcılara, gösteri, yürüyüş etkinliklerine sosyal medya üzerinden destek verip vermedikleri sorulmuştur. Cevapların dağılımları aşağıda analiz edilmiştir.

Grafik 23: Gösteri, yürüyüş etkinliklerine sosyal medya üzerinden destek verme (beğeni, paylaşım, retweet vb.)

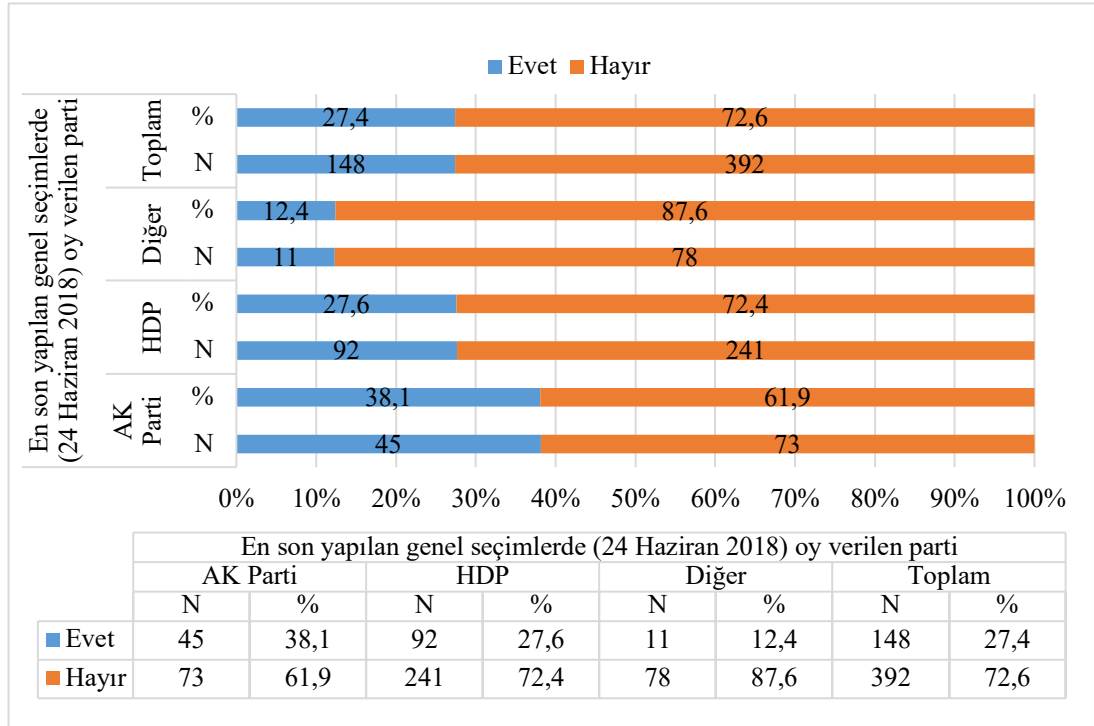
$\chi^2 = 26,847$, $p < .05$ Sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır..

Katılımcılara sosyal medyayı siyasal kullanım pratikleri bağlamında yöneltilen “Gösteri, yürüyüş etkinliklerine sosyal medya üzerinden destek verme (beğeni, paylaşım, retweet vb)” yargı cümlesine olumlu görüş bildiren seçmenlerin oranı (%26,5) oldukça düşük görünmektedir. Parti seçmenleri arasında farklılaşmaya bakıldığında ise; HDP seçmeninin %34,2’si, AK Parti seçmeninin %13,6’sı, Diğer parti seçmenlerinin %14,6’sı ilgili yargı cümlesine “evet” yönünde cevap vermişlerdir. Partiler arasında bu fark anlamlıdır ($p < 05$).

Bu sonuçlara göre; HDP seçmeninin yürüyüş etkinliklerine sosyal medya üzerinden destek verme oranları parti seçmenlerine göre yüksek düzeyde görülmektedir. Öte yandan HDP seçmeninin Konuyla ilgili bir diğer yargı olan sosyal medya üzerinden örgütlenen bir siyasal etkinliğe katılma oranı ise diğer parti seçmenleri ile anlamlı bir edilmemiştir. Bu durum HDP seçmeninin sosyal medya ortamlarını daha çok paylaşma, beğenme gibi pasif davranışlar çerçevesinde kullandığını göstermektedir.

Araştırma kapsamında sosyal medyanın kamusal alan olarak farklı görüşlerin karşılaştığı alanlar olup olmadığını ortaya koymak amacıyla katılımcılara sosyal medyada kendi görüşleri dışındaki siyasi içerikleri takip edip etmedikleri sorulmuştur. Cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar aşağıda değerlendirilmiştir.

Grafik 24: Sosyal medyada kendi görüşüm dışındaki siyasi içerikleri takip etmem

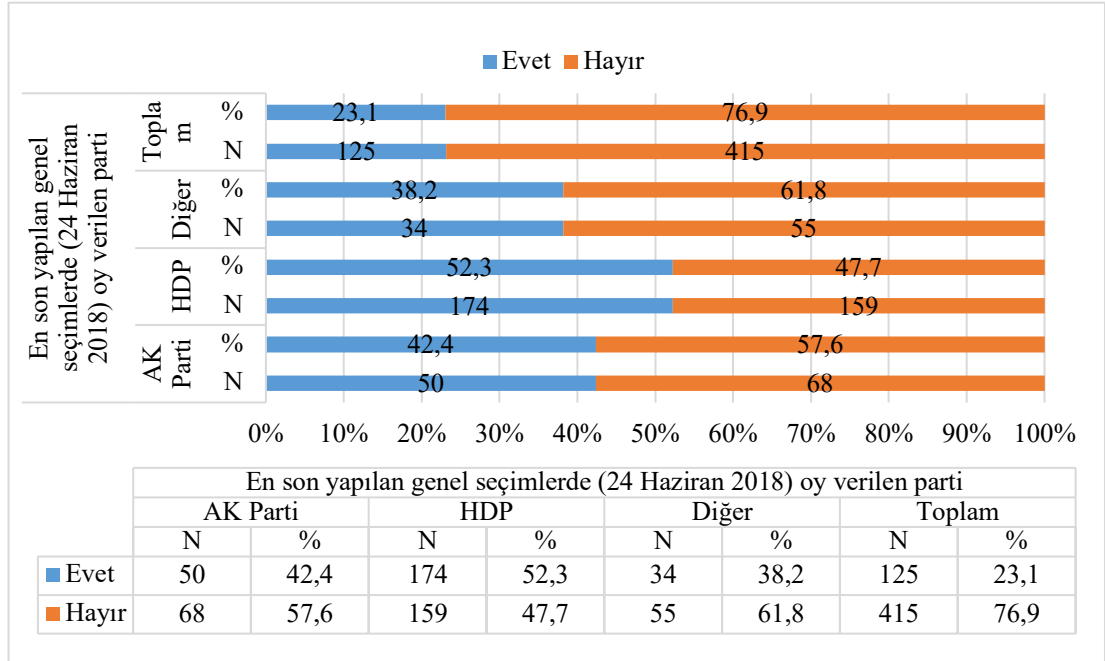
$\chi^2 = 16,964$, $p < .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

“Sosyal medyada kendi görüşüm dışındaki siyasi içerikleri takip etmem” yargı cümlesine AK Parti seçmenlerinin %38,1’i “evet” yönünde cevap vermişlerdir. AK Parti seçmenlerini %27,6 ‘sı HDP seçmenleri ve %12,4 oran ile Diğer parti seçmenleri takip etmektedir. Partiler arasında bu fark anlamlıdır ($p < 05$).

Bu sonuçlara göre sosyal medyada AK Parti seçmeninin farklı görüşleri takip etmeme oranı diğer partiler içinde öne çıkmaktadır. Ancak genel olarak sosyal medya ortamlarının görüşlerin karşılaştığı alanlar olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki soruyla bağlantılı olarak katılımcılara “farklı siyasi görüşten arkadaşlarımın veya takip ettiğim kişilerin paylaşımları beni rahatsız eder, engellerim ve takipten çıkarırım” yargı cümlesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Sonuçlar grafik 25’ te gösterilmiştir.

Grafik 25: farklı siyasi görüşten arkadaşlarımın veya takip ettiğim kişilerin paylaşımları beni rahatsız eder, engellerim ve takipten çıkma

$\chi^2 = 7,324$, $p > .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamsızdır.

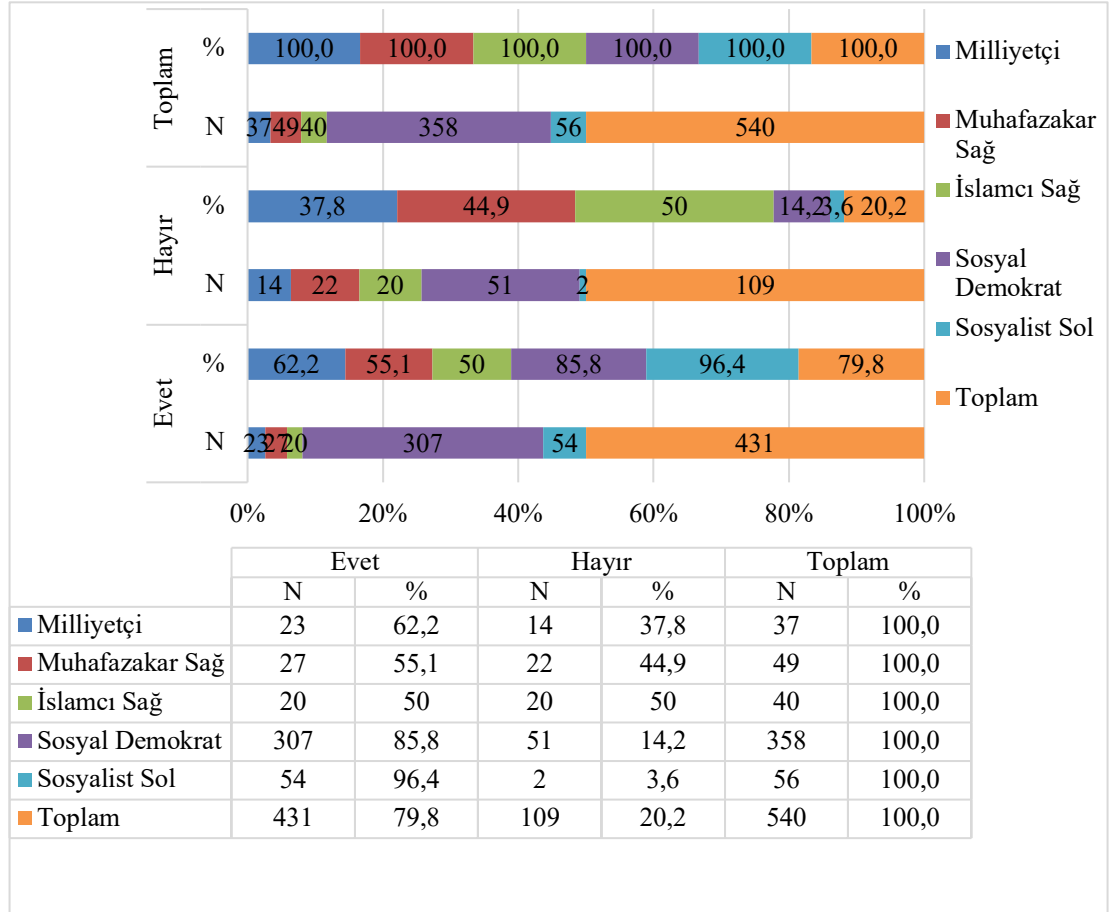
Bu grafiğe göre HDP seçmenlerinin %52,3'si, AK Parti seçmenlerinin %42,4'ü ve Diğer parti seçmenlerinin %38,2'si farklı siyasi görüşten arkadaşlarımın veya takip ettiğim kişilerin paylaşımları beni rahatsız eder, engellerim ve takipten çıkmaktadır. Partiler arasında bu fark anlamlı değildir ($p > .05$).

Sonuçlar değerlendirildiğinde sosyal medya ortamlarında göreceli parti seçmenlerinin farklı siyasi görüşlerden paylaşımlardan rahatsızlık duymakta ve bu tür paylaşımlara tepki göstermemektedir. Bu sosyal medya ortamlarında parti seçmenleri özelinde cemaatleşmenin varlığını göstermektedir.

Sosyal medyanın kamusal bir alan olarak sadece fikir paylaşımı, tartışma ve müzakerede gerçekleştirmek isteyen bireyler tarafından kullanılmadığı, aynı zamanda bu alanların gözetim, denetim ve iktidarlar tarafından daha kolay fişlenme aracı olduğu iddiasından kavramsal ve kuramsal çerçevesinde tartışıldığı ikinci bölümde değinilmişti. Bu kapsamda katılımcıların özgür bir kamusal alan olarak değerlendirilen sosyal medyada bir fişlenme, dışlanma korkusu yaşayıp yaşamadıkları tespit edilmek hedeflenmiştir. Bu konudaki genel eğilimin ne olduğunu anlamak için araştırma kapsamında iki ayrı soruya yer verilmiştir. Ve bu soruların cevapları hem siyasal kimlikler ekseninde hem de parti tercileri ekseninde değerlendirilmiştir.

Bu amaç doğrultusunda katılımcılara sosyal medyada siyasi paylaşımda bulunurken fişlenme korkusu yaşayıp sorulmuştur. Cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 26 'da gösterilmiştir.

Grafik 26. Sosyal medyada siyasi paylaşımda bulunurken “ fişlenme korkusunun siyasal kimlik ekseninde değerlendirilmesi

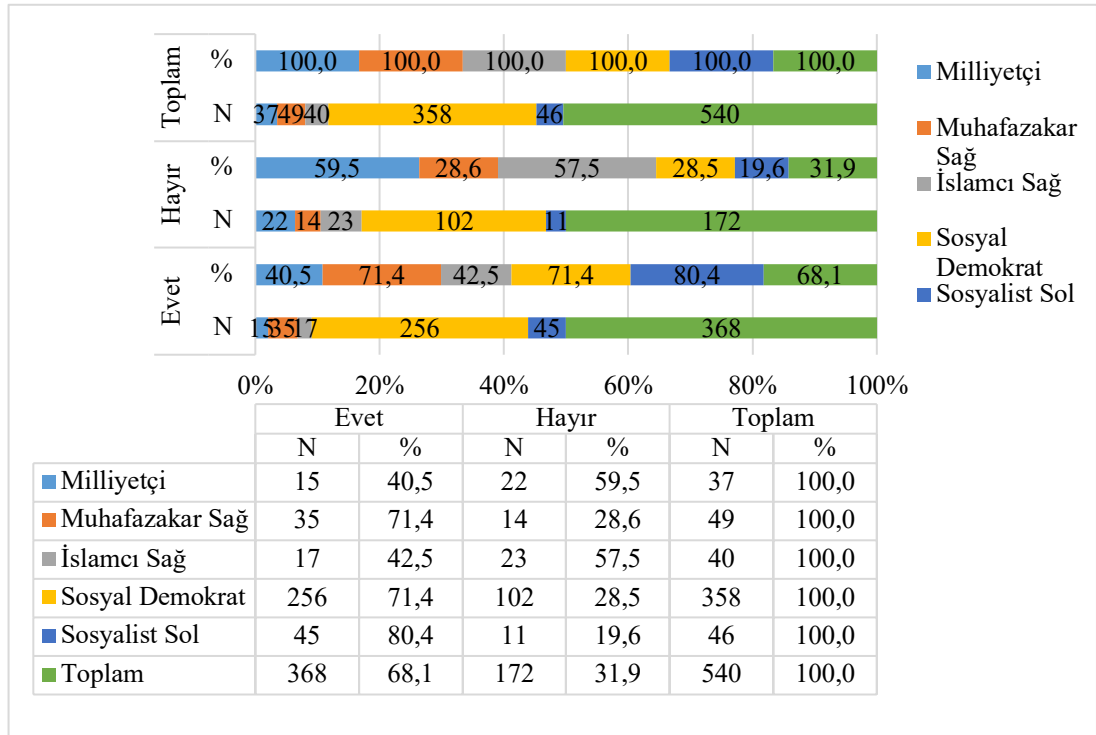

$\chi^2= 62.235$, $p < .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

Araştırmaya katılanlara “*Sosyal medyada siyasi paylaşımda bulunurken fişlenmekten korkarım*” yargı cümlesine verilen cevaplar incelendiğinde; Katılımcıların önemli sayılabilecek bir oranı (%79,8’i) sosyal medyada paylaşım yaparken fişlenebileceği düşüncesini taşımaktadır. Bu oran hiç de azımsanabilecek bir rakam değildir. Siyasal kimlik arasındaki farklılığa bakıldığında ise; Sosyalist Sol grubun %96,4 ile en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Sosyal Demokrat grup %85,8 ile ikinci sırada yer alırken, bunu sırasıyla %62,2 ile Milliyetçi, % 55,1 ile Muhafazakar Sağ ve %50,0 ile İslamcı Sağ gruplar takip etmektedir. Bu fark istatistiksel anlamlı tespit etmiştir ($\chi^2= 62.235$ $p < .05$).

Araştırma kapsamında yukarıdaki soru ile bağlantılı olarak katılımcılara sosyal medya ortamlarında siyasal paylaşımda bulunurken iş ve sosyal hayatta olumsuz durumlarla karşılaşmaktan çekinip çekinmedikleri sorulmuş ve cevapların dağılımına ilişkin sonuçlar grafik 27 'de analiz edilmiştir.

Grafik 27: Sosyal medyada siyasal paylaşımda bulunurken iş ve sosyal hayatta olumsuz durumlarla karşılaşmaktan çekinme durumunun siyasal kimlikler ekseninde değerlendirilmesi

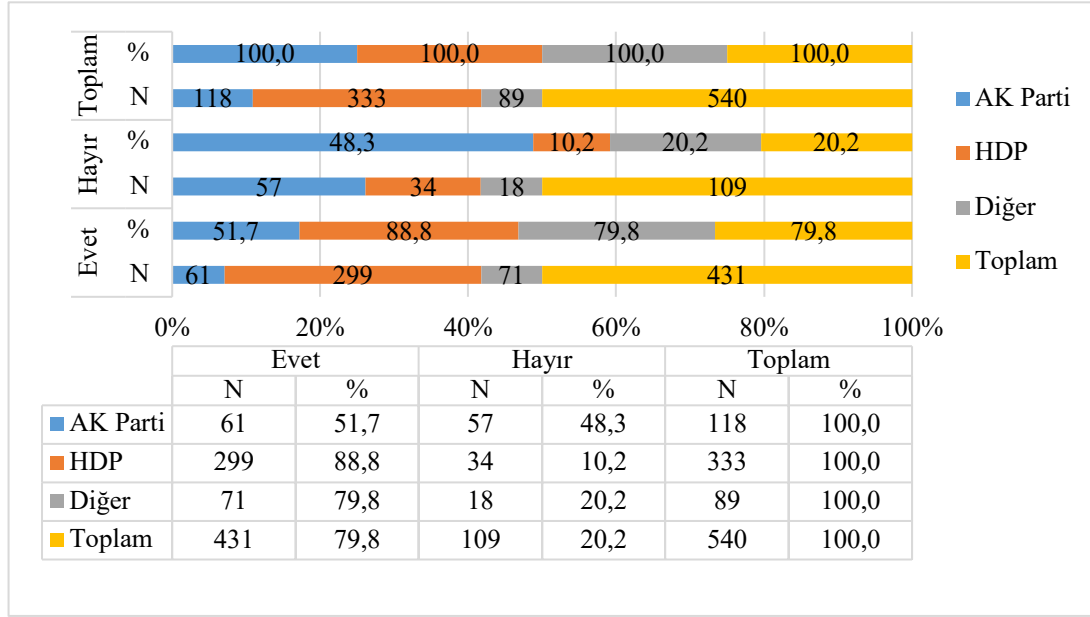

$\chi^2 = 31.065$, $p < .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

Bu grafiğe göre katılımcıların yarısından fazlası (%68,1'i) sosyal medyada siyasal paylaşımda bulunurken iş ve sosyal hayatta olumsuz durumlarla karşılaşmaktan çekindiği görülmektedir. Siyasal kimlik arasındaki farklılığa bakıldığında ise; birinci sırada %80,4 ile sosyalist sol grubun yer aldığı görülmektedir. Sosyalist sol grubu %71,4' ü ile Sosyal Demokrat , %71,4 oranla Muhafazakâr, %42,5 ile İslamcı Sağ %42,5 ve %40,5 ile Milliyetçi grupta yer alanlar takip etmektedir. Bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. ($\chi^2 = 31.065$, $p < .05$). Bu veriler bir önceki yargının verileriyle uyumlu görünmektedir.

Araştırma kapsamında katılımcıların sosyal medya ortamlarda siyasal paylaşımında bulunurken fişlenme kaygılarına siyasal parti tercihleri ekseninde verilen cevapların sonuçları grafik 28’de analiz edilmiştir.

Grafik 28: Sosyal medyada siyasi paylaşımında bulunurken fişlenme korkusunun parti tercihleri ekseninde değerlendirilmesi

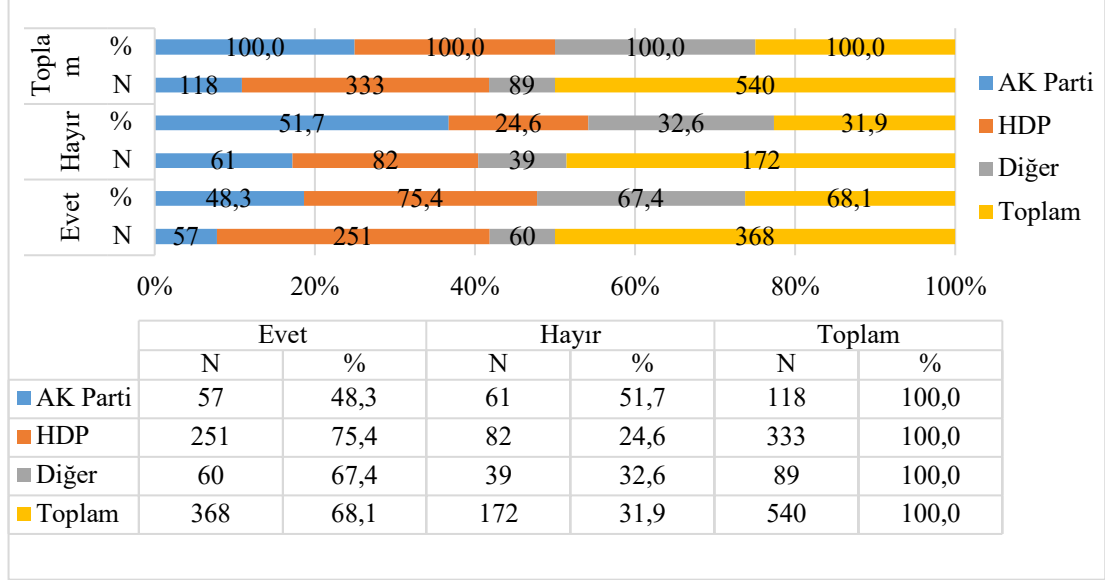
$\chi^2 = 78.182$, $p < .05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

Grafikte görüldüğü üzere HDP seçmenlerinin %88,8’i AK Parti seçmenlerinin %51,7’si ve diğer parti seçmenlerinin %79,8’nin “*Sosyal medyada siyasi paylaşımında bulunurken fişlenmekten korkarım*” yargı cümlesine “evet” yönünde cevap vermiştir.

Bu ifadeye verilen toplam yanıtlar değerlendirildiğinde katılımcıların sosyal medya üzerinden siyasal paylaşımında bulunurken fişlenme korkusu yaşama oranının (%79,8) oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcıların sosyal medya ortamlarda iş ve sosyal hayatta olumsuz durumlarla karşılaşmaktan çekinip çekinmediklerine ilişkin cevaplar siyasal parti tercihleri ekseninde değerlendirilmiş, sonuçlar grafik 29’da analiz edilmiştir.

Grafik 29: Sosyal medyada siyasi paylaşımda bulunurken iş ve sosyal hayatta olumsuz durumlarla karşılaşmaktan çekinme durumunu parti tercihi ekseninde değerlendirilmesi

$\chi^2 = 29.44$, $p < 0.05$ sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır.

Elde edilen bulgulara göre katılımcıların yarısından fazlası (%68,1'i) sosyal medyada paylaşım yaparken siyasi paylaşımda bulunurken iş ve sosyal hayatta olumsuz durumlarla karşılaşmaktan çekindiği görülmektedir. Siyasal parti arasındaki farklılığa bakıldığında ise; HDP seçmenlerinin %75,4'ü AK Parti seçmenlerinin %48,3'ü ve diğer parti seçmenlerinin %67,4'nün Sosyal medyada siyasi paylaşımda bulunurken iş ve sosyal hayatta olumsuz durumlarla karşılaşmaktan çekindiği tespit edilmiştir. Bu veriler bir önceki yargının verileriyle uyumlu görünmektedir.

Son dört yargı cümlesinin verileri birlikte değerlendirildiğinde; kişilerin olumsuz durumlarla karşılaşma ve zarar görebilme ihtimaline ilişkin kaygıları sadece kurumsal düzeyde ve daha üst makamlar tarafından uygulanabilecek muhtemel yaptırımlarla sınırlı olmadığı görülmektedir.

Bu sonuçlara göre sosyal medya üzerinden fişlenme, gözetlenme ve dışlanma korkusu düzeyi bütün farklı siyasal görüşlerde yüksek olduğu gibi, hem iktidar hem de muhalefet parti seçmenleri bazında yüksek görünmektedir. Bu sonuç sosyal medya üzerinden fişlenme korkusunun yaygınlığını göstermesi açısından önemlidir. Bu durum önemli bir siyasal iletişim mecrası konumunda bulunan sosyal medya özgür bir iletişim ortamı/ kamusal alan olarak görülmediği şeklinde değerlendirilebilir.

Fişlenme ve gözetlenme korkusunun bireylerin kendilerini ifşa edebilecek paylaşımlardan uzak durmalarına, siyasal içerikli etkinliklere mesafeli yaklaşımlarına ya da otosansür uygulamalarına neden olduğu dikkate alındığında; araştırma kapsamında sosyal medya siyasal temelli kullanım düzeyinin düşük olması anlam kazanmaktadır.

3. 8. Değerlendirme

Diyarbakır özelinde sosyal medyanın siyasal olarak kullanım pratiklerinin siyasal kimlikler ve parti tercihleri temelinde incelendiği bu çalışmada alan araştırmasından

elde edilen sonuçlara yönelik genel bir değerlendirme yapıldığında şunları söylemek mümkündür:

Katılımcıların %58,3'ünün erkek, %41,7'sinin kadın olduğu görülmektedir. Bu orana göre katılımcıların cinsiyet açısından dengeli bir dağılıma sahip olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların yarısına yakını %49,2'si 26-35 yaş aralığındadır. %26,5'i 18-25 yaş aralığındadır. Katılımcıların en az olduğu yaş aralığı 41-60 olup bu oran %24,4'tür. Katılımcıların %44,8 'i lisans, %13,3'ü ön lisans, %18,9'u lise mezunudur. Katılımın en düşük olduğu kesim %9,3 ü ilköğretim mezunudur. Katılımcıların %33,1'inin kamu sektörü, %22,6'sının özel sektör, %22'sinin işsiz, %14,3'ünün serbest meslek, %8'inin öğrenci olduğu görülmektedir. Katılımcıların ağırlıklı olarak "kamu sektörü" kategorisine dâhil olanların oluşturduğu görülmektedir.

Sosyal medyanın kamusallığını, siyasal kimlik ve siyasal tercih ekseninde belirlemek amacıyla katılımcıların kendilerini tanımladıkları siyasal kimlik ve siyasi parti tercihleri belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların %66,3'ü sosyal demokrat %10,4'ü sosyalist sol, %9,1'i muhafazakâr sağ, %7,4'ü İslamcı sağ, %6,9'u milliyetçi olarak kendilerini tanımlamaktadır. Sol ekseninde konumlanan sosyal demokrat ve sosyalist sol oranları birlikte değerlendirildiğinde; Katılımcıların yüksek oranda (%76,3'ü) sol eğilimli oldukları söylenebilir. Bu sonuçlar, bölge özelinde siyasal eğilimlerle ilgili (Diyarbakır, Mardin, Van, Şırnak, Hakkâri, Batman) yapılan diğer bazı çalışmalarla benzer sonuçları ortaya koymaktadır (SPSAM, 2020). Türkiye ortalaması ile karşılaştırıldığında, araştırma kapsamında katılımcıların ifade ettikleri kimliklerinin oranının genel eğilimi desteklemediği gözlemlenmektedir. Kadir Has Üniversitesi tarafından yapılan *Türkiye'de Siyasal Eğilimler* araştırmasında (2020) elde edilen bulgulara göre bireyler kendilerini %25,7 muhafazakâr, %13,9 sosyal demokrat, %20,0 milliyetçi, %8,9 siyasal İslamcı, %4,3 sosyalist/komünist olarak tanımlamışlardır. Söz konusu çalışmaya göre sosyal demokrat kimliği ikinci sırada yer alırken, tez kapsamında elde edilen verilerde sosyal demokrat kimlik birinci sırada ortaya çıkan kimlik olarak görülmektedir. Genel hatları ile bakıldığında bu farklılığın altında yatan temel faktörü, bölge illeri ve özelde de Diyarbakır'da kimlik eksenli ideolojik tutum ve bu tutumun getirdiği muhalif yaklaşım olarak açıklamak mümkündür.

Siyasal parti tercihlerine göre katılımcıların %61,7'sinin HDP, %10,4'ünün AK Parti, %16,5'inin diğer parti seçmeni oldukları görülmektedir. Kendini sol söylem üzerinden

tanımlayan HDP seçmenin oranı (Grafik 6) ile genel olarak sol kimlik üzerinden tanımlayan katılımcıların oranı (Grafik 5) ile uyumludur. Bu durum katılımcıların siyasal kimlik konumlanması ve siyasal parti kimliğinin birbiriyle örtüştüğünü ortaya çıkarmaktadır. Ancak aynı zamanda Diyarbakır özelinde HDP seçmen tabanının ideolojik olarak birçok kimliği de kapsadığı gözlenmektedir. Burada ideolojilerin birçok noktada (hak, adalet, barış, özgürlük, hukuk) bir diğeriyle çakışan fikirler bütünü (Akıncı, 2013, 106) olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Bu durum parti seçmeni ve siyasal kimlikler ekseninde sosyal medyanın siyasal anlamda kullanım dinamiklerinde çelişkileri ve muğlaklığı da içinde barındırmaktadır.

Katılımcıların önemli bir kısmı (%71,4'ü) kendisini siyasete ilgili olarak görmektedir. Bu durum Diyarbakır'da süregelen hâkim etnik kimlik siyaseti ve bundan kaynaklı yaygın siyasi sorunları ile açıklanabilir. Diyarbakır etnik kimlik siyasetinin merkezi olması nedeni ile yaklaşık son 30 yıldır Türkiye gündeminin önemli başlıklarından birisini oluşturmaktadır. Bu durum bölgede ve özelde Diyarbakır'da siyasal gündeme ve siyasal konulara ilginin artmasına neden olmaktadır. Diyarbakır'da siyasete ilgi düzeyi yüksek olmasına karşın, sosyal medya ortamlarında siyasal katılım pratiklerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durum siyasete ilgi düzeyinin sosyal medya ortamlarında siyasal katılımı dinamiklerini artırıcı yönde etkilemediğini göstermektedir.

Katılımcıların üye oldukları sosyal medya platformları ve kullanım alışkanlıkları incelendiğinde;

Katılımcıların %98,6'sının WhatsApp, %86,6'sının Youtube, %82,2'sinin de Instagram kullandıkları görülmektedir. En az kullanılan sosyal medya platformu ise LinkedIn %9,7 olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, sosyal medyanın günümüzde önemli bir yer kapladığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Ancak sosyal medya platformlarının yaygın ve uzun süreli kullanımına rağmen, aşağıda yapılan değerlendirmelerde görüldüğü üzere siyasal kimlikler ve siyasal parti tercihleri temellinde kamusal alan olarak siyasal katılım, hak ve talepleri ifade etme, paylaşma, tartışma bağlamında kullanım oranı oldukça düşük görünmektedir.

Sosyal ağlara bağlanmanın temel amaçlarına bakıldığında; gündem ve haber takip etmek (%93), bilgiye erişim (%89), aile, arkadaşlar veya yakın çevre ile iletişim kurmak (%87,4), siyasal açıdan bilgilenmek ve siyasi gündemi takip etmek (%78,5)

seçeneklerinin ön plana çıktığı dikkat çekmiştir. Katılımcılar için bilgiye erişim öncelikli görünse de sosyal medyayı gündem ve haber takibi, siyasal açıdan bilgilendirme aracı olarak kullanma düzeyinin de oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda “Diyarbakır” özelinde bireylerin sahip oldukları sosyal medya ağları, her siyasal eğilime yönelik siyasal bilgi edinmeyi sağlayan bir alan olarak değerlendirilebilir.

Sosyal medyanın siyasal kullanım pratikleri siyasal kimlikler ekseninde incelendiğinde;

Kamusal alan olarak nitelendirilebilecek bir politik ortamın oluşması için vatandaşların bilgiye rahat bir biçimde ulaşabilmeleri gerekmektedir. Sosyal medya platformlarının siyasal konularla ilgili bir bilgiye ulaşma aracı olarak kullanılıp kullanılmadığını ortaya koymak amacıyla verilen “*Önemli siyasi gelişmeleri sosyal medyadan takip ederim.*” yargı cümlesine verilen cevaplar (Grafik 10); kimlik grubu fark etmeksizin yarısından fazlasının siyasi gelişmeleri sosyal medyadan takip ettiğini göstermektedir. Ancak söz konusu yargı cümlesine en yüksek oranda katılanların (evet) sosyalist sol (%87,5) ve muhafazakâr sağ siyasal eğilimli katılımcıların (%87,8) olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın verileri araştırma kapsamında incelenmiş diğer bazı araştırmaların sonuçları ile benzeşirken bazılarında farklılaşmaktadır. Schradie (2019) tarafından yapılan araştırmada da muhafazakârların sosyal medya platformları siyasal anlamda diğer kimliklere oranla daha aktif kullandıkları görülmüştür. Bu çalışmanın verileri söz konusu araştırmayı destekler niteliktedir. Pew Araştırma Merkezi'nin verilerine göre ise muhafazakârların sosyal medya platformlarından siyasal haber takibinin diğer kimliklere oranla düşük olduğunu ortaya koymuştur (http-9). Bu bulgulardaki farklılık; çalışmanın yapıldığı toplum, siyasal iklim, yeri ve zamanı ile birlikte değerlendirilmelidir.

Veriler parti seçmenleri bazında değerlendirildiğinde benzer bir sonuç (Grafik 18) ortaya çıkmaktadır. Diyarbakır'da hem iktidar (AK Parti) hem de muhalefet parti (HDP) seçmenlerinin sosyal medyayı siyasal haber kaynağı olarak kullandığı görülmektedir. İlgili yargıya olumlu cevap verenlerin en çok muhalefet durumunda olan HDP seçmenleri (%74,8) olduğu tespit edilmiştir. İktidarda olan AK Parti seçmeni (%71,2) ve muhalefet durumunda olan ile diğer parti seçmenlerinin de (%56,2) oranı oldukça yüksektir. Parti seçmenleri temelinde siyasi gelişmeleri sosyal medyadan takip etme oranının toplamda %70,9 ile oldukça yüksek olduğu

görülmektedir. Benzer oranlar bölge özelinde (Diyarbakır, Mardin, Van, Şırnak, Hakkâri, Batman) yapılan diğer çalışmalara paralellik göstermektedir (SPSAM, 2020). Siyasal kimlikler ve parti tercihlerinin verileri birlikte değerlendirildiğinde bu durumun, muhalif tutumun ana akım medyanın dışında bölge ve bölgenin sorunlarına dair farklı platform, haber, bilgi ve görüşlere erişme ihtiyacından kaynaklandığı söylenebilir. Türkiye’de ana akım medya organlarının bağımsız ve tarafsız içerik üretme ve muhalif seslere yer verme konusunda ikircikli tutumu, şüphesiz bu alternatif arayışın önemli nedenlerinden biridir. Türkiye’de genel olarak ana akım medyanın tarafsız ve farklı bilgi verme işlevini yerine getirmekten uzak oluşu, hem mevcut iktidara (muhafazakâr sağ, İslamcı sağ) yakın hem de muhalif siyasal eğilimlere (sosyalist sol, sosyal demokrat) mensup bireyleri ve parti seçmenlerini alternatif medya ya da sosyal medya ortamlarına yönelttiği söylenebilir. Bu durum internetin ve internet temelli sosyal medyanın hem eski medyadan farklı olarak çok sayıda aktörü (Gerhards ve Schäfer, 2009) içerdiğini hem de egemen söylemin dışındaki söylemlerin gelişmesine imkân verdiğini (Kellner, 2004) göstermektedir. Bu anlamda hem siyasal kimlikler hem de siyasal parti tercihi temelinde sosyal medya ortamları, siyasal bilgilere ulaşmayı sağlayarak bireylerin siyasal konularda potansiyel olarak bilgilenmelerine olanak tanıdığı görülmektedir. Bu da sosyal medyanın siyasal gelişmelerin takip edildiği haber kaynağı olarak kullanımını artırmaktadır. Bu sonuçlara göre sosyal medyanın bilgiye erişim açısından hem tüm siyasal kimlikler hem de siyasi parti seçmenleri açısından kamusal alan potansiyeli taşıdığı söylenebilir. Kamusal alan olarak nitelenebilecek bir siyasal ortamın oluşabilmesi için bireylerin bilgiye kolay ulaşabilmelerinin yanı sıra kamuya açık olarak paylaşabilecekleri ortamlara sahip olmaları gerekmektedir. Sosyal medyanın iddia edildiği gibi böyle bir kamusal alanlar/ortamlar olarak değerlendirilip değerlendirilmediğini anlamak için araştırma dâhilinde bir grup soruya yer verilmiş ve söz konusu konuya cevap olabilecek siyasal temelli kullanım pratikleri tespit edilmek istenmiştir. Temel sorular yargı cümlelerinden oluşmaktadır. Ve yanıtlar evet – hayır ekseninde değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen “*Sosyal yaşamda karşılaştığım siyasi konular hakkında sosyal medyada siyasi tartışmalar yaparım.*” yargı cümlesine katılıma ilişkin yanıtlar incelendiğinde (Grafik 11), tüm kimlik mensuplarının söz konusu yargıya katılma (evet) oranlarının oldukça düşük olduğu görülmüştür. Bütün kimlikler

bağlamında katılımcıların sadece %20'si “evet” cevabını vermiştir. Siyasal kimlikler arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Tüm siyasal kimlik mensuplarının reel alanda yaşanan siyasal konuları sosyal medyaya taşıma düzeylerinin çok düşük olduğu ve sosyal medya ortamını siyasal tartışmalar yapabilecekleri, kamusal alanlar/ortamlar olarak aktif kullanmadığı görülmüştür. Bu durum aynı zamanda sosyal medyanın kullanımlarında siyasal kimlikler ekseninde iki alan arasındaki hareketliliğin sağlanmadığına işaret etmektedir (Lievrouw 2011). Siyasi gelişmelerin sosyal medyadan takip etme oranı yüksek (Grafik 10) olmasına rağmen, bir tartışma alanı olarak düşük düzeyde kullanılması dikkat çekicidir. Bu sonuç sosyal medyanın bilgi amaçlı kullanımlarının, kişinin katılımcı faaliyetlerini genişleteceği, artıracığını gösteren çalışmalarla örtüşmemektedir (Brundidge, 2010; Valenzuela, Arriagada ve diğerleri, 2012).

Aynı şekilde “*Sosyal medyada demokratik taleplerimi ifade ederim.*” yargı ifadesine verilen yanıtlar incelendiğinde toplamda katılımcıların yarisından azının bu yargıya katıldığı (evet) görülmektedir (Grafik 12). Genel olarak sosyal medya ortamlarında demokratik taleplerin ifade edilmekten kaçınıldığı görülmüştür (Grafik 12). Farklı siyasal kimliklere göre değerlendirildiğinde ise muhafazakâr sağ (%32,7) ve sosyalist sol (%37,5) eğilimlilerin demokratik taleplerini ifade etme düzeylerinin ilgili diğer kimliklere göre daha yüksek oranda olduğu belirlenmiştir. Schradie (2019), çalışmasında muhafazakârların sosyal medya platformlarını siyasal anlamda diğer kimliklere oranla daha aktif kullandıklarını belirtmiştir. Bu bağlamda bu araştırmanın verileri, söz konusu çalışmada muhafazakâr eğilimliler açısından benzer olsa da sosyalist sol eğilimliler açısından farklılaşmaktadır.

Söz konusu iki yargı birlikte değerlendirildiğinde; üzerinde durulması gereken hususlardan biri sosyalist sol katılımcıların durumudur. Demokratik taleplerini bu ortamlarda ifade etme oranı diğer kimlik grupları içinde ilk sırada yer alırken (Grafik 12); reel hayatta karşıladıkları sorun sosyal medya ortamlarında tartışma oranına göre en son sırada yer almaktadır (Grafik 11). Bu durum sosyalist sol kimlik aidiyeti taşıyan katılımcıların sosyal medya aracılığıyla kısmen de olsa kimlik meselelerini ve demokratik taleplerini ifade ettikleri, buna karşın aynı platformu müzakereci bir kamusal alan olarak görmedikleri anlamına gelmektedir.

Aynı şekilde bu iki yargıya verilen cevaplar parti ekseninde değerlendirildiğinde ise anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Hem iktidar partisi olan AK Parti hem de

muhalefet partileri olan HDP ve diğer parti seçmenlerinin dikkat çekici düzeyde sosyal hayatta karşılaştıkları konuları sosyal medyada tartışmadıkları ve demokratik taleplerini bu mecralarda ifade etmedikleri görülmektedir (Grafik 19, Grafik 20). Konda'nın (2019) yaptığı araştırma daha geniş bir çalışma sahasını kapsasa da benzer bulguların olduğu gözlemlenmiştir. Konda'nın yaptığı araştırmaya göre AK Parti seçmenlerinin yarısından biraz fazlasının kendisinden farklı siyasi görüşlere sahip olanlarla tartışmamak için fikrini kendine sakladığı görülmektedir. AK Parti seçmenleri ve HDP seçmenleri bu konuda benzer bir tablo oluşturmaktadır.

Hem siyasal kimlikler hem de tercihler temelinde elde edilen bu sonuçların, Türkiye'de geleneksel güvenlikçi refleksin, siyasal farklılıkları ve bu farklılıklar temelinde demokratik hak ve talepleri bir güvenlik meselesi kapsamında ele alması (Keyman ve İçduygu, 2009,7) ve bu bağlamda mevcut iktidarın yaklaşımı ile ilgili olduğu düşünülebilir. Özellikle hak ve talepler konusunda hâkim siyasal geleneğin baskın tutumu dikkate alınması gereken bir noktadır. Çünkü Diyarbakır özelinde hem farklı kimlik grupları hem de iktidar veya muhalefet fark etmeksizin parti seçmenlerinin demokratik talepleri genel olarak etnisite temelli özgürlük, hak, güvenlik, adalet temelli talepler olduğu gözlemlenmektedir ve bu talepler reel kamusal alanda zaman zaman baskılanmaktadır. Bu nedenle söz konusu taleplerin ifade edilmesinde tedirginlik yaşanmaktadır. Bu davranış biçiminin sosyal medya ortamlarına da yansıdığı söylenebilir. Literatür kısmında da belirtildiği gibi gerçek hayatta sahip olunan kimliklerin (bireysel, kolektif veya siyasal) ve olayların internet ve sosyal medya ortamlarındaki paylaşımları ve kullanım pratiklerini etkilemesi, çevrimdışı ve çevrimiçi düşünce ve eylemleri arasındaki benzerlik bu durumda ortaya çıkmaktadır. Sosyal medya platformları siyasal taleplerin ifade edileceği, tartışmaların yapılacağı bir kamusal alan niteliğinde görülmeyebilmektedir.

Konuyla ilgili “*Sosyal medyada siyasi görüşüm doğrultusunda haberler, yazılar, videolar ve resimler gibi içerikleri paylaşıyorum.*” yargı ifadesine verilen cevaplarla ilgili verileri içeren grafik incelendiğinde (Grafik 13) siyasal görüşüyle ilgili en fazla içerik paylaşan katılımcılarının (%60,7) sosyalist sol görüşten katılımcılar olduğu görülmektedir. Diğer kimlik grupları içinde bu grubu muhafazakâr sağ kimlik (%34,7) takip etmektedir. Muhafazakâr sağ eğilimlilerin oranının diğer kimliklere göre yüksekliği ise mevcut iktidara (AK Parti) yakınlığı nedeniyle kimliğini ve tarafını belli ederek ve desteklerini göstermek çabasından kaynaklandığı gözlemlenmektedir. Bu

aynı zamanda günün koşullarına göre değişiklik gösteren muhafazakârlığın, pratik ve faydacı bir yapısına da (Karatepe, 2014, 55) işaret etmektedir. Konuyla ilgili yapılmış diğer bir çalışma olan Schradie (2019)'nin çalışmasına bakıldığında ise muhafazakârların sosyal medya platformlarında siyasal görüşlerini destekleyen metin, resim gibi içerikleri paylaşma gibi etkinliklerinde sol kimliklere göre daha aktif kullandıkları görülmüştür ki, çalışmamızla benzer sonuçlar içermemektedir.

İktidardaki AK Parti ve diğer parti seçmenlerinin siyasal görüşlerine uygun içerik paylaşım düzeyi oldukça düşük iken HDP seçmenlerinin ise siyasal görüşlerine uygun içerik paylaşım oranının yüksekliği dikkat çekmektedir (Grafik 21). Bu durum AK Parti (iktidar partisi) ana akım medyada daha avantajlı durumda olması ile açıklanabilir. Önceki araştırmalar da, iktidardaki siyasal güçlerin çevrimiçi fırsatlardan daha az yararlandığını göstermiştir (Herrnson, Stokes-Brown ve Hindman, 2007). Bu durum, ana akım siyasette ve ana akım medyada yeterince yer bulamayan HDP seçmenleri ile siyasal sistemin dışında kalmış sosyalist sol eğilimliler tarafından sosyal medya ortamlarının, kısmen de olsa kendi siyasal görüşü ve düşüncelerini duyurabilecekleri bir kamusal araç olarak kullandıklarını göstermektedir. Örneğin politik bir sosyal medya platformu olan “Halkların Demokratik Sosyal Medyası” (http-10) HDP'nin takipçilerinden gelen içeriklere dayanarak paylaşım yapmaktadır. Bu noktada siyasal parti destekçilerine sosyal medya siyasal bilgi ve mesajların üretilmesi ve aktarımı ve dolaşımı için alternatif bir alan sağladığı söylenebilir. Dolayısıyla bu yargı ile ilgili veriler ana akım siyasetten farklılaşan, reel kamusal alanda ve ana akım medyada kısıtlı ifade alanı olan HDP seçmenleri ve sosyalist sol kimliğin sosyal medyayı sesini duyurmak için kullanılacak bir kamusal alan olarak kullandıklarını göstermektedir. Bu yargı ile ilgili veriler sosyal medyanın sesini duyuramayanların sesini duyurmak için kullanılacak bir kamusal alan olarak değerlendiren iyimser yaklaşımları destekler niteliktedir.

Sosyal medya ortamlarındaki siyasal etkinliğin gerçek alana (çevrimdışı) yansıyor yansımadığını ve sosyal medyada karşılaşılan siyasal etkinlik ve konuların desteklenip desteklenmediğini ortaya koymak amacıyla; “*sosyal medya yoluyla örgütlenmiş bir sosyal etkinliğe katılma*” ve “*Gösteri, yürüyüş etkinliklerine sosyal medya üzerinden destek veririm (beğeni, paylaşım, retweet vb).*” yargı cümlelerine ilişkin görüşler değerlendirildiğinde (evet-hayır) (Grafik 14/15) dikkat çeken nokta *sosyalist sol* ve *sosyal demokrat* kimlik ile ilgilidir. *Sosyalist sol* ve *sosyal demokrat* kimliğin

çevrimiçi siyasal alanda örgütlenen bir siyasal etkinliğe katılma oranı kimlikler arasında en az orana (Grafik 14) sahiptir. Ancak konuyla ilgili bir diğer yargı olan gösteri, yürüyüş etkinliklerine sosyal medya üzerinden destek verme oranları (Grafik 15) diğer kimlikler arasında en yüksek düzeyde görülmektedir. Bu sonuçlara göre sosyalist sol ve sosyal demokrat grubun sosyal medya alanı ve reel alan arasında aktif bir ilişki kurmadığı, bu alanı aktif çaba gerektiren siyasal katılım davranışlarından daha çok içerik paylaşma, beğenme gibi daha pasif davranışlar çerçevesinde kullandıklarını göstermektedir (Grafik 13/15). Literatür kısmında değinildiği üzere temel ideolojik idealleri göz önüne alındığında, sosyalist sol ve sosyal demokrat kimliklerin çevrimiçi siyasal alanda örgütlenen bir siyasal etkinliğe birçok kimliğe oranla yüksek düzeyde katılma beklenirdi. Fakat bulgular bunu ortaya koymamıştır.

Araştırmanın “*Sosyal Medya Yoluyla Örgütlenmiş Bir Sosyal Etkinliğe Katılma*” yargısı bağlamında önemli bir diğer bulgusunu ifade etmek gerekirse (Grafik 14), milliyetçi eğilimlilerin ilgili yargı cümlesine katılma oranı (%43,2’i) diğer kimlik gruplarına oranla oldukça yüksek düzeyde ön plana çıkmasıdır. Bu hayli yüksek bir orandır. Bu durum milliyetçi grubun sosyal medya üzerinden örgütlendiği ve yapılan protesto çağrılarına katıldığını göstermektedir. Buna karşın bu grubun sosyal medyayı siyasal pratik alanı olarak kullanma oranları, ilgili diğer kimlik grupları arasındaki göreceli olarak düşük düzeydedir (Grafik 10/11/12/13). Bu durum çelişik gibi görünüyor olabilir, ancak araştırma evreni olan Diyarbakır’da sokak eylemleri etnisite temelli eylemlerdir. “Etnik milliyetçilik” ekseninde görülen bu durumun toplumda ve bireylerde gerçek bir karşılığı vardır. Diyarbakır’da tarihsel süreç içinde 1960’lardaki Devrimci Doğu Kültür Ocakları ile başlayıp 2016 Sur olaylarına kadar devam eden kesintisiz bir sokak eylemleri kültürü göze çarpmaktadır. Sorulardaki “milliyetçilik” kavramı etnik Kürt milliyetçisini belirten bir ögedir ve bu anlamda bu sonuçlar anlam kazanmaktadır. Bu sonuç sosyal medyanın sistem dışı ya da sistem karşıtı hareketlerin, benzer düşünen insanların bir araya gelmek ve hedefleri doğrultusunda bir örgütlenme alanı oluşturma fırsatı sunduğu anlamına gelmektedir. Burada sosyal medyanın en önemli fonksiyonu, çeşitli siyasal hareketlerin örgütlemelerinde daha hızlı organize olma, bilgilenme ve iletişime geçme potansiyeli ile ilgilidir. Bu durum aynı zamanda içeriğin benzer mücadeleyi veren ve sonuçta aynı istekleri hedefleyen insanların oluşturduğu dijital ağlarda oldukça hedefli ve hızlı bir şekilde yayıldığına (Varnalı

2012, 95-96) işaret edebilir. Bu sonuçlar önceki çalışmalarla örtüşmektedir (Emre, 2013; Gerbaudo, 2014; Ferreras, 2013, Lee, Leung ve Chan, 2018).

Bu iki yargıya verilen cevaplar parti seçmenleri bazında değerlendirildiğinde ise; parti fark etmeksizin seçmenlerin, sosyal medyada örgütlenen bir siyasal etkinliğe katılım düzeyinin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir (Grafik 22). Ancak konuyla ilgili gösteri ve yürüyüş etkinliklerine sosyal medya üzerinden destek verme sorusuna (yargı cümlesine) alınan cevaplar dikkate alındığında (Grafik 23) HDP seçmenlerinin diğer parti seçmenleri arasında daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Bu durum HDP seçmenin etnik milliyetçi tabanın yanı sıra muhalif kimliği ile ilgili olabilir.

Bu sonuçlara göre sosyal medya bir muhalefet veya örgütlenecek bir alan olarak görülse bile böyle bir oluşum durumunda belli siyasal kimlikler dışında (radikal siyasal gruplar) katılım sağlanmadığı, pratiğe yol açmadığı görülmektedir. Ortaya çıkan bulgular sosyal medyanın bir kamusal alan olarak farklı siyasal kimliklerin hak ve talepleri bağlamında bir siyasi tikanıklığı ortadan kaldırabilecek bir hareketlilik oluşturma oranı düşük görülmektedir.

Araştırma kapsamında sosyal medyanın kamusal alan olarak farklı görüşlerin karşılaştığı alanlar olup olmadığını, benzer siyasi görüşteki insanları bir araya getirip getirmediğini ortaya çıkarmak amacıyla; “*Sosyal medyada kendi görüşüm dışındaki siyasi içerikleri takip etmem.*” ifadesine sosyalist sol, muhafazakâr sağ, İslamcı sağ kimlik mensuplarının yarısına yakınının katıldığı (evet) görülmektedir (Grafik 16). Bu önemli bir orandır ve sosyal medyada ideolojiler bazında yankı odalarının ve cemaatleşmenin varlığına işaret etmektedir. Bu sonuç önceki bazı araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir. Panayırıcı vd. (2018) tarafından yapılan araştırmada, Türkiye’de siyasi olayları ve haberleri takip eden sosyal medya kullanıcılarının çoğu, kendi mevcut tutumlarına benzer buldukları kaynakları ve kişileri tercih ettiğini belirtmektedirler. İstanbul Bilgi Üniversitesinin “Türkiye’de Siyasal Kutuplaşmanın Boyutları Araştırması” (2018) raporuna göre sosyal medya kullanıcılarının %50 den fazlası siyasal kimliği/ görüşüyle uyumlu kişileri takip etmektedir. Bir internet ortamı olarak sosyal medya birbirine benzer kişi, grup, düşünce ve kanaatlerin bir araya geldiği; kanaat ve düşüncelerin dönüşmekten çok mevcut düşüncelerin pekiştiği ve güçlendiği bir alana dönüşmüştür (Özçetin, Arslan ve Binark, 2012,72). Bu anlamda sosyal medyanın farklı siyasal kimliklerin ve görüşlerin yer aldığı, karşılaştığı, tartıştığı bir kamusal alan yaratmaya ne kadar katkı sunabileceği tartışmalıdır.

Buna karşın “*Farklı siyasi görüşten arkadaşlarımın veya takip ettiğim kişilerin paylaşımlarından rahatsız olma, engelleme ve takipten çıkma*” yargı cümlesine ilişkin görüşler değerlendirildiğinde (Grafik 17), bütün kimlik grupları mensuplarının olumlu görüş (evet) bildirme oranı oldukça düşük seviyededir. Başka bir deyişle göreceli olarak siyasi kimlik mensuplarının ağlarındaki farklı siyasi görüşlerden rahatsız olma ve olumsuz tutum gösterme düzeyleri düşük tespit edilmiştir.

Söz konusu bu iki yargı birlikte değerlendirildiğinde; Diyarbakır’da ideolojik aidiyet temelinde bireylerin sosyal medyada farklı siyasi görüşleri takip etme düzeyi düşük olsa da kendi iç ağlarında diğer farklı ideolojilerin siyasi düşüncelerini paylaşmada tolerans gösterdiği görülmektedir. Diyarbakır’da temel hak ve talepler temelinde kimlikler/ siyasal kimlikler ayırımları bulanıklaşmaktadır. Çünkü Diyarbakır özelinde ideolojik, temelde demokratik kamusal taleplerin özgürlük, güvenlik, hak, adalet ve etnisite temelli talepler gibi standart bazı istekler içerdiği ve bir yerde ortaklaştığı gözlenmektedir (Mahçupyan, 2016). Bu durum merkezdeki kimliklerin kapsamlı, yaygın, tesirli ve baskın olduğunu ve davranışların bu çerçevede şekillendiğini göstermektedir. Bununla birlikte ideolojik bakış parti aidiyetine döndüğünde bu durumun sosyal medya ortamlarında kutuplaşmaya dönüştüğü görülmektedir (Grafik 25). Başka bir ifadeyle iktidar ya da muhalefet destekçisi olmaları fark etmeden seçmenler göreceli kendi siyasal görüşüne uygun olmayan paylaşımlardan rahatsız olma ve bu tür paylaşımlara tepki gösterme eğilimindedir. Özetle sosyal medya üzerinden kutuplaşmaların Diyarbakır özelinde ideolojik/siyasal kimlikler temelinde bir kutuplaşma olmadığı, bunun oy verdikleri parti düzeyinde olduğunun ortaya çıktığı söylenebilir. Bununla birlikte, siyasal farklılıklar temelinde sosyal medya ortamlarında yankı odalarının ve cemaatleşmenin oluştuğu görülmektedir. Ayrıca literatürde belirtildiği gibi kimliğin birleştirici tarafının yanı sıra kutuplaştırıcı tarafı da bulunmaktadır (Neuman, 2018, 22). Kimliğin hem benzerlikleri hem de farklılıkları birlikte içermesi temel bir paradoks oluşturmaktadır. Bu durum özellikle Diyarbakır gibi kimliklerin çok katmanlı, geçişken/eklektik, tüm kimlikler bağlamı içinde kimliklendirmelerin yoğun olduğu bir yerde, kimliği/siyasal kimliği oluşturan öğeler duruma göre başkalaşabilmekte ve farklı davranış kalıplarının gelişmesine sebep olabilmektedir. Bu durumda sosyal medyada siyasal kimlikler ve siyasal parti tercihi açısından cemaatleşme ve kutuplaşma dinamiklerinin her zaman çelişen fikirlerden izolasyon kadar basit olmadığını, davranış kalıplarının duruma göre değiştiğini

göstermektedir. Bu da siyasal kimliklerin, onun etrafında oluşan davranış kalıplarının ve bu davranışların sosyal medya ortamına yansıma biçiminin “muğlâk”lığını da beraberinde getirmektedir.

Belirtilmesi gereken diğer bir nokta ise İslamcı sağ grubun araştırma dâhilinde sosyal medya ortamlarında ilgili katılım pratiklerine katılma oranı, diğer kimlik gruplarına göre göreceli daha düşük olmasıdır. Bunun İslamcı sağ grubun değişime direnen ve kapalı yapısı ile ilgili olduğu söylenebilir. Bu durumda sosyal medyanın her toplumsal eğilim ve kesimden bireyler tarafından ideolojik görüşlerini ifade edecekleri bir kamusal alan olarak görüldüğünü söylemek mümkün görünmemektedir. Bu durumda bireylerin sahip olduğu kimlikler bir anlamda siber alandaki iletişimlerini ve siyasal temelde kullanım biçimlerini şekillendirdiğini söylemek mümkündür.

Sosyal medyanın kamusal bir alan olarak sadece fikir paylaşımı, tartışma ve müzakerede gerçekleştirmek isteyen bireyler tarafından kullanılmadığı, aynı zamanda bu alanların gözetim ve denetim aracı olduğu iddiası kavramsal ve kuramsal çerçevede tartışıldığı ikinci bölümde ele alınmıştır. Bu kapsamda katılımcıların özgür bir kamusal alan olarak değerlendirilen sosyal medyada bir fişlenme ve dışlanma korkusu yaşayıp yaşamadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu konudaki genel eğilimin ne olduğunu anlamak için araştırma kapsamında “*Sosyal medyada siyasi paylaşımda bulunurken fişlenmekten korkarım.*” ve “*Sosyal medyada siyasi paylaşımda bulunurken iş ve sosyal hayatta olumsuz durumlarla karşılaşmaktan çekinirim.*” iki ayrı yargı cümlelerine yer verilmiştir. İlgili iki yargıya ilişkin bulguları içeren grafik incelendiğinde; iktidar ya da muhalefet destekçisi olmaları fark etmeden bütün kimlik mensuplarının (Grafik 26/27) ve bütün parti seçmenlerinin (Grafik 28/ 29) siyasal paylaşımda bulunurken azımsanamayacak bir oranının sosyal medyada siyasi paylaşım yaparken doğrudan veya dolaylı fişlenme, ve iş ile ilgili sorun yaşama korkusu yaşadığı görülmektedir. Bu durum sosyal medyanın “gözetlenme” ve “denetlenme” mecrası olarak görüldüğünün ve özgür bir kamusal alan olarak görülmediğini göstermesi bakımından anlamlıdır. Arendt(1994)’ in kamusal alan için tarif ettiği “özgürleşme, konuşma” alanı niteliği burada kendisini göstermemektedir.

Siyasal kimlik mensupları arasında özellikle sosyalist sol ve sosyal demokrat grubun, ilgili iki yargı cümlesinde ifade edilen görüşe katılma oranı diğer siyasal kimlik mensuplarına göre daha yüksek orana karşılık gelmektedir. Benzer biçimde iktidar partisi olan AK Partinin seçmen kitlesi olduğu düşünülen ve siyasi olarak egemen

kimlik grubu olan muhafazakâr sağ ve İslamcı sağ grup mensuplarının da bu yargı cümlelerine katılma (evet) oranı da oldukça yüksek olması dikkat çekicidir (Grafik 28/29). Türkiye’de özellikle hâkim siyasal geleneğin siyasetin sınırlarını, dilini ve söylemini belirlemesi, dönemin iktidarının mevcudiyetini, devamlılığını ve gücünü koruması için gerekli olan koşullara karşı tehdit olarak düşünülen durumlara ilişkin özgürlüklerin kısıtlanması ve katı bir denetime tabi tutulması; siyasal temelde kendini ifade etmede muhalefet kadar siyasal iktidara yakın kesimde de tedirginlik yaratmaktadır. Özellikle Diyarbakır’ın etnik kimlik siyasetinin odağında bulanması ve birçok siyasal kimliğin etnik kimlik temelinde ortaklaşması nedeni ile iktidara yakın siyasal kimliklerde de ve iktidar partisi seçmelerinde de dijital alanlarda siyasal paylaşımlar nedeni ile fişlenme korkusu yaşanmasına neden olduğu söylenebilir.

“Sosyal medyada siyasi paylaşımda bulunurken fişlenmekten korkarım.” ve “Sosyal medyada siyasi paylaşımda bulunurken iş ve sosyal hayatta olumsuz durumlarla karşılaşmaktan çekinirim.” yargı cümlelerine verilen cevaplar siyasi parti seçmenleri ekseninde değerlendirildiğinde (Grafik 28/29); her iki yargı cümlesine olumlu görüş (evet) bildirenlerin oranları siyasal kimlik verileri ile benzeşme göstermektedir. AK Parti seçmenlerinin her iki yargıya katılma oranı, HDP ve diğer parti seçmenleri arasında daha az orana karşılık gelse de, yarısı olumlu görüş bildirmiştir. Bu sonuçların dikkate değer sonuçlar olduğu söylenebilir. Bu oranlar daha önce yapılmış çalışmaların sonuçları ile uyumlu görünmektedir. Şener, Yücel ve Yedikardeş (2018) tarafından yapılan araştırmada, tüm siyasi parti üyeleri gençlerin sosyal ağlarda özgürce paylaşım yapamadıklarını, çeşitli nedenlerle paylaşımlarında otosansürü sıkça uyguladıkları konusunda birleştikleri görülmektedir. Bu durum sosyal medyanın, iddia edildiği gibi farklılıkların özgürce ifade edildiği özerk, özgür bir kamusal bir alan (Rheingold, 1993) olduğu düşüncesini desteklememektedir.

Söz konusu iki yargıya ilişkin bulgular birlikte değerlendirildiğinde; sosyal medya paylaşımları nedeni ile fişlenme, denetlenme, iş ve sosyal hayatta olumsuz durumlarla karşılaşma korku ve kaygısının hem iktidara yakın ideolojiler ve seçmenler hem de muhalif ideolojiler ve seçmenler bazında oranın yüksekliği dikkat çekmektedir. Bu durumu literatürde değinildiği üzere sosyal medya üzerinden gözetimin, iktidarın otomatik olarak işleminin yolunu açan “görülebilirlik” durumunun yansıması olarak değerlendirmek mümkün görünmektedir. Son zamanlarda sosyal medya paylaşımlarına yönelik devlet gözetimi, paylaşımlar gerekçesiyle işten atılmaların,

soruşturmaların artması bu konudaki kanaati güçlendiren bir durum olabilir. Zira Türkiye’de sosyal medya paylaşımları sonucu gözaltı ve soruşturmalar yaşanmaktadır. Örneğin İçişleri Bakanlığı, 2013 ile 2018 yılları arasında vatandaşların sosyal medya paylaşımları nedeniyle 20.474 dava açıldığını açıklamıştır (http -11).

“*Sosyal medyada siyasi paylaşımda bulunurken iş ve sosyal hayatta olumsuz durumlarla karşılaşmaktan çekinirim.*” yargısı bağlamında ortaya çıkan önemli bir veri (Grafik 27) muhafazakâr sağ eğilimlilerin bu yargı cümlesine katılma oranıdır (%71,4’ü). Bu veri “*Sosyal medyada siyasi paylaşımda bulunurken fişlenmekten korkarım.*” yargı cümlesine katılanların oranına (%55,1) göre daha yüksek düzeyde olması ile ön plana çıkmıştır. Bunun dikkate değer bir oran olduğu söylenebilir. Bu durumun literatürde de belirtildiği üzere muhafazakâr sağ eğilimlilerin diğer kimliklerden farklılaşan geleneksel toplumsal değerlerinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu sonuçlara göre, kişilerin olumsuz durumlarla karşılaşma ve zarar görebilme ihtimaline yönelik kaygılarının sadece kurumsal düzeyde ve daha üst makamlarca uygulanabilecek muhtemel yaptırımlarla sınırlı kalmadığını göstermektedir.

Araştırma kapsamında sosyal medyayı siyasal alan olarak kullanma pratiklerine katılma oranlarının düşük olması “*fişlenme korkusu*” ile “*iş ve sosyal hayatta olumsuz durumlarla karşılaşmaktan çekinme*” oranlarının yüksek çıkmasına paralel olarak açıklanabileceği düşünülmektedir. Bu sonuçlar gözetlenme ve denetlenme korkusunun sosyal medyada katılım pratiklerini etkileyebileceğini göstermesi bakımından anlamlıdır (Grafik 26/ 27/ 28/ 29). Kamusal katılım ve iletişim seviyesi, özgürlüklerin seviyesine bağlıdır. Sosyal medya ortamlarındaki kontrol ve gözetleme; siyasal düşüncelerini ifade etme, tartışma, siyasal içerikli haber ve bilgi edinme, sosyal ve siyasal içerikli paylaşımlarda bulunma vb. siyasal katılım olarak değerlendirilen çevrimiçi faaliyetlerini bastırmaktadır (Penny 2017, 14-15). Bu sonuçlar daha önce yapılmış çalışmaları destekler niteliktedir (Şener vd. 2015, 2018; Arklan, 2016; Ünal, 2017, Penney, 2016; Stoycheff, 2016).

SONUÇ

Kamusal alan, devletten ve piyasa ilişkilerinden farklılaşmış olarak tartışma, konuşma ve müzakere etme yoluyla siyasal ve kamusal katılımın gerçekleştiği bir etkileşim arenasıdır. Bireyin kendisini temsil etme noktasında belirlenen bu alan, toplumsal/siyasal yaşamdaki maddi, manevi ve düşün alanındaki değişim süreçlerinin bir sonucu olarak kendisini göstermiştir. Bu bağlamda kamusal alan hiyerarşik ve hegemonik yapı olmadan başkalarını görmek, duymak ve onlar tarafından görülüp duyulmak olanağı sunan çoğulcu, geniş kapsamlı bir özgürlükler alanını nitелеmektedir.

Günümüzde sosyal medyanın özgür bir kamusal tartışma alanı oluşturduğu, alternatif sesleri ve her türden farklı düşünce ve içeriği barındırdığı için kamuoyunu çeşitlendirdiği sıkça dile getirilmesine rağmen Diyarbakır özelinde alan araştırması bu yaklaşımı desteklememektedir.

Sosyal medya ortamları farklı kimliklerin (bireysel, sosyal, siyasal vb.) dünya görüşlerini paylaştıkları, ifade ettikleri, içerik paylaştıkları, söylemde buldukları ve taleplerini dile getirdikleri yeni bir alandır. İnternet her şeyden önce sanal bir alandır. İnternetin sanal olması, onun gerçeklikle bağının tamamen kopuk olduğu anlamına gelmemektedir. Sosyal medya, kamusal alana dair sanalın dışındaki varoluşları içerdiği gibi kendine has kamusal alan nitelikleri de taşımaktadır. Sosyal medya kamusal alana dair reel alanın varoluşlarını içerdiği söylenebilir. Öyle ki sosyal medya sanal özelliklere sahip olsa da hem gerçekliği etkileyen hem de gerçeklikten etkilenen özellikler de barındırmaktadır. Özellikle, yeni bir iletişim ve özgürlük alanı olarak beliren sosyal medya ortamlarının bir kamusal alan oluşumunda etkili olacağına dair beklentiler göz önüne alındığında, kamusal alan ve farklı siyasal kimlikler/tercihler arasındaki ilişki önem kazanmaktadır.

Anlatılan kuramsal çerçeve ve daha önce yapılan araştırmalardan hareketle bu tez çalışması, Diyarbakır'da siyasal kimlikler ve siyasal parti tercihleri ekseninde kamusal alan olarak sosyal medyanın siyasal temelde kullanımı üzerine odaklanmıştır. Araştırma evreni olan Diyarbakır'da kimliklerin çok katmanlı olması, birbiri ile çelişkili çeşitli kimliklerin iç içe geçmesi, parti tabanlarının homojen olmaması ve siyasal pratiklerin kimliklere ve tercihlere göre göreceli değişmesi çalışmada ortaya çıkan verilerin bazılarını yorumlamayı güçleştirmiştir. Kimliklerin/siyasal kimliklerin

çevrimiçi ortamlara yansıma biçimlerinin karmaşıklaştığını söylemek mümkündür (Akgül ve Pazarbaşı, 2018, 17).

Diyarbakır'da siyasal kimliklerin kamusal alan olarak sosyal medya ile ilişkisi, siyasal ve toplumsal alandaki gerçeklik ilişkisi bağlamında şekillendiği görülmektedir.

Hem siyasal kimlikler hem de siyasi parti ekseninde sosyal medyada siyasal katılım davranışları görece heterojenlik göstermektedir.

Diyarbakır özelinde muhalefet ve iktidar partileri seçmenleri ve tüm siyasal kimliklerin sosyal medyayı siyasal haber ve bilgi kaynağı olarak yoğun bir şekilde kullandıkları gözlenmiştir. Bu, sosyal medyanın her siyasal eğilime uygun heterojen haber kaynakları sunması ve alternatif habere ulaşma olanaklarını genişletmesi açısından önemlidir. Ana akım medyada yer bulamayan siyasal kimlik mensuplarının ve seçmenlerin (HDP seçmenleri, sosyalist sol gruplar), siyasal bilginin edinilmesi, üretilmesi ve dolaşımına ilişkin ana akım medya karşısındaki pasifliğinin, internet ve sosyal medya sayesinde bir aktifliğe dönüştüğü söylenebilir.

Siyasi kimlikler açısından sosyal medyadaki siyasal kullanım düzeyleri, katılım pratiklerine göre değişkenlik göstermektedir. Genel olarak sosyalist sol gruptan sonra muhafazakâr sağ kimliğin diğer kimliklere göre, sosyal medyayı siyasal olarak sınırlı da olsa daha aktif kullandığı görülmektedir. Muhafazakâr sağ grubunun sosyal medyayı siyasal anlamda kullanımı ideolojik olarak faydacı ve pratik doğasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Diğer taraftan alternatif siyasal grupların (etnik milliyetçi grup) sosyal medyayı daha çok politik ifşa, örgütlemek ve alternatif bir kamusal alan yaratmak amacıyla kullandıkları gözlenmiştir. Böylelikle ana akım politik alanda ve medyada kendisine yer bulamayan siyasal gruplar (sosyalist sol, milliyetçilik) söylemlerini paylaşmakta ve bu söylemleri görünür kılmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda sosyal medya ortamlarının kullanımı, kimlik ile daha geniş toplumsal/siyasal bağlam arasındaki diyalektik ilişki ekseninde açıklanması gereken bir olgu olarak değerlendirilmelidir (Miller, 2003, 10). Bu durum özellikle Diyarbakır gibi kimlik temelli sorunların olduğu bir yerde kimliği/siyasal kimliği oluşturan ögeler, siyasal/toplumsal alanla ilişkisi duruma göre değişebilmekte ve farklı katılım pratiklerinin oluşmasına sebep olabilmektedir. Literatürde de değinildiği gibi toplumsal/siyasal yapının farklı kimlikleri, iktidarın belirlediği konuşma ve var olma alanının dışında kalanların yarattığı kamusal alanlar oluşabilmektedir(1992).

Sosyal medyanın farklı düşünce ve kimlikteki bireylerin karşılaşmasına olanak sağladığı ve çoğulcu bir ortama zemin hazırladığı varsayılmaktadır. Diyarbakır’da sosyal medyanın temel hak, talep ve özgürlükler temelinde ortaklaşan siyasal kimlikler ekseninde çoğulcu zeminde kullanıldığı, ayrışmanın görece düşük olduğu gözlenmiştir. Ancak siyasal parti ekseninde sosyal medya ortamlarında kutuplaşma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, siyasal farklılıklar temelinde sosyal medya ortamlarında yankı odalarının ve cemaatleşmenin olduğu görülmektedir. Çalışmanın kurumsal kısmında da değinildiği gibi kimlikler nötr değildir. Kimlik oluşumunun temelinde farklı ve çoğu zaman da çelişen değerler bulunabilmektedir. Sosyal medya ortamlarında siyasal kimlikler temelinde bir kutuplaşma görünmezken, parti aidiyeti üzerinden kutuplaşabilmektedir.

Çalışmanın kuramsal kısmında değinildiği üzere, sosyal medya ile kamusal alan ilişkisi dair iyimser görüşler "zayıf otorite kontrolü" ve "sınırsız ifade özgürlüğü" sağlamasından dolayı farklı siyasal görüşlerin söz konusu ortamlarda özgürce görünebileceklerini, kendilerini ifade edebileceklerini savunmaktadırlar. Ancak araştırma kapsamında bütün siyasal kimlikler ve parti seçmenlerinin “fişlenme” “dışlanma” korkusunun önemli düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. “Fişlenme” “dışlanma” korkusunun sosyal medyayı siyasal amaçlı kullanımı olumsuz etkilediği gözlenmiştir. Bu durum sosyal medya ortamlarının iddia edildiği gibi her sosyo-kültürel ve siyasal yapıda özgür bir ortam niteliği taşımadığı dolayısıyla sınırsız bir ifade özgürlüğü sağlamadığını göstermektedir. Türkiye’de ve özelde Diyarbakır’da sosyal medyada gözetim ve denetimin bariz şekilde kendini göstermesi, yeni bir kamusal alan olarak ifade edilen sosyal medyanın kamusal alan olma potansiyelinin önündeki engeller olarak kendini göstermektedir. Gözetim, sosyal medyanın bir kamusal alan meydana getirme ihtimalini zayıflatmaktadır. Gerçek bir kamusal alanda insanı veya toplumu ilgilendiren konular, kamu önünde özgürce müzakere edilebilmelidir. Ancak sosyal medyada özellikle siyasal gözetim altında bireyler, polis ve istihbarat gibi fişleme, sindirme, caydırma, korkutma ve takip uygulamalarıyla karşı karşıya kalmaktadır ve bu özgürlüğü kısıtlamaktadır. Gözetim, içeriği baskılayan ve iletişim etkinliğini tehdit eden özelliğiyle kamusal alanı denetimi altına almaktadır (Çakır, 2015, 357-358).

Bütün siyasal eğilimler ve parti seçmenleri açısından, tartışma ve ifade gibi aktif kullanım davranışlarının takip ve paylaşma gibi pasif davranışlarından düşük olduğu

gözlenmiştir. Tüm siyasal kimlikler temelinde sosyal medyanın siyasal kullanımı Sennet'in tarifi içindedir; sosyal medya ortamlarında farklı siyasal kimlikler/düşünceler çerçevesinde kamusal davranış genel olarak "bir takip gözlem, pasif bir katılım," biçiminde görülmektedir. Bu sonuçlar sosyal medyanın kamusal alan niteliği ile ilgili iyimser yaklaşımlardan çok eleştirel yaklaşımları doğrulamaktadır.

Sonuç olarak sosyal medya, kamusal alan ve kimlik ilişkisine dair iddiaların farklı siyasal kimlikler/düşünceler açısından Diyarbakır özelinde konu edinildiği bu çalışmada, sosyal medya ortamlarının tüm siyasal kimlikler temelinde, kamusal alan olarak yeterli hareket alanı açtığını; katılım, temel hak ve talepler gibi konuların konuşulduğu, paylaşıldığı yerler olarak nitelemek pek mümkün görünmemektedir.

Esasında Diyarbakır gibi siyasal sorun ve tartışmalarla anılan, siyasal ilgi düzeyi ve siyasal sosyalleşmenin yüksek olduğu bir kentte, sosyal medyada siyasal pratikler konusunda böylesi bir sonuç anlamlı görünmemektedir. Kamusal alan, eylemlerde bulunma bir açıdan kendini ortaya koyabilmenin ve ifşa olmanın bir alanıdır. Bu noktada Türkiye'nin siyasal ve güncel dinamikleri, mevcut siyasal hâkim yapı nedeniyle bireylerin siyasal kimliklerini/farklılıklarını ifşa temelinde korumacı refleks geliştirdikleri varsayılmaktadır. Özellikle son yıllarda Türkiye'de kimlik, din, mezhep, kültür, etnik temelde toplumsal ve siyasal kutuplaşmanın artması ve hissettirdiği baskı Diyarbakır'da da sosyal medya üzerinden farklılıklar ekseninde siyasal ifşaya yönelik korumacı refleksi artırdığı düşünülmektedir.

Elbette ki, bu platformların bütünüyle yetersiz ya da işlevsiz bir konumda olduğu, demokratik alana hiçbir katkı sağlamadığı ya da sağlamayacağı anlamına gelmemektedir. Çalışma kapsamında bulgulardan da görüleceği üzere, sosyal medyanın bütün siyasal kimliklere mensup bireyler ve seçmenler açısından siyasal sorunlara dair bilgi edinecekleri önemli bir araç niteliğinde olduğu görülmüştür. Sosyal medya, bir haber takip etme aracı, iletişim ve etkileşim alanı olarak toplumsal ve siyasal problemlere ilişkin farkındalıkları arttırabilmektedir. Ayrıca sosyal medya bir yandan örgütlenme, propaganda vb. aracı fonksiyonunu yerine getirmektedir. Bu ortamlar, özellikle de ana akım siyasete ve medyada kendisine yer bulamayan ideolojiler, kendilerini daha fazla ifade etme olanağı sunan bir alan olabilmektedir.

Sosyal medya üzerine çalışmalar günümüzde giderek artmaktadır ve daha da artacağına benzemektedir. Bu nedenle Türkiye'nin farklı bölgelerinde yapılacak, sosyal medya

kullanımı ile ilgili çalışmalar alana katkıda bulunacaktır. Özellikle farklı siyasal, kültürel, dini ve etnik kimliklerin siyasal iletişim pratiklerinin çözümlenmesini hedefleyen çalışmalar, bu tezde ortaya çıkan sonuçları daha anlamlı hale getirecektir. Yapılacak araştırmalarda, bu tezde uygulanan seçenekli anket yönteminin yanında, nitel verilerin de elde edileceği odak grup görüşmesi, ve/veya açık uçlu anket yöntemleri de kullanılabilir. Böylece bu tezin konusu olan sosyal medya-siyasal kimlik-kamusal alan ilişkisine yeni tür bilgiler ve verilerle katkı yapılmış olunacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgül, S. K. ve Pazarbaşı, B. (2018). “Küresel Dünyanın Kültürel Kimlik Karmaşası”, Küresel Ağlar Odağında Kültür, Kimlik ve Mekân Tartışmaları (iç.), İstanbul, Hiper Yayın.
- Akıncı, M. (2013). Muhafazakârlık. (Der: Ö. Çaha ve B. Şahin). Dünyada ve Türkiye’de Siyasal İdeolojiler İçinde (s.103-158). Ankara, Orion Kitabevi.
- Aktütün, İ. (2008). “Türkiye’de Sosyalist Muhalefetin Tarihi Üzerine Bazı Değınmeler”, Türkiye’de Siyasal Muhalefet, (Der: A. Komşuoğlu), İstanbul, Bengi Yayınları, s.299-315.
- Alankuş K. S. (1995). Temsili Kamuoyu: Kamusal Alan, Kamusal İletişim, Kamular ve Kamusal Mekân, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Sonrası Çalışması.
- Arendt, H. (1994). İnsanlık Durumu, (Çev: B. S. Şener.), İstanbul, İletişim Yayınları.
- Arklan, Ü. (2016). Sosyal Medyanın Siyasal Amaçlı Kullanımı: Ağ Kuşağının Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 4(2), 618-656.
- Aslantaş Toktaş, S. vd.(2012). Türkiye’de Dijital Gözetim, İstanbul, Alternatif Bilişim Derneği.
- Aydın, S.(2013). “Milliyetçilik”, Dünyada ve Türkiye’de Siyasal İdeolojiler, (Ed: B. Şahin ve Ö. Çaha), Ankara, Orion Kitapevi.
- Balibar, E.(2000).“ İrkçılık ve Milliyetçilik”, İrk, Ulus, Sınıf: Belirsiz Kimlikler, (Ed: É. Balibar ve I. Wallerstein), İstanbul, Metis Yayınları.
- Baradat, L. P. (2012). Siyasal İdeolojiler, Kökenleri ve Etkileri. (Çev: A. Aydın), Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Bauman, Z. ve Lyon, D. (2013). Akışkan Gözetim. (Çev: E. Yılmaz), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). Akışkan Modernite, (Çev: S. O. Çavuş), İstanbul, Can Yayınları.
- Berting, J.(2018). Kimlik Siyaseti, (Çev: H. İnanç), İstanbul, Bilge Kültür-Sanat Yayınları.

- Bilgin, N. (2003). Sosyal Psikoloji Sözlüğü Kavramlar, Yaklaşımlar, İstanbul, Bağlam Yayınları.
- Bilgin, N. (2007). Kimlik İnşası, İzmir, Aşina Kitaplar.
- Binark, M. (2005). “Kimlik(lenme) Dipnotsuz İletişim ve Etnik Laflama Odaları”. İnternet, Toplum, Kültür (İç.), (Der. M. Binark ve B. Kılıçbay), Ankara, Epos Yayınları.
- Bora, T. (1999). Türk Sağının Üç Hali, İstanbul, Birikim Yayınları.
- Boyd, D. and Ellison J. (2004). Social networks sites: definition, history and scholarship. Journal of Computer-Mediated Communication, 13 (1), 210-230. (<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>) (Erişim tarihi: 27.11.2020).
- Bruns, A. & Bahnisch, M. (2009). Social Media: Tools for User-Generated Content (Cilt 1). Eveleigh NSW: Smart Services CRC Pty Ltd.
- Brundidge, J. (2010). Encountering “Difference” In The Contemporary Public Sphere: The Contribution Of The İnternet To The Heterogeneity Of Political Discussion Networks, Journal Of Communication, 60(4), 680–700. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2010.01509.x>.
- Castells, M. (2008). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Ve Kültür – 2. cilt: Kimliğin Gücü. (Çev: E. Kılıç), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cerulo, Karen A.(1997),“Identity Construction: New Issues, New Directions”, Annual Review of Sociology, Vol. 23, , 385-409.
- Cevizci, A. (2011). Felsefe sözlüğü, İstanbul, Say Yayınları.
- Colleoni E, Rozza, A ve Arvidsson A (2014) Echo Chamber or Public Sphere? Predicting Political Orientation and Measuring Political Homophily in Twitter Using Big Data, Journal of Communication, 64, 317–332.
- Connolly, W. E. (1995). Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Çaha, Ö. (2012). Dört Akım Dört Siyaset, Ankara, Orion Kitabevi.
- Çaha, Ö. (2005),“Muhafazakâr Düşüncede Toplum”, Uluslararası Demokrasi ve Muhafazakarlık Sempozyumu, İstanbul, Camev Yayınları.

- Cem, İ. (1984). Sosyal Demokrasi Nedir, Ne Değildir, İstanbul, Cem Yayınevi.
- Çam, E. (1999). Siyaset Bilimine Giriş, İstanbul, Der Yayınları.
- Çakır, M.(2015), İnternette Gösteri ve Gözetim, Ankara, Ütopya Yayınları.
- Çobanoğlu, Y. (2019), Değişen Kamusal Alanın Yeni “Siyaset Yapma” Mekânı Olarak Sosyal Medya – (Politik Kimlikler ile Kamusal Haklar İlişkisi Bağlamında Twitter Örneği) OPUS ©Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researches ISSN:2528-9527 E-ISSN : 2528-9535 Mart DOI:10.26466/opus.520312.
- Çubukçu, U.S. (2007). “Sosyal Demokrasi: Melez Bir Politik Gelenek”, Modern Siyasal İdeolojiler: 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla, (Ed: B. H. Örs), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.259.
- Dacheux, É. (2012). Kamusal Alan: Demokrasinin Anahtar Bir Kavramı, (Çev: H. Köse), (Ed: É. Dacheux), Kamusal Alan içinde (s. 13-27), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Dencik, L. ve Leistert, O. (2015). Introduction. L. Dencik ve O. Leistert (Editörler),Critical perspectives on social media and protest: between control and emancipation içinde (s. 1-12). London: Rowman & Littlefield International Ltd.
- Denzau, A. T. ve North, D. C. (2000). Shared Mental Models: Ideologies and Institutions, Element of Reason içinde 23-46, (Ed. Arthur Lupia, Mathew D. McCubbins ve Samuel L. Popkin), Cambridge University Press, Edinburgh, UK.
- Demirel, T. (2009). “1946-1980 Döneminde ‘Sol’ ve ‘Sağ’ ”. Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce – 9, Dönemler ve Zihniyetler, (Ed: T. Bora ve M. Gültekingil) içinde, ss. 413-450. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Demirtaş, Madran, H. A. (2012). Sosyal kimlik ve Ayrımcılık. (Ed: K. Çayır ve M. A. Ceyhan), Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar İçinde (s. 73-85), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Demirtaş, Madran, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar, İletişim Araştırmaları, 1(1): 123-144.
- Dirini, İ. (2010). “Okur Yorumlarıyla Yeniden Üretilen Nefret Söylemi”, Yeni Medyada Nefret Söylemi, (Haz: T. Çomu), 55-94, İstanbul, Kalkedon Yayınları.

Dolgun, U. (2012). "Yeni Medya Düzeninde Kamusal Alan, Demokrasi, İletişim Özgürlüğü ve Toplumsal Denetim," In İletişim Sosyolojisi, (Ed: H. Tüfekçioğlu), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 130-156.

Dursun, D. (2008), Siyaset Bilimi, 4.Baskı, İstanbul, Beta Yayınları.

Eder, K. A.(2009). Theory of Collective Identity Making Sense of the Debate on a 'European Identity.' European Journal of Social Theory, 12(4), 427-447,doi:10.1177/1368431009345050.

Erdoğan M. (2009). Liberalizm, Demokrasi ve Türkiye Modeli, 1. Baskı İstanbul, Plato Yayınları.

Ergun, D. (2000). Kimlikler Kıskaçında Ulusal Kişilik, Ankara, İmge Yayınları.

Erkan, R. (2005). Diyarbakır'da Seçmen Davranışı ve Seçmen Davranışının Oluşmasında Yerel medyanın Rolü, Selçuk İletişim, 3(4)181 – 196.

Eser H. B., Güler Ö.(2015), İnternet ve Sosyal Ağların Siyasal Katılım Üzerine Etkisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (12) 196-219.

Evans, D.(2008). Social Media Marketing An Hour A Day, Indiana, Wiley Publishing Inc.

Ferreras, E. M. (2013). "İspanya'da Kasım 2011 Genel Seçimleri'nde 15-M Hareketi'nin Twitter Analizi" içinde. (Ed: C. Bilgili ve G. Şener), Sosyal Medya ve Ağ Toplumu - 2:Kültür, Kimlik, Siyaset (2. bs.) (s.233-251), İstanbul, Grafik Tasarım Yayıncılık.

Fuchs, C. (2016). Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş. (Çev: D. Saraçoğlu ve İ. Kalaycı), Ankara, Notabene Yayınları.

Fraser, N. (1992). Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy,(Ed: C. Calhoun), Habermas and Public Sphere içinde (s. 109-142). Cambridge, Massachusetts ve Londra, The MIT Press.

Fraser, N. (1995). Politics, Culture, And The Public Sphere: Toward A Postmodern Conception, (Ed: N. Linda ve S. Steven), Social Postmodernism: Beyond Identity Politics içinde (s. 287-314), Cambridge University Press.

Gerbaudo, P. (2014). Twitler ve Sokaklar-Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği, (Çev: O. Akınhay), İstanbul, Agora Kitaplığı,

Gerhards, J. ve Schäfer, K. M. (2010), “Is the Internet a Better Public Sphere? Comparing Old and New Media in the USA and Germany”, *New Media & Society*, 12 (1), 143-160.

Gidişoğlu, S. ve Rızvanoğlu, K.(2012), “İnternette Türk Milliyetçiliği: Türk Milliyetçisi Siteler Ve Ağ Yapısı Üzerine Bir Analiz”, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, (Der: Y. İnceoğlu.), 223-246, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Gökmen, Ö. (2006). *Tek Parti Dönemi Cumhuriyet Halk Partisi’nde Muhafazakâr Yönelimler*, (Der: T. Bora ve M. G Gültekingil), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İçinde* (S. 124-152). İstanbul, İletişim Yayınları.

Göksu, V. (2013). *Siyasal Kimlikler ve Merkez-Çevre Dikotomisi Bağlamında Türkiye’de Merkez Sağ ve Merkez Sol*, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8 (2), 69- 93.

Göktolga, O. (2012). *Postmodernite ve Siyasal Kimlik*, İstanbul, Bilsam Yayınları.

Guida, M. ve Çaha, Ö. (2013). *İslamcılık*, (Der: Ö.Çaha ve B. Şahin), *Dünyada ve Türkiye’de Siyasal İdeolojiler*, (s.563-620). Ankara, Orion Kitabevi.

Gürses, H. (2000). “Kimlik Kavramı Üzerine Düşünceler”, *Yeni Bir Sol Tahayyül İçin*, (Der: T. Bora), İstanbul, Birikim Yayınları.

Habermas, J. (2014). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, (Çev: T. Bora ve M. Sancar), İstanbul, İletişim Yayınları.

Habermas, J. (2015), “Kamusal Alan”, (Ed: M. Özbek), İstanbul, Hil Yayınları.

Hall, S. (1998). *Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler*, (Çev: G. Seçkin ve Ü. H. Yolsal), (Ed: A. D. King), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi içinde* (s. 63-96), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

Hanisch, C. (1969). *The personal is political*. <http://www.carolhanisch.org/CHwritings/PIP.html> (Erişim Tarihi: 02.11. 2020).

Herrnson, S.; Stokes-Brown A.K. and Hindman. M. (2007). ‘Campaign Politics and the Digital Divide: Constituency Characteristics, Strategic Considerations, and Candidate Internet Use in State Legislative Elections’, *Political Research Quarterly*, 60, pp. 31–42.

Heywood, A. (2018). *Siyaset*. (Çev: F. Bakırcı), Ankara, BB101 Yayınları.

İnceoğlu, Y.ve oban, S. (2015). Sokak ve Dijital Aktivizm: Eylemin Sokaktan Siber Uzaya Taşınması ya da Vice Versa, (Ed: Y. İnceoğlu ve B. oban), İnternet ve Sokak içinde (s. 19-72), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Kaan V.(2013), Dijital Tutulma, İstanbul, MediaCat Yayınları.

Kaplan, A. M. and Haenlein M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opprtunities of social media. Business Horizons, 53 (1), 59-68.

Kara, T. (2013). Sosyal Medya Endüstrisi, İstanbul, Beta Basım Yayım.

Karakaş, M. (2013). Türkiye'nin Kimlikler Siyaseti Ve Sosyolojisi, Akademik İncelemeler Dergisi, 8 (2) 1-44.

Karakoç ř. M. (2020). "Demokrasiyi Tartışmak: Türkiye'de Demokrasi Tartışmaları Üzerine Bir Dönemlendirme", Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 165-187.

Karatepe, ř. (2014). Siyasi İdeolojiler, İstanbul, İz Yayıncılık.

Karaduman, S. (2010). "Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü" Journal of Yaşar University, 17, ss. 2886-2899.

Karpat, K. (1987). Kimlik Sorusunun Türkiye' Deki Tarihi, Sosyal Ve İdeolojik Gelişmesi, Türk Aydını Ve Kimlik Sorunu, İstanbul, Bağlam Yayınları.

Karpat, K. (2006). Aydınlar ve Kimlik: Tarihsel Bir Bakış, Ankara, Doğu Batı Yayınları.

Kellner, D. (2004). "Tabandan Küreselleşme: Radikal Demokratik Bir Teknopolitikaya Doğru", Kamusal Alan, (Ed: M. Özbek), (ev: T. Kurtarıcı), İstanbul, Hil Yayın.

Keyman, E. F. ve İçduygu, A. (2009). "Giriş: Vatandaşlık Kimlik ve Türkiye'de Demokrasi Sorunu", (Der: E. F. Keyman ve A. İçduygu), Küreselleşme, Avrupalılaşma ve Türkiye'de Vatandaşlık, (ev: B.Ulukan), (1-25). İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Keyman, E. F. (2009) "Sistem Kurucu ve Sistem Dönüştürücü Bir Toplumsal Gerçeklik Olarak Kültürel Kimlik Olgusunu Yeniden Düşünmek", Gönül Pultar(Ed.), Kimlikler Lütfen, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yay. Ankara.

Kışlalı, A. T. (2016). Siyaset Bilimi, Ankara, İmge Kitabevi.

Kışlalı, A. T. (1993). *Siyasal Sistemler; Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara: İmge Kitabevi.

Konda Barometresi Temalar (2010). *Siyasal Kimlikler*, Konda Araştırma ve Danışmanlık, <https://konda.com.tr/tr/rapor/siyasal-kimlikler/> (Erişim tarihi: 03.10.2020).

Kor, Z. T. (2004). *Terakkiperver'den AKP'ye Çevrenin Hamleleri*, İstanbul, Anlayış Yayınları.

Köker, Levent (1996). "Kimlik Krizinden Meşruluk Krizine: Kemalizm ve Sonrası." *Toplum ve Bilim* 71: 150-165.

Kruse, M. L., Norris, D. R. ve Flinchum, J. R. (2018). *Social Media as a Public Sphere? Politics on Social Media. The Sociological Quarterly*, 59(1), 62-84. DOI: 10.1080/00380253.2017.1383143.

Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, (Çev: A. Yılmaz), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Laclau, E. (2000). *Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme*. (Çev: E. Başer), İstanbul, Birikim Yayınları.

Last Moyo, (2009). "Digital Democracy: enhancing the public sphere", *Digital Cultures Undertansding New Media*, Ed., Glen Creeber and Royston Martin, England: Open University Press.

Lawley, E.L. (1993). *Computers and The Communication of Gender*. <http://www.com/elawley/gender.html>. (Erişim Tarihi: 16.2.2021).

Lee, S. N. P.; So, Y. K. C.; Lee, F.; Leung, L. ve Chan, M. (2018). *Social Media and Political Partisanship – A Subaltern Public Sphere's Role in Democracy. Telematics and Informatics*, 35(7), 1949-1957. DOI: 10.1016/j.tele.2018.06.007.

Lemert, C. (1997). *Social Things An Introduction To The Sociological Life*, USA, Rowman & Littlefield.

Lilleker, D. G. (2013). *Siyasal İletişim Temel Kavramlar*, İstanbul, Kaknüs Yayınları.

Lipset S. M. and S. Rokkan, (1967). *Party Systems and Voter Aligments*, New York, Free Pres.

Macafee, T. (2013). Some Of These Things Are Not Like The Others: Examining Motivations And Political Predispositions Among Political Facebook Activity, Computers In Human Behavior, 29(6), 2766-2775. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2013.07.019>.

Mahçupyan, E. (2000). Osmanlı'dan Postmoderniteye, 3. Basım, İstanbul, Patika Yayıncılık,

Mahçupyan, E. (2016). Türkiye'de Gençliğin Siyasallaşma Biçimleri: Kesimler Arası Bir Karşılaştırma, Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları Derneği (PODEM) , İstanbul, Podem Yayınları.

Mangold, W. G. and Faulds, D.J. (2009). Social Media: The New Hybrid Element of Promotion Mix” Business Horizons (52), 2009, 357-365.

Mardin, Ş. (1991). Türkiye'de Toplum ve Siyaset Makaleler I, İstanbul, İletişim Yayıncılık.

Mayfield, Antony: What is Social Media? 2008, iCrossing, (çevrimiçi) [https://www.icrossing.com/uk/sites/default/files_uk/insight_pdf_files/What%20is%20Social%20Media_iCrossing_ebook.p df](https://www.icrossing.com/uk/sites/default/files_uk/insight_pdf_files/What%20is%20Social%20Media_iCrossing_ebook.pdf), (Erişim Tarihi: 18.03.2021).

Mert, N. (2004). “Muhafazakârlık, Fundamentalizm Değildir!”, Karizma: Muhafazakârlık Yeniden Özel Sayısı, Sayı: 17, Ocak-Şubat-Mart 2004, s.34-36

Miller, H. (2003). The Presentation of Self in Electronic Life: Goffman on the internet. <http://ess.ntu.ac.uk/miller/cyberpsych/goffman.html>. (Erişim tarihi: 16.2.2021).

Morley, R. ve Robins K. (2011). Kimlik Mekânları, Ankara, Ayrıntı Yayınları.

Neuman, W. R. (2018). Dijital Fark: Gündelik Hayatta Dijitalleşme Ve Medya Etkileri Kuramı, (Çev: G. Metin), İstanbul, The Kitap Yayınları.

Oblak, T. (2002). Dialogue and Representation: Communication in the Electronic Public Sphere. Javnost - The Public, 9(2), 7-21, DOI: 10.1080/13183222.2002.11008797.

O'Reilly, Tim: “What Is” 2005, <https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html> (Erişim: 22.05.2020).

Onat, N. (2013). “Kamusal Alan Ve Sınırları” İstanbul, Durak İstanbul.

- Örs, B. H. (2009). Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 40, 1-12.
- Özbudun, E. (1974). Siyasal Partiler, Ankara, Sevinç Matbaası.
- Özçetin, B.; Arslan, U. T. ve Binark, M. (2012). “Türkiye’de İnternet, Kamusalılık ve Demokratik Kanaat Oluşumu”, Folklor/Edebiyat, 18 (72), 51-76.
- Özkazanç, A. (2005). “Türkiye’nin Neo-Liberal Dönüşümü ve Liberal Düşünce”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Liberalizm, (Ed: T. Bora ve M. Gültekingil), İstanbul, İletişim Yayınları, s. 634-657.
- Pakiş, A. (2012). “Anadolucu Söylemde ‘Öteki’ İmgesi”, Spectrum: Journal Of Global Studies, Cilt 4, Sayı 2, , S. 117-35.
- Pamuk, A. (2017). Kimlik ve Tarih, İstanbul, Yeni İnsan Yayınları.
- Panayırıcı, U. C.; İşeri, E. ve Şekercioğlu, E. (2016). Political Agency Of News Outlets In A Polarized Media System: Framing The Corruption Probe In Turkey, European Journal Of Communication, Cilt: 31, Sayı: 5, 551-567.
- Papacharissi, Z. (2015). Affective Publics: Sentiment, Technology, And Politics, New York, Oxford University Press.
- Papacharissi, Z. (2002). The Virtual Space: The Internet as a Public Sphere. New Media & Society, Vol4(1): 9–27 [1461–4448(200202)4:1; 9–27;020808].
- Parekh. B. (2014). “Kimliğin Mantığı”, (Ed: F. Mollaer), Kimlik Politikaları, Ankara, Doğu Batı Yayınları.
- Parmar, P. (1998). Temsil Stratejileri, Kimlik: Topluluk, Kültür, Farklılık, (Çev: İ. Sağlamer), İstanbul, Sarmal Yayınları.
- Penney, J. W. (2017). Internet surveillance, regulation, and chilling effects online: A comparative case study. Internet Policy Review, 6(2). (Çevrimiçi) <https://policyreview.info/articles/analysis/internet-surveillance-regulation-and-hilling-effects-online-comparative-case>, (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- Poblocki, K. (2001). “Online National Communities”, Polish Sociological Review, No:134, 221-246.
- Polat, R. K. (2005). “The internet and Political Participation”. European Journal of Communication, 20(4), 435-459.

- Poster, M. (1990). *The Mode of Information*. Chicago, The University of Chicago Press.
- Rheingold, H.(1993). *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Massachusetts: Addisom-Wesley Publishing.
- Safko, L. and Brake, D. K(2009). *The Social Media Bible: Tactics, Tools and Strategies for Business Success*, Hoboken, New Jersey, John Wiley & Sons, Inc.
- Saraçoğlu, C. (2012). “Sosyal Demokrasi”, *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, (Ed: G. Atılgan ve E. A. Aytekin), İstanbul, Yordam Kitap.
- Sarı, M. A. “Tarihin Mi Sonu Yoksa İdeolojilerin Mi?”, *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı 14, (2010).
- Sennet, R.(2002). *Kamusal İnsanın Çöküşü*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi, (2020). *Doğu Ve Güneydoğu Anadolu’da Gençlerin Politik Tercihleri Ve Kaynakları Üzerine Anket Çalışma Raporu*, Temmuz.
- Shapiro, A. (1999). *The Control Revolution: How the Internet Is Putting Individuals in Charge and Changing the World We Know*, New York, Public Affairs Century Foundation.
- Stoycheff, E. (2016). Under surveillance: Examining Facebook’s spiral of silence effects in the wake of NSA internet monitoring. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 93(2), 296–311.
- Şener, G. (2006) İnternet ve Demokrasi İlişkisine Dair Eleştirel Bir Yaklaşım, *inet-tr’06 - XI. "Türkiye’de İnternet" Konferansı Bildirileri 21 - 23 Aralık 2006 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi*, Ankara
- Şener, G. Emre, P. Ö. ve Akyıldız, F. (2015). Türkiye’de Sosyal Medyanın Siyasi Katılıma Etkileri, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, *Yeni Medya Çalışmaları*, 21(83), 75-98.
- Tekdemir, Ö. (2016). “Radikal Plüralist Demokratik Parti Olarak HDP’nin ‘Başka Türkiye’ Önerisi: Hasım Politikası, Agonizm ve Popülizm”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 71, Sayı 4.
- Türköne, Mümtaz’Er (2003)*Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın doğuşu*, Lotus Yayınları, Ankara.

- Timisi, N. (2003). Yeni Medya Araçları ve Demokrasi, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları.
- Tok, N. (2003). Kültür, Kimlik, Siyaset, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Tunaya, Z.T. (1988). Türkiye’de Siyasal Partiler Cilt I, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Turşucu, H.(2008). Sosyal Demokrat Teori ve Pratiğe Kısa Bir Giriş, Toplum ve Demokrasi Dergisi, c.2, ss.75-90.
- Tuten, T. L and Solomon, M. R(2015): Social Media Marketing, 2nd Edition, London, Sage Publications.
- Ünal, S. (2017). Ağ Toplumunun Genç Yurttaşları: Dijital Sosyal Ortamların Siyasal Temelde Kullanımına Yönelik Karşıt Yaklaşımlar, Journal of Human Sciences, 14(3), 2510-2540. doi:10.14687/jhs.v14i3.4672.
- Van Dijk, J. (2016). Ağ Toplumu, (Çev: Ö. Sakin,. İstanbul, Kafka Yayınları.
- Valenzuela, S.; Arriagada, A. ve Scherman, A. (2012). The Social Media Basis Of Youth Protest Behavior: The Case Of Chile, Journal Of Communication, 62(2), 299–314. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2012.01635.x>.
- Yağan, U. (2013). Teknoloji Ve Kamusal Alan Tartışmaları Çerçevesinde Sosyal Medya Kullanımı Ve Politik Katılım, yayınlanmamış Y.L Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı, Ankara.
- Yanık, C. (2013). Etnisite, Kimlik Ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi. Kaygı Dergisi, 20, 225-237.
- Yaşın, C. (2003). İnternet’te Tartışma Listeleri: Demokratik Bir Açılım mı? Egemen Söylemin Taşındığı Kanallar mı?” İx. Türkiye’de İnternet Konferansı.
- Yayla, A. (2002). Liberalizm, Ankara, Liberte Yayınları.
- Zarella, D.(2010). The Social Media Marketing Book, Canada, O'Reilly.
- Winner, L. (2002). Siberiberter Söylemler ve Cemaatin Başarı Şansı, Cogito, No: 30, 142-155, İstanbul, YKY.
- Witteborn, S. (2007). “The Situated Expression of Arab Collective Identities in the United States”, Journal of Communication Studies, 57(3), 556 – 573.

- http -1: <https://wearesocial.com/digital-2020> 30.02.2021 (Erişim Tarihi: 14.11.2020)
- http- 2: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2019/6/3/18624687/conservatism-liberals-internet-activism-jen-schradie> (Erişim Tarihi: 10.1.2021)
- http -3: <https://www.groene.nl/artikel/je-gaat-me-toch-niet-als-genuanceerd-wegzetten-he> (Erişim Tarihi: 10.12.2020)
- http -4: <https://www.akparti.org.tr/media/279929/cep-boy.pdf> (Erişim Tarihi: 07.08.2020)
- http -5: http://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf (Erişim Tarihi: 07.08.2020)
- http -6: https://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/tuzuk/mhp/siyasi_parti_tuzugu.html (Erişim Tarihi: 07.08.2020)
- http -7: https://iyiparti.org.tr/Assets/pdf/iyi_parti_tuzugu.pdf (Erişim Tarihi: 07.08.2020)
- http -8: <https://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-tuzugu/10> (Erişim Tarihi: 07.08.2020)
- http-9: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/04/07/partisan-differences-in-social-media-use-show-up-for-some-platforms-but-not-facebook/>
- http-10: <https://www.facebook.com/halklarindemokratiksosyalmedyasi/> (Erişim Tarihi: 06.02.2021)
- http-11: <https://freedomhouse.org/tr/country/turkey/freedom-net/2020> (Erişim Tarihi: 15.01.2021)

EKLER

Anket Soruları

Sayın Katılımcı,

Bu anket formu “Sosyal Medyanın Siyasal Amaçlı Kullanımı: Siyasal Kimlikler ve Tercihler Ekseninde İncelenmesi (Diyarbakır Örneği)” isimli doktora çalışmasında kullanılmak için oluşturulmuştur. Bu çalışmada İnternet/sosyal medya araçlarının kullanımının siyasal davranış üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Anket sorularında kimlik bilgileriniz istenmemiştir. Sorulara vereceğiniz samimi yanıtlar, araştırma sonucunun doğruluğunda önemli bir rol oynamaktadır. Çalışmamızın bilimsel bir çalışma olmasının ötesinde başka bir amacı yoktur.

Ankete katıldığınız için teşekkür ederim.

Remziye Erdem

Yakın Doğu Üniversitesi Medya ve İletişim Çalışmaları

1- Cinsiyetiniz

- Kadın
- Erkek

2- Yaşınız

- 18 - 25 yaş
- 26 – 40 yaş
- 41 - 60 yaş
- 60 yaş üstü

3- Mesleğiniz?

- İşsiz
- İşçi,
- Çiftçi
- Ev Hanımı
- Öğrenci
- Küçük Esnaf
- Serbest Meslek
- Emekli
- Memur
- Özel Sektör’de Yönetici
- Diğer

4-Eğitim Durumunuz

- İlköğrenim
- Lise
- Önlisans
- Lisans
- Lisansüstü

5- Siyasi konularla ve politikayla ilgilenir misiniz?

- Hiç İlgilenmem
- İlgilenmem
- Biraz İlgilenirim
- İlgilenirim
- Çok İlgilenirim

6- Kendinizi politik yelpazenin neresinde tanımlarsınız?

- Milliyetçi
- Muhafazakâr Sağ
- İslamcı Sağ
- Sağcı
- Sosyal Demokrat
- Sosyalist Sol
- Diğer

7- En son yapılan genel seçimlerde (24 Haziran 2018) oyunuzu hangi partiye verdiniz?

- AK Parti
- CHP
- HDP
- MHP
- İYİ Parti
- Saadet Partisi
- Hiçbiri
- Diğer...

**8- Sosyal Medya kullanıyor musunuz (Facebook, Instagram, Twitter v.b.)?
(Cevabınız hayır ise anketi sonlandırınız, evet ise devam ediniz)**

- Evet (Ankete Devam Ediniz)
- Hayır (Anketi Sonlandırınız)

9- Aşağıda kullandığınız sosyal medya araçlarında bir gün içerisinde geçirdiğiniz zamanı uygun alana işaretleyiniz.	Hiçbir zaman	1 saatten az	1 – 5 saat	5 saatten fazla
Facebook				
Twitter				
Instagram				
LinkedIn				
Youtube				
Whatsapp				

10- Sosyal paylaşım ağlarına (Facebook, Twitter, İstagram, LinkedIn, Youtube gibi) girme amacınızı ve sıklığınızı uygun alana işaretleyiniz.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
Bilgiye erişim için					
Gündem / haber takip etmek için					
Siyasal açıdan bilgilenmek ve siyasi gündemi takip etmek için					
Aile, arkadaşlar veya yakın çevre ile iletişim kurmak için					
Diğer insanların ilgi alanlarıyla ilgili paylaşımları takip etmek için					
Alışveriş yapmak için					

11- Aşağıdaki ifadelere katılım durumunuzu belirtiniz.	EVET	HAYIR
Önemli siyasi gelişmeleri internette ve sosyal medyadan takip ederim		
Sosyal yaşamda karşılaştığım siyasi konular hakkında sosyal medyada siyasi tartışmalar yaparım		
Sosyal paylaşım sitelerinde demokratik taleplerimi ifade ederim		
Sosyal medyada siyasi görüşüm doğrultusunda haberler, yazılar, videolar ve resimler gibi içerikleri paylaşıyorum		
Sosyal medya yoluyla örgütlenmiş bir sosyal etkinliğe katılıyorum (eylemler, yürüyüş vb)		
Gösteri, yürüyüş etkinliklerine sosyal medya üzerinden destek veririm (beğeni, paylaşım, retweet vb)		

Sosyal medyada kendi görüşüm dışındaki siyasi içerikleri takip etmem		
Farklı siyasi görüşten arkadaşlarımla veya takip ettiğim kişilerin paylaşımları beni rahatsız eder, engellerim ve takipten çıkarırım		
Siyasi görüşümü temsil eden siyasi partiyi internet üzerinden takip ederim (facebook, twitter, web siteleri vb)		
Desteklediğim siyasi partinin sosyal medyada açtığı kampanyaya katılıyorum paylaşırım/tartışırım		
Sosyal medyada siyasilerle irtibata geçip istek, talep ve eleştirilerimi iletirim		

12- En son ne zaman sosyal medyada bir siyasi paylaşım yaptınız.

- Hiç yapmadım
- 1 gün – 1 hafta
- 1 hafta – 1 ay
- 1 ay – 6 ay
- 1 yıl – 3 yıl
- 3 yıl ve üzeri

13- Sosyal ağlarda karşılaştığınız siyasi içerikler siyasi tutum ve düşüncelerinizi etkiler mi?

- Evet, etkiler ve tercihim değişirebilir
- Evet, etkiler ancak tercihim değişirmez
- Hayır, etkilemez ve tercihim değişmez

14- Sosyal medyada destek verdiğiniz siyasi parti ve kişi ile ilgili herhangi bir olumsuz siyasal içerik desteğinizi etkiler mi?

- Evet, etkiler ve tercihim değişirebilir
- Evet, etkiler ancak tercihim değişirmez
- Hayır, etkilemez ve tercihim değişirmez

14- Sosyal medyada siyasi paylaşımda bulunurken fişlenme korkusu yaşıyor musunuz?

- Evet
- Hayır

15- Sosyal medya da siyasi paylaşımlarda bulunurken iş veya sosyal hayatınızda olumsuz durumlarla karşılaşmaktan çekinir misiniz?

- Evet
- Hayır

16- Siyasi tartışmaları daha rahat yapabileceğim sahte (fake) başka hesaplar kullanıyorum?

- Evet
- Hayır

ÖZGEÇMİŞ

Remziye Erdem Diyarbakır'da doğdu. İlköğrenimini, ortaöğrenimini ve liseyi Diyarbakır'da tamamladı. Cumhuriyet Üniversitesi'nde sosyoloji lisans öğrenimini, Dicle Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı. Milli Eğitim bünyesinde felsefe grubu öğretmenliği yaptı. Diyarbakır Duy-Der Toplumsal Duyarlılık ve Şiddet Karşıtı Derneği bünyesinde “Denklikte Toplumsal Cinsiyet Eğilimleri Eğitimi” ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Doğu Anadolu Bölgesi'ni kapsayan “Çocuklar İçin Mayın ve Çatışma Artıkları Eğitimi” projelerinde yer aldı. 2005 yılından beri Batman Teknik Eğitim fakültesinde Eğitim Bilimleri bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Haziran 2021'de Yakın Doğu Üniversitesi Medya ve İletişim Çalışmaları Doktora programından mezun oldu.

Turnitin

Doküman Görüntüleyici

Turnitin Orjinallik Raporu

İşleme kondu: 14-Haz-2021 10:14 EEST
 NUMARA: 1606141584
 Kelime Sayısı: 40704
 Gönderildi: 1

SOSYAL MEDYANIN SİYASAL AMAÇLI KULLANIMI: SİY... Remziye Erdem
 tarafından

Benzerlik Endeksi

%7

Kaynağa göre Benzerlik

İnternet Sources:	%7
Yayımlar:	%1
Öğrenci Ödevleri:	N/A

[alintıları dahil et](#) [bibliyografyeyi dahil et](#) [5 kelime > çıkarılan eşleşmeler](#) mod: [raporu hızlı görüntüle \(Mask\)](#) [Change mode](#) [yazdır](#) [yenile](#) [İndir](#)

1% match (07-May-2019 tarihli İnternet)
<http://adudspace.edu.edu.tr:8080>

<1% match (18-Kas-2020 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/661495>

<1% match (27-Haz-2020 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/864635>

<1% match (06-Nis-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-full-file/58520>

<1% match (03-Haz-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1107330>

<1% match (11-Nis-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1150740>

<1% match (25-Eki-2020 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/896897>

<1% match (14-Oca-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/910459>

<1% match (17-Ağu-2020 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/e-gifder/issue/25395/267977>

<1% match (31-Ara-2019 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-full-file/38276>

<1% match (29-Oca-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1171794>

<1% match (26-Kas-2020 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-full-file/41926>

<1% match (21-Haz-2020 tarihli İnternet)
<http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080>

<1% match (19-Ağu-2020 tarihli İnternet)
<http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080>

<1% match (26-Kas-2020 tarihli İnternet)
<http://docs.neu.edu.tr>

<1% match (15-Ara-2020 tarihli İnternet)
<http://docs.neu.edu.tr>

itin.com/newreport_classic.asp?eq=1&eb=1&esm=5&oid=1606141584&svr=41&r=56.51478057552603&m=2&lang=tr&bypass_cv=1

BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

03.07.2020

Sayın Remziye Erdem

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2020/688 proje numaralı ve **“Sosyal Medyanın kamusal alan olarak Kullanımı: Siyasal Kimlikler ve Tercihler Ekseninde İncelenmesi (Diyarbakır Örneği)”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.